

418916

SZEMELVÉNYEK

DR. FINKEY FERENC

NYUG. KORONAÜGYÉSZ, TISZT. EGYETEMI TANÁR

KISEBB SZAKDOLGOZATAIBÓL

1890 — 1940.

Kötés Gyűlését, őrinte hittel és barátsággal

Finkeyferi

BUDAPEST, 1940

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R. T. PÉCSÉT.

UET

Felelős kiadó: Dr. Finkey Ferenc.

A nyomdáért felelős: Wessely Károly igazgató.

*Nyugalomba vonulásom alkalmából volt kortársaimnak,
egykori hallgatóimnak és jó barátaimnak*

szíves emlékekül

BÚCSÚSZÓ.

Egyik kolozsvári volt kedves hallgatóm, majd egyetemi tanártársam és jó barátom önzetlen buzgalma folytán 1935-ben — 40 évi irodalmi munkásságom emlékére — engemet is megtiszteltek jóbarátaim egy Emlékkötettel. Ilyen kitüntetésben rendszerint csak a „nagy” professzorokat szokták részesíteni tanártársaik és hallgatóik. Én álmaimban sem soroztam magamat e nagyok közé s nem ábrándoztam ilyen megtiszteltetésről, már csak azért sem, mert 30 évi jogtanári működésem után, a jó Isten különös rendelkezéséből — a világháború utáni összeomlásunk zürzavarai folytán — el kellett hagynom tanári katedrámat s így megszakadt a közvetlen kapcsolatom egyetemi kartársaimmal és az ifjúsággal.

Hogy mégis régi kedves tanártársaim, volt hallgatóim és az igazságügyi szolgálatomban kedves új kartársaim megadták nekem is ezt a kivételes nagy kitüntetést, ezt az ő túlláradó jóindulatuk és figyelmességük mellett kénytelen vagyok arra is magyarázni, hogy hosszú tanárkodásom és igazságügyi szolgálatom alatt talán végeztem valamit, amiért ezek a nagyjóakaróim érdemesnek ítélték arra, hogy tőlem, mint pályája végéhez közeledő társuktól, ilyen gazdag s engemet valóban boldoggá tett emlékkötettel búcsúzzanak el.

Most, amikor 70-ik életévem betöltése folytán a közszolgálattól megváltam és nyugalomba vonultam, kötelességemnek érzem, hogy én is nyilvánosan, maradandóbb alakban megköszönjem volt kartársaimnak és barátaimnak ezt a meg nem érdemelt jóakaratot és megtiszteltetést, amiben öt évvel ezelőtt részesítettek s elbúcsúzzam azoktól a jó barátaimtól, akik nyugalombavonulásom alkalmával szíves üdvözlő soraikkal felkerestek.

Ezzel az elgondolással állítottam össze és ajánlom fel Nekik ezt a kis búcsúkötetemet.

Ezzel a kis szemelvény-gyűjteménnyel mintegy beszámolót szeretnék nyújtani arról, hogy — több mint két évi ügyvédjelölti szolgálatomat is beleszámítva — közel félszázados közszolgálatom és szakirodalmi munkálkodásom alatt milyen kérdések foglalkoztattak s a tudományok mely területein igyekeztem gyümölcsöztetni a rám bízott szerény talentumot s mennyiben segítettem elő itt-ott a magyar büntetőjog időszerű kérdéseinek meg-

oldását. Szerettem volna ezeket a különböző szakfolyóiratokban szétszórtan levő kisebb dolgozataimat, helyesebben ezeknek még el nem avult részeit egész terjedelmükben közreadni, hogy törekvéseimet és munkásságomat alaposabban bemutathassam. Sajnos, a búcsúkötet ezzel oly nagy terjedelmű lett volna, amire anyagi erőm miatt sem vállalkozhattam, de azt is beláttam, hogy dolgozataim nagy része ezt tényleg nem is érdemelte volna meg.

Elégnek véltem azért csupán a talán még ma is jelentősebbnek látszó dolgozataimból az általam fontosabbaknak vélt részleteket, illetőleg egyik-másik tanulmányom eredményét közzétenni. Úgy gondoltam, hogy ezek mintegy kiegészítik a nagyobb munkáimban, különösen a több kiadást ért anyagi büntetőjogi és büntető perjogi tankönyveimben és büntetőtani monográfiáimban feldolgozott tételeimet s megvilágítják az ezeken kívüleső kérdésekben elfoglalt álláspontomat. A „Beszédek és visszaemlékezések” című utolsó fejezetben közölt szemelvények pedig tájékozást nyújtanak az életem négy főállomásán végzett hivatali és társadalmi tevékenységemről.

Ez a hézagos szemelvény-gyűjtemény így voltakepen ön-életrajzomnak, szellemi fejlődésem vázlatának is tekinthető.

24 éves koromtól fogva, amikor a sárospataki ref. főiskola, mint szorgalmas és tudományos hajlamú neveltjét jogtanárul alkalmazott, a mai napig első sorban a büntetőjog és annak rokon tudományai kötötték le érdeklődésemet s ennek a tudomány-szagnak szenteltem minden szellemi erőmet. Nem áztatom magamat azzal, hogy irodalmi dolgozataim maradandó nyomot fognak hagyni a magyar büntetőjogi tudományban, de megnyugtató „önérzetem s keblem szent nyugalma” afelől, hogy a jóakarát és igyekvés megvolt bennem szaktudományom nagy kérdéseinek megértésére, az általam helyesnek ítélt felfogás védelmére és a felismert igazságok terjesztésére. Annyit talán sikerült elérnem, hogy tankönyveimmal, egy-két nagyobb monográfiámmal és cikkeimmel egy-két évtizedig szolgálatot tehettem a jogászfűjságnak és gyakorlati büntetőjogászainknak.

Mint jogtanár nem értem be előadásaim pontos megtartásával, de igyekeztem hallgatóimba beleplántálni a jog vezéreszméi iránti lelkesedést és a tudomány szeretetét. Mint kúriai tanácselnöknek legfőbb törekvésem volt, hogy tanácsom tagjai s általában bírótársaim előtt az igazságosság szeretetében és az ellentétes érdekek kiegyenlítésében jó példát mutassak. Mint igazságügyi hivatalnoknak s legutoljára mint koronaügyésznek mindig a törvénytisztelet, az állami közérdek és a haza jóléte, a valódi salus reipublicae fenntartása és elősegítése volt minden-napi munkám legfőbb parancsa.

Életemnek ezen a hármaskörű munkaterén végzett zajtalan és szükkörű munkásságom körvonalait és olyan-amilyen eredményeit tüntetik fel ezek a kivonatos szemelvények. Ha másokat

nem is, de volt kartársaimat és jó barátaimat talán még érdekelni fogják a munkasorból kiállt öreg társuknak nézetei a büntetőjog félszázados fejlődésének kérdéseiről.

Egyesek talán dicsekvésnek vagy hiúskodásnak fogják mondani ennek a búcsúkötetemnek kiadását. Isten látja lelkemet, hogy a kérkedés és a hiúság mindig távol állott tőlem. Ezzel a legutolsó munkámmal sem akartam másat, mint hogy azok előtt a jó barátaim előtt, akik életem folyamán megajándékoztak rokonszenvükkel, jó tanácsaikkal vagy támogatásukkal, igazoljam magamat, hogyha nagyobb értékű dolgokat nem tudtam is csinálni, ha sok törekvésem, javaslatom, óhajom — évtizedes sürgetéseim ellenére — eredménytelen maradt is, de viszont sok indítványom, előterjesztésem és javaslatom a büntetőjog különböző ágainak fejlesztése tekintetében sikerrel járt vagy legalább is nem volt egészen hiábavaló. Igazolni szeretném, hogy ha a tanári pályáról a Mindenható végzése elszakított is, de hivatali pályám végéig hű maradtam a tudományhoz, kitartottam azok mellett az elvek és eszmények mellett, amiket fiatal tanár koromban a büntetőjog művelése és előbbrevitele tekintetében vezéreszméimül tűztem magam elé.

A másik indítékom pedig az volt e búcsúkötet kiadására, hogy a nemzetnevelés nagy eszméjének erősítéséhez egy porszemmel ezúton is hozzájáruljak. Az én igénytelen életem példája is biztatás lehet az utánam következő fiatalabb jogásztársaim előtt arra nézve, hogy szorgalmas munkával, a kötelességteljesítés fanatizmusával, a tiszta erkölcs kultuszával a mai protekciós világban is lehet külső támogatás és összeköttetés hiányában is — Isten segítségével — előrejutni. Hogy a Mindenható ennyire megsegített, ezt bizonyára annak köszönhetem, hogy egész közpályámon a munka, a kötelesség és az önzetlen segítség másokon voltak vezéreszméim, — az örök erkölcsi értékek tisztelete, a tudomány és az ifjúság szeretete és édes magyar hazánknak és szeretett egyházamnak buzgó szolgálata vezette minden lépésemet.

Amikor azért lelépek a közszolgálat teréről, mint őszintén vallásos ember mélységes hálával borulok le a Mindenható előtt, aki ennyire felemelt. Síromig tartó hálával emlékezem meg anyai ági nagyanyámról és idősebb nővéremről, s ennek férjéről, akik gyermekéveimben bőségesen pótolták velem szemben az édesanyai és apai gondozást. Mély hálával adózom a sárospataki ref. Anyaiskolának, mely szellemi kialakulásomnak első és igazi Alma Materre volt. De ugyanilyen hálával emlékezem vissza Második Alma Materemre, a kolozsvári Ferenc József tud. egyetemre. Kegyelettel gondolok összes volt, ma már sírjukban porladó tanáraimra. Hálás köszönetet mondok mindazoknak a volt kartársaimnak, volt hallgatóimnak és barátaimnak, akik könnyűvé és kellemessé tették számomra különböző állásaim terheit és

gondjait. Végül a legforróbb hála és köszönet életem Örangyalának, drága jó Feleségemnek, irodalmi munkásságomban is hűséges segítőtársamnak.

Fogadják szívesen tőlem mindnyájan ezt a beszámolómat és búcsúkötetemet, szerény viszonzásul azért a szeretetért, amit velem szemben gyakoroltak.

Budapest, 1940. január 30.

I. Anyagi büntetőjog.

Első nagyobb büntetőjogi dolgozatom 1895-ben jelent meg: „Az egység és többség tana a büntetőjogban” címmel (Sárospatak). Az anyagi büntetőjogi dogmatikának ez a legbonyolultabb kérdése, a bűnhalmazat tanának az elméletben és a bírói gyakorlatban is legingoványosabb területe ragadta meg érdeklődésemet már jogtanárkodásom első évében. Tanulmányomat, mely másfél évi bűvárkodásom eredménye lett s melyet egyetemi magántanári képesítés végett a kolozsvári tud. egyetem jogi karához nyújtottam be, mindkét szaktanár-bíráló, mind a szaklapok kritikussai elismeréssel tüntették ki. 45 év után magam is megelégedéssel állapítom meg, hogy ezzel a fiatalos lelkesedéssel készített dolgozatommal nem végeztem hiábaváfo munkát, mert tudományos állásfoglalásomat és a bírói gyakorlatra tett kifogásaimat a kir. Kúria több ponton magáévá tette.

Az anyagi büntetőjog általános tanainak alapvető kérdései közül nagy buzgalommal foglalkoztam aztán a szándék, a gondatlanság, a motivumok, a jogtalanság, a bűnösség, az anyagi igazság, a politikai bűncselekmények problémáival, mindenikről kisebb-nagyobb tanulmányt is írtam. Ezek közül a „Motivumok tana” c. értekezésemet a M. Tud. Akadémia 1903-ban az akkori legjobb értekezés díjával jutalmazta. Jogtanárságom kilencedik évében adtam ki „A magyar büntetőjog tankönyve” c., az anyagi büntetőjog egész rendszerét felölelő munkámat, melyet a joghallgató ifjúság nagy szeretettel karolt fel, úgy hogy ez a munkám öt kiadást ért (1902., 1905., 1909., 1914., 1923.). A katedrámtól való megválásom miatt aztán újabb kiadásra nem került sor. Ennek folyománya lett az is, hogy egy nagyobb összefoglaló munkám, mely „Büntetőjog és Kriminológia” címmel a büntetőjogi tudományok tíz külön ágának problémáit foglalta össze s mely 1926-ban sajtóba adásra teljesen készen volt, mindmáig fiókomban maradt, miután hosszú utánjárásomra sem akadt rá kiadóm.

1. *A jogtalanság.* Ha jogos cselekmény az, mely a jog szabályainak, elveinek és eszméinek megfelel, a jogi parancsot teljesíti, a jogi tilalmat át nem hágja, a jog által megengedett úton halad, jogtalan cselekmény ezzel ellentétben a jog szabályainak meg nem felelő, a jog elveivel, eszméivel ellenkező emberi cselekmény: a jogi parancs nem teljesítése, a jogi tilalom áthágása, a jogilag meg nem engedett, a jog célját hátráltató eljárás. A jogtalan cselekmény főismérvei, lényeges vonásai tehát éppen azok, amik a jogos cselekményből hiányzanak. Eszerint:

a) a jogtalan cselekmény szabályellenes, a tételes jog szabályait, normáit sértő cselekmény. Ez a jogtalan cselekmény alaki, külső oldala. Ennek kiemelése és igazolása kétségtelenül Binding és a norma-elmélet érdeme;

b) tartalmilag a jogtalan cselekmény kötelességellenes, a társadalmi rendet sértő vagy veszélyeztető magaviselet, más egyének, a társadalom vagy az állam jogos érdekeinek megtáma-

dása vagy veszélyeztetése. Ebben áll a jogtalanság belső magva. Ezt Jähring, A. Merkel és F. von Liszt teszik köztudattá.

c) Tárgyilag, az állami szempontból a jogtalan cselekmény engedetlenség, a jogi parancsot nem teljesítő, tiltott, meg nem engedett vagy meg nem engedett úton véghez vitt cselekmény; vagyis jellemvonása a közhatalom által tiltottság, helytelenítés, amit Stammler és gr. Dohna hangsúlyoznak;

d) alanyilag, az elkövető személy részéről: alanyi bűnös-ségből, akaratból származó vagy arra visszavezethető tevékenység, a jogilag megengedett körön túlterjeszkedő hatalmaskodás, önkényeskedés, illetőleg könnyelműség, gondatlanság, végső elemzésben az egyéni szabadsággal való visszaélés, amit már a Kant és Hegel észjogi elméletein kialakult régibb klasszikus büntetőjogi iskola is hirdet.

A jogtalan cselekmény általánosabb, szélesebbkörű fogalom, mint a büntetendő cselekmény, mely csak egyik alakja a jogtalanságnak. A bűncselekmény és jogtalanság viszonyára:

1. Minden bűncselekmény tartalmilag jogtalan cselekmény, vagyis a jogtalanság a bűncselekmények általános, kivétel nélküli ismérve, — 2. a jogtalanság a bűncselekménynek a tárgyi oldalához, a cselekvéshez tartozik, — ennél fogva „a jogtalanság tudata” a tényálladáshoz ... nem szükséges, a jogtalanság felőli tévedés azonban enyhítő körülményt, esetleg a büntethetőséget kizáró okot képez, — 3. ahol a cselekvés jogtalansága világosan ki nem mutatható, ott nincs büntetendő cselekmény, a jogos cselekmény beszámítást kizáró ok.

Lásd: A jogtalanság, mint a büntetendő cselekmény ismérve. Budapest, 1909. Székfoglaló értekezés a M. Tud. Akadémián, 1909. márc. 8.

2. *A motivumok.* Motivumok alatt a büntetőjogban azokat az érzelmeket, indulatokat, vágyakat értjük, melyek az ember akaratát valamely öntudatosan kitűzött cél vagy célok megvalósítására s evégből valamely cselekvés közvetlen véghezvitelének elhatározására bírják. A motivumok körébe nem számíthatunk minden tényezőt, minden okot, amely a cselekmény létrejöttéhez hozzájárult, azt elősegítette. Különösen a külső természeti, a társadalmi és az élettani okokat általában nem tekintjük a motivumok közé tartozóknak. Motivumok közé csak azokat a lelki jelenségeket, azokat a lélektani okokat, tényezőket sorozhatjuk amelyek az embert, itt az ú. n. büntettest, a konkrét bűncselekmény elhatározására és végrehajtására készítették, illetőleg reá-bírták.

Motivumokról sajátos értelemben csak szándékos cselekményeknél lehet szó. A gondatlan cselekményeknél az eredmény felől vagy tényleg nincs is képze a tettesnek vagy ha van is, azt sohasem tűzi ki elérendő célul s így ki van zárva, hogy a

gondatlanságból okozott bűncselekmény motívumairól beszéljünk. Azonban a gondatlanságból okozott eredményt létesítő cselekvésnek, ami éppen szándékos, de rendszerint nem is jogtalan cselekvés, természetesen vannak motívumai, — de ezek nem a gondatlan bűncselekmény motívumai, csak előidézői magának a gondatlanságnak, mint erkölcsi hibának.

A motívumoknak büntetőjogi szempontból három csoportját különböztethetünk meg:

1. Az első, az erkölcsi szempontból legerősebben elítélhető, társadalmilag legkárosabb motívum-csoportba tartoznak az ember- és a társadalom-gyűlöletre s közveszélyességre valló érzelmek, indulatok, vágyak, minők az embergyűlölet, a társadalom megsemmisítésének vágya, pusztítási, rombolási vágy, káröröm, irigység.

2. A második, erkölcsileg szintén elítélendő s társadalmilag is helytelen, káros motívum-csoportot alkotják a merőben egyéni önzésből, a testi vágyak kielégítése iránti törekvésből fakadó motívumok, — az érzékiség, nemi ösztön, bujaság, kényelemszeretet (dologtalanság), bírvágy (haszonlesés), fukarság, hiúság, dicsvágy.

3. Harmadik csoportba, az erkölcsileg menthető s társadalmilag nem helytelen motívumok közé sorozhatók a világosan altruisztikus érzelmek, indulatok, vágyak, mint: a mások iránti szánalom, könyörület, szeretet, a haza, — vallás, — tudomány iránti őszinte lelkesedés, továbbá az élet- vagy a becsület megmentésének vágya, a jogtalanul megtámadottak iránti részvét, a jogos felháborodás (justus dolor).

L. A motívumok tana a büntetőjogban. M. Jogászegyleti Értekezés. Budapest, 1903. és A motívumok értékesítése a legújabb büntetőtörvényjavaslatokban. 1910.

3. *A szándék.* Az akarat-elmélet szerint a szándéknak két elmaradhatatlan tényezője van: a tudat és az akarat. A tudat-elmélet szerint csak egy: a tudat vagy képzet. A tudat-ot eszerint mindkét elmélet megkívánja a szándékhoz. Ez iránt nincs eltérés az írók között, vagyis kétségtelen, hogy szándék tudat nélkül nem létezik. Akarni csak olyan valamit lehet, amit tudunk. Az akarat-elmélet szerint azonban, melyet részemről is magamévá tettem, magában a tudat vagy képzet nem alkothatja a szándékot. A szándék több mint a tudat vagy képzet s természetük is más, mert a tudat passzív, a szándék pedig éppúgy, mint az akarat, aktív természetű fogalom. A szándék valódi jelentését megcsonkítanók, ha belőle az akaratot mint tényezőt kihagynók. Akarat nélkül szándék éppúgy nincs, mint tudat nélkül. Sőt az akarat a fontosabb tényező, mert ez adja meg a szándéknak az aktív, a törekvő jelleget.

A két elmélet közt azonban végelemzésben voltaképpen

csak arra nézve van lényeges ellentét, hogy mire irányul az akarat, mit lehet a cselekvőnek akarnia? A tudat-elmélet erre nézve azt vitatja, hogy csak a cselekvést, a tevékenységet lehet akarni, míg az akarat teória hívei azt tanítják, hogy az eredményt is lehet akarni és a szándékosan cselekvő éppen ezt, az eredményt, annak beállítását akarja elérni. Részemről erre nézve is az akaratelmélet álláspontját tartom helyesebbnek, mert amikor az akarat valamit tudva, az emberi lelket elhatározásra sarkallja, ezt azért teszi, hogy ezt a képzetet, tudatot megvalósítsa, azért hozza mozgásba, vagy tartja vissza a hatalmában álló erőket, eszközöket, vagyis azért cselekszik, hogy ezt az elhatározását, a szándékát elérje.

A szándék fogalma így a büntetőjogban is ugyanaz, ami a magánjogban vagy a lélektanban: az akaratnak valamely cselekvésre irányítása, amely cselekvés a cselekvő képzetében levő eredmény előidézését célozza. Rövidebben: az akaratnak irányítása valamely cselekmény létesítésére. A szándékkal rokon, de attól megkülönböztetendő a cél vagy célzat. A cél az a gondolat, az a képzet, amit az ember valamely tette által megvalósítani óhajt. A büntettes sohasem magáért a bűncselekményért követi el szándékos cselekményét, hanem azért, mert ezzel valamit elérni óhajt. Az ú. n. végcél, az óhaj, a vágy, ami már a motivum fogalmát jelenti, rendszerint közömbös a szándékos cselekmény megállapításánál.

A tettes közvetlen (legközelebbi) célja azonban már igen fontos és a szándékos bűncselekmény megállapítására is döntő olyan bűncselekményeknél, amelyeknek tényálladékában maga a Btk. ezt az ú. n. célzatot kifejezetten tényálladáki ismérv gyanánt írja elő. Ilyen tényálladékoknál a szándék a célzatot is magába foglalja, vagyis a cselekvő tudatának éppen erre a célra kell irányulnia.

A „jogtalanság tudata” ellenben a szándéknak nem eleme. A szándék nem erkölcsstani, hanem lélektani fogalom lévén, a tudat és az akarat fennforgása esetén a cselekmény szándékosága megállapítható, akár tudta a tettes a cselekmény jogtalanságát, akár nem. Nem a szándék jogos vagy jogtalan, hanem a cselekvés, amit a tettes véghez vitt, lehet most jogos, majd jogtalan. Aki egy embert tudva és akarva megölt, az szándékos emberölést követett el, akár tudta, hogy cselekvése jogtalan, akár nem tudta.

L. A szándék fogalma és ismérvei a büntetőjogban. Külön lenyomat a Büntetőjog Tára 1899. évi 38. kötetéből.

4. Az előremegfontolt szándék és a motivum kapcsolata. Az előremegfontolt szándék értelmezésére nézve régi szilárd álláspontja a gyakorlatnak, hogy ennek két kelléke van: egyik a szándék bizonyos időtartamú megfontoltsága, tehát a

rögtönös, az elhatározást azonnal követő hirtelen cselekvésnél hosszabb tartamú latolgatás, — másik az elhatározás alatt a léleknek bizonyos mérvű nyugalma éspedig nem ugyan a teljes hidegvérű, nem az absolute nyugodt mérlegelés, de a legalább is higgadt, az erős felindulástól, az elhatározás alatti állandó izgatottságtól ment fontolgatás.

Arra nézve is kiörlődött a gyakorlat, hogy a szándék nem azonos a motivummal. Még a legújabb, ú. n. motívum-elmélet (M. E. Mayer, Angyal P.) is, mely a szándék lényegét az eredményképzetnek motiváló hatásában látja, megkülönbözteti a szándék mellett a motivumot, mely alatt az akarás indító okául szereplő képzetrel kapcsolatos érzelem értendő, tehát az indulat, vágy, ami a cselekménynek sociálethikai színezetet kölcsönöz (Angyal). Az előremegfontoltságnak megállapításához a motívum általában közömbös, illetőleg mellékes. Nemcsak az ú. n. aljas motívum, de a legnemesebb érzelem is lehet rugója az előremegfontolásnak s így megindítója a gyilkosságra való elhatározásnak. A motívum erkölcsi és jogi értékelése a büntetés kiszabásánál jön figyelembe s itt döntő szerepe lehet a büntetés nemének és mennyiségének bírói megállapításánál. Az aljas, vagyis erkölcsileg helytelen és társadalmi szempontból káros motívum súlyosító, — az erkölcsileg menthető, társadalomvédelmi szempontból közömbös vagy megbocsátható motívum enyhítő körülményül lesz mindig beszámítandó.

Nem tehetem azonban magamévá a kir. Kuriának azt a kijelentését, hogy a szándék előremegfontoltságát illetően a cselekmény motívuma nem döntő körülmény, illetőleg, hogy az elhatározás kiérlelődését a motívumok nem befolyásolják. Ha igaz is az, hogy a motívum még nem maga a szándék, de az is igaz, hogy a motívum ébreszti fel az emberben a gondolatot s az sarkallja az embert tovább-tovább az elhatározásra. A motívumot tehát nem szabad kikapcsolni vagy közömbösnek mondani az elhatározás kiérlelődésénél.

L. Bjt. 1937. évi 89. köt. 1. l.

5. *A gondatlanság.* Büntetőbíróságaink általában véve feltűnően enyhén bírálják el a gondatlanságból okozott vétségeket. Ennek a magyarázata elsősorban magában a Btk-ben van, mert a törvény maga is ennek az enyhe felfogásnak hódol a maximális büntetési tételek alacsony megvonásával, de a gyakorlati oka mégis az olykor túlenyhén kiszabott büntetéseknek az, hogy bíróságaink a gondatlan vétségek elbírálásánál kellenél nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a vádlott szubjektív körülményeinek és nem méltatják kellően az elkövetett cselekmény objektív oldalát, a tettes által okozott kár vagy veszély nagyságát, viszont igen gyakran túlzott enyhítő körülmény gyanánt számítják be

nem más, mint egy tettesnek több büntetendő cselekménye, melyeket a bíró egymásra való tekintettel tartozik elbírálni. Azon cselekmény, melyért a tettes már meg volt büntetve, amely elévült, vagy elengedett, a halmazat körébe nem vonható. Az ítélet után elkövetett delictumok szintén nem vonhatók a halmazatba. Egyszerre való elbírálás, egy bíró általi elítélés azonban nem feltétele a bűnhalmazatnak. Az alaki és anyagi halmazat közti különbség, mely az egész halmazati tan területén csaknem lehetetlenné tette a tájékozódást, elvetendő. A többség körében, elvi alapon, különböző csoportokat felállítani nem lehet. Az alaki halmazat nem eszmei, hanem valóságos bűnhalmazat, ennélfogva az a többség körébe sorozandó, de nem mint külön fogalom, hanem úgy, mint egyéb többségi esetek. Az anyagi halmazat, mint önálló bűnfogalom, szintén nem létezik. — A visszaesés nem tartozik a többség keretébe.

A többség büntetése, fogalmának megfelelően, szintén egységesen állapítandó meg. Az alaki halmazat enyhébb elbírálásának nincs jogosultsága. A leghelyesebb büntetési rendszer a cumulatio és absorptio elveinek — melyek magukban el nem fogadhatók — összeegyeztetéséből felépített összbüntetési rendszer, — ez alkalmazandó a többség összes eseteire.

III. Büntetőtörvénykönyvünknek és judicaturánknak a bűnhalmazatra vonatkozó szabályaival, illetve gyakorlatával szemben következő eredményre jutottam:

A Btk. 95. §-a, mely az alaki halmazatnak az uralkodó doctrina szerinti helytelen fogalmát fenntartotta, úgy elméletileg, mint gyakorlatilag tarthatatlan s egyedüli akadályja annak, hogy a halmazat kérdése tisztáztassék. A 95. §. törlésével megszűnnék a fogalomzavar, az ingadozások és félreértések tömege, mely úgy az irodalomban, mint a gyakorlatban az egész halmazati tan területén ma is található.

A többség tanában elejtendő a különbség alaki és anyagi halmazat között s a 96. §. által felállított fogalom és annak büntetési rendszere lenne kiterjesztendő a bűnhalmazat összes eseteire. A törvénynek és a gyakorlatnak csak az egység körét kell pontosan megkülönböztetni a többség területétől s amennyiben az összetett és a folytatólagos büntetteket és a collectiv delictumot — mint törvényes, illetve jogi egységeket — kiveszi a többség fogalma alól, a többség körében előforduló minden esetet azonos elv szerint bírálhat el. Büntetési elvül a középrendszer, az összbüntetés lesz az, mely igazságosan alkalmazható valamennyi többségi esetben, amennyiben ez nem zárja ki a szükséges szigort, de megengedi a büntetés enyhítését is. A törvényhozás és judicatura együttes közreműködése ilyen formán végképen tisztázhatja a bűnhalmazat tanát.

8. *Folytatólagosság, üzletszerűség és megrögzöttség.* A folytatólagos cselekmény fogalmának megteremtése s annak a bűnhalmazattal szemben jogi vagy gyakorlati egység gyanánt való elbírálása az első tapogatózó lépés volt a dogmatikus büntetőjogászok részéről a büntettes egyéniségének, a bűnelkövető társadalmi veszélyességének az értékelésére... A folytatólagosságnak, mint bűnelkövetési módozatnak összefoglaló erővel felruházása, jogi egységgé minősítése volt az első, mintegy tudatalatti megsejtése az egyénítés nagy gondolatának, annak, hogy ne csak a bűncselekmény fogalmával és konstrukciójával foglalkozunk, hanem a bűnt elkövető személyét, bűnre való hajlamát is vegyük figyelembe a büntetőjogi elbírálásnál.

Világosabban és határozottabban áll már előttünk ennek a felismerése az üzletszerű bűnelkövetésnek, mint büntetést fel-emelő körülménynek a Btk-ekben megjelenése óta. Ez a tény, az üzletszerűségnek bizonyos, rendszerint vagyon elleni bűncselekményeknél minősítő körülmény gyanánt megállapítása szintén az irodalom sürgetésének eredménye. A bűnismétlés, a visszaesés eseteinek szigorúbb büntetése már a régi büntetőjogi írónál gyakran előforduló kívánság. A legújabb irodalomban Wahlberg úttörő műve (1869) tűzte napirendre az individualizáció elvének gyakorlati megvalósítását s ennek első lépcsője gyanánt az alkalmi és a szokásszerű büntettek közötti megkülönböztetést s az utóbbiak mint a visszaesők legsúlyosabb csoportja elleni különleges intézkedések tételére irányuló követelést.

A pár évvel később Lombroso által megindított kriminológiai iskola pedig egyenesen programm gyanánt állítja fel, hogy ne a bűncselekménnyel, hanem a bűnelkövetővel foglalkozunk s ennek a nagy eszmemozgalomnak az eredménye lesz a büntettek csoportosítása, osztályozása iránti vállvetett törekvés úgy az irodalom, mint a gyakorlati szakemberek részéről. Így lesz a XIX. század utolsó negyedében már communis opinio a büntetőjogban, hogy a visszaeső büntettek körében is különbségeket kell tenni s ezek legsúlyosabb osztályait a rendesnél szigorúbb büntetési tételek alá rendelni, esetleg velök szemben egészen különleges intézkedéseket állítani fel.

Ezt a gondolatot a XX. század első tizedeiben aztán az északamerikai és az európai államok oly módon valósították meg, hogy az üzletszerű büntettek közül is a legveszedelmesebb csoportot, t. i. azokat az egyéneket, akiket a bíróság közveszélyeseknek nyilvánít, mint megrögzött büntetteseket a rájuk kimért szigorú büntetés kitöltése után vagy egyenesen ahelyett meglehetősen hosszú tartamú vagy teljesen határozatlan időre biztonsági őrizetbe utalhatta a bíróság. Így differenciálódott egy század alatt a bűnismétlés vagy bünfolytatás egyszerű fogalmából a folytatólagosság, mint a büntetést súlyosbító, — az üzletszerűség, mint minősítő körülmény és a megrögzöttség, mint a

bűnelkövetők legveszedelmesebb osztályának megkülönböztetési ismérve... Mindhárom eset lényegében véve kivétel a bűnhalmazat jogászai subtilis szabályai alól s a bűnelkövető személy egyéniségének, a bűnös jellemének megfelelő büntetőjogi értékelése.

L. Bjt. 1931. évi 83. köt. 3. l.

9. Több ember ellen elkövetett szándékos ölés minősítése.

A bírói gyakorlatban még mindig nagy ingadozás van arra nézve, hogy mily eseteket lehet a Btk. 280. §-ában foglalt „több ember” szándékos megölése alatt érteni. Ez a kérdés nézetem szerint csak abból az elvi kiindulási pontból oldható meg, hogy miután a 100. §-ban a fegyházbüntetés maximuma halmazat esetén is csak 15 évig terjedhet, ami pedig már egy ember szándékos megölése miatt is kiszabható, a törvényhozás külön rendelkezni kívánt arról a súlyosabb esetről, amikor a vádlott több embert ölt meg s a bírónak erre az esetre az életfogytig tartó fegyház kiszabását is megengedni. A 280. §. tehát törvényes egységet csinált ugyan a több emberölési esetből, de ennek a delictum complexumnak a tényálladéka mindig két vagy több szándékos emberölési cselekményt foglal össze.

Ebből az elvi felfogásból folyik, hogy akár több befejezett emberölés, akár egy befejezett és egy vagy több megkísérlett ölés, — akár több befejezett és egy vagy több megkísérlett ölés követetett el, mindig a 280. §. szerint kell az esetet minősíteni, mert mindenik esetben egynél több szándékos emberölési cselekmény forog fenn, melyek a törvény rendelkezése értelmében törvényes egységbe foglalandók. Bűnhalmazat felvételének tehát ilyen esetekben nincs helye.

Egyidejűleg vagy különböző időben követte-e el a vádlott az egyes ölési eseteket, az a 280. §. szerinti minősítésre nézve közömbös. Teljesen önkényesnek és úgy elméletileg, mint gyakorlatilag is tévesnek tartom a kir. Kúriának azt a kijelentését, melyet egy konkrét esetben tett, miszerint: „a 280. §. csak az egyidejűleg vagy nem ugyanazon időpontban ugyan, de egy akarat-elhatározásból származó folytatólagos események során elkövetett szándékos emberölés eseteiben nyerhet alkalmazást”. (Bjt. 58. köt. 10. l.). Ez a magyarázat ellenkezik a 280. §-nak úgy nyelvtani, mint logikai értelmével, valamint ezen szakasz történeti és rendszeres magyarázatával.

A törvény szövege, annak nyelvtani értelme egyáltalán nem korlátozza a bírót az egyidejű vagy a folytatólag elkövetett ölési cselekményekre. De a törvény rátoja is ellene szól ennek a magyarázatnak, mert a törvényhozó akarata éppen az volt, hogy aki több embert ölt meg, annak a büntetése magasabb lehessen, mint aki csupán egy emberölésben bűnös. A képviselőház ig. bi-

zottsága, mely a 280. §-ban a „több ember“ megjelölésének életfogytiglani fegyházzal sújtását javasolta, kifejezetten azzal indokolja ezt a módosítást, hogy a több emberen elkövetett ölés a legszentebb emberi jognak többszörös megsértését foglalja magában, több egyén életének elenyészett eredményezi, az akarat nagyobb gonoszságát bizonyítja. De a törvény rendszere is ellene szól a Kúria megszükitő magyarázatának, hiszen a Btk. számos más delictum complexum esetében (237., 424., 431., 435., 444. §§.) ugyanezt teszi, t. i. kiveszi az ilyen súlyos eseteket a halmazati szabályok alól és új büntetési tételt, életfogytiglani fegyházat ír elő, hogy a bírónak módja legyen a tettes nagyobb alanyi bűnösségét és az okozott nagyobb sérelmet megfelelően sújtani. Folytatólagos cselekményről pedig a 280. §. alkalmazási körében nem is lehet szó, hiszen személy elleni bűncselekményeknél folytatólagos elkövetés csak ugyanazon személy többszöri megsértése esetében foghat helyet.

L. Bjt. 1898. évi 35. köt. 226., 1909. évi 58. köt. 7, és 81, 1,

10. *Orvosi beavatkozás és testi sértés.* Az orvos, amennyiben az orvosi foglalkozás szabályait, az egészségügyi közigazgatási szabályokat megtartja, a gyógyításban, a betegkezelésében legjobb tudása és meggyőződése szerint járhat el. A beteg egészségének, esetleg életének megmentése végett alkalmazott bárminő, tehát a betegen testi sértést okozó beavatkozás is, ha az kellő s az orvostól éppen megkövetelt különös gondnal és óvatossággal eszközöltetett, jogilag megengedett, vagyis jogos cselekedet, mégha az nem sikerült, sőt talán a betegnek súlyosabb bajt, esetleg halálát okozta is.

A gyógyítás joga azonban nem menti fel az orvost a gyógyítás közben elkövetett szándékos vagy gondatlan emberölés avagy testi sértés alól. Mikor nem jogos, tehát büntetendő az orvos által elkövetett halálokozás vagy testi sértés? Az emberölésre nézve könnyű a felelet. Ha az orvos tudva és akarva okozta a beteg halálát, tehát az ölési szándék bíróilag megállapított, az orvos szándékos emberölést követett el s a Btk. szabályai szerint büntetendő. Epúgy, ha az orvos ügyetlensége, hirtelenkedése vagy hanyagsága, szóval gondatlansága által okozta betegének halálát, ez esetben az orvos szintén nem menekül a gondatlan emberölés büntetése alól.

Mikor jogtalan és büntetendő a gyógykezelés közben ejtett testi sértés, erre nézve a fenti első tétel az irányadó. A beteg egészségének helyreállítása céljából alkalmazott testsértő vagy a beteg életét veszélyeztető beavatkozás is, ha kellő gondnal és óvatossággal eszközöltetett, nem tekinthető jogtalanak, tehát nem büntetendő, ellenben a kellő ok nélkül alkalmazott, az egészségre veszélyes gyógymód vagy műtét vagy a beteg egész-

ségét, esetleg életét veszélyeztető kísérletezés, valamint az ú. n. tiltott műtét büntetendő cselekmény és a beállott eredményhez képest büntetendő.

L. Bünt. jog. Tára. 1905. évi 49. köt. 385. l.

11. A *politikai bűncselekmények*. A subjektivista felfogású írók szerint a politikai delictum legjellemzőbb ismérve a politikai motivum. Ebből igaz annyi, hogy motivum nélkül nincs semmiféle bűncselekmény, politikai delictum sem jöhet tehát létre motivum nélkül. Úgyde a politikai motivum kifejezéssel még nem jeleztük, hogy egy politikai delictum milyen érzelemből lett elkövetve. A politikai delictumokat is különböző indító okokból lehet elkövetni. Lehet őszinte hazaszeretetből, a haza, a nemzet érdekéért, jólétéért való lelkesedésből, rajongásból, de épúgy el lehet követni féktelen becsvágyból, beteges ambícióból, hiúságból, hatalmi, uralkodási vágyból, sőt esetleg tisztán személyes bosszúból, pénzvágyból. A politikai motivum kifejezés tehát nem nyújt alkalmas iránytűt valamely bűncselekmény subjektív oldalának jellemzésére.

Subjectív szempontból helyesebb és biztosabb ismérv a politikai büntettek nézve a célzat. A „politikai célzat” kifejezés értelme kétségtelenül egységesebb és határozottabb. Jelenti azt, hogy a tettes a közügyekben tevékenykedni, az államügyekbe beavatkozni akar, a fennálló állapotokat megváltoztatni, a közügyeket bizonyos irányba terelni kívánja. Ily célzat elengedhetetlen kelléke minden politikai bűncselekménynek. Politikai célzat nélkül nincs politikai büntett. Úgyde vajjon a politikai célzatban áll-e a politikai delictum lényege, e-e a döntő ismérv arra, hogy valamely bűncselekményt politikai jellegűnek minősítsünk? Nézetem szerint ezt vitatni egyoldalúság. Bármennyire igaz, hogy politikai célzat nélkül nincs politikai delictum, azonban csupán ebből kiindulni, vagyis erre építeni a politikai delictumok kiválogatását, semmiesetre sem oldaná meg a feltett kérdést. Magában véve a politikai célzat sem kvalifikál valamely cselekményt politikaivá. Hiába állítja a tolvaj, hogy ő politikai célzattal lopta meg vagy rabolta ki a sértett személyt; ha a loptott vagy rabolt pénzt saját céljaira fordította, szó sem lehet politikai delictumról. A politikai büntetteknek csak egyik ismérve a politikai célzat. A másik, szintén elengedhetetlen ismérv, hogy a cselekmény tárgya is politikai jellegű legyen.

A politikai büntett jogi tárgya a politikai rend, az alkotmány ama részei, melyeknek megtámadása politikai sérelmet vagy veszélyt jelent. Így kétségtelenül politikai tárgyak: az államfő, az államterület, az államforma, az állam, — az országgyűlés és a kormány biztossága, zavartalan működése, az állam és a nemzet becsülete, — az állampolgárok politikai jogai. Ezek

ellen a jogtárgyak ellen elkövetett erőszakos támadások, ezek megsértése vagy konkrét veszélyeztetése képezi rendszerint a politikai deliktumok tartalmát.

Politikai delictum ezek szerint csak politikai jogi tárgynak kizárólag politikai célzattal történt megsértése vagy veszélyeztetése által létesül. Amint nem elég a motivum, illetőleg a célzat, úgy magában nem elég a politikai tárgy sem. Politikai tárgynak politikai célzat nélkül való megsértése nem minősíthető politikai delictumnak. Aki kirabolja a királyt mint gazdag embert, de minden politikai célzat nélkül, az ugyan a felségsértés vagy a királybántalmazás büntetében marasztalendő, de ez a felségsértés vagy királybántalmazás nem politikai bűncselekmény.

A Büntetőtörvénykönyv 7. §-a a felségsértés, királlysértés, hűtlenség és a lázadás mellett még a pénzhamisítást sorozza azok közé a büntettek közé, melyek miatt, ha a tettes külföldön már elítéltetett is, itthon újból eljárás indítandó ellene. Ezen az alapon tekintik sokan politikai büntettnek a pénzhamisítást is. Nézetem szerint ez a felfogás helytelen. A pénzhamisítás a mai büntetőjogi és nemzetközjogi szabályok értelmében nem politikai cselekmény. A régi magyar jog ugyan, a római jogi reminiscenciák alapján, a felségsértési, majd a hűtlenségi esetek között tárgyalja a pénzhamisítást s a mai Btk.-ünk is a fejezetek elhelyezését tekintve kétségtelenül állam elleni büntettnek tekinti azt, de ma már tisztában vagyunk azzal, hogy ennek a cselekménynek a valódi jogi tárgya a közhitel, a pénzforgalom biztonsága, tehát helyesen a társadalom elleni cselekménynek minősítendő. Egyébként, hogy ma már a tételes büntetőjogunk sem tekinti politikai bűncselekménynek a pénzhamisítást, ezt bizonyítja az a tény, hogy az összes kiadatási szerződéseinkben a pénzhamisítás mindenütt azok közé van felvéve, melyek miatt kiadatásnak van helye.

Az említett négy bűncselekményen kívül tipikus politikai delictumok még az izgatás, a lázítás, az állami és társadalmi rend felforgatására irányuló új tényálladék (1921: III. t.-c. 1-3., 5. §§.), a nemzetrágalmazás és nemzetgyalázás, a királlyság intézményének a megtámadása, a polgárok választói joga elleni bűncselekmények, a fegyveres erő elleni egyes tényálladékok, az országos határjelek meghamisítása, továbbá a hatóság elleni erőszak esetei közül az országgyűlés és a kormány tagjai elleni erőszak tényálladéka és a hivatali titok megsértése, ha államtitok elárulásáról volt szó.

L. A politikai bűncselekmények és a Btk. M. Tud. Akadémiai Értekezés Budapest, 1927.

12. *A rehabilitáció.* A reh. törvényi szabályozása kérdésében a magyar törvényhozást sajnálatos mulasztás terheli. Hazánkon kívül alig van kultúrállam, amelynek nem lenne törvénye a rehabilitációról. Alig van magát műveltnek nevező társadalom, mely ki nem harcolta volna annak az emberies gondolatnak törvénybe iktatását, hogy a bűncselekményeért megbűnhődött, a törvényes büntetését kiállott embert ne tekintsük egész életére, holtá napjáig a társadalomból kiközösített, jognélküli páriának, hanem ha a büntetésének kitöltése után egy bizonyos ideig kifogástalan életet élt s bűncselekménye következményeit, káros eredményét a lehetőségig jóvátette, az ilyen bűneért megbűnhődött, a keresztyén valláserkölcstan értelmében újjászületett embert fogadjuk vissza a tisztességes társadalomba, vessünk fátyolt multjának erre a sötét foltjára, adjuk vissza neki polgári és politikai jogait és tegyük lehetővé, hogy a benne levő értékeket a társadalom, az emberiség számára hasznosíthassa.

A rehabilitáció intézménye szervesen belekapcsolódik a modern, emberies büntetőjog rendszerébe. Ha minden mai Btk. elfogadja a bűnvádi eljárást kizáró oknak az elévülést, ahol pedig pusztán az időmúlás ad erre jogcímet s ahol esetleg tényleg érdemtelenül nyeri el a büntetett a büntetlenséget,— mennyivel inkább indokolt s nemcsak célszerű, de az anyagi igazság folyománya, hogy az, aki elkövetett bűncselekményeért tényleg megbűnhődött, a reá kiszabott törvényes büntetést elszenvedte, tehát az állam büntetési igényének eleget tett, az ilyen embert helyezük vissza a bűn elkövetése előtti jogállapotába, oldozzuk fel a bűncselekménye miatt reá szabott mindenféle közjogi és magánjogi megkötöttségek alól.

A régi magyar jog nem ismerte az elévülést, mint a büntető eljárást és a kiszabott büntetés végrehajtását kizáró okot. Az 1878-iki Btk.-ünk azonban szakított ezzel a túlszigorú, az alaki igazság elvére alapított ósdi felfogással. S mire alapítja Btk.-ünk az elévülést? A miniszteri indokolás szerint a szükség és célszerűség gondolata mellett az igazság elvére is, mert: „egy már kihalt generáció idejében elkövetett cselekményt megbüntetni egy későbbi generáció által, mely arról mit sem tud, vagy alig hallott róla valamit, célttévesztett túlság volna s a nép szánakozását ébresztené fel inkább, mint a büntetés jogosságának, igazságosságának érzetét”. Úgyde, ha az igazságosság érzetével ellenkezik a rég elkövetett bűncselekmény miatt büntetéssel sújtani annak elkövetőjét, mennyivel igazságtalanabb dolog azt, aki tényleg elszenvedte az igazságosság nevében reámért büntetést, bármilyen hosszú idő multán és teljes társadalmi megjobbulás esetén is kizárni a különböző jogosítványok élvezetéből, tehát még mindig sújtolás, jogfosztás alatt tartani.

A rehabilitáció többet jelent, értékesebb feloldozás a büntettség alól, mint a büntetés elévülése. Az elévülést tényleg

már maga az időmúlás és csakis ez igazolja. A rehabilitáció ellenben a büntetés kiállása utáni helyes társadalmi viselkedés elismerése, az elítélt egyén társadalmi megbecsülésének, becsületének helyreállítása. Ha az életfogytiglani fegyházbüntetésre elítélt is visszanyerheti teljes szabadságát, mi címen fosztjuk meg egész életükre a különböző közjogi és magánjogi jogosítványoktól azokat, akik csak egy-két évre vagy éppen egy-két napra voltak elítélve? Ez valóban ellenkezik magával a Btk.-el, a mai büntetőjog alapvető tételeivel, az arányos, igazságos és szükséges büntetés fogalmával és magának a Btk.-nek az 58. §-ában világosan kifejezett ama rendelkezésével, hogy: „aki hivatalvesztésre és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére ítéltetett, ha szabadságvesztésbüntetését kiállotta: közhivatalra vagy közhatósági megerősítéstől függő hivatalra, állásra vagy szolgálatra azon időtől fogva ismét alkalmazható, amelytől politikai jogait újból gyakorolhatja”.

A rehabilitáció ismeretes alakjai (törvényi, bírói, kegyelmi reh.) közül a rehabilitáció alap gondolatának szerintem egyedül a bírói rehabilitáció rendszere felel meg. Ez ellen a rendszer ellen, mely jogot ad bármely bűncselekmény miatti elítélés esetében a büntetés kiállása és bizonyos megfelelő hosszabb idő kifogástalan eltöltése után, tehát a valódi társadalmi megjavulás alapján a rehabilitáció kérésére, igazán senkinek sem lehet kifogása, hiszen a bírói eljárás teljes biztosítékot nyújt afelől, hogy arra érdemtelenek ne nyerjék el egykönnyen a bocsánatot, viszont azok, akik erre méltók, bírói határozattal legyenek felszabadítva a jogkorlátozások és a hátrányos jogkövetkezmények alól s ezzel az állam és a társadalom szemében teljes polgári becsülettel bíró egyénekké nyilvánítva.

A rehabilitáció törvénybeiktatása kriminálpolitikai szempontból is kívánatos és előnyös, mert közvetve ezzel is hozzájárulunk a bűncselekmények kevesbitéséhez. Ha az egész büntetőjog legvégső célja a társadalom védelme, vagyis a küzdelem a bűnelkövetés és a büntettek ellen, akkor a gyenge jellemű és már a büntetőtörvénykönyvekkel összeütközésbe került egyéneknél, akik azonban elkövetett bűncselekményükért megbűnhődtek s büntetésük kitöltése után új, rendes munkás élettel akarják kiengesztelni maguk iránt a megbántott társadalmat, az ilyen jótörekvésű emberekben az erkölcsi erő fokozása, a bűnre csábító tényezőkkel szemben az ő ellenállási képességük edzése, a becsületes úton megmaradásuk lehető biztosítása egyik legfontosabb és leghatályosabb fegyver a bűnözés, különösen a visszaesés elleni küzdelemünkben.

II. Büntető perjog.

Büntetőjogi irodalmi munkásságomnak és gyakorlati igazságügyi működésemnek második és végeredményben főterülete a büntető eljárási jog lett. Ennek a közvetlen indító oka az volt, hogy jogtanári pályám első évében alkotta meg a magyar törvényhozás a Bünvádi Perrendtartási codexet (1896. évi XXXIII. t. c.). Ennek a nagyszabású törvénykönyvnek az életbe léptetése munkára serkentette a büntetőjog elméleti és gyakorlati munkáit egyaránt. Különösen kívánatosnak látszott még az életbe léptetés előtt a hatalmas joganyagnak, a hosszú évtizedes előkészítés alapján codifikált modern büntető perjognak tudományos rendszerben való feldolgozása, mely az új jogszabályok gyakorlati alkalmazóinak kézikönyve is legyen.

En nagy örömmel vállalkoztam erre a feladatra és pár évi odaadó tanulmányozás, a hazai régi gyakorlatnak és a külföldi büntető eljárási jogoknak beható megismerése alapján 1899-ben, tehát a Bp. életbe léptetése előtti évben kiadtam „A Büntető Eljárás Tankönyve” c. munkámat. Ez a munkám az említett okból hamarosan nagy népszerűsége tett szert mind az egyetemi hallgatók, mind a gyakorlati jogászok körében, úgy hogy a könyv négy év múlva (1903) második, újabb négy év múlva (1908) harmadik kiadást ért. Majd már mint kolozsvári egyetemi tanár adtam ki 1916-ban a negyedik kiadását, teljesen átdolgozva, a büntető perjogi tudomány legújabb fejleményeire felépített tudományos rendszerben. Ez a negyedik kiadású b. perjogi tankönyvem szerezte meg számomra a legmagasabb tudományos kitüntetést, a M. Tud. Akadémia Marcibányi jutalmát (1921) is.

B. perjogi tankönyvemnek újabb kiadásain kívül nagy szeretettel dőltem neki a Bp. életbe léptetése után a gyakorlati jogszolgáltatás terén felmerült rengeteg vitás kérdésnek. A cikkek, értekezések egész sorát írtam a Bp. minden vitás pontjához. Az 1911-ben megtartott Magyar Jogászegylet előkészítő bizottsága véleményt kért tőlem a b. perorvoslati rendszer reformja kérdéséről. Ebben a véleményemben kifejtett álláspontomat és javaslataimat a legújabb (1938) reformtörvények javarészában meg is valósították.

Nagy jutalmamnak tekintem azt is, hogy hosszú sürgetésemre a büntető eljárást 1913-ban a vallás- és közokt. miniszter önálló főcollégiummá s a III. alapvizsgának és a tételesjogi szigorlatnak is külön tárgyává tette. Ezzel az addig legmostoháiban kezelt büntető perjog mint a büntetőjogi tudomány külön ága új lendületet nyert. Ennek köszönhetem azt is, hogy 1912-ben a kolozsvári tud. egyetem jogi karán újonnan szervezett büntető perjogi tanszékre a Kar meghívása alapján Ferenc József király Ő Felsege egyetemi ny. r. tanárrá nevezett ki. Annál fájdalmasabban érint, hogy pályám végén meg kellett érnem azt a visszafejlesztést, hogy a jogtudományok racionalizálása címén a budapesti és szegedi egyetemeken az oly nehezen kiharcolt önálló büntető perjogi tanszék be lett szüntetve.

13. *Az anyagi igazság.* Az anyagi és alaki igazság szembeállítását a büntető és a polgári perjog képzelt vagy erőszakolt antagonizmusából ered. A polgári és a büntető perjog differenciálódása, önállósulása csak a legújabb idők vívmánya. Nem is oly nagyon régen a polgári és a büntető per azonos szabályok szerint folyt le ugyanazon bíróságok előtt. A legújabb irodalom, hogy a perjog e két ága közötti eltéréseket megalapozza s kifejtsse, állította fel axiómá gyanánt, hogy míg a polgári perjog beéri az alaki igazsággal, a büntető eljárás ennél magasabb követelménnyel lép fel s a valódi, az anyagi igazságot keresi.

Az anyagi és alaki igazság közötti faji különbségtétel azonban helytelen vagy legalább is pongyola beszéd. Lehet beszélni

magánjogi és büntetőjogi, polgári perjogi és büntetőperjogi igazságokról, mert hiszen mindezen jogágaknak lehetnek és vannak is sajátos alaptételeik, melyek egyetemesek és örökérvényűek. De az anyagi és alaki igazság közti különböztetés értelemszavaró, hiszen a polgári perjog is a jogvédelem érvényesítésével a valódi, mondjuk az anyagi igazságot szolgálja s a büntető perjog is jogi alakszerűségek mellett végzi ugyanezt a feladatot. A perjognak ez a két ága tehát nem áll egymással elvi ellentétben a végcél, a legfőbb vezérelv tekintetében.

Első pillanatra világos, hogy amit alaki igazságnak neveznek, az a törvényeset vagy jogosat akarja kifejezni. A polgári perjog ugyanis éppen azon okból, mert az általa érvényesítendő anyagi jog, a magánjog, a hiteljogok, első sorban legtöbbször gazdasági célokat szolgálnak, nem az erkölcsstani ideált, nem az igazságosságot tekinti közvetlen vezérelvének, hanem beéri a törvényességgel, a jogvédelem nyújtásával, a jogsegélyért folyó állapot fél jogának vagy valamely jogi jelentőségű ténynek a megállapításával. A polgári per főfeladata a törvényes állapot, a jogilag kötelező formában tett nyilatkozatok, ígéretetek, egységek pontos megtartása és állami jogsegéllyel való érvényesítése. Ez a sajátos polgári perjogi igazság.

A büntető perjogban ezzel szemben az igazság értelme és követelménye mindenekelőtt abban áll, hogy itt a bíróság és minden hatóság, mely az eljárás valamelyik szakában eljárni hivatott, mindig a való tényekre köteles határozatát vagy intézkedését alapítani. A büntető bírónak hivatalból mindig a való, a történetileg bizonyos tényállást kell megállapítania és erre építeni úgy a felmentő, mint a marasztaló ítéletet. Nem szabad kritika nélkül elfogadnia a felek tényállításait, még a vádlott beismerését sem. Az „anyagi” jelzővel tehát a büntető perjogászok, ha feleslegesen is, de azt a helyes gondolatot akarják hangsúlyozni, hogy a büntető eljárás nem tölti be feladatát a büntetőjogilag fontos tények egyszerű megállapításával, sem a büntetőtörvények pontos alkalmazásával, — arra akarják figyelmeztetni a büntetőbíróságokat, hogy ne elégedjenek meg az ítélet törvényszerűségével, hanem annál mindig többet, a teljes és tökéletes igazságot és ennek folyományként az etikai igazságosságot igyekezzenek elérni. Az „anyagi igazság” kifejezéssel egy fogalomba olvasztják össze a logikai igazságot és az etikai igazságosságot. Ennek a két követelménynek a megvalósítását állítják mint a legmagasabb ideált a büntető ügyekben eljáró hatósági és magánügyek elé.

Ha így fogjuk fel az anyagi igazság kifejezést, akkor nem kifogásolhatjuk annak használatát. Az anyagi igazság, ily helyes értelmezéssel, magában foglalja az erkölcsi igazságosságot, vagyis az elkövetett bűncselekmények etikai értékelését is. A büntetőjogi igazságosság nem valami külön faja az igazságos-

ságnak, hanem egyszerű alkalmazása az erkölcsi értékelés, az igazsághoz, mint egyedüli abszolút értékhez mérés gondolatának az elkövetett bűncselekményekre. Vagyis a büntetőjogi igazság: az elkövetett bűncselekmények objektív helytelenségének, az azokban foglalt társadalmi kárnak, sérelemnek és az ily cselekmény elkövetője egyéni hibájának, ú. n. alanyi bűnösségének és társadalmi veszélyességének, — ezen objektív kár, sérelem és ezen szubjektív bűnösség és veszélyesség fokának az értékelése, erkölcsi rosszaságának a lemerése.

L. Anyagi igazság és téves jelszavak a büntetőeljárásban. Budapest, 1927.

14. Bírói függetlenség. Alkotmányos államban a hivatásos bíró szemében nincs varázslatosabb jelszó, mint a bírói függetlenség. Nem hiába tekintik Montesquieu óta a szabad alkotmány egyik legfontosabb biztosítékának azt, hogy a bíróságok ügyösszeségükben, mint egyes tagjaik a végrehajtó hatalommal szemben ne legyenek alárendeltségi viszonyban, hanem a vitás jogi ügyekben függetlenül, azaz tisztán a törvényes jogszabályok alapján és azok értelmében ítéljenek. Ma már, amikor vérrünkbe ment át ez az alkotmányos alapelv, szinte feleslegesnek látszik erről, mint követelésről vagy ennek oltalmáról, körülbástyázásáról beszélni. Ma szinte képtelenségnek tekintjük, hogy a bíróságokat az államfő vagy a minisztérium titkos parancsokkal utasíthassa valamely ügynek így vagy amúgy elintézésére.

A bírói függetlenség azonban, bárminő nagyértékű vívmány és nagyszerű haladás az ancien régime állapotaival szemben s bármennyire megbecsülhetetlen jelentőségű a közérdek és a közerkölcsök oltalma szempontjából, melyet mint a mai alkotmányos élet egyik legfontosabb és leggyakorlatiasabb vezérelvét minden körülmények között fenn kell tartani és minden gyengítési törekvés ellen oltalmazni, — a bíróságok s azok tagjai részére nem csupán jog és kitüntetés, de egyben nagy és szent kötelesség s más oldalról súlyos teher, mely a bíróságok egyes tagjaitól összes szellemi és erkölcsi erőik megfeszített munkáját követeli meg.

A független bíró, annak tudatában, hogy ítélkezésében szuverén, tehát az ő jogerős ítéletét többé senki felül nem bírálhatja és meg nem változtathatja, — kivéve a büntető ügyekben az államfő által gyakorolható kegyelmezés esetét — halálos komolysággal köteles az eléje került ügyeket, a legkisebbet ép-úgy, mint a legnagyobbat, a leggondosabb odaadással, a fennálló törvények és más törvényes jogszabályok szigorú megtartásával úgy elintézni, hogy ítéletével egyfelől igazságot szolgáltatasson a perbebocsátkozott feleknek, másfelől helyreállítsa a felek valamelyike által megzavart társadalmi egyensúlyt és

a megsértett állami akaratot. A bíró felett ott áll tehát mint eljárásában és ítélkezésében legfőbb szentség: a törvény megtartása, annak minden körülmények között tisztelete és lehető érvényesítése. A büntető bíró független ugyan a bűnügyek érdemi elintézésében, de kezét két hatalmas Codex köti meg: a Btk. és a Bp., nem is említve ezt a két törvénykönyvet kiegészítő és módosító törvények légioját. A büntető bíró ítélkezési szabadsága csak ennek a két Codexnek a határai közt mozoghat, ő ezeknek egyszerű alkalmazója, ezekből valamit elvennie, elhagynia, azokhoz valamit hozzáadnia semmi körülmények között nem szabad. Ez a betűzsarnokság azonban az, ami a büntető bírót a bűnügyek elintézésénél sokszor a legnehezebb dilemmába, a lelkiismereti összeütközés kálváriájára juttatja.

A modern büntetőtörvények mint a helyes büntető bírászkodás követelményét iktatták törvénybe a bizonyítékok szabad mérlegelésének és a büntetés kimérés terén a bűnösségi körülmények szabad értékelésének az elvét. Ezek a szép és helyes elvek aminő nagy jogot jelentenek a büntető bíróra s amilyen szükséges biztosítékai az anyagi igazság megközelítésének, éppolyan könnyen papiros bölcseséggé devalválódnak, ha a törvény más oldalról régi elavult jogtételek fenntartásával vagy casuistikus felsorolásokkal, taxatív szabályokkal gúzsba köti a bíró kezét, béklyót rak a bíró lelkiismeretére most a vádbeli bűncselekmény minősítése, majd a büntetés mértékének a megállapítása kérdésében.

A magyar Btk. és Bp. ellen is ezen a két ponton lehet súlyos kifogást emelni a bíró ítélkezési szabadságának felesleges és az igazságszolgáltatás eredményére káros korlátozása miatt. A magyar Bp., mely a sok egyszerűsítés és részleges reformálás mellett is még mindig egyike a legjelesebb európai büntető perjogi codexeknek, csodálatos ellenmondással az elsőfokú bíróságoknak teljes szabadságot biztosít a vádbeli bűncselekmény minősítése kérdésében, valamint a Btk. általános szabályai szerint a büntetés kiszabásában, azonban a felső és a legfelső bíróság ítélkezési szabadságát úgy a minősítés, mint a büntetés kiszabásában, éspedig úgy a súlyosításban, mint az enyhítésben alaposan korlátozza.

A súlyosabb minősítést és a büntetés feljebbemelését ugyan gátolja a perorvoslati rendszerünknek két elavult jogtétele: a részleges jogerő elve és az ú. n. súlyosítási tilalom, a „reformatio in peius” tilalma. A Bp. 387. §-a szerint a felsőbb bíróság csak az ítéletnek perorvoslattal megtámadott intézkedésére szorítkozhatik s a vádlott büntetését csak a vádlónak kifejezetten a vádlott terhére használt perorvoslata esetén súlyosbíthatja. Ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha az elsőfokon hozott marasztaló ítéletnek a minősítési vagy a büntetést kiszabó részére nézve a kir. ügyész (vagy a magánvádló) megnyu-

godott, vagyis kifejezetten nem élt perorvoslással, ez esetben a kir. ítélőtábla és a kir. Kúria az illető ügyben — a vádlott vagy a védő in melius perorvoslata alapján — semmi körülmények közt nem mondhat ki súlyosabb minősítést és nem szabhat magasabb büntetést, bármennyire tévesnek, helytelennek látja az alsóbírói minősítést vagy túlenyhének, a közérdek, a közérkölc szempontjából aggályosnak tartja is az első bíró által kiszabott büntetést.

Ez az önmagában és a vádlott érdekében kétségtelenül szép és üdvös elv azonban szemmel láthatólag egyoldalú. Meggátolja ugyan olykor az alaptalan elítéltetést és a túlszigorú ítéleteket, de egyúttal gátja lehet igen sokszor a valódi bűnös elítélésének és az igazságos szigor alkalmazásának, ami époly fontos közérdek, sőt az állam biztonsága és a közérkölc erősítése szempontjából sokszor fontosabb, mint a vádlott egyéni érdeke a megérdemelt büntetéstől való szabadulás iránt.

Ez a két tilalom elvileg sem illik bele a mi, hierarchikus alapon felépített bírói és kir. ügyészi szervezeteinkbe. A Bp. javaslatának miniszteri indokolásából, de a törvény számos rendelkezéséből is kétségtelen, hogy a magyar törvényhozás nem az angol, ú. n. tiszta vádrendszert akarta törvénybe iktatni, hanem az ú. n. vegyes rendszert, melynek az egyéni szabadság oltalma mellett a másik legfőbb vezérelve az anyagi igazság lehető érvényesítése. A magyar bírónak — ellentétben az angolal — nem szabad passive viselkednie az eléje került ügyben, hanem az előtti vitázó két ügyfél, az állami közérdeket képviselő kir. ügyész (vagy magánvádló) és a terhelt s az ennek érdekét kereső védő érveit pártatlanul felülbírálván, mindig az anyagi igazság érvényesítését vagy legalább is megközelítését kell végső reális céljául és feladatául tekintenie.

A második probléma a bíró kezének az ellenkező irányú megkötöttsége a betű zsarnoksága által. Szinte hihetetlen, hogy a Btk-ünknek éppen az enyhítésre, a törvényben előírt rendes büntetés leszállítására vonatkozó s Btk-ünk egyik fénypontja gyanánt tekintett és magasztalt szakasza, a közismert 92. §. az, mely az enyhítésben vaskapocsként fogja össze a kir. Kúria kezét és bizony gyakran a túlszigorúnak ítélt hat havi börtönbüntetés helybenhagyására vagy ennyinek a kimondására kötelezi a kir. Kúriát.

Míg a Deák Ferenc által szerkesztett 1843-iki büntetőtörvényjavaslatunk megadta a bírónak a korlátlan enyhítési jogot, tehát a 24 évi rabság helyett is a rendkívül enyhítés esetében egy napi fogságra szállíthatta le a bíróság a büntetést, a Btk. az enyhítésben is megkötötte a bíró kezét, egyfelől az ú. n. speciális minimumokkal, másfelől és véglegesen a börtönbüntetés legalsó határának hat havi tartamú fixirozásával. Ennek a folyamánya, hogy ha egyszer a törvény valamely büntetetre

fegyházbüntetést irt elő, akkor bármennyi és bármily nyomatékos enyhítő körülmények forogjanak fenn a vádlott mellett, bármilyen alaposnak ítélje a kir. Kúria a védő semmiségi panaszát a büntetés leszállítása iránt, sőt ha maga a kir. ügyész vagy a kir. főügyész élne is a vádlott javára ilyirányú perorvoslattal, a kir. Kúriának semmi körülmények között nem szabad a hat havi börtönnél kevesebbet kiszabnia, azt bármiképen mérsékelnie, — mert ezt rendeli a Btk. betűje, — a 24. és 92. szakasz félre nem magyarázható rendelkezése.

Úgy látszik, a Btk. elévülhetetlen érdemű szövegezője, nem gondolt a gyakorlati életben felmerülhető óriási eltérésekre ugyanazon büntett elkövetése eseteiben; arra, hogy a hat havi börtön, mint legeslegvégső minimum lehet summum jus, de lehet summa injuria is. Akárhány esetben annyi és oly nyomatékos enyhítő körülmény állapítható meg a vádlott javára, hogy a fegyházas büntett miatt is untig elég lenne egy-két havi fogház alkalmazása. Miért legyünk hát kötelesek ilyenkor a felesleges és így nyilván igazságtalanul szigorú hat havi börtönt kiszabni. Ebben már igazán nem lehet véleményeltérés, hogy szigorú büntetésre csak ott van szükség, ahol ezt az állam és a társadalom érdekei megkövetelik. De szigorúbban sújtani valakit, mint amennyire a legfőbb bíróság értékelése szerint e célból szükség van, tehát csupán a törvénynek egy idejtmúlt és tévesnek bizonyult rendelkezése miatt, — ezt méltán lehet betűzsarnoksnak nevezni.

A Btk. 92. §-ának mai szövegét azért oly értelemben kellene módosítani, hogy a bírónak rendkívül enyhítő körülmények megállapítása esetén joga legyen a fegyház helyett fogházra leszállítani a büntetést, annak legkisebb mértékéig.

L. Birói függetlenség — betűzsarnokság. Különlenyomat a Degre Miklós-Emlékkönyvből. Szeged, 1935.

15. A felek fogalma és köre. Tanulmányom eredménye:

1. A büntető per a ma uralkodó elméleti felfogás szerint: az állam részéről az ő igazságügyi felségjoga egyik ágának, a büntető igazságszolgáltatásnak érvényesítésére irányuló törvényes módozat, a terhelt részéről pedig az ő ártatlanságának bírói megállapítására, a hatósági zaklatás alól biztosítására, bűnössége esetén mentő- vagy enyhítő körülményeinek érvényesítésére szolgáló jogintézmény.

A büntető per általános (elméleti) célja, az anyagi BTK.-nek igazságos és emberies alkalmazása az egyes concret bűnesetekben, közvetlen (gyakorlati) célja pedig két irányú jogvédelem: az állam kezében eszköz a jogrend fenntartására, a közbiztonság egyik leghatályosabb fegyvere, a gyanúsítottak és terhelték kezében pedig ezek egyéni szabadságának biztosítéka

a hatósági önkény vagy egyesek alaptalan gyanúsítása és zaklata ellen.

Külsőleg, kívülről nézve, a büntető per a felmerült egyes bűnügyek elintézése, evégből a hatóságok és magánszemélyek perbeli cselekményeinek láncolata, vagyis a büntető igazságszolgáltatás gyakorlati megvalósításának törvényes rendje (bűnvádi perrendtartás). Tartalmilag, tárgyát és belső szerkezetét tekintve, a büntető per elméletileg az állam és a bűncselekmény elkövetésével terhelt egyén közötti sajátos közjogi viszony, mindkettőre megfelelő jogokkal és köteleességekkel, — gyakorlatilag, az egyes konkrét esetekben pedig a vádló és a terhelt, illetőleg ennek védője közt a bíróság előtt lefolytatott jogvita.

2. A felek fogalma a büntető perben két szempontból vizsgálendő, vagyis különbséget kell tenni az anyagi büntetőjogi és büntető perjogi értelemben vett felek közt.

Anyagi büntetőjogi értelemben, vagyis a tulajdonképeni per alapját és tárgyát képező közjogi viszonyban az állam és a terhelt tekintendők feleknek. Ők az alanyai, tulajdonosai egyfelől a büntetési igénynek, a büntető joghatóságnak, másfelől a bűnhődési (a büntetés elszenvedési) kötelezettségnek. Az állam azonban mint jogi személy, csak in abstracto, elvi szempontból nevezhető ügyfélnek, csak elméletileg mondjuk, hogy közte és a terhelt közt folyik a büntetőjogi per. Ennek a hangoztatása azonban fontos és szükséges, hogy a büntető pernek teljes és feltétlen közjogi jellegét kiemeljük és fenntartsuk.

Perjogi értelemben, vagyis az egyes felmerült bűnügyi perekben, a felek alatt a vádlót és a terheltet kell érteni. Vádló lehet a mi tételes jogunk szerint a kir. ügyészség és a sértett, mint fő-, vagy pótmagánvádló. A konkrét perben ezek a tényleges, valóságos ügyfelek. A terhelt maga a másik perbeli ügyfél, aki azonban perbeli jogait és érdekét külön személy, a védő által gyakorolhatja, sőt bizonyos esetekben hivatalból kirendelt, vagy közzvédő áll oldala mellett. A kirendelt és a közzvédő nem egyszerű jogi képviselői a vádlottnak, hanem a per főszemélyei közé tartoznak, akiknek önálló perbeli jogaik vannak s úgy ezek gyakorlására, mint tisztüknek elnyerésére és megszűnésére nézve függetlenek a vádlottól.

3. A büntető per mai elmélete s ennek a felek fogalmára és azok körére vonatkozó tételei általában jövőre is fenntartandók s gyökeresebb revisiora nem szorulnak. Azonban mindenestre kívánatos az egyes vitás pontok tisztázása s a büntető per szervezetének kiegészítése és továbbfejlesztése. Így a büntető pernek mai peres, contradictorius jellege szabály gyanánt okvetlenül fenntartandó. A nyomozó rendszerre visszatérés, az egyéni szabadság biztosítása tekintetéből, elvileg elítélendő. A per céljának biztosabb megvalósítása végett azonban kívánatos

a súlyosabb bűnesetekben, így a közveszélyeseknek állított bűntettesekkel (kétes elmeállapotúak, munkakerülők, hivatásos bűnelkövetők) szemben a nyomozó elv szélesebb érvényesítése, vagyis ezek egyéniségének, élettörténetének teljes felderítése (környezettanulmány). A fiatalok bűnügyeiben általában a nyomozó elv érvényesítendő, velük szemben csak a legsúlyosabb esetekben kell a rendes BP. szabályait alkalmazni, sőt ilyenkor is megfelelő korlátozásokkal.

A kir. ügyészség vádmonopoliumának s politikai befolyásolásának ellensúlyozására a sértett pótmagánvádlói szerepét egy külön társadalmi vádhatóságra kellene bízni. Balogh Jenő ez iránti javaslata megvalósítandó lenne.

A védelem hatályosabb és megnyugtatóbb ellátása végett pedig egyik legfontosabb reformkövetelmény a közzvédő-hatóság szervezése s ezzel a kötelező védelem elvének keresztülvitele. A közzvédő hatóság kapcsolatba lenne hozható a pártfogó tisztviselőséggel, vagyis a közzvédők nemcsak a tárgyalások alatt, hanem úgy a nyomozás folyamán, mint a per befejezése után, a végrehajtás alatt is teljesítenék az elítélt érdekében szükséges gyámolító teendőket s a büntető intézetekből kiszabadultak hivatalos pártfogói lennének.

L. A felek fogalma és köre a büntetőjogi per mai elméletében. Pécs, 1914. Különlenyomat a Balogh Jenő-Emlékkönyvből.

16. Ügyészi függetlenség. A kir. ügyészség intézménye hazánkban mindössze 65 éves multra tekinthet vissza. 1871-ben, az elsőfolyamodású kir. törvényszékek és kir. járásbíróságok felállításával egyidejűleg alkotta meg a magyar törvényhozás ezt az igazságszolgáltatási szervet, még pedig bevallottan a francia minisztere public mintájára. S alig van igazságszolgáltatási intézményünk, melyről bátrabban és biztosabban elmondhatnók, hogy ellenére idegen eredetének, a külföldi minta szinte betűszerinti átvételének, ez a szervezet minden tekintetben bevált, a két emberöltőnyi gyakorlati alkalmazás után általános vélemény és közkeletű mondás, hogy azt, ha eddig nem tettük volna, ma fel kellene állítani, még pedig lényegében úgy, ahogy azt az 1871-i ügyészségi alaptörvény megalkotta.

A magyar kir. ügyészség a büntető eljárás sikerének, az anyagi igazság megvalósíthatásának és ezzel a társadalmi rend és az egyéni szabadság oltalmának egyik legfontosabb szerve lett, mely eddigi, több mint félszázados működése alatt hathatósan hozzájárult büntető igazságszolgáltatásunk színvonalának a legmagasabbra emeléséhez. Az ügyészi alaptörvény sarkalatos tételei közül, egyedül a kir. ügyészségnek az igazságügyminiszter alá rendelése, vagyis a bírói „függetlenségnek” az ügyészség tagjaitól való megtagadása az, ami már az alaptörvény alkotá-

sakor élénk vitát vont maga után s azóta is a tudományos szakirodalomban többször felvett és szinte megoldhatatlannak látszó vitakérdéssé nőtt ki magát.

Az ügyészségi alaptörvény világos rendelkezése szerint a kir. ügyészség a bírósággal szemben független, de az igazságügyminiszternek alárendelt szervezet. Ezt a függőségi helyzetet a törvény kifejezett rendelkezése folytán sem letagadni, sem elhomályosítani nem lehet. S azt sem lehet letagadni, hogy a miniszternek ez a fölérendeltségi helyzete nem csupán a főfelügyeleti jogkört jelenti, ami önként értendő, hanem az ügyek intézésébe való érdemi beleszólást is, tehát az utasítás, illetőleg rendeletekkel irányítás jogát is. Kétségtelen, hogy ennek a felfogásnak, vagyis a mai jogállapotnak a helyessége mellett is súlyos érvek sorakoztathatók fel. Viszont elméleti, tudományos szempontból az anyagi igazságnak, mint a büntető eljárás végső eszményi céljának a minél sikeresebb megvalósítása érdekében én is teljes meggyőződéssel csatlakozom a Vargha Ferenc és Magyar István által kifejtett elvi állásponthez, mely szerint a Btk. és a Bp. legfőbb vezérelnének, az anyagi igazságnak biztosabb és szabadabb érvényesítése s a Bp. másik legfontosabb feladatának, az egyéni és a közszabadságjogoknak a politikai önkénykedés elleni biztosítása érdekében az ügyészi függetlenség törvénybeiktatása, vagyis a kir. ügyészségnek a miniszteri utasítás alól felszabadítása nemcsak jogosult és kívánatos törekvés, hanem a modern jogállam és az alkotmányosság feltétlen követelménye.

Az „ügyészi függetlenség” alatt azonban — habár ennek zsinórmértékeül a bírói függetlenséget szoktuk tekinteni — nem azzal azonos fogalmat kell érteni. A bírói függetlenség minden bírói személyt külön és önállóan megillet s jelenti a törvények korlátain belül az ítékezés teljes szabadságát, a törvények értelmezésének s azok hézagai betöltésének, a döntvények alkotásának a jogát is. Az ügyészségnél az ily értelemben vett függetlenség, vagyis a teljesen önálló intézkedés, a vonatkozó törvényhelyek értelmezésére, az ügyintézés végett szükséges perbeli és perenkívüli cselekmények megtételére vonatkozó souverainitás ellenben csak az ügyészségi hierarchia vezető személyeit, az elsőfokon ú. n. ügyészségi elnököt, a kir. főügyészt és a koronaügyészt illeti meg. Sőt továbbmenve, ahhoz képest, hogy kit ruház fel a törvény a miniszteri utasítási jog feloldása esetén az egész ügyészi szervezet vezetésével, az alsóbbfokú ügyészségi tagokhoz intézendő rendeletek adásának a jogával, a teljes önállóságról, a valódi függetlenségről csak a főügyészeknél, vagy éppen csak magánál a koronaügyésznél lehet szó.

A főnöki rendszert, a kir. ügyészségnek a hierarchikus berendezését ugyanis meggyőződésem szerint jövőre is fenn kell tartani, elsősorban a jogegység biztosítása, de különösen a kir.

ügyészség munkájának gyorsasága és hatályossága érdekében. Az ügyészi függetlenség és önállóság e szerint mint elméleti, illetőleg de lege ferenda követelés nálunk tulajdonképpen csak annyit jelent, hogy a kir. főügyészeket és a koronaügyészt szabadítsuk fel a politikai izü miniszteri utasítás alól s az alsóbbfokú ügyészségi tagok irányítását, a hozzájuk intézendő rendeletek, utasítások adásának jogát a főügyészekre, illetőleg a koronaügyészre ruházzuk át.

Ez a kétségtelenül gyökeres reform meggyőződésem szerint nem állna ellentétben sem az ügyészségi alaptörvény, sem a Bp. céljaival és sarkalatos rendelkezéseivel, sőt ellenkezőleg, ezeknek logikus kiépítése és biztosabb megvalósításuknak elősegítése lenne. Hiszen a Bp., mely az ügyészségi alaptörvény eziránti hiányát pótolta, a koronaügyészt tényleg a jogegység őre gyanánt kívánta tekinteni. Ezért jogosította fel egyedül magát a koronaügyészt — még pedig az igazságügyminiszter hozzájárulása vagy megkérdezése nélkül — a jogegység érdekében való perorvoslat használatára, valamint a közbéke, vagy a közbiztonság érdekében a bíróküldés indítványozására. Ha tehát maga a Bp. világosan ilyen vezetőszerpet kívánt juttatni a koronaügyésznek a judicaturában s ha meggondoljuk, hogy a koronaügyésznek joga és kötelessége vitás elvi kérdések felmerülése esetén a kir. Kúria elnökéhez döntvény alkotása iránt indítványt tenni s a döntvények hozatala előtt az ő véleménye mindig meghallgatandó, s ha még figyelembe vesszük azt, hogy a Bp. rendelkezése szerint (436. §.) a kir. Kúria előtti bármely tárgyalás a koronaügyésznek vagy helyettesének jelenléte nélkül nem tartható meg, s az immár 36 évi kúriai gyakorlatot, mely szerint a koronaügyész a kir. főügyész által bejelentett semmiségi panaszt jogosítva van már a tárgyalásra kitűzés előtt visszavonni s ezzel a megtámadott alsóbb bírósági ítéletet jogerőhöz juttatni, mindezek eléggé igazolhatják, azt a meggyőződésemet, hogy a törvényhozás nem jutna ellentétbe a Bp. vezérelveivel, sőt éppen az anyagi igazság és az állami közérdek érvényesülését segítené elő, ha a koronaügyész jogkörét odáig bővitené, hogy ne csupán a saját helyetteseinek, hanem a kir. ügyészség összes alsóbb szerveinek ő adhasson kötelező útmutatásokat és közvetlen utasításokat, még pedig ne csak utólagosan, hanem bármely bűnügyben a bűnvádi eljárás során is.

Mege erősíti ezt az álláspontomat az az örvendetes új mozzanat is, hogy az 1926. évi XXII. t.-c. a koronaügyészt a felsőházi tagok sorába emelte, mint az igazságszolgáltatás egyik fő-tényezőjét, aki tehát ebben a minőségében nem áll az igazságügyminiszter felügyelete alatt. A koronaügyész függetlensége így legalább ennyiben már tételes jogunkban is megvalósult.

L. Ügyészi függetlenség és anyagi igazság. Budapesti Szemle 1936. dec. 257 l.

17. A koronaügyész jogköre. Visszavonhatja-e a koronaügyész a kir. főügyész vagy a kir. ügyész által bejelentett semmiségi panaszt, erre nézve a Bp. 394. és 396. §-ának úgy nyelvtani, mint logikai értelmezése alapján csak az lehet a helyes felelet, hogy igenis: ha a vádlott terhére egyedül a kir. ügyész vagy a kir. főügyész él sem. panasszal vagy ha a többi sem. panaszok visszavonása folytán a vádlott terhére egyedül a kir. ügyész vagy a kir. főügyész sem. panasza maradt fenn, az ügy iratai a kir. Kúriához leendő felterjesztés előtt közlendők a koronaügyésszel, aki hozzájárulhat vagy azt visszavonhatja. Ez a törvény világos rendelkezése. Bármint helytelenítse ezt valaki de lege ferenda, de lege lata másképpen magyarázni nem lehet.

A koronaügyész visszavonási joga nem szolgál egyébire, mint hogy a nyilván alaptalan sem. panaszoktól a kir. Kúriát megszabadítsa. Mindenütt azt tartják a fejlődés helyes irányának, hogy az elsőfokú bíróság ítélete, mely egyedül mondható valóban közvetlennek, lehetőleg jogerős és megtámadhatatlan legyen. Ha tehát az in peius sem panaszt (mert hiszen csak erről van szó) vissza lehet vonni, ebben semmi nagy veszedelem nem rejlik a jogrendre. A büntető eljárás feladata nem a sértett bosszúvágyának kielégítése, hanem a jogrend sértetlenségének biztosítása.

Arra az ellenvetésre pedig, hogy a koronaügyész nem ügyfél, és nem vádló, így a visszavonási jog őt már ezért sem illeteti, sőt egyesek szerint nem is ügyész, mert kívül áll az ügyészi szervezeten, — erre szintén csak a törvény szavaival felelhetek. Az 1871 : 33. t.-c. 2. §-ának napnál világosabb kijelentése szerint a koronaügyész is a kir. ügyészséghez tartozik, nem más, mint a kir. Kúria mellé rendelt ügyész, tehát a kir. ügyészség legmagasabb rangú tagja, aki éppúgy az igazságügyminiszternek van alárendelve, mint az ügyész, vagy a főügyész. Az ügyféli minősége pedig a Bp. 13. §-ában van decretálva. Végelemzésben ugyan igaz, hogy sem az elsőfokú kir. ügyész, sem a főügyész vagy a koronaügyész nem „fél”, mert valódi fél az állam, a megsértett közérdek, melynek az ügyészség, csak hivatalos képviselője. Ugyde a törvényhozási technika könnyebbség kedvéért következetesen mindenütt magát „a kir. ügyészséget” nevezi az egyik félnek, ehhez képest a koronaügyész is, mikor a kir. Kúria előtti tárgyaláson szerepel, szintén az állami közérdeket képviselő „fél”-nek tekintendő.

Az is bizonyos, hogy a Bp. szerint vannak a koronaügyésznek olyan teendői, melyekben nem mint ügyfél, hanem mint az igazságszolgáltatás egyik factora szerepel, pl. mikor bíróküldési ügyben indítványt tesz, vagy amikor a jogegység érdekében perorvoslással él, de ezek a nem-ügyféli teendők nem me-

rítik ki a koronaügyész jogkörét s a gyakoribb és mintegy rendes funkciója a koronaügyésznek a kir. Kúria előtti tárgyaláson részt venni s itt már határozottan mint fél, t. i. a közvád képviselője szerepel.

A legerősebbnek látszó érv a koronaügyész visszavonási joga ellen az, hogy a koronaügyész a szervezeti törvények értelmében nem felettese a kir. ügyésznek és a főügyésznek, mert nincs velök szemben utasítási vagy helyettesítési joga, így nem lehetne jogosítva ezek munkáját felülbírálni. Ugyde ezt a látzólagos ellentmondást is megfejtí az ügyészség sajátos helyzete. A koronaügyész, ha nem feje is az ügyészségnek, de mindenesetre az első, illetőleg a legmagasabb rangú kir. ügyész az államban. Ha tehát a főügyész visszavonhatja az elsőfokú ügyész fellebbezését, nem ellenmondás, ha viszont a legmagasabb rangú ügyész visszavonhatja a főügyész sem panaszát. Az állami közvád legelső képviselőjétől nem lehet elvenni ezt a jogot, ami világosan megilleti őt a Bp. 396. §-a alapján, — hiszen a visszavonás is nem utasítás vagy visszautasítás, hanem jogi szempontból való megbírálása a sem. panasznak.

A koronaügyész jogkörének ilyen felfogása s az ő besorozása a kir. ügyészség kebelébe, semmiféle lekicsinylést nem jelent s nem csorbitja azt a magas közjogi méltóságot, amivel az ügyészségi alaptörvény és a Bp. a koronaügyészi állást felruházták.

L. Büntetőjog Tára 1900. évi 41 köt. 161 l.

18. A törvénytértés. A törvénytértés fogalmára és alakjaira vonatkozólag a következő eredményre jutottam:

A Bp. 441. §-a alá tartozó törvénytértést követ el az elsőfokú bíróság, ha a Kuria által érdemlegesen felül nem bírált határozatában vagy intézkedésében valamely fennálló büntetőtörvény világos rendelkezését megszegte, a törvény parancsát nem teljesítette, vagy annak értelmével kétségtelenül ellenkezően alkalmazta vagy a törvény által meg nem engedett rendelkezést tett.

A ténykörülmények bírói mérlegelése és értékelése, valamint a törvényalkalmazásnál elkerülhetetlen törvénytérés során elkövetett tévedés, a törvény téves alkalmazása vagy nem alkalmazása önmagában még nem tekinthető törvénytértésnek, de annak minősíthető akkor, ha a bíróság valamely törvényszakasznak a tudományos közfelfogással vagy az erre vonatkozóan kialakult állandó felsőbbbírói gyakorlattal tudatosan vagy felületességből szembehelyezkedik vagy egyébként is a törvénynek kétségtelen értelmét figyelmen kívül hagyja s a büntetőjog általános elveivel, vagy a törvény szavaival vagy rendszerével ellentétesen határoz vagy intézkedik.

A törvénysértésnek a Bp. 441. és 442. §-ai alapján három alakja különböztethető meg:

1. az elnézésből, felületességből elkövetett csekélyebb jelentőségű bírói botlások;

2. a hatásköri szabályok elnézéséből vagy meg nem értéséből előállott hatásköri túllépések, vagy alaptalan hatáskörle szállítás;

3. az érdemleges törvénysértések, vagyis az alsóbb bíróságok által a törvény alkalmazása során, a ténykörülmények mérlegelése vagy a törvény értelmezése tekintetében elkövetett tévedések, amidőn a bíróság a törvénynek a tudományos közfelfogás vagy a felsőbb bíróságok által állandóan követett magyarázatával szembehelyezkedik vagy a törvénynek teljesen világos és nem vitás rendelkezését nem követi vagy félreérti.

De lege ferenda javaslataim összegezése (a dölt betűvel szedett szöveg az én javaslatom):

Bp. 441. §. A koronaügyész bármely büntető bíróságnak jogerős határozata vagy egyéb intézkedése ellen, mely a törvény vagy valamely törvényerejű rendelet lényeges rendelkezését megsértette, a jogegység érdekében közvetlenül a kir. Kúriánál perorvoslattal élhet.

Ez a perorvoslat nincs határidőhöz kötve és nem bír felüggesztő hatállyal.

Olyan bűnvádi ügyben, melyben a kir. Kúria már érdemi leg határozott, a jogegység érdekében perorvoslatnak nincs helye, kivéve, ha az illető ügynek oly részletéről vagy oly jogi kérdésről van szó, amely a Kúria előtt ezen ügyben netalán már tartott tanácsülésen vagy tárgyaláson nem képezte felülvizsgálat tárgyát.

442. §. A kir. Kúria a jogegység érdekében használt perorvoslatot nyilvános ülésben intézi el, melyre a koronaügyész is meghívandó s akinek jelenléte nélkül az ülés meg nem tartható.

A jogegységi perorvoslatok közül azokat, amelyek elnézésből eredő kisebb jelentőségű törvénysértések vagy hatásköri túllépés, vagy annak leszállítása miatt adattak be, a kir. Kúriának jogegységi kisebb tanácsa intézi el, melynek elnöke a kir. Kúria rangidősebb tanácselnöke, négy tagját pedig a kir. Kúria másodelnöke jelöli ki. A fontosabb tárgyú s elvi jelentőségű jogegységi perorvoslatok elintézése az 1912: LIV. t.-c. 70. §-a értelmében alakított jogegységi nagyobb tanács elé tartozik.

Ha a jogegységi kisebb tanács a koronaügyész által hozzá intézett jogegységi perorvoslatot a nagyobb tanács elé tartozónak találja, az ügyet átteszi a nagyobb tanácshoz, mely az ügyet elintézni köteles. A nagyobb tanács akkor is köteles elintézni az ügyet, ha megállapítása szerint annak elintézésére a kisebb tanács lett volna hivatott.

Az ülés menete a következő:

Az előadó előadja a perorvoslatra okot adott körülményeket. Ezután a koronaügyész a perorvoslat indokolását szóval fejti ki.

Ezt követi a határozat hozása. A kir. Kúria, ha a perorvoslatot alaposnak találja, kimondja, hogy a megtámadott határozat vagy intézkedés a törvényt megsértette, ellenkező esetben a perorvoslatot elutasítja.

A határozat mindig nyilvános ülésben rendszerint azonnal, legkésőbb nyolc nap alatt hirdetendő ki.

A kir. Kúriának a törvény megsértését kimondó határozata a felekre nézve rendszerint nem bír hatállyal, ha azonban a vádlott a törvény megsértésével volt elítélve, a Kúria őt azonnal felmenti, ha pedig a büntetést már kiállotta vagy meghalt, a Bp. XXXI. fejezetében foglalt eljárást megindítása iránt intézkedik. Ha a kir. Kúria a törvényt sértő ítéletben megállapított büntetést túlszigorúnak találja, azt a törvénynek megfelelően enyhítheti, hatáskör hiánya esetében pedig az ítéletet megsemmisíti és az ügyet az illetékes hatósághoz utasítja.

L. A törvényt sértés fogalma a büntető jogegységi perorvoslatban, Budapest, 1924.

19. *A kir. ügyészség és a büntetés kiszabás.* Három időpontja van a büntető eljárásnak, amikor a kir. ügyészség irányítólag avatkozik be a bíróság munkájába: a vádemelés, a tárgyalás, illetőleg főtárgyalás és a perorvoslat használatának időpontja.

A vádemelés — eltekintve a sértett magánvádlói jogától — a kir. ügyészség legspecifikusabb joga. A kir. ügyészség a vádemeléssel önti először büntetőjogi formába a nyomozás vagy a vizsgálat alatt felderített történeti eseményt s ezzel egyrészt a hatásköri kérdésben foglal állást, másrészt az állam büntetési igényének leszögezésével a bíróságra is mintegy praejudiciumot teremt. A bíróság a törvény által vezérelvül tekintett vádelv értelmében csak a vádló által vád tárgyává tett bűncselekmény miatt indíthat bírói eljárást valaki ellen. A vád tanácsot és az ítélobíróságot csak a vád tárgyává tett bűncselekmény történeti alakulata, az ú. n. tettnek az azonossága köti a vádló indítványából, a minősítés tekintetében már a vád tanács, az ítélobíróság pedig a büntetés kiszabás tekintetében is eltérhet attól. Ennek dacára kétségtelen, hogy már a vizsgálóbíró, majd a vád tanács és az ítélobíróságok elsősorban a vádló által formulázott alakjában nézik a cselekményt, így ennek a formulázásnak, a vádindítványban lévő első minősítésnek kétségtelenül nagy befolyása lehet a cselekmény végleges bírói minősítésére s ezzel a büntetés nagyságára is.

Az ügyész által a vádindítványban adott minősítés már büntetőjogi értékelés, melynek megalkotásánál az ügyész azt nézi, hogyan ítélné meg ő a cselekményt, ha a terhelt ellen eddig felmerült gyanúokok és bizonyítékok bíróilag megállapíttatnának. Helytelen lenne azért, ha az ügyész a vádindítvány készítésénél mindig a túlszigort akarná képviselni, ha mindig a legsúlyosabb minősítést és a maximális büntetést akarná érvényesíteni, — de még helytelenebb, ha az ügyész a kegyelmes bíró színében akarna tisztelegni és védői szemmel nézve az esetet, maga indítványozná az enyhébb, vagy éppen a legenyhébb minősítést.

Az ügyész tartsa szem előtt a Bp. 9. §-át, vegye figyelembe a terhelt és mentő, a súlyosító és az enyhítő körülményeket, *de ne akarjon se bíró, se védő lenni*. Az ügyész feladata a tényeknek és az állami közérdeknek megfelelő igazságos állásfoglalás. Ha szigorúan ehhez tartja magát, akkor nem jön ellentétbe sem a legalitás elvével, sem a felsőbb igazságügyi hatóságoknak az ügyészi hivatás felől táplált felfogásával. A vádindítvány még úgysem végleges állásfoglalás, hiszen az eljárás további fejleményei alapján az ügyészség megváltoztathatja a vádat s aztán ott van a bíróság, mely elbírálja a vádat és a védelem álláspontját. Az ügyész tehát ne a bíróra irányadó *in dubio pro reo*, hanem a legalitás elvéből folvó *in dubio pro salute reipublicae* gondolatát tekintse vezérelvül.

A második időpont, amikor az ügyész még közvetlenebbül folyhat be a büntetéskiszabás kérdésébe s amikor még nagyobb hibát követhet el esetleges lágyszívűségével: a főtárgyalás végén tartandó vádbeszéde. A vádbeszédben az ügyész összegezi és értékeli először a főtárgyalás eredményét s ehhez képest vagy elejti a vádat, ha meggyőződött annak alaptalanságáról, vagy kéri a vádlottnak bűnösül kimondását s indítványozza az alkalmazandó büntetési tételt. A vádbeszéd az ügyész éleslátásának és büntetőjogi gyakorlati érzékének próbaköve. Az ügyész a főtárgyalás fejleményeihez képest legjobb jogászai meggyőződése szerint járhat el. Feljebb emelheti vagy lejjebb szállíthatja az eredeti vádindítványban foglalt minősítést, ha több büntetési tétel van a törvényben az illető esetre, ezek közül a legmegfelelőbbet hozza javaslatba. Csak arra ügyeljen, hogy a javaslatait alaposan és meggyőzően indokolja a bíróság előtt... Minél higgadtabb, minél tárgyilagosabb a vádbeszéd, minél jobban kerüli a hatáskeltő frázisokat és minél logikusabban építi fel a maga álláspontját, annál jobban számíthat arra, hogy a bíróság magáévá teszi az ő javaslatait.

Az utolsó mozzanat végül, amikor az ügyész beleavatkozik a büntetés kiszabásba, s ahol ezidőszerint is még mindig a legtöbb hiba követték el, a perorvoslat bejelentése.

A perorvoslat használata tekintetében a Bp. a legteljesebb szabadságot biztosítja az ügyésznek.

Élhet vele a vádlott terhére, de javára is. A vádlott javára való fellebbezés vagy sem. panasz használatának jogával az ideális pártatlanságot köti az ügyész szívére a törvény. Erre azonban ritkán lesz alkalma az ügyésznek. A vádlott és a védő az esetek túlnyomó részében úgyis élnek perorvoslattal a vádlott javára; ilyenkor félreértene az ügyész a maga feladatát, ha ő is szaporítaná az in melius perorvoslatokat. Ez csak olyan rendkívüli esetekben lesz igazolt, amikor a vádlott kétségtelenül teljesen alaptalanul lett elítélve vagy túlszigorú, inhumánus büntetést szabott ki a bíróság.

Nem szabad szeme elől tévesztenie az ügyésznek, hogy a felsőbbíróságok is az anyagi igazság biztosítása végett állanak fenn. Az ügynek azokhoz való fellebbvittele... nemcsak a vádlott egy további védekezési eszköze gyanánt, nem merő humanitárius szempontból van megengedve, hanem az anyagi igazságnak minél biztosabb érvényesítése végett. Az ügyésznek azért arra is kell gondolnia, hogy kellő ok nélkül el ne vonja az ügyet a felsőbbíróságok beleszólása elől. A hivatalból való fellebbvitelt ugyan, mint idejét mult intézkedést a Bp. eltörölte, de viszont ügyelnie kell elsősorban az ügyésznek arra, hogy a könnyelmű megnyugvás a vádlott terhére való perorvoslat elmulasztása vagy a bejelentett perorvoslatnak esetleg csak kényelmi szempontból visszavonása által az igazság helyes kiszolgáltatása csorbát ne szenvedjen.

L. Bünt. jog Tára 1923. évi 75. köt. 161. l.

20. *Vádátvétel a fellebbviteli eljárásban.* A kir. Kúriának 40. sz. büntetőjogegységi döntvénye valóban elvi jelentőségű, a Bp. alapelveit és rendszerét gyökerében érintő kérdést oldott meg, meggyőződésem szerint igen bölcsen és a jogegység megóvása szempontjából megnyugtatóan.

Miről szól ez a jogegységi döntvény? Arról, hogy átveheti-e a kir. ügyészség a bűnvádi eljárás fellebbviteli szakában a vád képviselőt a pótmagánvádlóként fellépett sértettől? A döntvény félre nem érthető határozottsággal jelenti ki erre nézve a Bp. 35. §-ából nyelvtani értelmezéssel is kiolvasható, de a Bp. vezérelveiből és rendszeréből önként folyó azt a tételt, hogy: „A kir. ügyészség, ha a vád képviselőt megtagadta, vagy a vádat az eljárás folyamán eljuttatta vagy az ítélet ellen perorvoslattal nem élt, a közvád képviselőt a bűnvádi eljárás fellebbviteli szakában is átveheti s a vádképviselőből folyó jogokat gyakorolhatja.”

Ez a tétel, vagyis a kir. ügyészség mint közvádoló és a pótmagánvádlóként szereplő sértett közötti viszony helyes megítélése, nézetem szerint, természetes folyamánya annak, hogy

a magyar törvényhozás a bűnvádi eljárás codificálásánál, sőt a Bp.-t 25 évvel megelőzően, a kir. ügyészségi alaptörvényben (1871 : 33. t.-c.) nem az angol magánvád rendszerét, hanem a francia közvádloi rendszert fogadta el s ezért szervezte a kir. ügyészségi intézményt, mint a vád rendszerinti és elsőrangú képviselőjét, a bűnvádi eljárásban. A magyar törvényhozás tehát már a modern jogállamnak megfelelő igazságügyi szervezet megalkotásakor, 1871-ben, majd a büntető eljárás codificatioja alkalmával, 1896-ban világosan döntött a büntető eljárás vezérelvei és rendszere kérdésében. Nem tette magáévá az angol magánvád (a private prosecutor) rendszerét, ahol t. i. „bármely magánszemély” (Quivis ex populo) felléphet vádlóul bármely bűncselekmény gyanuja miatt s ahol a közvádlóul tekinthető Director of Public Prosecutions csak kivételesen lép be a büntető perbe, tehát a közvád csak kiegészítő közvád, — hanem a magyar büntető eljárást világosan és kifejezetten a hivatalból való eljárás, a legalitás és az anyagi igazság vezéreszméire építette fel s ezen eszmék keresztülvitelének biztosítására minden kir. bírói szerv mellé felállította a kir. ügyészségi intézmény megfelelő fokozatát.

A magyar büntető eljárási jognak tehát alapvető tétele, hogy a bűncselekmények üldözése és a bűnügyekben az anyagi igazság érvényesítése nem magánügy, nem a sértett magánembernek vagy „bárkinek” a dolga, hanem közügy, az állami közérdek követelménye, aminek diadalra juttatása a kir. ügyészség hivatalos kötelessége. Ezt az elvi álláspontot nem dönti meg a sértettnek a vádképviselőt tekintetében adott kivételes, illetőleg kiegészítő szerepe. A főmagánvád eseteiben maga a Bp. 41. §-a világosan kijelenti, hogy ily esetekben is a kir. ügyészség a vád képviselőt az eljárás egész folyamata alatt átveheti s ez esetben a vádat elsősorban a kir. ügyészség képviseli és a magánvádlót csak kiegészítő hatáskör illeti. De a pótmagánvádló szereplése esetében is a sértett nem veszi át a kir. ügyészség egész jogkörét, ő csak kiegészítő vádló, aki mellett a közvád képviselője mindenik fórumon jelen van, abból a nyilvánvaló célból, hogyha az eljárás fejleményei alapján a közérdek szempontjából szükségesnek látja, mint a vád eredeti birtokosa. újból beléphessen a perbe.

A magyar büntető eljárásban tehát az általános szabály az, hogy a vádat rendszerint a kir. ügyészség képviseli (Bp. 2. §. első bek.), vagyis az, hogy a vád elsőrangú képviselője a kir. ügyészség, aki nem csupán a bűnvádi per alsófokán, de a fellebbviteli eljárásban is a vád rendszerinti képviselője, tehát, ha az ügy a sértett pótmagánvádjára alapján került is a másod- vagy harmadfokon eljáró bíróság elé, a vádképviselőt bármikor átveheti, ha úgy látja, hogy az állami közérdek és az anyagi igaz-

ság érvényesítése szempontjából az ő közbelépése kívánatos és szükséges.

Az a felfogás tehát, amelyet ezekkel a közismert tételekkel ellentétben — elismerem, hogy tiszteletreméltó okokból, a törvény egyes különleges rendelkezéseinek és különösen a miniszeri indokolás egyes szavainak túlzott tiszteletével, de szerintem téves magyarázatával — a kir. Kúria egyik büntető tanácsa az utóbbi években magáévá tett, ezekkel az alapvető büntető eljárási vezérelvekkel és a Bp. által nyilván elfogadott közvád rendszerével jutott ellentétbe. Ezért részemről csak örömmel üdvözölhetem a kir. Kúria jogegységi tanácsának a döntését, mellyel leszögezte a fenti alapvető vezérelvek mellett szilárd kitarását és megmentette a kir. Kúriát egy, a Bp. rendszerével, a közvád alap gondolatával homlokegyenest ellenkező és a kir. ügyészség törvényadta jogkörét alaptalanul megsorbító felfogás meghonosodásától.

L. Bp. 1939. évi 91. évf. 81 l.

21. *A negyedszázados magyar esküdtbíróóság.* Deák Ferenc, a haza bölcse, immár közel száz évvel ezelőtt tűzte ki a modern alkotmányos magyar állam egyik elengedhetetlen igazságügyi ideáljául a juryt, mint „az igazság kiszolgáltatásának legcélszerűbb eszközét”. Egészen kétségtelen, hogy Deák és az 1843—44-iki alsó Tábla többségének szemei előtt a Metternich korszak királyi Táblája lebegett, mely egy Wesselényi Miklóst egy bátrabb politikai beszédért, egy Kossuth Lajost a Törvényhatósági Tudósítások megindításáért — a „legfelsőbb óhajnak” megfelelően — súlyos börtönbüntetésre ítelt. Vagyis Deákék előtt a bírói függetlenség mint egyik legjelentősebb alkotmánybiztosíték megteremtése volt az esküdtszék melletti lelkesedésük fő-rúgója. Ugyanez a gondolat vezette Szilágyi Dezsőt, mikor az új Bp. utolsó, törvényerőre emelkedett javaslatának megkészítéséhez azzal a kijelentéssel fogott hozzá, hogy Magyarország büntető bírósági szervezetébe az esküdtbíróóságot rendes fórum gyanánt kell beilleszteni.

Deák és Szilágyi nyomdokait követte a harmadik nagy igazságügyminiszterünk: Balogh Jenő, mikor 1914-ben az akkortájt nálunk is feltornyosult esküdtszékellenes áramlattal szemben erélyesen megvédelmezte, lehet mondani megmentette (legalább papíron) az esküdtszék a magyar alkotmányosság számára. Balogh mint büntető perjogász nem volt barátja az esküdtszéknek, mégis bátran kijelentette, hogy „az esküdtszék a közszabadság tekintetei mellett fontos igazságügyi érdekből is nagyjelentőségű és ítélkezésének fogyatkozásait nem az intézmény lényegében kell keresnünk”.

A rövid 15 évi esküdtbíróósági gyakorlatunk (1900—1914)

nézetem szerint is erős bizonyíték a mellett, hogy az esküdt-bíró-sági főtárgyalásnak nálunk meghonosított francia rendszere, különösen az esküdtek elé az igen-nel vagy nem-mel megoldandó kérdések feltevése nemcsak nem alkalmas az esküdtbíró-ság népszerűsítésére, de egyenesen csödbe juttatta az egész intézményt.

A világháború közbejött s annak reánk oly megsemmisítő eredménye immár tíz éven át lehetetlenné tette az esküdtbíró-ságok működését s ma, a háború formális befejezése utáni hatodik évben is még sejtelmünk sem lehet a felől, hogy mikor léptethetjük életbe újból közmegnyugvásra az esküdtbíró-ságokat. Sőt a tíz évi szünetelés után önkéntelenül felvetődik a kérdés, vajjon szükséges és célszerű-e egyáltalán az esküdt-bíráskodásra való visszatérés, — nem lenne-e jó alkalom a jelen nemzeti szerencsétlenséget felhasználni az esküdtbíráskodással való gyökeres szakításra?

A lefolyt tíz év tapasztalatai mireánk felérnek egy századéval. Annyi csalódás, annyi veszteség után lehet-e csodálni, ha nézeteinket, régi ideáljainkat és intézményeinket is revideáljuk. Ma már tisztán látjuk, hogy az esküdtbíró-ságot, melyet Angliában sok évszázados gyakorlat épített ki s az angol nemzetnek az ősi hagyományokhoz való szívós ragaszkodása tett népszerűvé, Franciaország s utánna a többi európai államok az abszolutisztikus kormányzás túlkapásai elleni alkotmánybiztosítóskul, mint a független bíróság eszményét honosították meg... A jury igazságszolgáltatási előnyei gyanánt felhozott érvek azonban nagyobb részt nem reálisak, jóakarátú, de legtöbbször csak az alkotmányjogi előnyök erősítésére szolgáló erőszakolt okoskodások.

L. M. Jogi Szemle. 1925. évi 6. köt. 47. l.

— Mea culpa! Az én fiatalkori lelkesedésemet is az esküdtszék e mellett (Az esküdtszék az új magyar bűnvádi eljárásban. Budapest, 1899. M. Jogászegvl. Ért.) a világháború és összeomlásunk eseményei alaposan lelohasztották. Az 1914. óta lefolyt, immár újabb negyedszázad igazolja azt a mai nézetemet, hogy a jól szervezett s valóban független szakbíró-ság mellett nincs szükségünk az esküdtszékre.

22. *A Bp. perorvoslati rendszerének módosítása.* (Vélemény az 1911. évi Magyar Jogászegylés III. szakosztálya 2. kérdésére). Ha gyökeres reformot akarunk, ennek alap-gondolata nézetem szerint: az egyfokú perorvoslat szigorú keresztülvitele mindenféle bűnügyben (esküdtbíró-sági, törvényszéki járásbíró-sági ügyben), vagy másként a fellebbezés eltörlése s a tény- és jogkérdést egyaránt felölelő semmiségi panasz érvényesítése az egész vonalon.

Én elismerem a többfokú felebbvitel relativ előnyeit, azonban nézetem szerint úgy a jogegység, a birói gyakorlat egyön-

tetősége, mint a bűnügyek gyors, és alapos elintézése jobban biztosítva van, ha a bűnvádi pereket a kellő garantiákkal felruházott elsőfokú s az e felett álló egyetlen felső bírói fórum intézi el. Ha az esküdtbírói, tehát éppen a legsúlyosabb bűnügyek tekintetében meg tudunk nyugodni egyetlen felső fórum felülvizsgálatában, miért ne lehetne megelégedni a középsúlyú és az enyhébb cselekményekkel vádlottak ügyeiben is egyetlen felsőbbfokú bíróság revisionális hatóságával? A mennyire szükség van a perorvoslatokra úgy az egyéni szabadság védelme, a bírói tévedések vagy az önkény lehető meggátolása szempontjából, mint az alsóbíróságok gyakorlatának irányítása, a joggyakorlat egyöntetűségének és helyes irányának biztosítása végett, ép annyira felesleges, sőt éppen e helyes célokat akadályozza, ha a bűnügyek nagy többségének elintézésébe három fórum szól bele, a mikor a középső fórum sokszor csak az ellenkező jogi megítélés lehetőségének kedvéért változtatja meg az elsőfokú ítéletet s a legfelső fórum igen gyakran az elsőnek ad igazat. A középső fórum kirekesztése növelni fogja úgy az elsőfokú ítéletek tekintélyét, mint az elsőfolyamodású bíróság felelősségérzetét, ami csak az igazságszolgáltatásnak lesz javára.

Nézetem szerint nincs alapos ok, ami miatt a bűnvádi perorvoslatok gyökeres reformjától vissza kellene riadnunk. Sőt éppen a haladás, a fejlődés törvénye követeli, hogy bűnvádi perjogunk eme legtöbb oldalról kifogásolt részét gondosan és alaposan revideáljuk s lehetőleg hosszú időre életképesen tegyük.

Az általam tervezett gyökeres reform, vagyis a bűnügyi perorvoslatok új rendszere a következő képet nyujtaná:

1. Az esküdtbírói ítéletei ellen semmiségi panasz a kir. Kúriához. És pedig: politikai és sajtóügyekben csupán a jogi kérdésekre, közönséges bűnügyekben a tény- és jogkérdésre kiterjedőleg. A Kúria a mellékkérdéseket tanácsulésen, az ügy érdemét tárgyaláson intézi el. Ha a panasz a ténykérdésre is irányult s a Kúria a tényállást nem találja világosnak és tisztázottnak, a megtámadott ítéletet, illetőleg verdictet megsemmisíti s ugyanazon vagy más esküdtbírói előtt új főtárgyalás tartását rendel el. Tisztán jogi kérdésben beadott panasz esetén, valamint teljesen tiszta és kimerítő tényállás alapján a Kúria a törvénynek megfelelő ítéletet hoz.

2. A törvényszék ítéletei ellen semmiségi panasz szintén a Kúriához. Használható az ítélet rendelkező része, az indoklás ellen s alaki vagy anyagi semmiségi ok miatt. A Kúria hatásköre itt is ugyanaz, mint az esküdtbírói ügyekben. A tényállás hiányossága vagy homályossága esetén elrendelendő új főtárgyalás ugyanazon vagy más törvényszék előtt tartandó.

3. A járásbírói ítélete ellen semmiségi panasz a kir. ítélőtáblához ugyanolyan terjedelemben, mint a törvényszéki ügyekben. A tábla hatásköre azonos a Kúriáéval.

A bűnügyi perorvoslatok ezen új rendje egyfelől egyszerűsíténé és gyorsabbá tenné a büntető felelbiteli eljárást, másfelől a társas bírói szervezetek mindenikére (törvényszék, tábla, Kúria) egy feladatot ruházva, ezek ítélkezésének alaposságát is elősegítené, végül a Kúria munka- és hatáskörének bővítésével az igazságszolgáltatás egységét és színvonalát is minden esetre csak fokozná.

A gyökeres reform eszméjének elejtése esetén, ha a B. P. perorvoslati szabályainak csupán egy szűkebbkörű Novellában leendő módosítása helyeseltetnék, e Novella szerkesztésénél igyekezzünk a formalismus uralmát megtörni és lehetőleg kizárni s a megengedett perorvoslatok igénybevételét a felekre nézve minél könnyebbé tenni.

E végből óhajtanám:

a) az anyagi semmiségi okokról szóló 385. §. 2. és 3. pontjának összeolvasztását;

b) a 388., 425. és 548. §-ok olyértelmű módosítását, hogy a fellebbezés vagy a semmiségi panasz az alsó ítélet kihirdetésénél jelen volt felek által is 8 nap alatt (a kihirdetéstől számítva) jelentendő be;

c) a 430. §. utolsó bekezdésének törlését, illetőleg annak a világos kifejezését, hogy a semmiségi ok helytelen megjelölése nem gátolja a semmiségi panasz elfogadását;

d) a 436. §. oly módosítását, hogy a Kúria előtti főtárgyalás a külön védő, illetőleg a közzvédő jelenléte nélkül szintén nem tartható meg;

e) a 442. §. oly módosítását, hogy a jogegység érdekében használt perorvoslat felett a Kúria büntető tanácsai tagjainak feléből alakítandó tanács határoz.

L. Az 1911. évi Országos Jogászgűlés Irományai. Budapest, 1911. I. kötet.

23. *Büntető perorvoslati rendszerünk revíziója.* Az én kiindulási pontom ma is az, amit az 1911-iki jogászgűlésre adott véleményemben kifejtettem, hogy úgy a jogegység, a bírói gyakorlat egyöntetűsége, mint a bűnügyek gyors és alapos elintézése jobban biztosítva van, ha azokat a kellő garanciákkal felruházott elsőfokú és az efelett álló egyetlen elsőfokú bírói fórum intézi el. Főérvem az volt és ma is ezt vitatom, hogy egy ügyben három bírói fórumnak a beleszólása egyfelől erőpazarlás, másfelől sokszor zavaró, mert megtörténik, hogy a három fórum háromféleképen ítéli meg az ügyet, ami a jogegységnek s a jogi megítélés megnyugtató voltának nem nagy dicsőségére szolgál. Ha csak két fórum van, ez esetben el lehet mondani, hogy a felsőbíróság, mint tapasztaltabb és nyugodtabb temperamentumú bírói egyénekből alakított végső fórum ítéle-

tében kötelesek a felek megnyugodni, de ha kétfokú fellebbvitelt engedünk meg, akkor az első fellebbviteli fórumot a felek rendszerint csak átmeneti lépcsőnek nézik, melynek ítéletétől, ha csak lehet, felviszik az ügyet a legfelsőbb fórum elé. S magára a középső fórumra is gyakran lehangoló, hogy az ő döntését csak átmenetinek kell tekinteni. Viszont a javasolt reform a kir. törvényszékek önbizalmát és felelősségérzetét növelné s bizonyára csak még gondosabb és alaposabb ténymegállapításra és jogi döntésre sarkallaná őket, ha tudják, hogy az ő ítéletüktől csak a kir. Kúriához lehet perorvoslattal élni.

Legsúlyosabb hibája Bp-unknak a perorvoslat tárgyának taxatív megállapítása, vagyis az elvi körvonalazás helyett az alaki és az anyagi semmisségi okok részletes és kimerítő (taxatív) megállapítása a törvényben, ami a részleges jogerő rendszerének kialakulására és a perorvoslatok, különösen a semmisségi panaszok bejelentésénél és elintézésénél *a perjogi formalismusnak*, a büntető eljárás legszörnyűbb rákfenéjének a kialakulására vezetett.

A másik nagy kifogásom Bp-unk perorvoslati rendszere ellen a súlyosbitási tilalom, a reformatio in peius tilalma a felsőfokú bíróságokra.

A tiszta vádrendszernek természetes folyamánya és követelménye az, hogy amint a bűnösség, úgy a minősítés és a büntetékiszabás kérdéseiben is a felsőbbfokú bíróságok csak akkor szólhassanak bele a perbe, ha ez iránt a vádlónak kifejezett perorvoslata áll előttük. Sőt az angol jog odáig megy, hogy egyszerűen nem is enged perorvoslatot a vádlott terhére. Ez a túlliberalis felfogás homlokegyenest ellentétben áll az anyagi igazság és a társadalom hathatós védelmének az elveivel. Amilyen igazságos és szükséges követelmény egy alkotmányos államban, hogy akinek a bűnössége perrendszerűen be nem bizonyított, se az alsó, se a felső bíróságok által marasztalható, büntetéssel sujtható ne legyen — éppolyan természetes és szükséges követelménye a jogrendnek az is, hogy a bíróilag bűnösnek talált egyén a megfelelő törvényes büntetés alól perjogi formalisticus okokból ki ne bújhasson. Ezt követeli úgy a közérkölcsei, mint a közbiztonsági szempontok helyes felfogása is.

Ha egyszer megengedjük a bűnügyekben a fellebbvitelt, ha megengedjük, hogy a súlyosabb természetű bűnügyeket a legfelső bírói testület revíziója alá bocsáthatják a felek, akkor éppen az angol jogból vett helyes alkotmányos elvnek, a legfelső bíróság döntő tekintélyének az elve követeli, hogy a felső bíróság ne csak szerény megjegyzéseket tehessen az alsóbb fokon eljáró kir. ügyészügyi tagok vagy az alsó bíróság jogászilag téves vagy lágykezű eljárására, illetőleg ítéletére, hanem a hozzá felküldött ügyekben úgy a vádlott javára, mint annak ter-

hére hivatalból helyreigazíthassa a megtámadott alsófokú ítélet jogi tévedéseit.

A reformatio in peius tilalmának a megszüntetése közvetve szintén elősegítené az eljárás gyorsítását, mert ha a vádlottak és védők tudják, hogy a ő enyhítés iránti perorvoslatuknak a bejelentése a kir. ügyészség megnyugvása esetén is jogot ad a felső bíróságnak a megtámadott ítélet súlyosbítására, bizonyára jobban meg fogják gondolni a semmiségi panasszal élést és nem kockáztatják meg könnyelműen azt, hogy a felső bíróságnak erre épen ők adjanak módot.

L. Büntető perorvoslati rendszerünk revíziójához. Jogászegyleti értekezések 1935. évi áprilisi sz.

24. *A tényállás revíziója a Kúrián politikai bűnperekben.* Az 1938:XVI. t. c. 11. §-ában foglalt rendelkezések által a törvényhozás a politikai bűnperek felülvizsgálati rendszerét gyökeresen reformálta, vagyis világosan eltért a Bp.-nak a semmiségi panaszok elintézésére felállított rendes szabályaitól. Legszembeötlőbben kifejezi ezt mindjárt a 11. §. második bekezdése, mely mellőzve a Bp. 384. és 385. §§-aiban felsorolt semmiségi okokat, a sem. panasz okául csupán azt az általános tételt állítja fel, hogy sem. panasznak van helye „a törvény lényeges rendelkezésének megsértése miatt”. Ebből folyik mindjárt, hogy ha a megsemmisítés a Kúria által a Bp. említett szakaszainak valamelyik pontjára lenne is alapítható, az erre való hivatkozás — mint erre Degré Miklós már több ízben nagyon helyesen rámutatott — nemcsak felesleges, de helytelen, mert ezek a szakaszok az új törvény 6. §-a értelmében politikai perekben nem alkalmazandók.

Mit kell érteni a törvény „lényeges rendelkezésének megsértése” alatt, erre nézve abból kell kiindulni, hogy az új törvény nyilván fel akarta szabadítani a Kúriát a Bp. minutiosus szabályainak nyüge alól és a Kúriának nem csupán cassatorius, de teljes reformatorius jogkört kívánt biztosítani az elsőfokú, ötös tanácsi ítélettel szemben. Ez a reform az, amiért mi idősebbek évtizedek óta harcoltunk, hogy a Kúria keze az ítélkezésben ne legyen összekötözve a §-ok aprólékos rendelkezéseivel. A legfőbb bíróság csak akkor lehet az igazságszolgáltatás vezetője és irányítója, ha az anyagi igazság megállapításában nincs gúzsbakötve a keze, ha többé nem az el- és visszautasítás dilemmája felett kell vitatkoznia az ítélő tanácsnak, hanem minden figyelmét az ügy lényegére, az anyagi igazság megállapítására fordíthatja és ha a tévesnek talált elsőfokú ítélet helyesbítésére, a törvénynek megfelelő ítélet hozására módja van. Kétségtelenül ez a gondolat vezette az új törvény megalkotásánál a törvényhozást, amikor megengedi a ténykérdés miatt is

a sem. panaszt, amennyiben úgy találja, hogy „a tényállás megállapítása a törvény lényeges rendelkezésének megsértésével történt”.

Mit jelent a törvény lényeges rendelkezésének megsértése, efelett nézetem szerint meddő dolog a hosszas elméleti vitatkozás. Miután az új törvény szakított a taxativ felsorolás rendszerével s a helyett egy általános kulcsot adott a kir. Kúria kezébe, nyilvánvaló, hogy a Kúria bölcsessége lesz hivatva állást foglalni, hogy mit és mikor kell a törvény lényeges rendelkezése megsértésének tekinteni. Elméletileg elv gyanánt csak annyit fejezhetnénk ki, hogy szigorúan véve az anyagi és a perjogi törvények mindenik rendelkezése lényegesnek mondható, tehát sem. panasz tárgyává tehető. De miként a jogegységi törvénysértés tekintetében is a Kúria érvényesítette a minima non curat praetor elvét, vagyis csak az elvi jelentőségű törvénysértések miatt ad helyet a jogegységi perorvoslatnak, tehát jelentéktelen kisiklások, elnézések miatt nem bolygatja meg a jogerőt, úgy az új törvény gyakorlati alkalmazása során is szem előtt kell tartanunk, hogy a „lényeges” kifejezéssel a törvény csak a jelentékenyebb, — az állami közérdek vagy a terhelt személyes szabadsága és az anyagi igazság érvényesítése szempontjából súlyosabb jogszabálysértéseket kívánta sem. panasz tárgyául tekinteni. Így: a törvényes tényálladék, a minősítés, a beszámítás, a büntetés neme és mennyisége, perjogi sérelmeknél az eddig hivatalból figyelembe veendő és ahoz hasonló alaki törvénysértéseket kell a 11. §. alá vonni. Vagyis igyekezzünk a formalismus uralma alól kiszabadulni és jelentéktelen alaki hibák, elnézések, az ügy érdemére semmi befolyással nem volt kisiklások miatt ne nyujtsuk el a per folyamatát visszaküldözgetéssel vagy új tárgyalások tartásával.

Részemről csak helyeselni tudom a Kúria legújabb állásfoglalását az irányban is, hogy a bizonyítékok mérlegelését is a lényeges rendelkezések megsértése alá vonja. Senki sem vonhatja kétségbe, hogy a Bp. 324. §-ának a bizonyítási jog alapvető kérdéseire nézve classicus szabatosággal kicsiszolt sarktételei lényeges rendelkezései a törvénynek. De a kérdést eldönti a 11. §. harmadik bekezdése azzal is, hogy a II. Bn. 33. §-a szerinti megsemmisítésnek s a bizonyítás kiegészítése végett az elsőfokú bírósághoz való visszatételnek az esetben is helyt ad, ha a tényállást a törvény lényeges rendelkezésének megsértésével állapították meg, — azonban a kir. Kúria bármely bizonyítást maga is felvehet a tárgyaláson, a vádlottat is kihallgathatja vagy pedig bármely bizonyítás felvételére saját bíróját is kiküldheti. Nincs tehát okunk szépítgetni a dolgot. Az ötös tanács ítélete elleni sem. panasz most már a fellebbezéssel sok tekintetben egybeesik és a Kúria ilyen ügyekben ténybíróság is. Fog-e élni a Kúria a közvetlen bizonyításfelvételi jogával, ezt

a jövő fogja megmutatni, de miután az új törvény erre kifejezetten feljogosítja, ez döntő bizonyíték arra, hogy a Kúriát a bizonyítékok mérlegelése, illetőleg ennek felülvizsgálata is megilleti.

Hozzászólás a M. Jogászegylet 1939. évi december 9-én és 16-án Degre Miklós és Szolnok Jenő által tartott előadásokhoz.

III. Büntetéstán.

Büntetőjogi tanulmányaim során és többszöri külföldi tanulmányútaimon, valamint a hazai börtöneinkben és javítóintézeinkben hallgatóimmal tett látogatásaim alkalmával szerzett tapasztalataim elérték meg bennem azt a meggyőződést, hogy a büntetőjog tudományának harmadik külön ága gyanánt kell kiharcolnunk a *büntetéstán* (Poenologia), illetőleg a büntetés végrehajtási jogot. Sok büntetőbírótól és kir. ügyésztől hallottam, hogy csak akkor látott belülről börtönt, mikor hallgató korában velem volt ilyen tanulmányi kiránduláson. Pedig a büntető bírónak és a kir. ügyésznek tiszta képzetlen kell bírnia arról, mit jelent a valóságban a börtönbüntetésre elítélés vagy a letartóztatás.

Ezzel az elgondolással kezdtem el börtönügyi tanulmányaimat és kisebb-nagyobb dolgozatokat írtam a szabadságvesztésbüntetési rendszerünk bajairól és egészséges irányú reformjáról. E célból — az 1894. évi első nagyobb külföldi tanulmányútam után — 1900-ban bejártam a nyugateurópai nagyobb államok (Ausztria, Németország, Franciaország, Belgium és Anglia) nevezetesebb börtöneit és javítóintézeit s erről a tanulmányútamról „A börtönügy jelen állapota és reformkérdései” (Budapest, 1904.) c. nagyobb munkámban számoltam be.

Majd 1910-ben az a kitétetést ért, hogy a m. kir. kormány egyik képviselője gyanánt vehettem részt az Északamerikában, Washington-ban tartott VIII. Nemzetközi börtönügyi kongresszuson s ez alkalomból megláthattam Északamerika tíz államának nevezetesebb börtöneit és javító- s gyermekvédelmi intézeteit. Erről a tanulmányútamról s itteni tapasztalataimról szól az 1913-ban megjelent munkám: „A fiatalkorúak büntetőjoga Északamerikában” és több kisebb dolgozatom.

Végül 1933-ban „Büntetéstani problémák” cím alatt a M. Tud. Akadémia kiadásában jelent meg a büntetéstán összes mai problémáit felölelő nagyobb munkám. Utolsóinak pedig az 1935-ben Kaposvárott tartott Országos bírói és ügyészi Egyesület közgyűlésén „A XX. század büntetési rendszerének reformkérdései”-ről mondott beszédemben fejtettem ki a büntetési rendszer jövőjéről kialakult nézeteimet.

25. A „*büntetéstán*” mint a *büntetőjogtudomány* harmadik ága. Hogy magával a büntetés fogalmával és annak problémáival egy külön tudomány, az ú. n. *büntetéstán* foglalkozik, ennek magyarázata abban áll, hogy az anyagi büntetőjog tudománya a legutóbbi időkig nagyobb előszeretettel karolta fel a büntett fogalmát, mint a büntetését. Míg a „büntetendő cselekmény” fogalma, annak dogmatikája a legapróbb részletekig nagyméretű gondos feldolgozásban részesült, addig a büntetés fogalmával, annak elméleti és gyakorlati kérdéseivel a büntetőjogi irodalom aránylag mostohán bánt el. A büntető perjog tudománya pedig

a büntetés kérdéseivel keveset törődik. Így jöttek rá mind többen, hogy a büntetés problémáinak, melyek gyakorlatilag a legnagyobb horderejűek, egészen önálló tudományt kell szentelni s megszületett a XIX. század folyamán a *büntetésstan* (poenologia, science pénitenciaire, science of penology), amely a büntetés fogalmát, annak tartalmát, célját, a büntetési rendszer történeti kifejlődését, mai állását s a büntetésvégrehajtás alapelveit és részleteit öleli fel.

A német szakirodalom a „büntetésstan” elnevezés helyett a „börtönügyi tudomány” (Gefängniswissenschaft), vagy „börtönisme” (Gefängniskunde) kifejezéssel látta el ezt az új büntetőjogi tudományt, arra való tekintettel, hogy a mai kor uralkodó büntetési eszköze a szabadságvesztés, a gyűjtő szóval ú. n. „börtön”-büntetés s ennek a büntetési nemnek különböző alakjai (fegyház, fogház, államfogház, elzárás) és az azzal rokon más büntetések vagy biztosító intézkedések (elszállítás, dologház, javítóintézet) azok, amelyeknek helyes végrehajtása felett mélyebb elméleti és gyakorlati vitáknak lehet helyük. Bármennyire helyes ez az indokolás, magát a „börtönügyi” tudomány elnevezést méltán érheti az a kifogás, hogy nem öleli fel az összes büntetési nemeket s így nem fejezi ki híven a büntetőjog eme harmadik ágának a tárgyát és körét, ami *Krohne*, a legjelesebb német börtönügyi író szerint sem más, mint az egész *büntetésvégrehajtási* jog. A „büntetésstan” szó azért nézetem szerint helyesebben adja vissza az új tudomány tartalmát és feladatát.

A legutóbbi években azonban ismét egy új elnevezés kelt szárnyra, amely versenyezni látszik a büntetésstan szavával és fogalmával. Ez a „bűnügyi neveléstudomány” vagy bűnügyi „nevelésstan” (Kriminalpädagogik), mely ugyan első sorban a fiatalok bűnelkövetőkre ma uralkodó vezérelvnek, a *javítónevelésnek* vagy egyszerűen a *nevelésnek* a büntetőjogi és bűnügypolitikai jelentőségét akarja kifejezésre juttatni és igazolni, végeredményben azonban azzal a követeléssel lép fel, hogy az eddigi büntetésant, mely a megtorlás és a bűnhődés fogalmain nyugszik, helyettesítse s a büntetés legfőbb céljául a *nevelést* vívja ki, nemcsak a fiatalok, de a felnőtt büntetésekre nézve is. Ezen új elnevezés ellen elvi szempontból alig lehet kifogást tenni. A büntetés legeszményibb célja nézetem szerint is a nevelés, s a halálbüntetés kivételével, a többi összes büntetések által az állam tényleg gyakorlatilag is bizonyos nevelő-lélektani befolyást akar gyakorolni, részint a társadalomra általában, részint az egyes elítélt egyénekre. Ennek dacára az új elnevezés, bármily szép és csábító, ma még nem alkalmas a „büntetésstan” helyettesítésére. *Förster*, a kiváló svájci paedagogus, a „Schuld

und Sühne" című tanulságos művének előszavában még csak az alapköveket véli lerakni a jövőre „Kriminalpädagogiá"-hoz.

L. Büntetés és nevelés. Budapest, 1922. 2—3. 1.

26. *A büntetés céljai.* A büntetés fogalma és annak céljai felőli vizsgálódásaim eredménye:

A büntetés *alakilag* mindig *megtorlás*, vagyis a büntetett által elkövetett bűncselekménynek megfelelő (arányos) joghát-ránnal viszonzása. A büntetés azonban csak alaki értelemben megtorlás, *lényege, tartalma* ellenben egyfelől *fenyítés*, azaz bizonyos érzéki, anyagi vagy erkölcsi kellemetlenséggel sújtás, másfelől *bűnhődés*, vagyis az elítélt egyén felemelése, a bűnös-ségtől való megtisztulása. A büntetés mindig *sujt, de egyúttal felemel*.

A büntetés célja alatt nem az egész büntetőjog, nem a Btk. célját, feladatát kell érteni, még kevésbé a büntetői törvényhozás összes feladatait (jogvédelem, a bűnelkövetés tényezői elleni küzdelem), hanem azokat a konkrét (tényleges) feladato-kat, amiket az állam a büntetés alkalmazása, gyakorlása által elérni akar. Ily értelemben a büntetésnek három *általános* célja van:

1. Az *általános visszatartás* (közvetlen törvényhozási cél),
2. az *elégítélnyújtás* és pedig az államnak az elkövetett törvénysértésért, a sértett félnek az okozott sérelemért (bírói, azaz büntetésszabási cél),

3. a *nevelés*, vagyis az elítélt egyénekre való oly lélektani behatás, hogy az illető a büntetés kiállása, teljesítése által megkönnyebbülve, megjobbítva érezze magát, a büntetés tehát akaratát a helyesebb viselkedésre, az újabb bűnelkövetéstől való tartózkodásra motiválja. A nevelés a büntetés általános közvetlen végrehajtási célja, mely alól egyedüli kivétel a halálbüntetés, amelynél a közvetlen végrehajtási cél az elítélt megsemmisítése, fizikailag ártalmatlanná tétele.

Különös vagy *relatív* célok a büntetés egyes neveire nézve:

a) a halálbüntetésnél az ártalmatlanná tétel,

b) a *szabadságvesztés* büntetésnél ennek különböző alakjai szerint: az enyhébb alakzatoknál a megintés, figyelmeztetés a helyesebb viselkedésre, a szigorúbb alakzatoknál a jellem át-alakítása (reformation) vagy legalább a testi, értelmi, erkölcsi edzés,

c) a pénzbüntetésnél és a közjogi jogosítványok időleges elvonásánál s ahol fennáll, a botbüntetésnél is, az intés, a helyesebb viselkedésre való hathatós figyelmeztetés.

Az elítéltek különböző osztályai szerint a büntetés különös, relatív céljai:

a) a pillanati, romlatlan erkölcsű elítéltekre nézve az intés, a helyesebb viselkedésre figyelmeztetés,

b) a hibás jellemű, erkölcsi romlás útján levőkre nézve az akarat jóirányban való nevelése, a jellem átalakítása, az ú. n. erkölcsi javítás,

c) a megrögzött, hivatásos büntetésekre nézve a testi, értelmi, erkölcsi edzés. Az ily büntetésekkal szemben a büntetésen felül, esetleg azt helyettesítőleg alkalmazott biztosító intézkedés közvetlen célja az ártalmatlanná tétel, az újabb bűnelkövetésben való lehető megakadályozás, másodlagosan azonban itt is a nevelés (munkára, szorgalomra edzés),

d) a fiatakorú bűnelkövetőkkel szemben a büntetést képviselő, vagy helyettesítő intézkedések célja mindig a javító, helyesen átalakító nevelés (reformation). A fiatakorúakra alkalmazott szabadságvesztésbüntetés végrehajtási célja is mindig a nevelés, a jellem helyesirányú alakítása.

L. Büntetés és nevelés. Budapest, 1922. 93 l.

27. *A halálbüntetés.* A halálbüntetés eltörlése nem merő pietisztikus, kegyeskedő tendenciából fakad. Csak a humanizmust, az emberszeretetet, a legfőbb erkölcsi törvényt akarja érvényesíteni a büntetessel szemben is. Az életet, a legfőbb jót emberietlen dolog elvenni a legnagyobb bűnöstől is. De sujtani, fenyíteni igenis kell a büntettest s a legnagyobb vagy a megátalkodott büntettest a legszigorúbban. A halálbüntetés eltörlésének természetes folyománya lenne tehát nálunk is, hogy az életfogytiglani fegyházbüntetés, ami a halálbüntetés helyett jövőre kiszabhatnék, belterjességben, szigorában fokoztassék. Ma a Btk. szerint az életfogytiglanra elítélt fegyenc, ha jól viseli magát, már tíz év kitöltésével közvetítő intézetbe, itteni öt év után pedig feltételes szabadságra bocsátható. Ez a lágy végrehajtási rendszer ellenkezik az életfogytiglani elzárás, tehát a végleg ártalmatlanná tétel gondolatával és céljával. Az 1903. évi norvég börtönügyi törvény az életfogytiglanra elítéltet csak húsz év kitöltése után engedi feltételes szabadságra bocsátani. Azt hiszem, ez nálunk is egészen helyénvaló lenne. Sőt nem vétenénk a humanizmus ellen, ha ismétlés esetében (a feltételes szabadság alatt elkövetett újabb súlyos büntett miatt) az újabb feltételes szabadság kedvezményét is törvényileg kizárnók.

L. A halálbüntetés és a Btk. revíziója. Jogtud. Közl. 1909. évi 39. l.

A világháború egyik büntetési eszköz tekintetében sem gyakorolt oly kézzelfoghatóan kultúrellenes hatást, mint a halálbüntetésre vonatkozólag. A háború előtti években már közfelfogás volt, hogy a halálbüntetés, amennyiben az állam fenntartja is ezt, mint legsúlyosabb büntetési eszközt, csak a leges-

legnagyobb büntettek, főként a gyilkosság elkövetőire bír jogosultsággal s ezekre is csak akkor, ha valamely kivételesen elvetemedett gonosztevőről van szó. A háború előtti évtizedekben Európaszerte a legritkább esetek közé tartozott egy-egy kivégzés s minden ilyen eset izgalomba hozta a közvéleményt, alkalmat nyújtott az abolitionista mozgalom meg-megújítására.

A világháború visszafejlesztette az emberiség eszméjét annyiban is, hogy azóta ismét gyakoribb lett a halálbüntetés tényleges alkalmazása csaknem minden államban. Diszcreditálta az abolitionista törekvéseket és sok állam, így Magyarország is kénytelen volt a halálbüntetés eseteit törvényhozási úton szaporítani. Ez a fordulat lélektanilag teljesen érthető. A rettenetes emberpusztítás, amit a hosszú háború s utána különösen a perverztes államokban előállt forradalmak véghezvittek, alaposan leszállították az emberi élet értékét. Ma, amikor még eléggé érezzük a hosszú háború s a szociális forradalmak utórezgéseit, a halálbüntetés nélkülözhetetlenségét hirdető ez a pesszimistikus felfogás eléggé érthető, de egyoldalúsága nyilvánvaló. A háborúk és a forradalmak sem tartanak örökké... Éppen a szörnyű veszteségek, amiket a háborúban résztvett összes nemzetek szenvedtek, fogják készíteni... idővel a vezető államférfiakat és a törvényhozásokat — az emberi élet nagyobb megbecsülésére s a hasonló kultúrkatasztrófák ismétlődésének meggátolása iránt az eddigieknél hatályosabb eszközök és módok felállítására. Ennek a nagy emberies, idealisztikus törekvésnek egy, talán szűkkörű, de a büntetőjog fejlesztése, a büntetési rendszer tökéletesítése szempontjából nagyjelentőségű kérdése lesz a halálbüntetés eltörlése.

Azonban magam is aláírom Tarde ismert mondását, hogy amint az örök béke merő ábránd, de oly szép chiméra, amit meg lehet bocsátani, úgy a halálbüntetés is eltörölhető lesz valamikor, a kultúra igazi fejlettebb korszakaiban, de mindig visszafog térni a durva, erőszakos korokban, a háborúk és forradalmak idején, — ami különben az abolitio összes nagy apostolainak, Beccariának, Olivecronának, M. Liepmann-nak közös nézete. Talán nem járok téves úton, ha ezeknek a nagy szellemeknek nyomdokait követem.

L. Büntetéstani problémák. Budapest, 1933. 52. l.

28. *A modern börtön feladata.* A mai börtönök feladata nem az, hogy minél több testi szenvedést, fájdalmat okozzunk az elítéltnak, nem az, hogy lassú sorvadásnak, a piszok, nedveség, férgek vagy az éhség általi elpusztulásnak vagy a megőrülésnek tegyük ki a letartóztatott bűnöst, hanem egyrészt az, hogy a szabad élettől való elszigetelés és a szigorú fegyelem által éreztessük a letartóztatottal, hogy a szabadságnak milyen

becse van s hogy az állam nem tűri az azzal való visszaélést — másrészt az, hogy a rossz hajlamú emberben a rossz indulatokat megfékezzük, a rossz hajlamokat lehetőleg kiirtsuk, a rendre, tisztaságra, pontosságra és állandó munkára szoktatás, a vallás-erkölcsi tanítás és oktatás által — amennyiben erre az illető rászorul vagy arra képes, társadalmilag — megjavítsuk, a lehetőségig szorgalmas, törvénytisztelő polgárrá képezük ki, aki többé nem lesz a társadalom terhére vagy veszedelmére.

L. A börtönügy jelen állapota és reformkérdései. Budapest, 1934. 25. l.

29. A szabadságvesztés büntetés elleni támadások. A Mittelstädt (Gegen die Freiheitsstrafen, 1879.) és Bruck (Fort mit den Zuchthäusern. 1884) által a mai szabadságvesztésbüntetések ellen megindított harc, a szabadságvesztésbüntetések csődje csatakiáltás alapján hibás és téves jelszó. Mittelstädt szerint a büntetésnek nincs más célja, mint az elrettentés, ezt pedig a modern börtönökkel, a tiszta világos cellákkal, a tápláló eledellel nem lehet elérni.

De a büntetésnek, mint kényszereszköznek a lényegével is ellenkezik szerinte azt merőben erkölcsi célra, javításra, nevelésre használni fel; a kényszermunka nem fog senkit munkaszeretetre nevelni.

Ez az elvi kiindulási pont teljesen hibás. A büntetés nem merő praeventív eszköz és annak célja semmiesetre sem az elrettentés. Hogy a mai börtönbüntetésnek nincs igazi elrettentő, sem javító hatása, ebben a kritikában van részizgazság, mert a szabadságvesztésbüntetések sok helyt rosszul vannak végrehajtva. A szabadságbüntetések végrehajtási rendszerén tényleg sok javítani, reformálni való van. De ha a börtönöket helyesen rendezzük be, ha a törvényben előírt rendszert jól hajtjuk végre, az kielégítheti úgy az elméleti, mint a gyakorlati kívánalmakat, s a szabadságvesztésbüntetésnek meglesz a javító és visszatartó hatása is. A szabadságvesztés büntetések helyett jobb és sikeresebb súlyos büntetési eszközt eddigelé senki sem tudott feltalálni.

A Mittelstädt és Bruck által ajánlott *deportatio* intézményét éppen a gyakorlatias szellemű Anglia példája döntötte meg, mely a sokáig alkalmazott *transportation*ot éppen annak sikertelensége miatt szüntette meg. De ezt igazolja a francia *relegation* eredménytelensége is.

L. Szabadságbüntetéseink reformjához. Budapest, 1900. és a A börtönügy jelen állapota és reformkérdései. 1904.

30. *Szabadságvesztésbüntetéseink egyszerűsítése.* A Btk. papírlapjain nekünk ötféle szabadságvesztés büntetésünk van (fegyház, börtön, államfogház, fogház, elzárás), — a valóságban azonban csupán kétféle szab. veszt. intézetünk van: fegyház és fogház. Ez lesújtó kritika a Btk. felfogására s fényes elégtétel az 1843-iki javaslatunknak, mely csak kétféle szabadságvesztést különböztetett meg: rabságot és fogságot.

A legtöbb újabb európai Btk. ma már a 43-ik javaslat felfogását követi, midőn csak kétféle szabadságvesztést ismer, egy súlyosabb és egy enyhébb jellegűt.

A büntetési eszközök s különösen a szab. vesztésbüntetési nemek kérdésében tehát nincs más teendőnk, mint: vissza a 43-iki javaslatához!

Büntetési rendszerünk egyszerűsítésére nézve azért a Novellában részemről következő reformokat tartom szükségeseknek:

1. a halálbüntetés eltörlendő, —
2. a „börtön” nevű büntetés teljesen kihagyandó, —
3. a határozott tartamú fegyház általános minimuma egy évre leszállítandó, maximuma pedig 20 évre felemelendő, —
4. a fogház általános minimuma 8 napra emelendő s a 3 hónapot meg nem haladó fogházbüntetés magánzárkában tölten-dő ki, —
5. a fiatakorúak sajátképeni büntetési eszköze gyanánt a fogház (8 naptól 5 évig) állapíttassék meg s részükre minden-estre külön fogházak jelölendők ki, —
6. visszaesők részére külön fegyházak és fogházak jelö- lendők ki.

L. Büntetési rendszerünk egyszerűsítése. Budapest, 1904.

31. *Párhuzamos szabadságvesztés büntetések.* Már a moti- vumokról írt tanulmányomban nagy örömmel üdvözöltem a nor- vég és olasz Btk-ek által kezdeményezett párhuzamos bünteté- sek eszméjét. Újabb tanulmányaim csak megerősítettek ebben a felfogásomban. A párhuzamos szab. büntetések rendszere (az 1902 évi norvég Btk. szerint 21 naptól 20 évig terjedhető fog- ház és elzárás, — az 1889.-iki olasz Btk. szerint 3 naptól 24 évig terj. fegyház és fogház) a büntettesek közt alapjellemük szerint teendő megkülönböztetést tartja szem előtt. Kétségtelen, hogy a szabadságvesztésre elítélt egyének közt két főcsoport különböztethető meg: 1. az erkölcsileg romlottak, akik kemény elbánásra szorulnak és 2. az erkölcsileg nem romlottak, akik enyhébben kezelendők.

A fegyház, mint a halálbüntetés után következő legszigo- rúbb büntetés nézetem szerint olyan büntettesekre szabandó ki, akik lelki romlottságból, erkölcstelen, társadalomellenes életmód- juk miatt vagy bűnös szenvedélyek, testi vagy szellemi aberrá-

tiok hatása alatt követtek el nagyobb súlyú büntettet, amiért hosszabb tartamú szabadságelvonással lettek sújtva, akiket tehát csak rendszeres munkára kényszerítés, fegyelemre szoktatás által lehet annyira-amennyire társadalmilag alkalmasabbakká nevelni. A fegyház, melynek tartama ennek a célnak megfelelően — de lege ferenda — 1 évtől 20 évig, bűnhalmazat és többszöri visszaesés esetén 24 évig terjedhetne, ezeknek a veszélyesebb és kritikussabb jellemű elítélteknek a sajátos fenyítő intézete lenne.

A fegyház-, mint súlyosabb jellegű s a nagyközönség szemében előrelátható időig megőrzendőnek tekintett szabadságvesztés mellett azonban okvetlenül fenn kell tartani egy másik, ettől szemmel láthatóan lényegesen különböző, enyhejellegű szabadságvesztést, mert vannak és bizonyára a jövőben is lesznek olyan bűnelkövetők, akik nem romlott erkölcsűek s a társadalmi rend szempontjából nem is veszedelmesek. Az ilyen kevésbé kritikus jellemű egyének kezelése — ha cselekményük súlyára való tekintettel reájuk a szabadságvesztésbüntetés kiszabása nem volt mellőzhető — egészen más elvek szerint fogatosítandó, mint az előbbi csoporté. Annak a szabadságvesztési intézetnek, ahová ezeket a nem romlott lelkületű elítélteket helyezzük, nem szabad megőrző jellegűnek lenni. Ezért helyesnek vélném de lege ferenda az ezek számára rendelt intézeteket a „fogház” helyett államfogházra keresztelni. Rögtön kiemelve azonban, hogy a mi mai államfogházunktól ez a büntetési nem mégis gyökeresen különbözne abban, hogy itt a feltétlen munkakötelezettség lenne előírva, szigorú fegyelmi szabályokkal.

Nem habozom kifejezni, hogy a mi mai államfogházunkat ilyen alakjában nem vélem fenntarthatónak, mert szigorúbb, vagy enyhébb munkakötelezettség nélkül fenyítőintézet fogalmi képtelenség és gyakorlati okokból is helytelen. Igaz, hogy a politikai büntettesek szempontjából a mai custodia honesta létjogosultsága még mindig vitatható és ily alakjában ez a kérdés belátható időig szőnyegen fog maradni, de ha a most vázolt enyhe jellegű fogházat épen úgy kívánjuk szervezni, hogy az ne legyen megőrző jellegű, tehát custodia honesta legyen, akkor semmi akadály nincs annak, hogy az ily értelemben létesítendő államfogházat alkalmazzuk a politikai elítéltekre is. A politikai büntettesre is úgy egészségi, mint lelki szempontból is csak jótétemény a rendszeres munka és a szigorú életrendhez alkalmazkodás, amit intelligens ember nem is tekinthet megalázonak. A párbajozó urakra pedig ideje lesz már egyszer oda jutni, hogy vagy adjunk nekik komoly szabadságvesztésbüntetést, aminő lenne az említett munkakötelezettséggel járó államfogház, ha a fennforgó körülmények közt ezt érdemlik meg, vagy érzük be jelentéktelen esetekben pénzbüntetéssel, vagy bírói dorgálással, esetleg próbára bocsátással.

És aztán ha valaki nem párviadal, hanem valamely kisebb súlyú vétség vagy akár büntett miatt lett elítelve egypár havi vagy akár egy-két évi fogházra, vajjon az ilyen embert okvetlenül a ma még szintén megbélyegző „fogházba” kell küldenünk? Nem elég az ilyen, csak alkalmilag megtévedt, a pillanatnyi nyomor, a kétségbeesés által a bűnelkövetésbe sodort emberre, aki még nem romlott erkölcsű és semmiképpen sem közveszélyes egyéniség, a nem megbélyegző jellegű „államfogház”, aminek kitöltése nem fogja kizárni őt a tisztességes társadalomból? Erre való tekintettel azonban az újfajta államfogház terjedelmét a mai fogházénál magasabbra (15 naptól 10 évig) tenném. (Az új 1930. évi olasz Codice Penale az 1899-iki Btk. említett keretét úgy módosította, hogy a reclusione terjedelme 15 naptól 24 év, — az arresto-é pedig 5 naptól 3 év.)

L. A XX. század büntetési rendszerének reformkérdései. Budapest, 1935. — A motívumok értékesítése a legújabb büntetőtörvény javaslatokban. Budapest, 1910.

32. *A börtönügy haladása az utolsó száz év alatt.* A büntetésvégrehajtási jogban s annak elméleti kiépítésében, a büntetésstanban évezredek óta két nagy vezéreszme küzd az erőteljesebb érvényesülésért: a szigor és az emberiség eszméi. Míg azonban a szigor, mint a büntetésnek a fogalmával összeforrott tartalma, évezredekén át magához tudta ragadni az egyeduralmat, sőt a XVIII. század végéig világszerte annak túlhajtása, a kegyetlenség uralkodik a büntetőtörvényekben és a büntetésvégrehajtási jogban, addig az emberiség gondolata a régi világban csak mint egyes jobblelkű uralkodók kivételes és szörványos kegyelmi ténye vagy egyes magasabbröptű filozófusok vagy elméleti jogtudósok által felállított követelmény, mint utópia vagy pium desiderium található fel.

Csak a XVIII. század felvilágosodott irodalma tüzi ki céltudatos programmul a büntetőjogi barbárizmus megtörését vagy mérséklését. A XVIII. század második felében a Beccaria bátor példája nyomán az elméleti és gyakorlati írók egész gárdája száll síkra a büntetőjog és a büntetőeljárás emberies szellemű reformja érdekében s ennek a concentrikus támadásnak lesz az eredménye a boszorkányperek megszüntetése, a tortura eltörlése (házánkban 1768, majd 1791.) és a halálbüntetés visszaszorítása a legeslegsúlyosabb büntetésekre.

Az emberiség eszméjének a büntetőjogban való uralomra emelését azonban betetőzi és gyakorlatilag is lehetővé teszi a *szabadságvesztés büntetésnek, a modern börtön intézményének* a megteremtése, aminek az első elméleti és gyakorlati apostola az angol emberbarát, John Howard. A börtönbüntetésnek uralkodó büntetési eszközzé emelése pedig az 1791. évi francia Code Pénal érdeme.

Az emberiség eszméjének ezt az első nagy fellendülését a büntetőjogban s az eddig jóformán ismeretlen jogi szakma, a *börtönügy* kialakulását az európai államokban egyidőre megakasztják a Napoleoni háborúk, Angliában pedig pár évtizedre félretolja a börtönök nagyobbarányú építését a transportation-nal való újabb kísérletezés (az ausztráliai gyarmatokra). A börtönügyi mozgalom, a szabadságvesztési intézetek rendszereinek, a börtönök típusainak a kialakítása ezalatt Északamerikában folytatódik, ahol a filadelfiai (1818—1829) és az auburni (1816) két mintabörtön építése s ezzel karöltve a magánzárka és a hallgatási rendszer feletti vitatkozások ébrentartják a börtönügy iránti érdeklődést s a börtönügy vezető államává az Északamerikai Uniót emelik.

Csak a XIX. század harmincas éveiben, tehát mindössze most száz éve arat aztán véglegesen diadalt a büntetőjogban és a büntetésvégrehajtási jogban az emberiség eszméje az európai kultúrállamokban is, annak a nagy liberális fellángolásnak a kapcsán, mely a középeurópai államokban érvényre juttatja az egyéni szabadságjogok és a jogegyenlőség eszméjét.

Ez a második nagy humanitárius hullám, a szabadelvű bölcsészek, politikusok és emberbarátok agitálása teszi népszerű napi kérdéssé a XIX. század 30—40-es éveiben a börtönügyet, vagyis tudományos és gyakorlati törvényhozási problémává a börtönrendszerek, a börtönépítés, a rabmunka, rabélelmezés börtönigazgatás stb. kérdéseit.

A most száz éve így kialakult emberies büntetési rendszer alapjában, fővonalaiban ma is fennáll az összes kultúrállamok büntetőjogában. Az utolsó száz év haladása, vívmánya csak az akkor megalapozott szabadságvesztésbüntetési rendszer teljes és harmonikus kiépítése, megszilárdítása és tökéletesítése. Ez a megállapítás azonban egyáltalán nem azt jelenti, mintha a lefolyt száz év alatt a büntetési rendszerben lényegesebb változás, reformalkotás nem történt volna. Ellenkezőleg. A lefolyt száz év alatt a börtönügy alapelveire, részletkérdéseire nézve óriási haladást, kézzelfogható hatalmas fejlődést kell megállapítanunk s egészen új szervezetekről, új büntetéstani intézményekről lehet beszámolnunk.

Az egyetlen börtönrendszer meddő vitatása helyett az utolsó évtizedekben s a legújabb kongresszusokon a *szabadságvesztésnemek egyszerűsítése* és a szabadságvesztő intézetek *specialisatiójának* a kérdése áll előtérben.

Hasonló nagy haladás állapítható meg a börtönügy legfontosabb részletkérdését, a *rabmunkát* illetőleg is. Az a nagy ellenszenv, ami a raboknak kizárólag ipari munkákkal való foglalkoztatása miatt a szabad iparosok körében a XIX. század derekán, csaknem a végéig, mindenfelé tapasztalható volt s az a harcias, de ma már szinte komikusan hangzó jelszó, hogy ment-

sük meg a szabad ipart a rabmunka concurrentiájától, a börtönügyi szakemberek és a börtönügyi kongresszusok alapos kritikája folytán lassanként megszűnt, illetőleg elhallgatott. A század végén s a mi századunk elején már tisztán áll minden objectiv bíráló előtt, hogy a rabmunkát igen célszerűen és gazdaságosan be lehet rendezni úgy, hogy az állítólagos concurrentia a szabad iparosokkal, illetőleg ezek munkatermékeivel teljesen ki legyen zárva. Ezeknek a kritikáknak az eredménye lett az is, hogy sok helyen, különösen a mezőgazdasági országokban, mind sűrűbben foglalkoztatják a rabokat mezőgazdasági, illetőleg a szabad levegőn teljesíthető munkákkal, amikkel a börtönbüntetés célja (a rabnevelés!) éppen úgy, sőt sikeresebben és emberiesebben megvalósítható, mint pusztán zárkában vagy munkatermekben végzett ipari foglalkoztatással.

A modern börtönügy haladása, száz év alatti fejlődése abban áll, hogy a börtönre elítéltet ma nem tekintjük minden emberi jogától megfosztott s mielőbbi elpusztulásra szánt páriának, hanem egy jogilag szabatosan meghatározott büntetés elszévesztésére kötelezett embertársunknak, aki ha elkövetett bűncselekményéért kellemetlen joghátrányokat köteles is elviselni, de akinek emberi alapjogait a börtönbüntetés végrehajtása alatt is respectálni kell. A nemrég elhunyt Freudenthal, frankfurti professor érdeme elsősorban ennek a gondolatnak a diadalra juttatása s az u. n. fogházi jognak (Gefängnisrecht), a foglyok jogviszonyainak a tisztázása. Ez a jogi szabályozás a börtönügyi, illetőleg büntetésvégrehajtási törvény feladata.

Az összes kultúrállamok börtönügyének egységes irányú fejlesztése tekintetében a legújabb s szinte korszakosnak tekinthető mozzanatot az 1925-iki londoni nemzetközi börtönügyi kongresszus megbízásából a Bernben székelő Nemzetközi Büntetőjogi Bizottság (Commission internationale pénale et pénitentiaire) által 1929-ben megállapított „Alapszabályok a foglyok kezelésére” (Ensemble de régles pour le traitement des prisonniers) című nemzetközi börtönügyi codex-minta közzététele.

L. A börtönügy haladása az utolsó száz év alatt. M. Tud. Akadémiai Értekezés, 1930.

33. A sterilizáció. Amennyire jogosultnak és kívánatosnak tartom magam is az emberi nem testi tökéletesítésére, a közegészségügy fejlesztésére, ezzel a szellemi és erkölcsi haladásra irányuló fajnemesítési, épúgy a gyógyítási célra irányzott eugénikai reformkívánságokat, éppen oly erős aggályaim és kifogásaim vannak a büntetési eszközül vagy büntett megelőzési célból alkalmazandó sterilizáció ellen.

Mint annyi sok büntetőjogi reformgondolat, a büntetőjogi sterilizáció eszméje is a bátor, sőt olykor vakmerő kísérletezé-

sek és feltalálások hazájában, Észak-Amerikában született meg s onnan jött át hozzánk Európába. Érdekes és az én egyéni aggályaimat megerősítő tény azonban mindjárt az, hogy míg a fajegészségügyi és a gyógyítási sterilizációt, közelebbről az öröklött terheltség, degeneráltság, nemi perverzitás, vagy az általános bűnözési hajlam miatt gyermeknemzésre alkalmatlan személyek magtalanítását az északamerikai Uniónak tudtommal 24 állama megengedi, addig büntetési eszközként ezidő szerint tudtommal mindössze három állam (Kalifornia, Nebraska és Washington) alkalmazza a sterilizációt, köztük Nebraska a castratio alakjában is és pedig mindhárom elvileg csak mint fakultatív mellékbüntetést, a szabadságvesztésen vagy a pénzbüntetésen felül, illetőleg mint biztonsági intézkedést. Európában ezideig csupán Dánia (1929), Svédország (1933) és a Németbirodalom (1933) vezették be, mint új mellékbüntetést, illetőleg biztonsági intézkedést.

Kétségtelen, hogy a szemérem elleni legsúlyosabb büntetek elkövetőire a szemet szemért, fogat fogért ősi, primitív igazság jelszavával lehet propagandát csinálni a sterilizációnak mellékbüntetésként való meghonosítása mellett, az is kétségtelen, hogy a sokszoros visszaeső, tehát a bűnelkövetésre hajlamosaknak látszó nagy büntettesek magvaszakadásának biztosítása végett a legradikálisabb megelőzési eszközül lehet vitatni a sterilizáció helyességét s a berlini kongresszus (1935. aug.) többsége is ebből a két szempontból indult ki, midőn helyeselte a büntetőjogi sterilizációt, sőt a „kényszerű castratiót” is. Az is előrelátható, hogy a XX. század további évtizedei során ez a kérdés sokáig foglalkoztatni fogja a kriminológusokat, az én mai látásom szerint azonban ez az új büntetési eszköz vagy akár csak megelőzési intézkedés nem egyeztethető össze a büntetőjog mai legmagasztosabb vezérelvével, az emberisésséggel, ezért meghonosítása legalább is aggályos és jövője fölötte kétes.

Bármiként szépítsük is a sterilizációt, mint okos és célszerű megelőzési vagy büntetési eszközt, bizony a valóságban nem más az, mint a régi világ annyiszor elítélt, durva testcsontító büntetése, amit nálunk már a Werbőczy Hármaskönyve eltörölt. S bármennyire vitassák a sebészorvosok az ily műtétek fájdalommentességét, a valóságban nemcsak a castratio, de a vascetomia és a salpingectomia fogatosítása s a ma még ehhez megkívánt beleegyezés kierőszakolása is hol szelidebb, hol durvább lelki, vagy testi torturával történik.

Ellenben az én meggyőződésem szerint nincs okunk aggályoskodni, a közegészségi s különösen a gyógyítási célból alkalmazandó sterilizáció gondolata ellen. Abban csakugyan igazat kell adnunk az orvosi szakkörök folyton megújuló követelésének, hogy a súlyos elmebajok, a gyengeelméjűség és a degene-

rálódás ijesztő terjedésének meggátlása vagy legalább csökkentése érdekében a kellő biztosítékok mellett alkalmazott magtalanítás adott esetekben úgy az illető szerencsétlen sorsú embertársaink testi jóléte, mint a közegészségügy, az emberiség jövő generációinak testi és szellemi épsége és fejlődése érdekében üdvös és kívánatos lehet. A gyógyíthatlan hülyék, idióták, cretinek, e szomorú sorsú élőhalottak propagálásának lehetlenné tételét sürgető orvosi beavatkozás szüksége és gyakorlathatósága előtt nekünk, jogászoknak sem szabad a homokba dugni a fejünket, sőt ily esetekben az euthanasia, a halálba-segítés megengedhetősége, illetőleg büntetlensége kérdésével is a XX. század jövő évtizedeinek a törvényhozásai kénytelenek lesznek foglalkozni.

L. A XX. század büntetési rendszerének reformkérdései. Budapest, 1935.

34. *Büntetési rendszerünk égető sebei.* Bármennyire meg vagyok győződve, hogy Btk-ünket, nagyon ideje lenne már egészen átdolgozni, mert a több mint félszázados gyakorlat annyi hiányát, fogyatkozását mutatta ki, hogy azok gyökeres orvoslása csak a teljes átdolgozás útján történhetik meg, más oldalról tisztában vagyok azzal, hogy a mai, még mindig válságos idők csakugyan nem alkalmasak arra, hogy ezt a nagy nyugodtságot igénylő munkát gyors tempóban elvégezzük. De éppen ezért, legalább is büntetési rendszerünknek legégetőbb sebeit kellene egy kis Novellában mielőbb orvosolni. Ezek a következők: 1. Az életfogytiglani fegyház végrehajtási szabályainak túlságos enyhésége. A Btk. rendelkezései értelmében az életfogytiglani fegyházra elítélt voltaképpen csak tíz évet köteles feltétlenül a fegyházban tölteni. Ha az elítélt jól viselkedik, azaz megtartja az intézeti szabályokat és szorgalmasan dolgozik, a következő öt évet már félig-meddig a szabad munkásokéhoz hasonló állapotban töltheti a közvetítő intézetben, tehát esetleg valamelyik állami rabgazdaságban, mezei munkával. S ha aztán itt is öt évig jól viselkedik és szorgalmasan dolgozik, véglegesen kinyílik előtte a szabadulás ajtaja. Tehát összesen 15 évig kell magát okosan, tisztességesen viselnie s az életfogytiglani fegyházra levezekelte.

Amennyire örvendetes eredmény, ha egy, a legsúlyosabb büntett miatt a legszigorúbb szabadságvesztésre elítélt, kiállva a törvényben előírt kényszerintézkedéseket, megjavulva, erkölcsi hibáitól megtisztulva, a becsületes munkásélet vágyával eltelve, visszakerül a társadalomba s új életet kezdve, hasznára kíván lenni embertársainak és hazájának, amennyire helyes és emberies volt a Btk. készítőinek ez a bölcs rendelkezése az életfogytiglani fegyházra ítélt büntetésének végrehajtására vonatkozólag is, éppoly aggodalmat kelt ez a rendszer, ha tudjuk, hogy

sok esetben az életfogytiglani fegyházat így kitöltött egyén szabadsága visszanyerését nem erre a becsületes célra, hanem újabb bűncselekmények elkövetésére használta fel.

De ezektől a gyakorlati sajnálatos esetektől eltekintve is, a büntetőjog két legfőbb vezérelvének, az anyagi igazság érvényesítésének és a társadalom védelmének az eszméi alapján méltán felvethető, vajjon kielégíti-e az anyagi igazság követelményét, hogy az, aki gyilkosság és rablás vagy más hasonló súlyú bűntettek miatt, amikre a törvény a halálbüntetést írta elő, de a bíróságok méltányolva a tettes mellett fennforogni látzó enyhítő körülményeket, az életfogytiglani fegyházat látták szükségesnek, az ilyen, a társadalomból való végleges eliminálásra méltónak ítélt egyén mindössze 10 évet legyen kénytelen fegyházban tölteni, tehát ugyanannyit, amennyit lopás vagy más, aránylag nem annyira közveszélyes vagyon elleni bűntettek miatt is akárhányszor kiszabnak a bíróságok, s amiből — miután a vagyon elleni bűntettekbe visszaesők nem részesülhetnek feltételes szabadságban — semmit sem lehet elengedni nekik.

De még kevésbé igazolt az életfogytiglani fegyház végrehajtásának mai rendszere a társadalom védelme, a gyakorlati szükségesség szempontjából. A gyilkosságok elkövetői, ha csak valami jogi akadály miatt kerültek ki a halálra ítéltetést, vagy államfői kegyelem folytán menekültek meg a kivégeztetéstől, akik tehát oly társadalomellenes hajlamú egyéniségek, hogy kiszabadulásuk esetére méltán lehet tartani újabb nagy bűntettekre vetemedésüktől, az ilyen antiszociális egyének valóban nem érdemlik meg azt a kíméletet, amit a javulékony, őszintén bűnbánó átlagbűnösök iránt az emberiesség jegyében örömet megteszünk. A társadalom jól felfogott érdeke is azt követeli tehát, hogy a társadalom igazi nagy ellenségei ellen hathatósabban védekezzünk.

Azért nézetem szerint nem vétenénk a humanizmus eszméje ellen sem, ha az életfogytiglani fegyház végrehajtási szabályait úgy módosítandók, hogy az erre elítélt három évig teljes magán-elzárásban lenne tartandó (orvosi javaslatra ez az idő megrövidíthető), azután az illető nappal a közös munkatermekben lenne foglalkoztatandó s csak itteni 15 év kifogástalan kitöltése után lenne közvetítő intézetbe helyezhető s ottani két évi kifogástalan viselet után esetleg — ha alapos vizsgálat alapján megbízható jelleműnek találtatott — nyerhetné el a feltételes szabadságot. A feltételes szabadság szabályai alól pedig öt évi kifogástalan munkásélet alapján lenne feloldozható.

2. A második s valóban legégetőbb sebe büntetési rendszerünknek a rövid tartamú szabadságvesztés büntetések helyes és eredményes végrehajtásával való nem törődés, vagyis a rövidebb fogház- és elzárásbüntetésekre elítélteknek közös összezárása

nagy közös foglalkoztatása. A börtönügyi tudomány rég kiörölt elemi igazsága, hogy a közösségben eltöltött rövid szabadságvesztésbüntetés se vissza nem riasztja, se meg nem javítja az elítéltet, de minden esetre demoralizálja, a bűnismétlés, a visszaesés örvénye felé sodorja.

Csak sajnálni lehet, hogy Btk-ünk az egy évinél rövidebb tartamú fogházbüntetés végrehajtására semmiféle rendelkezést nem tett, vagyis életben hagyta az addigi, százszor elítélt és agyonostorozott közös összezárás rendszertelenségét. Nem kell magyarázni, hogy mi volt ennek az oka. A magánzárkás fogházak építésének a költségeitől való oktalan rémület. Pedig maga Csemegi mondja, hogy azt a pénzt, melyet az állam a büntető igazságügyére s különösen a börtönrendszer keresztülvitelére költ, azt a pénzt önmaga biztosítására költi, azt a céljai világos tudatával bíró társadalom nem tekinti másnak, mint önnön érdekében tett nélkülözhetetlen, szükséges beruházásnak.

3. A harmadik égető seb, büntetési rendszerünkben a hivatalvesztés és a politikai jog jogok gyakorlata felfüggesztése név alatt ismert mellékbüntetések kiszabási rendszere, helyesen az a szinte érthetetlen rendszertelenség, ahogy ezt a két mellékbüntetést a Btk. különös része hol odateszi, hol elhagyja az egyes tényálladékoknál.

Nézetem szerint úgy az igazságosság elve, az ebből folyó arányosság a büntetés kiszabásánál, mint a társadalom védelmének egyik fontos gyakorlati szempontja egyaránt azt követelik, hogy a Btk-nek ezt a kiabáló hiányát, illetőleg rendszertelenségét szüntessük meg s az említett két mellékbüntetés kiszabásának szabályait elvi alapra fektessük, úgy amint ezt a II. Bn. tette a mellékpénzbüntetésekre nézve.

Elég lenne az általános részben felhatalmazást adni a bírónak, hogy ezeket a mellékbüntetéseket mindannyiszor alkalmazhatja a bíróság, amikor a vádlottra háromhavi, vagy ennél hosszabb tartamú fogházat vagy fegyházat, illetőleg börtönt szabott ki és megállapította, hogy a vádlott ezt a cselekményt erkölcstelen vagy társadalomellenes érzelmre való indító okokból követte el.

4. A negyedik, s a legkönnyebben orvosolható, és az emberi igazságosság és méltányosság szempontjából legaktuálisabb óhajom a hat havi börtönös végső minimum eltörlése és a fegyházazás tételekről fogházra leszállás megengedése. (Bővebben fent a 13. pont).

L. Büntetési rendszerünk égető sebei. Budapest, 1932. M. Jogászegyleti felolvasás.

IV. Bűnügyi lélektan és karakterológia.

Nagy szeretettel foglalkoztam a bűnelkövetők lelki világával a bűnös-ség, a bűnrevezető lelki tényezők kérdéseivel, a ma ú. n. bűnügyi karakterológiával. Ily irányú már az említett tanulmányom a motivumok taná-ról, valamint a szándék és a gondatlanság fogalmáról és alakzatairól írt számos cikkem. Majd néh. Moravcsik Ernő egyetemi orvosprofesszor barátom biztatására több ízben behatóan foglalkoztam a szellemi határközi állapot-ban levő, ú. n. csökkent szellemi értékű bűnelkövetők büntetőjogi kezelésének problémájával s a Magyar Elmeorvosok országos Értekezletén két ízben elő-adást is tartottam erről. Utóbb Benedek László orvosprofesszor barátom felszólítására az eugénika jogi megítéléséről és Bakody Aurél barátom felhívására a bűnelkövetők kriminálbiológiai személyiségéről tartottam ott előadást. A M. Tud. Akadémiában pedig a büntettek jellemcsoportjairól. A legutóbbi probléma ma is izgat és ha Isten éltet és szellemi erőim engedik, szeretném befejezni a „Harc a bűn ellen” címen kidolgozás alatt levő utolsó nagyobb dolgozatomat, mely a bűnelkövetők jellemcsoportjaival, a bűnügyi karakterológia problémáival foglalkozna.

35. *A büntettes személyisége.* A kriminál-biológiai sze-mélyiség kutatására irányuló törekvés a büntető igaz-ságszolgáltatás érdekében annak a gondolatnak diadalra juttatását jelenti, hogy a bűncselekményt elkövető egyé-nekkel szemben a helyes és igazságos elbánás biztosí-tása végett ne elégedjünk meg a cselekmény külső, ú. n. objektív oldalának bírói megállapításával, hanem kutassuk és orvoslélektani szakszerűséggel állapítsuk meg a cselekménynek belső oldalát, a régebben ú. n. lelki tényálladékokat is, vagyis igye-kezzünk legalább a súlyosabb bűnügyekben a terhelt egyén egész élettörténetét, jellemének kialakulását, tehát a bűn-elkö-vetés összes tényezőit és ható okait bírói szabatosággal meg-állapítani.

Nagy szolgálatot tesznek s jövőre előreláthatóan még na-gyobbat fognak nyújtani erre azok a kriminológiai laboratóriu-mok és adatgyűjtő intézetek, melyek az orvosi lélektan és a karakterológia útmutatásai nyomán immár évek óta foglalkoznak a bűn-elkövetők élet- és jellemrajzainak összeállításával.

A második és még nehezebb kérdés, amely a jogászokat a kriminálbiológiai személyiség kutatása tekintetében érdekli, a bűnelkövetők helyes csoportosítása, a különféle bűnelkövető egyéniségek osztályozása. A bűn-elkövetők legáltalánosabb osz-tályozása kriminológiai szempontból, ha megkülönböztetjük:

a valódi elmebajból bűnözőket, vagyis az ú. n. bűnelkövető örülteket,

a korlátolt elmeállapotú bűnelkövetőket,

a tiszta elméjű büntetteseket.

1. Az első csoporttal, a velük szemben követendő igazság-ügyi eljárás szempontjából, nem kell bővebben foglalkoznom. A bűn-elkövető örülteket, vagyis azokat, akiket tisztán és egyenesen orvosilag kétségtelenül megállapított elmebetegségük

vitt valamely bűncselekmény elkövetésére, a világ mindenik modern Btk-e kiveszi a büntetőjogi felelősségrevonás alól, azaz nem tekinti őket jogi értelemben vett büntetetteknek. A büntetőhatóságok azonban adott esetekben mégis kénytelenek gyakran foglalkozni ezekkel a beszámítás alá nem vehető bűnelkövetőkkel is, mert bármilyen óriásit haladt az elmekörtan tudománya az utolsó száz év alatt, a valódi elmebaj megállapítása még mindig a legnehezebb kérdések egyike. Elég gyakran fordulnak elő esetek ma is, amikor maguk az elmeszakértői vélemények is jelentős eltéréseket mutatnak, sőt olykor teljesen ellentétes végeredményre jutnak a terhelt egyén elmebaja kérdésében. Vagy pedig kapunk olyan szakértői véleményeket, melyek nem meggyőzőek, nem eléggé határozottak arra nézve, hogy a terheltet mint elmebetegét nyugodt bírói lelkiismerettel felmenthetnők.

Megnyugtató eredményre csak akkor fog jutni a bíró, ha lelkiismeretes gondossággal áttanulmányozza az elmeszakértők véleményeit, de ezenfelül biztos tájékozódást szerez a terhelt egyén társadalmi körülményeiről, a társaséletben való viselkedéséről is. Csak ilyen kétoldalú, a kriminálbiológiai és a szociológiai személyvizsgálat egybevetése, kölcsönös ellenőrzése fogja képesíteni a büntetőbíró a helyes állásfoglalására, tehát arra, hogy a valóban elmebajból bűn-elkövető vádlottat felmentse a beszámítás alól, a társaséletben rendes hivatását végző, a társadalmi kötelességeket még megértő egyént ellenben kisebb-nagyobb elmebeli rendellenessége ellenére a kellő és szükséges szigorral büntesse.

2. Még nehezebb helyzetben van a büntetőbíró sokszor a korlátolt elmeállapotú bűn-elkövetők büntetőjogi kezelésére nézve. A bűn-elkövetőknek igen jelentékeny száma ebbe a háttérközö csoportba tartozik. A német és az északamerikai statisztikusok ijesztően nagyra teszik a gyengeelméjűek, degeneráltak, a csökkent szellemi értékűek általános létszámát. Nagyon természetes, hogy az ilyen hibás testi és lelki állapotú egyének csekélyebb lelki erejük folytán kevésbé tudnak ellentálni a bűn-elkövetésre csábító ingereknek s így sokkal könnyebben ragadtatják el magukat a bűn-elkövetésre, mint a teljesen ép, egészséges emberek.

Az a követelés, amely a Magyar Elmeorvosi Egyesületben is már oly sokszor elhangzott, hogy a korlátolt elmeállapotú bűn-elkövetőket enyhébben büntessük, a bírói gyakorlatban rég megvalósult, így ennek a törvénybeiktatása, a kérdés gyökeres megoldásának nem tekinthető. Az igazi gyökeres megoldás, amely módot nyújtana az ilyen kritikus elmeállapotú, tehát a közbiztonságra veszélyes egyéneknek alapos gyógykezelés alá vételére s egyben a társadalom hatályosabb védelmére az újabb

bűn-elkövetéseik ellen, nézetem szerint csak az lenne, amit az 1927-ben az Elmeorvosi Egyesület által az igazságügyminiszter elé terjesztett törvényjavaslat is magáévá tett, ha ennek a különleges bűnelkövető csoportnak a különleges kezelésére megfelelő saját intézetet létesítenénk: ú. n. *gyógyeletartóztató intézeteket*.

Ezek az intézetek kettős célt szolgálnának. Egyfelől a közegészségügy egyik legnehezebb részletének, a kóros elmeállapotúak megfelelő orvosi kezelésének a kérdését oldanák meg, másfelől a büntetőjog és a bűnügyi politika szintén egyik legkritikusabb részletét, a közveszélyes bűn-elkövetők legkényesebb csoportjának okszerű és a közbiztonság szempontjából is üdvös kezelését juttatnák nyugvópontra. Ennek a kettős célnak megfelelően ezek az intézetek kettős: orvosi és jogászai vezetés alatt állnának, tekintettel arra, hogy itt nem pusztán orvosi gyógykezelésről, hanem a beutaltaknak személyes szabadságuktól hosszabb időre terjedő megfosztásáról is van szó, aminek a végrehajtásánál jogászai megítélésre is szükség van. A beutalás ugyanis bírói ítélet alapján mindig határozatlan időre történik, a kísérleti vagy a végleges kibocsátás felett egy vegyes, orvosi és bírói egyénekből összeállított felügyelőhatóság döntene. Újabb visszaszállítás esetén a kibocsátás csak kivételes lehetne.

3. A felnőtt épelméjű büntetettek körében, akikre már a Btk-ek rendes szabályait alkalmazhatjuk, a csoportosítás és osztályozás kiindulási pontja az, hogy nem szabad egyoldalúan csak az élettani vagy csak a társadalmi szempontra helyezkednünk. A bűnügyi kóroktan 30 évi munkája alapján ma már alaptétel a büntetőjogászok körében, hogy a bűnelkövetésnek két főtenyezője, két nagy okcsoportja van: a belső élettani és a külső társadalmi tényezők. Az én meggyőződésem szerint is a bűn-elkövetésnél nagy általánosságban egyenlő súlyú tényező az örökölt rossz hajlam, a kegyetlen vagy a veszekedő, verekedő, alattomos, ravasz, cinikus vagy a vérmes, indulatos, lobbánékony alaptermészet, a temperamentum és másfelől a társadalmi helyzet, a terheltnek az egyéni és családi viszonyai és a környezet, amelybe beleszületett vagy akaratán kívül belekerült.

Vagy még szabatosabban azt mondhatjuk, hogy mint minden nagyobb elhatározásnál, úgy a bűn-elkövetés előtt is az illető egyén két nyomás alatt áll: a maga alaptermészete, temperamentuma és a társadalmi adottságok hatása alatt. Hogy aztán a két nyomás közül melyiknek enged, a tudat alatti alapjellemét követi-e, vagy „a jobbik eszét” veszi elő, ez mindig az egész egyéniségtől és a fennforgó körülményektől, az adott helyzettől függ. Vagyis végeredményben a cselekvő emberre ható két nagy tényező közül az emelkedik túlsúlyra, amelyik az illető egyén lelki erejének a valódi egyéni jellemének megfelelő.

A lélekelemzés (pszichoanalízis) ma annyira divatos problémájára a bűn-elkövető személyiségének kutatása szempontjából mint büntetőjogász csak annyit kívánok megjegyezni, hogy a Freud elméletével is úgy vagyunk, mint a Lombroso tanításával. Amennyire helyes és szükséges a vádlott alapjellemének megállapítása végett az ő egész lelkivilágát, tehát a tudat alatti vonásait is lehetőségig felderíteni, s e végből a lelki elemzés, a vádlott gondolkodásának, eszejárásának a megismerése felette becses és fontos a büntetőbíró számára, épp oly kevésbé tehetjük magunkévá Freud két fantazmagóriáját, az emberi cselekményeknek álomfejtéssel és a gyermekkori nemi ébredés reminiszcenciáival való magyarázatát. Ami pedig a freudizmus legújabb propagandistáinak (A. Staub) a büntetés és az egész mai büntetőjog eltörlésére vonatkozó tetteit és óhajait illeti, — miután szerintük „a tudatalatti bűnösség-érzet” kívánja és keresi a büntetést, tehát a büntetéssel fenyegetés nem hogy elriasztaná az embereket a bűn-elkövetéstől, hanem éppen arra csábítja (?) — erre az excentrikus elmélkedésre ugyanaz a büntetőjogászok válasza, ami a Lombroso fikciójára a született büntettesről, t. i. a teljes elütásítás. Nagyon kívánatos és öröndetes volna, ha az emberek sohasem követnének el bűncselekményeket, tehát ha már a megelőzési és profilaktikus intézkedésekkel el lehetné érni a bűncselekmények s ezzel a büntetés megszűntét. Sajnos, évezredek óta minden társadalomban a tiltó szabályok ellenére ezrével követik el az emberek a büntetteket, s amíg ez így lesz, a bűncselekmények elkövetőinek megfelelő szigorral megbüntetése, amint eddigelé elkerülhetetlen jogintézmény volt, úgy jövőre is az marad.

L. A kriminalbiológiai személyiségkutatás és az igazságszolgáltatás. Budapesti Szemle (1938. évi januári sz.) és Adatok a büntettek jellemcsoportjainak megállapításához. Budapest, 1933.

36. *A büntettes jellemcsoportok.* Az egyénítésnek minél teljesebb megvalósításához nélkülözhetetlen előfeltétel, igazi előkészítő lépés a bűnelkövetők helyes csoportosítása, a büntettes jellemcsoportok megállapítása. Az egymástól eltérő jellemű bűnelkövetők megfelelő, vagyis eltérő kezelése nemcsak az igazság követelménye, de a társadalom védelmének új jelszava értelmében is elengedhetetlen előfeltétele a helyes büntető igazságszolgáltatásnak.

Hány és minő jellemcsoportot különböztessünk meg a bűnelkövetők között, e tekintetben a bűnügyi lélektan még ma sem tud kifogástalan, szabatos kategorizálást nyújtani. Így a jogászok körében is felette népszerű Kretschmer-féle orvosi lélektan két, legelterjedtebb tétele: 1. a leptosom (asthenicus), az atletikus és a pyknikus testalkat (s ezek mellett a dysplastikus speciáltypusok), — a testalkattal összefüggő zykloid és schizoid

temperamentum s ezek alapján a zyklothym és schizothym „átlagember”, vagyis a jellem ily két főtypusának a megkülönböztetése, 2. a régi négy temperamentum helyett hat főtemperamentum és a degeneratív specialtypusok rendkívül érdekes megvilágítása, közvetlen haszonnal a büntetőjogban alig alkalmazható. Csupán az elmebeteg és a gyengeelméjű bűnelkövetők megértéséhez szolgált Kretschmer és általában az orvosi lélektan rendkívül becses útmutatásokat a büntetőjogászoknak.

A legalaposabbnak elismert Spranger-féle karakterologia és az ennek nyomán kialakulóban levő alkatpsychologia az emberi alaptypusoknak oly elvont, a legáltalánosabb alakjait, a személyiségnek oly ideális megnyilvánulásait, a tiszta typusait keresi, aminők a valóságban elő sem fordulnak, csak mint képzeleti, vagy egyenesen extrém typusok léteznek. Az összes bűnelkövetők végelemzésben, a legáltalánosabb jellemzéssel, kisebb-nagyobb mértékben társadalomellenes egyéniségek, vagyis a Spranger-féle „szociális jellem”-nek fogyatékos vagy hibás kiadásai, akik most testi fejletlenségéből, majd szellemi fogyatkozásból, majd erkölcsi hibából nem tudnak vagy nem akarnak alkalmazkodni a fennálló jogrend szabályaihoz, nem tudják, vagy nem akarják kellően fegyelmezni önmagukat. A bűnelkövetőket tehát jellemük, illetőleg jellembeli fogyatkozásaik, lelki egyéniségük alapján lehet és kell osztályoznunk.

A háború előtti, de különösen a háború befejezte óta előállott mai kriminalitas alapján részemről a következő jellemcsoportokat vélem felállíthatóknak:

1. gyermekkorú és fiatalkorú bűnelkövetők,
2. elmebeteg és gyengeelméjű bűnelkövetők,
3. a felnőtt és lelkileg normális büntetettek körében:
 - a) kegyetlen lelkű (passionatus) büntetettek, —
 - b) megrögzött büntetettek, —
 - c) szélhámusok, —
 - d) erőszakoskodók, —
 - e) fanatikusak és indulatosak, —
 - f) alkalmi vagy pillanati bűnelkövetők. —

L. Adatok a büntettes jellemcsoportok megállapításához. M. Tud. Akadémiai Értekezés Budapest, 1933.

37. *Korlátolt elmeállapot és bűnözési hajlam.* Az elmeorvostan tudományában közkeletű tétel az *átöröklés* törvénye, vagyis a testi és szellemi tulajdonságoknak az elődökről az utódokra bizonyos törvényszerűséggel történő átszállása. Az idegbajok és az elmebetegségek is örökölhetők. Az elme- és idegbajok pedig a hibás fejlődés szüleményei. Testi elfajulási jelek (a koponya rendellenességei) és belső fejlődési rendellenességek (a gerincvelő vagy a kisagyvelő gyenge fejlettsége) egyaránt átörökíthetők s így okai lehetnek a degenerációnak.

Miután azonban minden egyénnek két közvetlen előde van, az egyik előd elmebántalma nem okvetlenül jelenti az utód elmebaját, mert lehet, hogy rajta az egészséges előd lelki vonásai ütköznek ki. Az a körülmény tehát, hogy a vádlotton a szakértői elmeorvosi vizsgálat u. n. degeneratios jeleket állapított meg, nem okvetlenül ezt jelenti, hogy az illető elmebeteg, vagy hogy kóros elme gyengességben szenved.

A *degenerációt* nem szabad mint valami külön elmebetegségi alakzatot felfogni s azt mint önálló enyhítő körülményt tekinteni. Az elmeorvostan szerint csak degeneratíós jelekről, tünetekről lehet beszélni, melyek symptomái lehetnek valamely elme- vagy idegbajnak. De az elmeorvostan szerint a degenerációt, az *örökletes terheltséget* az újabb és újabb egészséges egyének útján való *keresztveződés* meg is javíthatja és lassanként eliminálhatja.

Épúgy helytelen a *moral insanityt*, az erkölcsi elme gyengességet, valami különálló elmebajnak mondani. A régibb elmeorvosok ugyan ezt hirdették s tőlük vették át és tették a jogi irodalomban is közkeletűvé a büntetőjogászok ezt a kórformát. A mai elme gyógyászok azonban helyesen mutatták ki, hogy az erkölcsi elmezavar vagy helyesebben elme gyengesség csak egyik tünete a rendellenes psychés állapotnak, illetőleg a gyengeelméjűségnek.

A gyengeelméjűségnek különböző alakjai (a szellemi fejletlenség, „az imbecillitas”, a tompaság, az erkölcsi elmezavar, az idiotizmus, cretizmus), melyek egymásba folyó, uszó határokkal vannak csak elkülönítve, bennünket, büntetőjogászokat gyakorlatilag is érdekelnek, mert ezek a szerencsétlen egyének sűrűn jönnek összeütközésbe a büntető törvényekkel. Ezeknél hiányzik vagy csak csekélyebb mértékben van meg az értelmi és erkölcsi erő, ami a normális fejlettségüket képesekké teszi a bűnelkövetésre indító ingerek és csábítások leküzdésére. Ha tehát az elmeorvosi vélemények alapján a bíróság is megállapítja, hogy a vádlott valóban ily korlátolt elme állapotú egyén, ez esetben ha az illetőt egyenesen *idiótának* vagy *cretin*-nek lehet tekinteni, aki a „veleszületett butasága” miatt az emberi igazság törvénye szerint is *elme betegeknek* minősítendő, az ilyen vádlottat a Btk. 76. §-a értelmében fel fogja menteni. Ha pedig azt állapítja meg, hogy az illető nem kifejezetten elmebeteg ugyan, de elmaradt szellemi fejlettsége vagy imbecillitása miatt *gyengeelméjűnek* minősítendő, ezt az állapotát az illető javára enyhítő körülményül fogja beszámítani, mert ez az állapot — habár kisebb kiadásban, — de mégis csak elmebaj, kóros elme állapot, amit emberies dolog az illetőnek mint veleszületett, vagy akaratán kívül előállott személyes tulajdonságát a javára beszámítani.

Maga az ú. n. *erkölcsi fogyatékos*ság, ha az illető különben

értelmileg teljesen ép, normális egyéniség, nem elég a „kóros elmeegyensúly” megállapítására, tehát nem akadályozza az állandó bűnözési hajlam megállapításának s esetleg a szigorított dologházba beutalásnak. Ezt csak akkor zárhatjuk ki, ha a vádlott *értelmileg* is fogyatékos fejlettségű s ebből folyólag látszik erkölcsileg is inferiőrnek. Elvégre az erkölcsi kötelességek iránti érzéketlenség vagy a durva, cynikus természet és a léha, dologkerülő életfelfogás egymagában nem jelent elmebajt vagy korlátozott elmeállapotot. Akinek az értelmi képességei normálisan fejlettek, aki képes a társadalmi élet szabályait, törvényeit felfogni és azokhoz alkalmazkodni, annak tisztában kell lennie az erkölcsi törvényekkel és kötelességekkel is. Az örökletes terheltséggel, degeneráltsággal való védekezés ily esetekben bizonyára szintén csak üres mentség, hangzatos frázis, mellyel épen a kitanult, ravasz büntetettek szoktak kísérletet tenni a bíróság félrevezetésére.

L. M. Jogi Szemle 1933. évi XIV. köt. 1. sz.

38. *A gyengeelméjű fiatalok bűnelkövetők.* Ha már a háború előtt ezekre ment a gyengeelméjű fiatalok száma, úgy a helyzet a háború óta nem hogy javult volna, de kétségtelenül rosszabodott. Számszerű adat nélkül is tény gyanánt szögezhetjük le, hogy a gyengeelméjű fiatalok büntetettek csoportja elég nagy arra, hogy velük úgy közegészségügyi, mint büntetőjogi és pedagógiai szempontból érdemes foglalkozni.

Még fontosabb és nagyobb jelentőségű pedig ez a kérdés, ha abból indulunk ki, hogy a magyar nemzetnek mai tragikus helyzete, ezeréves államunknak erőszakos lecsönkázása hazafias kötelességünké teszi a fiatalok minden áron való megmentését, a lehető leggondosabb felnevelését, egy testben és lélekben erős és hazafias új generatio kiképzését. Egyet sem szabad közülük pusztulni, elzúlni hagyni, akiből még hasznos tagját formálhatnók a hazának. Így kapcsolódik be ebbe a nagy hazafias feladatba a gyengeelméjű fiatalok kérdése is. A gyengeelméjűeket, a csekélyebb szellemi értékű fiatalokat még nem tekinthetjük végképen elveszetteknek. Az orvos, a büntető jogász, a gyógypedagógus odaadó munkája még embereket faraghat belőlük. A gyengeelméjű fiatalok bűnelkövetőkkel szemben is e három tényezőnek össze kell fognia s közös erővel mindent elkövetni, hogy az ily szerencsétlen sorsú ifjakkól is a kettős, sőt hármas fogyatkozást eltüntessék. Amint a felnőtt gyengeelméjű büntetettek a helyes megoldás csak az lehet, hogy az ily beteges állapotú büntetettek ne a közönséges börtönökbe, hanem speciális gyógytartó intézetbe utaljuk, úgy a fiatalok gyengeelméjűek is, ha a bűn útjára tévedtek, s értelmi és erkölcsi állapotuk különleges kezelést igényel, nem

a rendes javítónevelő intézetekbe, hanem megfelelő külön intézetekbe helyezendők. Vagyis a javítónevelő intézetek specializációja s ennek keretében a gyengeelméjű fiatal bűnelkövetők részére külön gyógypedagógiai intézetek létesítése az a követelés, melyet nemcsak orvosi, illetőleg közegészségügyi, de jogi szempontból is a kérdés megoldásának sine qua non-jául kell tekintenünk.

Tisztelettel javasolom azért, mondja ki az Értekezlet, hogy:

1. kívánatosnak tartja egy, az elmebeteg és gyengeelméjű büntetettek gyógyletartóztatását s különösen a fiatalokú gyengeelméjű bűnelkövetők gyógyítását és javítónevelését szabályozó külön törvény vagy egyelőre ezt pótló rendelet megalkotását;

2. a fiatalokú gyengeelméjű bűnelkövetők javítónevelése érdekében szükségesnek tartja az ily egyének részére külön gyógyjavító intézet felállítását, illetőleg átmenetileg valamelyik javítónevelőintézetnek ily célra való kijelölését;

3. hogy a gyógyjavítóintézet rendszerét a kibocsátandó miniszteri rendeletben véli szabályozandónak, amelyben szabatosan megállapítandó, hogy a testi, értelmi vagy erkölcsi fogyatkozásban szenvedő fiatalokú bűnelkövetőknek mely csoportjait s mily feltételek mellett lehet az ily intézetbe beutalni s mily körülmények között lehet az intézetből elbocsátani. Erészben különösen fontosnak tartja az Értekezlet, hogy az ily intézetbe való beutalás, valamint az abból való kísérleti vagy végleges kibocsátás mindig bírói hatóságok által eszközöltessék s elbocsátás esetében mindig különös gondoskodás történjék az elbocsátottnak állapotához mért további elhelyezéséről, gyámolításáról és felügyeletéről.

L. Előadás a Magyar Elmeorvosi Egyesület 1928. évi Országos Értekezletén.

39. *Az eugenikai törekvések.* Az eugenika név alatt összefoglalt fajegészségtani és fajnemesítési mozgalomra általánosságban az a nézetem, hogy ez ellen mint nagyjelentőségű tudományos kutatás és társadalmi mozgalom ellen jogi szempontból nem lehet kifogást emelni. Az emberi nem s annak kebelében megkülönböztethető fajok leszármazása, közös nyelv és szokások címén szorosabban összefűzött embercsoportok élettani nemesítése, tökéletesítése s ezzel a legmagasabb erkölcsi eszme, az emberiség haladásának, a valódi kultúréletnek előkészítése oly szép és helyes cél, melynek minél mélyebb kidolgozását, megalapozását s nemes törekvéseinek megvalósítását mi jogászok is csak legnagyobb örömmel üdvözölhetjük.

Azonban a Popenhoe, Johnson és Stoddard féle részletes eugenikai programot részemről kissé regényes színezetűnek, a Morus Tamás Utópiájába vagy a Campanella Napállamába illő ábrándos törekvésnek tekintem...

Mi jogászok is készséggel elismerjük, hogy nagy veszedelem fenyegeti a jövő társadalmát, ha korlát nélkül megengedjük a vérbajos, a degenerált, az alkoholista, a gyengeelméjű és a közveszélyes megrögzött büntetetteknek a házasságkötést és a gyermeknemzést. Tudományos és társadalmi úton, a szó és a toll hatalmával törekedni kell azért az eugenika eszméjét továbbvinni a megvalósulás felé. Tartsunk azonban mértéket követeléseinkben és csak oly terveket vagy javaslatokat készítsünk, melyek a fennálló jogrendszer alapelveit nem sértik, illetőleg azokkal összeegyeztethetők.

1. Részemről az eddig felmerült kívánságok közül legreálisabbnak és legkönnyebben megvalósíthatónak látom a házassági tilalmak bizonyos kibővítését. Így a társadalom és az állam jól felfogott érdekében állónak látnám, ha új házassági tiltó ok gyanánt törvénybeiktatnók: ha a házasságra lépni kívánó fél valamely undorító vagy fajegészség szempontjából veszedelmes betegségben szenved. Annak az eldöntése, hogy az illető valóban ilyen betegségben szenved-e, orvosi vizsgálat, illetőleg két hatósági orvos egybehangzó véleménye alapján lenne kimondható. Hogy a házasságkötés előtt az előzetes orvosi vizsgálat általános szabályként legyen előírva, ez ellen sem tudnék jogi szempontból kifogást tenni. Ha eleinte recensust keltene is ilyen törvény megalkotása, a társadalom hamarosan megszokná ezt is, mint annyi más okos higiénikus intézkedést. A későbbi nemzedékek csak mosolyogni fognak afelett, hogy ezt az okos rendszabályt ily későn és ilyen nagy aggodalommal mertük megtenni.

2. A gyermeknemzés lehetetlenné tételére, az ú. n. sterilisatiora nézve az a nézetem, hogy ez mint büntetési eszköz semmiképen nem helyeselhető. (L. előbb a 29. pontot). De épúgy nem tudnám elvileg helyeselni az eugenikai célú sterilisatiót, a degeneráltak és a gyengeelméjűek magtalanítását. Ez szerintem sötétbe ugrást jelentene. Ki biztosíthat a felől, hogy az orvosiilag ilyeneknek minősített egyénektől nem származhatnának egészséges és értékes utódok? Ellenben az egyenesen gyógyítási célból kívánatos és szükséges ilyen operáció ellen jogi szempontból nem emelnék akadályt. Azokra a szerencsétlen sorsú idiótákra, imbecillisekre nézve, akik öröklött vagy szerzett testi vagy lelki betegség folytán, szinte élőhalottaknak tekinthetők, gyógyító hatású, illetőleg egészségük gyarapítására jótékony hatású lehet a magtalanítás. Az ily célú műtét megengedése, megfelelő előfeltételek (a beteg vagy hozzátartozói vagy a közegészségügyi külön hatóság kívánsága) mellett törvényileg szabályozandó lenne.

3. Az euthanasiára nézve nem tudom ugyan magamévá tenni teljes egészében a Binding ismeretes javaslatát, t. i. az „értéktelen emberi élet” (hülyék, idióták, halálos betegek) vagy az ilyenektől származó méhmagzat megsemmisítését, de részemről

is kívánatosnak tartanám a Btk. 282. §-ának oly értelmű kiegészítését, hogy ha a halálbasegítés egy testi vagy elmebaja miatt akaratnyilvánításra képtelen vagy a gyógyíthatatlan betegségben szenvedőnek a halálkínoktól való megszabadítása végett, a beteg iránti szeretetből vagy szánalomból követtetett el, az ilyen esetre a legenyhébb büntetés legyen előírva, sőt a törvény hatalmazza fel a bíróságot arra, hogy méltánylást érdemlő esetben a büntetés kiszabásától egészen eltekinthessen.

L. M. Jogi Szemle 1931. évi XII. köt. 437. és az 1932. évi XIII. k. 1. és 33. l.

V. Fiatalokorúak büntetőjoga.

Mint tanár embert büntetőjogi tanulmányaim során különösen megragadott a gyermek- és a fiatalokorú bűnelkövetők büntetőjogi kezelésének problémája. Balogh Jenő és Vargha Ferenc már a mult század utolsó évtizedeiben megkezdtek a harcot Btk-ünknek a serdülő korban levő bűnelkövetőkre vonatkozó elavult és oktalan rendszere ellen. Ehez az egészséges reformmozgalomhoz, melynek nagyszerű eredménye lett hazánkban is a patronage intézményének fellendülése és az első Büntető Novellának korszakos második fejezete, én is nagy lelkesedéssel csatlakoztam. Számos cikkben, felolvasásban, előadásokban sürgettem én is az emberies és gyakorlatias reformokat e téren. Az 1910-iki északamerikai tanulmányútamat elsősorban Észak-amerika ilytárgyú nagyszerű intézményeinek, a javító-iskolák és a Reformatory-k alapos megfigyelésének szenteltem. Ennek a tanulmányútamnak eredménye lett „A fiatalokorúak büntetőjoga Északamerikában” Budapest, 1912. c. már említett nagyobb dolgozatom, mely részletesen ismerteti Észak-amerika modern intézeteit és a nagyszabású gyermekvédelmi és javító-nevelési mozgalmaikat.

40. *Gyermek és fiatalokorú bűnelkövetők.* A gyermek- és a fiatalokorú büntetettek csoportja az, amelynek lehető megszüntetése, vagyis a fiatalokorúaknak a bűnelkövetéstől megmentése úgy erkölcsi, mint társadalmi tekintetben legnagyobb jelentőségű s amellyel való büntetőjogi elbánás is a XIX. század, a klasszikus iskola büntetőjogával szemben a leggyökeresebb revisiót kívánta. Másfelől épen a fiatalokorú büntetettek kérdése az, a melyre nézve századunk első évtizede alatt mondhatni az összes művelt államok csodálatraméltó egyöntetűséggel megértették és elfogadták a modern büntetőjogi tudomány reformkívánásait s egymás után, szinte vetélkedve iktatják törvénybe a gyermek- és fiatalokorúak megmentésére irányuló reformeszméket, az eddigi szigorú, inhumánus büntetések helyett a javító nevelést teszik általános szabállyá a bűn útjára tévedt fiatalokkal szemben, emellett lelkesedéssel karolják fel, támogatják, segítik a szintén mindenütt bámulatos buzgalommal fellendült társadalmi gyermekvédő mozgalmat, a patronage ügyét.

Ez a mozgalom nem szentimentalizmus, nem lágyszívűség,

hanem épen a leggyakorlatiasabb védekezés az állam és társadalom részéről a gyermek-kriminalitás kézzelfogható veszélyei ellen, a legbölcsebb és emberesebb önvédelem s egyúttal a leghasznosabb és legjövődelmzőbb befektetése az állam és társadalom erre a célra szánt milliónak. A gyermekvédő- és javító nevelő-intézetek által ezer meg ezer emberéletet mentünk meg, ezer meg ezer tisztességes munkást faragunk azokból, akik enélkül feltétlen bizonyossággal kivétel nélkül a társadalom és állam ellenségeivé, igazi büntetésekké fejlődtek volna.

L. Fiatalokorú büntetésesek és a modern törvényhozás. Budapest, 1909.

41. *Le régime de la detention des delinquants mineurs.* En résumé tout ce qui a été dit dans ce travail, je suis d'avis qu'il y a lieu de prendre en considération les principes ci-après dans l'exécution de la peine de prison infligée aux adolescents:

1° Tous les jeunes criminels, pendant toute la durée de leur peine de prison, doivent être rigoureusement séparés des condamnés adultes et majeurs. A cet effet, il y a lieu de créer des prisons spéciales destinées à recevoir les jeunes prisonniers, c'est-à-dire de désigner les établissements pénitentiaires dans lesquels on placera exclusivement des prisonniers adolescents.

2° Les prisons des adolescents doivent être spécialisées selon la classe d'âge et l'état de moralité de ceux qui doivent y être internés.

3° Le système cellulaire n'est recommandable qu'en ce qui concerne les individus condamnés à des peines très courte durée, c'est-à-dire: un mois pour ceux âgés de moins de 16 ans, trois mois pour ceux qui ont passé cet âge. Quant aux condamnés purgeant des peines de plus longue durée, l'exécution de la peine doit avoir lieu d'après les principes du système graduel. Avec ce système, la relégation cellulaire ne doit être appliquée que pour un temps très court, et seulement en vue de pouvoir étudier le caractère du détenu. L'avancement d'un grade dans un autre (trois ou quatre degrés) a lieu sur la base de classements. Ceux qui font preuve d'une excellente conduite et qui se sont corrigés, doivent être remis en liberté conditionnelle après avoir purgé les deux tiers (éventuellement la moitié) de leur peine.

4° Les principes fondamentaux qui doivent guider dans l'occupation des jeunes prisonniers, sont les suivants:

- a. Pendant toute la durée de leur peine, tous les prisonniers doivent être occupés et être tenus en haleine, sauf en ce qui concerne les heures consacrées au repos et aux repas.
- b. Le travail est obligatoire pour tous les jeunes prisonniers, sans exception aucune.
- c. Ceux des détenus qui sont condamnés à une peine de

durée plus longue, doivent être instruits à fond dans l'exercice d'un métier quelconque capable de leur assurer plus tard une vie honnête et un gain sûr.

- d. Les jeunes prisonniers doivent être occupés non seulement aux travaux industriels, mais encore, surtout en ce qui concerne ceux condamnés à une peine de durée plus longue, aux travaux en plein air, tels que: le jardinage, l'agriculture, la viticulture et la construction; tous les prisonniers non relégués en cellule doivent être occupés dans l'horticulture.
- e. La gymnastique et les exercices militaires doivent être introduits dans le programme journalier.

5° L'enseignement est obligatoire pour tous les jeunes prisonniers et doit être pratique. Ceux qui sont condamnés à des peines de très courte durée ne reçoivent que l'enseignement religieux. Quant aux condamnés purgeant des peines de durée plus longue, ils reçoivent une instruction à fond dans l'écriture, la lecture et les quatre règles. En outre, les condamnés plus particulièrement doués sont initiés à la théorie de l'état choisi comme vacation, à la connaissance de la morale pratique et à celle des droits et des devoirs civils.

L. Travaux préparatoires du Congrès Pénitentiaire Internationale de Budapest, 1905. Rapport IV. Section 3 question.

42. *Fiatalkorúak büntetőjoga Északamerikában.* Bármenyire igaz, hogy Amerikában az üzleti szellem uralkodik, a „pénzcsinálás“ (money-making) vágya hatja át az amerikai társadalom minden rétegét, ennek dacára az amerikai társadalomnak egy másik jellemvonása enyhíti és ellensúlyozza az üzleti szellem ridegségét. Az amerikai szereti a gyermeket s szívesen áldoz a gyermekért. Lehet, hogy ennek is üzleti háttere van, a gyermekben a leendő gazdasági segítő társat látják, de tény, hogy egész Északamerikában, mint a nagyobb területeket bejárt írók is állítják, a gyermekek szeretete általános. Sehol nem lehet olyan könnyen és annyi családot találni, melyek hajlandók az idegen, elhagyatott gyermeket elfogadni és felnevelni, mint Amerikában, írja Baernreither.

Így tehát részben a gyakorlatiasság és az üzleti szellem, részben a gyermekszereket előbb odavezette az amerikaiakat, ahova mi csak hosszú elméleti vizsgálódások és tudományos viták után jutottunk, hogy a bűnözés elleni legbiztosabb fegyver a gyermekvédelem és a még megmenthető fiatalok büntettek átalakítása, a társadalom hasznos tagjaivá kinevelése.

Míg a XIX. század elején az északamerikai Unió államai a börtönügy, a legjobb börtönrendszer kialakítása kérdésében voltak a zászlóvivők az európai államok előtt, ma a XX. század

elejétől az amerikaiak a szoros értelemben vett börtönüggyel kevesebbet törődnek, mint a gyermekvédelemmel és a fiatalok javításával. A gyakorlati tapasztalatok, a fegyházak, börtönök sikertelensége, a nagy büntettek állandóan visszatérő gáztettei mintegy elfásították az amerikai társadalmat a tulajdonképeni büntettekkel szemben. Vannak itt-ott modernül berendezett nagy fegyházak, melyekben az élelemre, tisztaságra, a rendszeres munkáltatásra kiváló gondot fordítanak, legtöbb helyen azonban a büntettekkel, a börtönökkel keveset törődnek. A nagy büntettek elkövetőit javíthatatlanoknak nézik, a kikkel nem érdemes behatóbban foglalkozni, innen az aránylag sűrű kivégzés, a sok életfogytiglanra elítélés és a sokszoros visszaesőknek életfogytiglani biztonsági letartóztatása, — ellenben minden módot megkísérelnek a javítható fiatalabb korúak megjavítására és a gondozás nélkül maradt gyermekek megmentésére.

A reformatory, a próbárabocsátás, a fiatalok bírósága és a határozatlan tartamú elítélés, az északamerikai államoknak ezek a legújabb alkotásai, mindenesetre oly egészséges, életrevaló intézmények, melyeknek beható tanulmányozása és az európai büntetőjogba átültetése nemcsak hasznos és kívánatos, de a büntetőjog fejlesztése érdekében multhatatlanul szükséges.

L. Az északamerikai büntetőjog mai vezéreszméi és reformintézményei.
M. Tud. Akadémiai Értekezés, 1911.

43. *Az északamerikai reformatory.* A javító-börtön eszméjének fejlesztése s ezzel a büntetőjogi humanizmus továbbépítése szempontjából az északamerikai jog legeredetibb s Európában még mindig nem eléggé méltányolt alkotása a Reformatory: a felnőtt kisebb büntettek igazi javító-nevelő, illetőleg „reformáló” intézete.

A „Reformatory” ad új és tartalmasabb nevet, egy új vezéreszmét az eddig könnyen egyoldalúan értelmezhető és doktrinár követelménynek tekinthető javítási elméletnek. Nem a javítás, ami alatt rendszerint az erkölcsi megtérést értik, nem a nevelés, ami főleg az értelem kiművelését jelenti, hanem az átalakítás, a német és magyar szavakkal nehezen visszaadható „reformation” az új jelszó, amelyet az újfajta intézetek, a „Reformatory”-k képviselnek. Az átalakítás, a „reformáló intézet” kifejezések sokkal plasztikusabban domborítják ki, hogy az újfajta intézet az elítélt egyén teljes újjáalakítását, testi, értelmi és erkölcsi újjászületését tekinti céljául, a testi, értelmi és erkölcsi neveléssel, az új emberré faragással foglalkozik.

A reformatory nem merő eredeti alkotás. Az angol fokozatos börtönrendszer, illetőleg a Maconochie-féle jegyrendszer és a fiatalok javító iskolái (reformatory schools), melyek

Angliában, Hollandiában és Északamerikában a XIX. század derekán egyszerre születtek meg, voltak a reformatoryk elődei, illetőleg forrásai. Voltaképen a reformatory ezek ügyes összeolvasztása. Az eredetiség a reformatoryban az, hogy míg a börtön vagy fogház a fokozatos rendszer szerint berendezve is lényegében büntetési intézet, a „javító iskola” pedig egyenesen nevelőintézet, addig a reformatory a kettőnek a kombinációja: a felnőtt büntetettek nevelő-fogháza, illetőleg reformáló intézete. Míg a börtönökben rendszerint csak büntetőjogilag nagykorú büntetettek, a javító-nevelő intézetekbe csak fiatalok (16—18 évesnél ifjabbak) helyeztetnek el, addig a reformatory a fiatalok és a teljeskorúság határán állókat, általában a 16—30 éveseket (túlnyomóan 18—25 éveseket) fogadja be. A reformatoryval tehát az amerikaiak a börtön és a javító-nevelőintézet közti összekötő kapcsot teremtették meg, helyesebben az addig hiányzó közbülső intézetet, melybe azok helyeztetnek, akik a fiatalkort már túlhaladták, de igazán éretteknek, teljesen megállapodott, hajlíthatatlan jelleműeknek, szóval javíthatatlanoknak még nem tekinthetők.

L. Az északamerikai Reformatory tanulságai. Wlassics Gy. Emlékkönyv. 1912.

44. *A fiatalok bírósága.* A fiatalok-bíróságának alapeszméje voltaképpen egy ősrégi gondolatnak új alakban kifejezése, modern kiadása. Az Aristoteles által hirdetett kiegyenlítő igazság, az igazi egyenlőség: a nem egyenlőkkel nem egyenlően bánás gondolata, mely több mint két évezreden át a legfejlettebb államok jogrendjében sem tudott diadalmaskodni, illetőleg a legferdebb alakban, a rendi megkülönböztetésekben érvényesült, ennek modern kiadása: az emberi igazság eszméje vezette rá a szabadság és egyenlőség századában a büntetőjogászokat az egyénítés, az individualizáció elvére.

Az egyénítés eszméjével nemcsak összeillett, de azt pompásan kiegészítette s a fiatalok-bíróságának a talajt előkészítette az amerikaiak által kipattantott és élesen kiemelt másik gondolat: a gyermek értékének elismerése. Az amerikaiak szerint éppen ez képezi a fiatalok-bíróságának alapeszméjét. mert a szülői gondozástól megfosztott gyermeket ez az intézmény lesz hívatva természetes jogaihoz, erejének, képességeinek kifejtéséhez juttatni. De a társadalom, az állam szempontjából is a gyermek értéket képvisel, melyet azonban csak a jó és nemesítő környezet menthet meg és fejleszthet ki. Gondozás, gyámolítás mellett a gyermekből hasznos munkása, jó polgára lesz az államnak; gondozás nélkül, elhanyagolva teher lesz környezetére, veszedelme, kára a társadalomnak, ellensége, pusztítója az államnak. A fiatalok-bírósága azért, mint az el-

hagyatott, elhanyagolt, vagy bűnelkövető gyermekek és ifjak megmentését és felnevelését biztosító és hivatalosan munkáló központi szervezet, a legkézzelfoghatóbb hasznot, nyereséget nyújtja úgy magának a gyermeknek, mint a társadalomnak és az államnak. A fiataikorúk bírósága egy hatalmas társadalomvédelmi szervezet s így nemcsak nincs ellentétben a tételes büntetőjogok alapelveivel, de éppen a büntetőjog legfőbb vezérelvének, a társadalom védelmének leggyakorlatiasabb és egyik legnagyobb jelentőségű eszköze.

L. A fiataikorúak bírósága Északamerikában és Európában. Kolozsvár, 1914.

45. *A fiataikorúak kriminalitásának növekedése.* A fiataikorúak kriminalitásának abnormális felszökkenése a háború második s harmadik évében, valamint ennek a felszökkenésnek közvetlen ható okai, tényezői közismert és többször letárgyalt kérdések. Elég csak azt a három számadatot szeméink elé idéznünk, hogy hazánkban 1914-ben 9456, 1915-ben 11998, 1916-ban már kerek számban 15500 fiataikorú ítéltetett el. Ezt az abnormális felszökkenést előidéző tényezők közül pedig elég a háborús viszonyok folytán előállt felügyeleti hiányra és a háborús évek számával mértani arányban növekvő megélhetési nehézségekre rámutatnunk. Van-e szükség ezzel az abnormális alakulattal szemben új rendkívüli intézkedésekre?

Részemről azt tartom, hogy a BN. és FB. a fiataikorúak büntetőjogát oly helyes irányban reformálták, oly egészséges új alapokra fektették, hogy nálunk hosszú ideig nem lehet más program a fiataikorúak kriminalitása elleni küzdelemre, mint e két törvénynek minél teljesebb és következetesebb végrehajtása. A háború alatt, ha az talán még mindig sokáig fog elhúzódni, valamint a háború után is jó ideig nincs szükségünk új törvényekre sem az anyagi, sem az eljárási szabályok tekintetében, elég ha minden erővel azon leszünk, hogy e két jeles törvényünket minél jobban bevigyük a gyakorlati életbe, az azokban foglalt intézkedéseket és intézményeket minél inkább valókra váltsuk.

L. Bűnügyi Szemle, 1917. évf. 10. sz.

46. *A büntetőnovella elleni támadások.* Ma már tisztán áll előttünk, hogy a mai emberies büntetőjog megszületését a 18. század végén az újkori (16., 17.) századok drasztikus, kegyetlen büntetési rendszere, a mindennapos akasztások, az örökös botozás és a még rettenetesebb „igazságügyi kihallgatás” (értsd: tortúra) s az ennek segítségével létrejött egyes Justizmord-ok miatt támadt társadalmi felháborodás váltotta ki s a lassacskán uralomra jutott emberiség eszméje teremtette meg a 19. század folyamán.

Ez az emberies, de a társadalom védelme, a közérkölcsök erősítése és a közbiztonság megszilárdítása szempontjából helyes és gyakorlatias életszemlélet örölte ki a kultúrvilág államai-ban a 19. század végén s a 20-iknak elején a fiatalkorú bűnelkövetőknek egészen külön büntetési rendszerét, a gyermekekkel és a fiatalkorúakkal szemben az okos megelőzés, a javítónevelés kiépítését is. Magyarország különösen büszke lehet ezen korbeli törvényeire, mert az Angliával éppen ugyanazon évben, 1908-ban megalkotott Büntetőnovellánk s a pár évvel későbbi törvénnyel (1913.VII. t. c.) rendszeresített fiatalkorúak bírósága intézményünk az azóta lefolyt negyedszázad alatt a nemzetközi kongresszusokon és a gyakorlati szakkörökben mindenütt mint a legjelesebb alkotás van elismerve s a mi javítónevelő intézeteink és a fiatalkorúak fogháza nevű új intézményünk sok külföldön mintá és utánzás tárgya lett.

És mégis mit tapasztalunk? Azt, hogy ezek a kitűnő törvényeink a mai magyar társadalom szemében a vádlottak padjára kerültek s a közelmúltban egyes megtévelyedett fiatalok által elkövetett borzalmas bűneseteket a laikus közönség a Bn. teherszámlájára hajlandó felírni. A „közvélemény ítélőszéke” ezeknek a súlyos bűneseteknek egyik főokát büntető törvényeink enyhességében, különösen a Bn. lágyszívűségében látja s az orvosszert a régi jó idők elrettentő büntetéseinek visszaállításában keresi, — akasztófát sürget a „gyilkos” gyermekekre s vesszőt a rakoncátlan fiatalokra.

Bármennyire érthető a tisztességes társadalom felháborodása egy-egy rémes gyilkosság felett, a büntetőjog visszafejlesztésének ilyen inaugurálása csak sajnálatos visszfénye a világháború után még mindig tartó általános idegességnek, az erkölcsi dekadenciának, ami korunkat szomorúan jellemzi. A büntető bíróságok lágyszívűsége miatti panasz és a törvények szigorítása iránti követelés pedig egy kellően meg nem fontolt, alaptalan jelszó, ami csak a büntető törvények és a bírói gyakorlat nem kellő ismeretéből fakad.

A laikusok nagy része abban a téves hiedelemben van, hogy a Bn. csak enyhe büntetéseket ismer, legfeljebb egy-két havi fogházat rendel a fiatalokra s a fogházban is csak símogatják, tyúkkal-kaláccsal traktálják őket. Ez bizony nagy tévedés. A mi Bn.-ánk a fiatalkorú bűnelkövetőkre is az egyénítés elvéből indult ki. A fiatalkorú bűnelkövetők közt is élesen megkülönböztendő jellemcsoportok vannak. A Bn. számolt ezekkel a különbségekkel és a bírói dorgálástól mint legenyhébb intézkedéstől kezdve hosszú sorozatát írja elő a különböző mind szigorúbb intézkedéseknek, egészen a 15 évi fogházig. Ez már csak elég szigorú elbánás, hiszen a Btk. a felnőttekre is csak eddig engedi a szabadságvesztésbüntetések alkalmazását. Akasztófát azonban a fiatalkorúra ma már talán még a halálbüntetés hívei

sem kívánnak, hiszen a XIX. század közepétől Anglia is felhagyott ezzel a barbár felfogással.

Épügy tiltakoznunk kell a laikusok által annyiszor visszakívánt vesszőzés gondolata ellen. Az 1908. évi angol Children Act (sőt ennek legújabb 1932. évi kiadása is) ugyan még fenn tartja azt az olcsó fenyítési eszközt, de ott is az alsóház már 1922-ben kifejezte ennek eltörlése iránti óhaját. A mi Bn-ánk elvi okokból mellőzte ezt a kétélű fenyítési eszközt, egyrészt emberiségéi, másrészt gyakorlati szempontból. Amennyire helyes és üdvös hatású lehet, ha a szülő rövidesen háthaüti az éretlen csínyen rajtakapott gyermekét vagy a rendetlenkedő fiataalt, épolyan helytelen és céltalan s visszafelé sülhet el a fiataalkorúak bírói ítélettel elrendelt és hivatalosan végrehajtott vesszőzése, ami legtöbb esetben csak megkeményíti az illetőnek lelkiületét, esetleg egész életére elkeseredetté, dacossá teszi, tehát erkölcsileg eldurvítja.

Nem arra van szükségünk, hogy a fiatalok büntetési rendszerét új törvényekkel szigorítsuk, hanem arra, hogy a Bn. helyes és gyakorlatias intézkedéseit szigorúan és lelkiismeretesen végrehajtsuk. A jól berendezett és helyesen foganatosított javítónevelő intézetekkel és a fiatalok számára berendezett külön fogházakkal lehet legbiztosabban visszaszorítani a fiatalok kriminalitását. Kiténő példa erre Anglia, melynek nagyszámú javítóintézetei és Borstal-intézetei eredményezték a fiatalok és az összkriminalitás állandó apadását.

A továbbfejlődés tehát az én meggyőződésem szerint csak a Bn. mai helyes rendszerének tökéletesítése és továbbépítése jegyében képzelhető el. Részemről három ponton látok szükségesnek mégis reformokat, melyek a szigorítás híveit is kielégíthetnék. Kívánatos lenne: 1. a fogházba utalandó, tehát a legveszélyesebb jellemű fiataalkorú bűnözőt nem meghatározott időre, hanem mint az angol Borstal intézetbe s a mi javítóintézeteinkbe és a szigorított dologházba történik, határozatlan tartamú időre utalni be a fogházba. A fiatalok külön fogháza, épügy, mint az északamerikai Reformatory- és az angol Borstal-intézet, lényegében egy szigorúbb fajta javítóintézet. A jellemátalakítás, ami itt a valódi cél, a társadalom-erkölcsi javítás mindig hosszabb időt igényel és a szükséges időtartam előre meg nem határozható. Igazán nincs értelme a romlott erkölcsű fiatalokat, ha nagyobb szigorú igénylő bűncselekményt követtek el, 15 napi, vagy 1-2 havi időre utalni be a fiatalok fogházába. Ide legalább is hat havi vagy egy évi időre kell az ilyen kritikusan jellemű ifjakat elhelyezni s mindaddig ott tartani, míg a jellemátalakulás valóban bekövetkezett, tehát ha szükséges évekig. Végső határ itt is a 15 év lenne.

A másik reformkívánságom lenne, hogy ne csak a 18 éven aluliakat, de a 18—21 év közöttieket is, ha bíróilag megállá-

pittatott, hogy jellemük gyökeres átalakításra szorul, határozatlan időre a fiatalok fogházába lehessen beutalni. A férfi vagy a női korba átlépés ideje a legkritikusabb kor kriminológiai szempontból is. Az ezen korban súlyosabb bűncselekményt elkövetőket is kívánatos lenne a fiatalok fogházába helyezni. Ez az intézkedés csak folytatása lenne a Bn. 27. §-ában foglalt annak a helyes rendelkezésnek, hogy a 18—21 éves korban fogházra elítéltek ezt a büntetésüket a fiat. fogházában tölthetik ki.

Végül átveendőnek tartom az 1908. angol Children Act-nak azt a gondolatát, hogy megfelelő büntetési tételeket írjunk elő azokra a szülőkre és gyermek-gondozókra, akik a gondozásuk alatt álló gyermeket vagy serdületlen ifjút sanyargatják, kínozzák, vagy ezek erkölcsi nevelését elhanyagolják. Észak-amerikában már évtizedekkel ezelőtt alakultak „gyermekkinzás elleni társaságok” (Society for the prevention of cruelty to children), melyeknek áldásos tevékenységét nem lehet eléggé dicsérni. Mi még csak az állatkínzás elleni társaságok alakításáig jutottunk.

L. Magyar Szemle: A Bn. a vádlottak padján. 1934. évi XX. évf. 230. l.

VI. Sajtóbüntetőjog.

Az 1848-iki sajtótörvényünk korszerű reformjának kérdésében többször síkra szálltam a valódi sajtószabadság biztosítása, másfelől a sajtó útján üzött visszaélések, az ú. n. zugsajtó erőteljesebb megfékezése érdekében. Az 1914-ki új Sajtótörvényünk javaslata feletti vitákban és az annak életbeléptetése után felmerült sokszor éles szellemi harcokban többször vettem részt. Az új St. rendszeres feldolgozása a Bűnügyi Szemle kiadásában megjelent kis kommentárom. A későbbi joggyakorlatot dolgozza fel az anyagi jogi Tankönyvem V. kiadása. (Toldalék).

47. *Sajtószabadság és a büntető igazságszolgáltatás.* Ha a büntető igazságszolgáltatás szempontjából vizsgáljuk sajtótörvényünk rendelkezéseit, lehetetlen fel nem ismernünk annak fogyatkozásait. A fokozatos felelősség rendszere, melyet sajtótörvényünk meghonosított, amennyire kedvez a sajtószabadságnak, époly akadálya sokszor az anyagi igazság érvényesítésének egy elkövetett sajtóvétség esetében. Önként felmerül tehát a kérdés, vajjon okvetlenül megkívánja-e a sajtószabadság nagy érdeke az anyagi igazság ily háttérbeszorítását, nincs-e mód arra, hogy a sajtószabadság teljes biztosítása mellett az anyagi igazság érvényesíthetését a sajtóvétségek tekintetében jobban megközelíthessük?

Én azt hiszem, hogy a magyar sajtótörvény revíziója alkalmával a sajtószabadság legkisebb veszélyeztetése nélkül módját lehet találni annak, hogy az alaki igazság helyett a sajtó-

vétségek tekintetében is az anyagi igazságot érvényesíthessük vagy legalább a mainál jobban megközelíthessük. Részemről ugyan nem habozom kijelenteni, hogy a 40-es évek nagy embereinek s azok nagy alkotásainak, az 1843-iki javaslatnak, az 1848-iki sajtótörvény elvi álláspontjának, a sajtószabadság eszméjének oly feltétlen hódolója vagyok, hogy ha kategorikusan csak a két álláspont: a sajtószabadság és az anyagi igazság közt kellene választani, tünődés nélkül az előbbihez állanék s az 1848-iki sajtótörvény változatlan fenntartására szavaznék, — de miután nézetem szerint a két fontos érdek összeegyeztetésének, illetőleg az anyagi igazság fokozottabb érvényesítésének a sajtóvétségek tekintetében sincs elvi akadálya, kívánatosnak tartom, hogy a különben is ideiglenesnek készült sajtótörvényünknek a fokozatos felelősségre vonatkozó szabályai revideáltassanak.

A 48-iki sajtótörvényünk teljes eltörlését nem kívánom. Sajtótörvényünknek fokozatos felelősségi rendszere kétségtelenül oly népszerűvé lett hazánkban s annyira a sajtószabadság biztosítéka gyanánt tekintik a közvéleményben, hogy annak eltörlése bizonyára erős recensust keltene. Megelégedném részemről azzal, ha a fokozatos felelősségrevonás elvi fenntartása mellett egyfelől a sajtóvétségről tudomással nem bíró személyek (nyomdatulajdonos) a felelősségi sorozatból kihagyhatnának, másfelől a valódi büntettesek (beküldő) és a társtettesek (átdolgozó, átvevő, kiadó) megfelelő büntetéséről történnék gondoskodás. Az első fokban felelős szerző mellett mint szerző-társat vélném megemlítenedőnek a beküldőket, a sajtóvétség előkövetéséhez adatokat szolgáltató személyeket, akiknek büntetlenül maradása egyenesen ellenkezik az anyagi igazsággal. Ugyancsak világosan szerzők gyanánt vélném büntetendőknek az átvevőket, akik más lapból, könyvből vagy a nyomtatott tudósítókbaól átvett cikkekkel, adatokkal követték el sajtóvétséget. E kétségtelenül fontos újítások a „szerző” fogalmának pontos és gondos körülírásával lennének legegyszerűbben keresztülvihetők.

L. A sajtójog főbb kérdéseinek reformja. M. Jogászegylet Értekezések. Ujfolym I. 37. Budapest, 1910.

48. *Az új Sajtótörvény (1914: XIV. t. c.) vezérelvei.* Fájó szívvel veszünk búcsút a magyar alkotmány megifjodásának dicsőséges korszakára, a censura eltörlésének, a sajtószabadság kivívásának lélekemelő napjára emlékeztető első sajtótörvényunktől. A búcsút azonban megkönnyíti, hogy a 48-iki sajtótörvényünk... nem semmisült meg az új St. életbeléptével, csak megifjodott alakban, megerősödve, alapelveit jobban kiépítve, az új viszonyokhoz módosítva áll újból előttünk.

Az új St. nem más, mint a 48-iki, kifejezetten ideiglenesnek

készült sajtótörvényünk átdolgozása, eredeti hiányainak, hézagainak pótlása, vagyis a 48-as törvény alapelveinek kiterjesztése, megfelelő alkalmazása az 1867 óta bekövetkezett óriási fejlődés és átalakulás folytán előállt új viszonyokra. Az új St. két alapelve: 1. a tisztességes és komoly sajtó szabadságának biztosítása, 2. a sajtó útján elkövetett visszaélések ellen hatályos és gyors védelem nyújtása, ez a két összetartozó vezérelv volt kiinduláspontja a 48-iki St-nek is. A sajtószabadság alatt a 48-iki St. sem az abszolút szabadságot értette a sajtó terén, csak a tisztességes és komoly sajtó szabadságát, amit igazol, hogy a 48: XVIII. t. c. 5. §-a azt, „aki a köz- és vallásos erkölcsiségből s a tisztességes erkölcsökből csúfot üz,” egy évi fogsággal és magas pénzbüntetéssel sújtja. Épenúgy a sajtóvisszaélések ellen a szigorú és hatályos sajtórendészetről a 48-as St. is részletesen gondoskodik.

A sajtóbüntetőjog, különösen a fokozatos felelősségi rendszer lapidáris szövegezése volt különösen az, ami miatt a 48-iki St. ellen jogos kifogásokat emelhattünk s emiatt vált elkerülhetetlenné a revisio. Az új St. is fenntartja ugyan a fokozatos felelősségi rendszert, de számos lényeges újítással igyekszik biztosítani, hogy a sajtóvétség miatt ne strohmann-ok, de az igazi bűnösök legyenek büntethetők és ne csupán a cikket fogalmazó szerző, de a megrendelő, a felbujtó, az átvevő is felelősségre legyen vonható és szorosabbra vonja a kiadó felelőségét.

L. A sajtóról szóló 1914. évi XIV. t. c. Pécs. 1914.

49. *A felelős szerkesztő felelősségrevonása.* A Sajtótörvény miniszteri indokolása világosan kifejezi, hogy nem tette ugyan magáévá a bírói kar több tekintélyes tagjának azt a kívánságát, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó vagy külföldön lakó szerző mellett időszakos lapoknál a szerkesztő kollektív felelőssége állapíttassék meg s a felelősség előterében a szerkesztő álljon, de mégis céltudatosan törekedett arra, hogy egyfelől a szerző fogalmának kiszélesítésével, másfelől a szerkesztői másodfokú tisztán az alaki bűnösséget kereső és ridegen kizárólagos felelősségi rendszerét közelebb hozza az anyagi igazság megvalósításához. Arra a vitás kifejezésre pedig, hogy „ha a szerző felelősségre nem vonható”, a miniszteri indokolás egyenesen azt mondja, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó vagy külföldön lakó szerzőktől közölt sajtótermékért a kiadónak, időszakos lapoknál a felelős szerkesztőnek felelnie kell, mert az államhatalomra nézve teljesen mindegy, hogy a szerző nevét tudja-e vagy hollétét nem ismeri vagy bár ismeri azt, de büntetőjogi uton őt felelősségre nem vonhatja.

Kétségtelennek tartom ezért, hogy a St. nem pusztán szebb stílizálási célból helyettesítette a 48-as törvény „ha a szerző nem tudatik” szavakat „ha a szerző felelősségre nem vonható” kifejezéssel, hanem attól a határozott törekvéstől indítatva, hogy a kiadó és a felelős szerkesztő sajtójogi felelősségét szorosabbra vonja. A törvény nem éri be akárkinek a megbüntetésével, hanem elsősorban, amennyire csak lehet, a sajtóvétség valódi elkövetőjét, az igazi szerzőt akarja büntetni s ha ezt elérte, ebben az esetben csakugyan eltekint bárki másnak (kivéve a szerzőtársakat, felbujtókat és megrendelőket) az üldözésétől.

Ha azonban ez nem látszik kivihetőnek, akár azért, mert a szerző titokban akar maradni s ezt az anonimitást a szerkesztő tiszteletben kívánja tartani, akár mert az önként jelentkező vagy a szerkesztő által rendelkezésére bocsátott Strohmann nem bizonyult igazi szerzőnek vagy ami ezzel egyjelentőségű, a megindított bűnvádi eljárást nem lehetett ellene befejezni, akkor a 34. §. világos rendelete szerint a szerkesztő büntetendő, nem azért, mert ő írta a cikket, hanem azért, mert ő a felelős szerkesztő, aki a cikk megjelenését megengedte s azt saját tekintélyével fedezve bocsátotta a közönség elé. Ezeket az eshetőségeket kívánta a 34. § összefoglalni, azzal a formulával, hogy a szerkesztő mindig felelősségre vonandó, ha a szerző nem volt felelősségre vonható. A felelős szerkesztő nevet a St. nem tiszteleti címnek tekinti, de oly komoly kötelességnek, melyből önként folyik, hogy neki a lapjában elkövetett bármely sajtóvétségért — kivéve a nyílttéri közleményeket és a hirdetéseket — mindig készen kell lennie a sajtójogi felelősség elviselésére.

A felelősségrevonás a sajtóbüntetőjogban sem jelenthet másat, mint a terhelt bűnösségének vagy ártatlanságának a sajtóbíróság által való tisztázását. Addig tehát, míg a terhelt az ítélőbíróság előtt nem állott, az ő felelősségre vonása még nem történt meg, csak a szükséges előkészítő lépések folytak le, — a szerkesztő csak akkor védekezhetik a St. 35. §-a alapján, ha ítéletileg megállapítottatott, hogy a szerző nem volt felelősségre vonható.

L. A felelős szerkesztő sajtójogi felelősségrevonása. M. Jogi Szemle, 1928. évi IX. köt. 314.

50. *Sajtó útján elkövetett nemzetrágalmazás.* A sajtó útján elkövetett nemzetrágalmazás vétsége nézetem szerint a St. 32. §-a értelmében valódi sajtóvétségnek minősítendő, melyre nézve a sajtóbüntetőjogi felelősség szabályai érvényesek. Ennek a cselekménynek egész tényálladéka ugyanis bennevan a sajtóteremben, mert maga a sajtóközleményben levő gondolattartalom az, ami miatt a vádlott büntetendő. A sajtóközlemény közzé-

tételén kívül semmi más tevékenység, se valami egyéb eredmény nem szükséges a bűncselekmény megállapításához.

Az állított vagy híresztelt tény valótlansága, mint tényálladási kellék, nem esik kívül a sajtóterméken. Ennél a tényálladéknál ugyanis a „valótlanság” nem önálló tényálladási elem, hanem a tényállításhoz, mint főalkotóelemnek egyik tulajdonsága. Ez a valótlanság pedig rendszerint magából a sajtótermék tartalmából megállapítható. De ha külön bizonyításra van is szükség — ami itt persze a vádlót terheli — ez épúgy nem változtat a cselekmény sajtóvétségi minőségén, mint a közönséges rágalmozásnál vagy becsületsértésnél a vádlott által kért valóságbizonyítás. A bizonyítás, a való tényállás megállapítása nem tényálladási elem, hanem perjogi mozzanat, ami minden bűncselekmény tényálladási bírói megállapításánál nélkülözhetetlen eljárási folyamat.

A bírói gyakorlat körében ebben a kérdésben felmerült ellentétek kiküszöbölése céljából kívánatos lenne, ha a kir. Kuria jogegységi döntvényt alkotna erről a felmerült vitás elvi kérdéstről.

L. Lehet-e sajtóvétség a nemzetrágalmazás. Jogállam XXIII. köt. 1924. évi 325. l.

VII. Bűnügyi politika.

A büntetőjogi dogmatikában A. Prins és R. Garraud mellett legnagyobb mesteremnek tekintem K. Bindinget, a híres lipcsei egyetemi tanárt, a bűnügyi politika kérdésében azonban az ő elutasító álláspontjával ellentétben már fiatalakoromban Franz von Liszt-et, a modern bűnügyi politika legnépszerűbb és legsikeresebb mesterét követtem. Már az első tanári székfoglalóban (Sárospatak 1895.) a Liszt, Prins és Van Hamel által alapított Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület (Union International de droit Pénal) hívéül vallottam magamat. Az 1899-ben Budapesten tartott NBE-i kongressuson személyesen is megismerkedtem a nagy nemzetközi egyesület vezetőberekével, — majd 1905-ben a másik nagyjelentőségű nemzetközi szervezet: a Nemzetközi Börtönügyi Kongressus (International Prison Congress) világhírű egyéniségeivel. Az 1910-ben Washingtonban tartott nk. börtönügyi kongressuson még szorosabba fűzhettem a nagy kultúrállamok bűnügyi politikusaival való összeköttetésemet és résztvehettem a leginkább aktuális büntetőjogi reformkérdések megvitatásában.

A bűnügyi politikai reformkérdésekről egész sorát adtam ki a kisebb-nagyobb dolgozatoknak. Örömmel és meglepéssel állapíthatom meg, hogy ily irányú szerény munkásságom nem volt egészen eredménytelen. Hála a magyar bűnügyi politika legnagyobb mesterének, a ma is előttünk vezérkedő Balogh Jenőnek, sikerült kiharcolnunk és törvénybeiktatnunk a feltételes elítélés, a fiatalokorúak modern szellemű büntetőjogi kezelésének, a csavargók és a megrögzöttek erélyes megrendszabályozásának — a dologházak és a szigorított dologházak felállításának, — a pénzbüntetések helyes irányú reformjának és sok más reformkérdésnek a magyar törvényhozás által elfogadását. S büszkén mondhatjuk el, hogy nem egyszerű átvéők, vagy utánczók lettünk ezen a téren de igen sok nagyfontosságú törvényünk követendő mintául szolgált más európai államok előtt is.

Erésben legnagyobb sikerem volt, hogy az 1905-iki nemzetközi börtönügyi kongressusra a fiatalokúak fogházának szervezése tárgyában készített előadmányomat a kongressus III. osztálya és a plénum teljesen elfogadta (L. fentebb a 41. p.) és Sir Ruggles Brise, az angol börtönök akkori főfelügyelője, ezt a Rapportomat az angol kormány figyelmébe ajánlta.

Balogh Jenő csekélységemet is korán bevonta a codificációs bizottságokba, majd több javaslat, tervezet készítésével is bízott meg. Így résztvettem a Bp. életbeléptetési törvényének, a Bn.-ának, a Fb., a Km. s a következő miniszterek bizalma folytán a II. Bn. és több újabb büntetőjogi törvény javaslatának megszövegezésében is. 1913-ban Balogh, mint igazságügyminiszter a Btk általános, majd a különös részének is önálló revíziójával is megbízott. Önálló javaslatot készítettem a csavargás, koldulás és az iszákosság megakadályozásával (1910), a munkakerülő csavargók és a közveszélyes hivatások büntetések elleni rendszabályokról (1913), — a gyermekvédelem egységes szabályozása (1922.), — a Bp. perorvoslati rendszerének gyökeres reformja 1930 — a Btk. legégetőbb hiányainak orvoslása (1933) és a rehabilitáció törvénybeiktatása (1939) tárgyában. 1915. és 16-ban Angyal Pál és Degré Miklós barátaimmal együtt dolgoztuk ki pozsonyi lakáson a Btk. általános és különös részének teljes revízióját.

51. *Új látóhatárok a büntetőjog terén.* Éppen ötven évvel ezelőtt jelent meg Enrico Ferri-nek, a múlt évben (1929.) elhunyt nagy olasz büntetőjogásznak, Nuovi orizzonti című híres műve, mely az uralkodó classicus büntetőjogi felfogással szemben a természettudományi és sociológiai vizsgálódásokra kívánta építeni a büntetőjogot, követelte azért a büntetőjogi alapfogalmak, a beszámítás, a bűnösség és a büntetés fogalmainak a revízióját. Ez a követelés, mely ötven évvel ezelőtt oly nagy forrongást váltott ki világszerte a büntetőjogi tudományok művelői között, ötven év alatt hatalmas mozgalmá válni kezdett, de más eredményt hozott létre, mint ahova célzott. Ez a naturalista és szociológiai vizsgálódás megteremtette a kriminológiát, azokat a bűnügyi melléktudományokat, melyek a bűnelkövető ember természetrajzát, lélektanát, a bűnelkövetés aetiológiáját, a büntetésvégrehajtás paedagógiáját tárgyazzák s melyeknek ismerete rendkívül becses, szinte nélkülözhetetlen előiskola a büntetőjog gyakorlati alkalmazásával foglalkozó igazságügyi szakembereknek. Ezek a bűnügyi melléktudományok, azóta óriási lendületet vettek s gazdag irodalmat termeltek.

A tulajdonképeni célt, a classicus büntetőjog alapelveinek a megdöntését azonban Ferri s az általa alapított positivista iskola nem tudta megvalósítani. A Ferri-féle „új látóhatár”, tehát mint a tételes büntetőjog mai alapelveit felforgató törekvés kudarcot vallott, nem ingatta meg a büntetőjog évezredes alapjait. A büntetőjog ma is a bűncselekményért való egyéni felelősség, az új n. alanyi bűnösség és az igazságosság megtorlás eszméin nyugszik. De teljes győzelmet arattak Ferri és az új irányok a tekintetben, hogy a mai büntetőjog az ő tanaihoz megfelelően nem pusztán az elkövetett cselekményt, hanem amellet s főként a bűnelkövető embert, a büntettest, annak egyéniségét, hajlamait, életkörülményeit, jellemét tekinti irányadóknak a bűnösség s az azért

járó büntetés megállapításánál vagy a biztonsági intézkedés megválasztásánál.

Mik a mai új látóhatárok a büntetőjogi tudományokban? Nem a tabula rasa csinálás, nem a felforgatás, hanem a régi kipróbált alapokon való újjáépítés és haladás. A mai büntetőjogi tudomány ragaszkodik a classzikus iskola által kicsiszolt büntetőjogi alapfogalmakhoz, de tanul a kriminológiai tudományokból is, vagyis felhasználja ezen új tudományok kutatásainak eredményét és értékesíti azokat a bűnelkövetés és a büntetettek elleni harcban. A mai büntetőjog új látóhatárai: a bűnelkövetés okainak, a bűncselekményekre vezető általános és különös tényezőknél a kutatása, a büntetetteknek egyéniségük, jellemük alapján való elbírálása, a bűnelkövetők között az egyéniségüknek, jellemüknek megfelelő különbségtétel, — szigorú, de mindig emberies büntetés a bűnösnek ítélt felnőtt normális büntetéssel szemben, — gyámolító (profilaktikus) intézkedések a gyermek és fiatalokban levő, de büntetőjogi felelősségre még nem vonható fejletlen egyénekkel szemben, — javító nevelés, esetleg javító fogház a romlott erkölcsű fiatalokkal szemben, — a munkaerülő közveszélyes és a megrögzött egyéniségekre dologház, illetőleg szigorított dologházba utalás, az elmebeteg és a gyengeelméjű bűnelkövetőkkel szemben gyógyletartóztató intézeti elhelyezés.

L. A. m. kir. Erzsébet tud. egyetem 1930. évi február 28-án főmelt. Horthy Miklós Kormányzó úr jubileuma alkalmából tartott Unnepélyes Egyetemi Közgyűlésen mondott beszéd. Pécs, 1930.

52. *A közveszélyesség.* A N. B. E. nem azt kívánja, hogy bizonyos egyéneket közveszélyesség címén büntett elkövetése nélkül, pusztán embertani vagy elmeorvosi vizsgálat alapján büntessünk, avagy elimináljunk a társadalomból, nem az anthropológiai vagy az elmeorvostani iskola túlzott követeléseit képviseli, hanem azt, hogy a tett *mellett*, amely *alapot ad* a büntetőjogi eljárásra, *bizonyos esetekben* a tettes közveszélyessége is *irányadó legyen a vele szemben alkalmazandó utólagos és a jövőre nézve megelőző elbánás megállapításánál.*

A közveszélyesség problémájának alapgondolata az, hogy a jogrendre, a társadalomra különösen veszélyes büntetéseket szigorúbban büntessük, illetőleg egyéniségüknek megfelelően, veszélyességük fokához képest bánjunk el velük. Ez a gondolat nem is új, nem is veszedelmes, sőt éppen egészséges és a mai tételes büntetőjog elveivel nemcsak összefér, de azoknak továbbfejlesztését jelenti.

A régi és az új alapelv, a büntett és a közveszélyesség közt, ha azokat nem állítjuk élükre, nincs oly nagy ellentét, mint lát-szik és a mint rendszerint feltüntetni szeretik, a magyar csoport

azért bátran állást foglalhat a „közveszélyesség” kérdésében, a nélkül, hogy a tételes büntetőjog alapelveit megtámadná. Nézetem szerint se elvi, se gyakorlati akadálya nincs annak, hogy a büntetendő cselekmény mellett, a „közveszélyesség” fogalmát, mint a büntettek bizonyos csoportjaira nézve a büntetés, illetőleg a büntetőjogi elbánás másik alapját, el ne fogadjuk. A classikus büntetőjogi iskola túlságos pedanteriájával tehetetlennek bizonyult a visszaesés kérdésében, épp úgy nem tudott határozott feleletet adni a korlátozott beszámításúakra nézve, a fiatalkorú büntettekre vonatkozó tételei teljesen tarthatatlanoknak bizonyultak, a csavargás, az alkoholismus kriminalpolitikai szabályozásával egyáltalán nem törődött. A közveszélyesség fogalmának, mint egy további kritériumnak a felállítása tehát kétségtelenül jótékony hatással lesz ezeknek a valóban közveszélyes büntetteknek a mainál erősebb, céltudatosabb üldözésére, meg fogja könnyíteni s elősegíteni ez irányban a kívánatos és szükséges reformokat.

L. A társadalom védelme a közveszélyes büntettek ellen. A NBE magyar csoportjának kiadványa. 1912.

53. *A csavargás, koldulás, iszákosság elleni küzdelem.* A csavargást és koldulást nem fogházzal, vagy elzárással kell büntetni, hanem annak leküzdésére, meggátolására sajátos intézeteket kell létesíteni.

Ezek a megelőzési intézetek a csavargók és koldusok négy főosztályához képest a következők:

a) A csavargók és koldusok legveszedelmesebb osztálya kétségtelenül az u. n. *üzletszerű* vagy *megátalkodott* csavargókból áll, akiknek legfőbb ismertető jelük, hogy, bár munkaképesek, de nem akarnak dolgozni s törvénytelen, bűnös eszközökkel tartják fenn magukat. Ez az osztály az, mely mindenütt állandóan fenyegeti a személy- és vagyonbiztonságot. Az ilyen tényleg közveszélyes osztály számára a dologházat, vagyis egy tisztán az ily hivatásos csavargók, dologkerülők részére berendezett kényszermunkaházat kell létesíteni. Ez az intézet csak névleg különbözik a fogháztól, a valóságban azonban még szigorúbb annál, mert a munkakényszer kivétel nélkül s kíméletlen pontossággal foganatosított benne, úgy, hogy a megátalkodott csavargó rendszerint jobban fél a dologháztól, mint a börtöntől vagy fogháztól.

b) A dologházakkal merőben ellentétes célú és berendezésű intézetek a menedékházak, t. i. a szerencsétlen munkaképtelen és beteg koldusok és alkalmi (nem közveszélyes) csavargók befogadására szolgáló intézetek.

c) A harmadik intézet, mely a csavargás és koldulás megelőzését szolgálja: a munkaközvetítő-intézet. A hivatásos vagy

megátalkodott és a szerencsétlen munkaképtelen csavargók és koldusok osztályát összeköti azoknak a csoportja, kik szigorúan se egyik, se másik osztályba nem sorozhatók. Ezek a munkaképes és munkát kereső, de azt nem találó elemek.

Egy rendkívül fontos socialpolitikai s egyben kriminalpolitikai intézmény lenne ezek számára a munkaközvetítő-intézetek felállítása, hol a munkakereső elemek önként jelentkezhetnének munkára s részint magában az intézetben nyernének alkalmazást, munkát és ellátást, részint az intézet igazgatósága az intézeten kívül szerezne nekik munkát, alkalmazást. A munkaközvetítő-intézetek lényegileg önkéntes dologházak, ahova nem bíróság vagy közigazgatási hatóság utalna be valakit, hanem az intézet igazgatósága, illetőleg annak felettes hatósága venné fel az önként jelentkezőt legalább egy bizonyos minimális időre. Az intézetben a munka szigorú házirend szerint teljesítendő. A házi szabályok ellen vétők az intézetből elbocsáttatnak. Az igazgatóság gondoskodik a tisztességes munkásoknak az intézeten kívüli mielőbbi alkalmaztatásáról.

d) Végül külön intézetekről kell gondoskodni a gyermek- és serdülő korban levő csavargók és koldusok részére. A 18 évesnél fiatalabb csavargókat és koldusokat semmi esetre sem szabad a felnőtt csavargók és koldusok intézeteibe elhelyezni. Sajnos, a mai államokban is ezrekre megy az elhagyott, család- és gyámoltó nélküli csavargó s kolduló gyermekek száma. Támasz nélkül maradt árvák, elítélt vagy csavargó- koldus-szülők gyermekei, kiket sorsuk vagy szülőjük már gyermekkorukban az utcára, a nélkülözés, a nyomor karjaiba dobott, kiket alig hogy járn tudtak, koldulásra, lopásra tanítottak és használtak fel, ezekből áll a felnőtt csavargók és koldusok újoncjutaléka. S miután az egyesek és a társadalom még mindig nem teljesítik kellően e kötelességüket, az államnak kell teljes erővel és tervszerűleg vállalkoznia az embermentés e magasztos feladatára és kötelességére.

Ennek a nemes, magasztos akciónak, az ú. n. gyermekvédelemnek egyik eszköze a különböző gyermekvédő-intézetek, gyermekmenhelyek, javító-iskolák felállítása, melyekben az elzúllásnak induló csavargó és kolduló gyermekek otthont nyernek, ki-neveltetnek, tisztességes munkásemberekké képeztetnek.

L. A csavargás és koldulás szabályozása kriminalpolitikai szempontból. Budapest 1905.

54. A közveszélyes munkakerülők és a megrögzöttek elleni biztonsági intézkedések. Amikor 1913-ban a dologházat a magyar törvényhozás, a közveszélyes csavargók és koldusok megfélemezésére meghonosította, azt hittük, hogy ez a bűnelkövetőknek a legveszedelmesebb osztálya s ezeknek a megfélemlítésére és jobb erkölcsökre nevelésére a határozatlan tartamú, de legfeljebb 5

évig tartó dologházi elhelyezés elegendő és sikeres is lesz. Most, 22 évvel a törvény meghozatala után, a tényleges tapasztalatok alapján megállapíthatjuk, hogy ez a számításunk nem vált be. Bíróságaink ezt a biztonsági intézkedést aránylag ritkán alkalmazták, aminek egyik oka az is lehetett, hogy egy ideig nem is volt külön kijelölt dologházunk, a bíróságok tehát tisztában voltak azzal, hogy a dologházba beutalt ügyis a rendes fogházban tölti ki ezt az intézkedést. Ezért merült fel az a gondolat, hogy a dologház intézményét meg lehet szüntetni.

Részemről azonban nem merném az egyszerű dologház megszüntetését javasolni. Elvileg is szükségesnek vélem fenntartani a megkülönböztetést a csak lusta, dologkerülő, de még nem végképpen megrögzött elemek és a már teljesen megrögzöttek között. S gyakorlatilag is jó, ha van külön intézményünk a kevésbé és a legnagyobb mértékben közveszélyes büntetett jellemcsoportokba tartozó egyének ártalmatlanná tételére.

A szigorított dologházra nézve egyértelmű a közfelfogás, hogy ez a biztonsági intézkedés okvetlenül fenntartandó a fegyház és a fogház mellett, mert tényleg vannak oly hatványozottan közveszélyes egyéniségek a büntetettek között, akikkel szemben a rendes fegyházbüntetés a maga előre kimért tartamával nem elég megfélemlítő hatású, akiket tehát igazolt és szükséges a társadalom rendjének és biztonságának az érdekében magas minimummal és teljesen határozatlan végső tartamú elszigeteléssel a lehetőségig ártalmatlanokká tenni, természetesen őket is az emberies elbánás szem előtt tartásával.

A II. Büntetőnovellának a szigorított dologházra vonatkozó rendelkezései a gyakorlatban kitűnően beváltak, csak arra kell törekedni, hogy ezt a jól bevált biztonsági intézkedést minél helyesebben, a törvény intencióinak megfelelően hajtsuk végre. Különösen figyelmebe ajánlom a felügyelőhatóságoknak a feltételes szabadságra bocsátásánál a legnagyobb óvatosságot. Máris többször megtörtént, hogy a szigorított dologházból feltételesen szabadon bocsátott elítélt rövidesen újból a bíróság elé került, újabb súlyos bűncselekmény elkövetése miatt, minek folytán az illetőt újra be kellett utalni s most már ötévi minimális bennmaradással. A szabadonbocsátás kérdésében a lehető legnagyobb körültekintéssel kell eljárni s a kibocsátott megfelelő elhelyezéséről okvetlenül előre gondoskodni, hogy ennek a közelfekvő társadalmi veszélynek elébevéjünk.

L. A XX. század büntetési rendszerének reformkérdései. Budapest, 1935. és Törvényjavaslat a munkakerülő és a közveszélyes hivatásos büntetettek elleni rendszabályokról. Jogtud. Közl. 1913. évi 137. l.

55. *A pornográfia elleni küzdelem.* Btk-ünk megalkotásakor, a múlt század hetvenes éveiben uralkodó liberális, individualisztikus világnézetnek megfelelően a szemérem elleni bűncselekmé-

nyek körét — a régibb, túlságosan szigorú felfogás ellenhatásaként — céltudatosan szűkebb körre szorította. Ennek a liberális álláspontnak felelt meg a pornografikus iratok és sajtótermékek enyhe büntetése is a Btk. 248. §-ban. Ez az enyhe felfogás abból a közismert közkeletű jelszóból indult ki, hogy a szeméremtértő irat, nyomtatvány vagy képes ábrázolat szigorú üldözése a művészi alkotás és a sajtó szabadságának nagy elvébe ütközik vagy azok ártalmára szolgál.

Alig szükség mondanom, hogy a pornografikus nyomtatvány és annak terjesztése semmi összefüggésben nincs a sajtószabadsággal, sőt kézzelfogható, hogy ezek készítése frivol visszaélés a sajtószabadsággal. Ez a legnemesebb szellemi fegyvernek a legnemtelenebb célra való felhasználása.

Csak a legnagyobb örömmel kell üdvözlőnünk azért az 1929. évi VII. t. c. megalkotását, mely az 1927. évi nemzetközi Egyezményben vállalt kötelezettség teljesítéséül hatályon kívül helyezi a Btk. 248. §-át és új, szigorúbb szabályokkal helyettesíti a Btk. rendelkezéseit. Az új törvény az eddigi „fajtalanságot tartalmazó” kifejezés helyett a tágabbkörű „szemérmetsértő” sajtótermék (közlemény) szóval jelöli meg e tényálladék tárgyát. De még nagyobb jelentőségű az a reformja, hogy ezeket az ocsmány sajtótermékeket kivesszi a sajtójogi elbírálás alól és a köz-törvényi (általános) büntetőjogi felelősség alá helyezi az ilyen sajtótermékek elkövetésében részes összes személyeket. Leggyakorlatiasabb reform pedig a büntetési tételek alapos felemelése, a magas (20.000 P pénzbüntetés) s visszaesés esetén a cselekménynek büntetté minősítése és börtönbüntetéssel sújtása.

L. Budapesti Szemle, 1929. évi 4. sz.

56. Jelszavak harca a Büntetőtörvénykönyvek revíziója körül. A jelszavaknak ama nagy háborúságából, mely a büntetőjogi classicus iskola hívei és a totális államszemlélet harcosai között a legutóbbi években lefolyt, két fontos tanulságot vonhatunk le.

Az egyik az, hogy a nullum crimen és nulla poena sine lege elvét, mint a büntetőjogi codificatio vezérelvét, nem szabad feladnunk s azt jövőre is alaptételnek kell tekintenünk a Btk.-ek revíziójánál. Fel kell tartanunk ezt a tételt azért, mert ezen az úton sokkal jobban és biztosabban teljesítheti az állam a maga jogalkotó és jogfenntartó kötelességét s a büntető bíróságok is szilárdabban és egységesebben végezhetik a büntető igazságszolgáltatást, mintha a ruganyos és könnyen változó „népies felfogás”, a közvélemény ezer változatú hangulatát is jogi kútfőnek deklaráljuk. A Btk.-et épen azért alkotja meg a törvényhozás, hogy ha nem is örökre, de mindenesetre hosszabb időre megrögzítse a maga erkölcsi és jogi felfogását a társadalom és az állam

létérekeiket és a jogrendet súlyosabban fenyegető bűncselekményekre nézve. A Btk. tájékoztatja az állampolgárokat, a nemzetet, sőt az idegen államok polgárait és az idegen nemzeteket is a felől, hogy mit és miképpen büntet az állam, mit tekint tehát megengedett és mit büntetés terhe alatt tiltott cselekményeknek, amiknek az elkövetése, illetőleg azok elkövetésének már a nyomatékos gyanúja miatt is büntető eljárást indít úgy a saját, mint az itt tartózkodó idegen egyének ellen is.

A másik nagy tanulság pedig az, hogy a büntető bíróságnak a törvényértelmezés terén a mainál nagyobb szabadságot, tágabb jogalkalmazási teret kell biztosítani. E tekintetben már az 1935-i német Novella törekvése teljesen jogosult és a fejlődés helyes irányát jelöli ki. A német Novella csak az eszközöket, a módozatot nem jól választotta meg a különben helyes célra. Nem a bírói mindenhatóságot, nem a népies felfogás hangzatos jelszavába burkolt bírói jogalkotási jogot, nem az analógiatiltalom teljes feloldását kell követelnünk, hanem azt, hogy a bírót szabadítsuk fel a mai túlságos megkötöttség, a betű zsarnoksága alól.

A két ellentétes véglet: a Beccaria és a felvilágosodás irodalma által követett betűimádás és a bírói teljhatalma, a saját egyéni felfogása szerint, a törvény mellőzésével való ítélkezés között szintén csak a középen van a követendő helyes út. A bíró nem egyszerű törvényautomata, de viszont a fennálló törvény a büntetőjogban az első jogforrás, amihez a bíró köteles magát tartani, amit joga és kötelessége magyarázni, értelmezni, de mindig úgy, hogy ne az ő egyéni tetszése, hangulata, a vádlott iránti rokoni- vagy ellenszenv, hanem a törvény célja, a törvény szavaiból és logikájából megállapítható törvényhozói akarat érvényesüljön.

A betűimádás, a törvény szavainak pusztán nyelvtani értelmezése ellen teljesen jogosult volt a legújabb német szakirodalom támadása és a bíró számára a büntető jogban is nagyobb szabadság követelése. Ennek pedig két módozata, két részletkövetelése áll ma már tisztán előttünk. Egyik az, hogy a Btk.-ben felsorolt bűncselekmények tényálladékait nem kell aprólékos részletességgel kicsiszolni, hanem inkább általánosabb, illetőleg összefoglaló szövegezéssel kell kodifikálni, melyből a bíró megértse, hogy a törvény mely irányú és mily célból véghezvitt jog sértő vagy jogveszélyeztető cselekvéseket kívánt büntetés alá helyezni. A tényálladékok szövegezése ne aprólékos, ki-merítő, taxatív felsorolás legyen, hanem az illető bűncselekmény tipikus jellemvonásait, a védett jogtárgy biztos körvonalait ölelje fel. Kitűnő példát nyújt erre nézve az új magyar hitelsértési törvény (1932. évi IX. tc.), mely az eddigi csalárd bukás, a vétkes bukás és az ezekkel rendszerint kapcsolatos vagy hasonlatos csalási (ú. n. quasi csalási) tényálladékokat egy közös tényállá-

dékba olvasztotta bele, elhagyva a Btk. megfelelő eddigi szakaszaiban foglalt részletes felsorolását az elkövetési tevékenységnek. Ugyanilyen jól sikerült újítás a magyar katonai Btk.-et életbeléptető 1930. évi III. tc. 59. §-a is, mely a Btk.-nek a hűtlenség eseteit taxative felsoroló szakaszai helyett egy általános, illetőleg tág szövegű törzstényálladékba foglalja össze a hűtlenség elképzelhető alakulatait.

A másik követelésünk pedig odamegy ki, hogy a mai határozott büntetési tételek, t. i. az egyes bűncselekmények miatt kiszabható legkisebb és legnagyobb büntetési mennyiség (az ú. n. speciális minimum és maximum) nyúge alól is fel kell szabadítani a büntető bírót.

L. Jelszavak harca a BTK-ek revíziója körül. M. Tud. Akadémiai Értekezés, Budapest 1937.

57. *A büntetőjog jövődő fejlődése.* A nagy elvi vita-kérdés, ami a XX. század büntetőjogászait még a következő évtizedekben is bizonyára foglalkoztatni fogja, nézetem szerint abban áll, hogy a bűnelkövetők között minő büntettes lelki alkatokat, milyen jellemcsoportokat lehet és kell megkülönböztetni s az egyes jellemcsoportok számára a ma fennálló büntetési eszközöket miképpen lehet hatályosabbakká, sikeresebbekké tenni s miféle biztonsági intézkedésekkel lehet az egyes különleges jellemcsoportok veszedelmes tagjait a legbiztosabban, de mégis emberségesen ártalmatlanná tenni. Ennek a nagy problémának egyes részletkérdései állanak ma a nemzetközi kongresszusok napirendjén. (L. fentebb a 32. p.).

A XX. század következő évtizedeiben várható fejlődés, mai látásom szerint kettős irányú.

Egyfelől szigorítás a nagy büntettesekkel szemben, vagyis kíméletlenebb fellépés és hathatósabb védekezés a társadalmi rend, a közbiztonság igazi nagy ellenségeivel, a durvalelkű, kegyetlen alaptermészetű, vagy lelkiismeretlen szélhámos, igazi közveszélyes büntettes egyéniségekkel szemben. A szigorítás alatt nem a testi sanyargatást érte, hanem az illető veszedelmes és bűnisméltésre hajlamos egyéneknek a mainál hosszabb és pedig elvileg határozatlan tartamú időre a szabad társadalomból való elszigetelését.

A fejlődés másik iránya ellenben a menthető indító okokból vétkező, a társadalomra nem közveszélyes bűnelkövetőkre nézve a társadalmi megbélyegzéssel nem járó enyhébb büntetési nemek, a Garçon által ú. n. „peines non déshonorantes”, az általam ú. n. munkakötelezettséggel összekötött államfogház, a pénzbüntetés, a próbárabocsátás és a bírói dorgálás szélesebb körű alkalmazása.

Minél kevesebb embert kell a fegyházba és a szigorított

dologházba beutalnunk, minél több bűnelkövetőt tudunk az államfogház levegőjétől is megmenteni, annál biztosabb lesz a jogrend, annál szilárdabb a közbiztonság. Minél több bűnelkövetőt tudtunk — kit szigorúbb, kit mérsékeltebb — fenyítési eszközökkel és biztonsági intézkedésekkel az állandó önfegyelmezésre szorítani, a jobb útra térésre készíteni, annál sikeresebben valósítjuk meg a büntetőjog két alapeszméjét, az emberi igazságot és a társadalom oltalmát, ezt a két nagy gondolatot, amelyek meggyőződésem szerint a XX. század további évtizedeiben is vezérlő csillagai lesznek a büntetőjog munkásainak a bűn és a büntetettek elleni küzdelmükben.

L. A XX. század büntetési rendszerének reformkérdései. Budapest, 1935.

58. *Büntetőjogunk megújodása.* Az utolsó hetven esztendő világeseeményeinek átpillantása szemelláthatóan igazolja kicsiben a Giov. Battista Vico és a Leibniz hullámelméletét. Az emberiség élete, amennyit abból történeti bizonyossággal áttekinthetünk, felemelkedésből és alászállásból áll. Ez a hullámvonalszerű fejlődési elmélet nagyon ráillik a magyar büntetőjog legújabbkori fejlődési menetére is. Az 1867 előtti magyar büntetőjog betű szerinti értelemben a zűrzavar állapotában volt. Az 1867 utáni rohamos fellendülés azonban, ami az akkori nagy államférfiaink vezetése mellett az abszolutizmus alatt letiport, elalélt magyar nemzetet új életre keltette és Magyarországot bámulatos gyorsasággal az európai jog- és kultúrállamok sorába emelte, ez a hatalmas fejlődés három évtized alatt a magyar büntetőjogot is a legmagasabb színvonalra juttatta. Sikerült úgy az anyagi, mint az eljárási büntetőjogot egy-egy kitűnő kódexbe foglalni. Hatalmas lépéssel előrevitte és a virágzás teljére emelte anyagi büntetőjogunkat az 1908. évi első Büntetőnovella, majd az 1913-ban a közveszélyes munkakerülők erélyesebb megrendszabályozása céljából alkotott XXI. t. c.

A büntető eljárás terén az 1896-iki Bp. egy csapásra a legmagasabb színvonalra hozta az egész magyar büntető eljárást. A gyakorlatban kiderült legsürgősebb hiányokat és a legszükségesebb javításokat törvénybeiktatta az 1913-ik II. Bpn.

Büntetőjogunknak a háború előtt így kialakult ezt a virágzó korszakát gyökerestől felforgatta a világháború fergetege. A háborús törvények, a gyorsítások és egyszerűsítések alaposan megtépázták a Btk. és a Bp. classicusan kiépített rendszerét és pompásan kiczellált szakaszait.

Hála a Gondviselésnek, ezen a visszaesési korszakon is, ma már mondhatjuk, túl vagyunk. Inclinata resurget. A magyar igazságot is égbekiáltó rossz akarattal és felületességgel meg-

gyalázhatta a trianoni diktátum, de a legutolsó évtized eseményei eléggé megnyugtatók arra nézve, hogy a hajnalodásról, a jobb idők visszatéréséről beszélhetünk.

Ezt a magyar hajnalodást igazolja a büntetőjogunk megújodásának nagyszabású munkája is.

A megújodásnak, büntetőjogunk helyes irányú továbbfejlesztésének első örvendetes bizonyysága az 1928. évi ú. n. második Büntető Novella, mely gyökeresen reformálta a pénzbüntetések alkalmazásának szabályait, a megrögzött büntettek ártalmatlanná tételére felállította a szigorított dologházakat, s továbbépítette a büntető eljárás egyszerűsítését. Folytatta ezeket a részleges reformokat az 1930. évi XXXIV. t.-cikkben foglalt újabb egyszerűsítési törvény (T. e.), mely mind a polgári, mind a büntető törvénykezés terén a háború óta gyakorlatbajlott egyszerűsítéseket mintegy összefoglalja és számos további helyes újítással kibővíti.

Mindezek a javítgatások és toldozgatások igazolják azt a meggyőződésemet, hogy mindkét codexünk alapos és gyökeres átdolgozásra szorul. Bármilyen kitűnő legyen egy nagyszabású törvénykönyv, az élet újabb és újabb alakulatai megkövetelik ezeknek az új igényeknek megfelelő elintézését. A büntetőjog terén a világháború hosszú tartama, majd az azutáni összeomlás és a társadalmi eltolódások a kriminalitás képét is teljesen átalakították. Változtatni, módosítani kellett tehát természetesen a békés idők igényeihez mérten készült büntetőjogi codexeinken is. Ezek a feldozások, betoldások azonban csak a legkiáltóbb hiányokat pótolták. Mindkét codexen teméntelen további módosítanivalót fedezünk fel nap-nap után.

De követeli ezt a megifjítást egy másik fontos körülmény is. Új államok, új állammfelfogások, új kormányzati rendszerek, új ideológia születtek meg a világháború befejezte óta. Egy egészen új generáció nőtt fel mellettünk, mely új eszméknek, új életfelfogásnak hódol s melynek a követeléseit szintén elfogultság lenne figyelmen kívül hagyni. Ez fejti meg, hogy az európai államoknak csaknem mindenikében, úgy a háború által nem érintett, mint az átalakított és újonnan alkotott államokban mindenütt új büntetőtörvények, legtöbb helyt új codexek jöttek létre az utolsó tíz év alatt vagy codex-javaslatok állnak a törvényhozások előtt. Ezek az új codexek és javaslatok nem hoztak ugyan valami tökéletesen új büntetőjogot, de kétségtelenül új, frissebb szellemet teremtettek a büntetőjogi problémák kezelése körül és felvetettek egészen új problémákat is, melyeket a közeli vagy távolabbi jövő feladata lesz megoldani.

VIII. Kriminlisztika.

Jogtanári működésem alatt mindig igyekeztem hallgatóimat a büntetőjog gyakorlati jelentőségének felismerésére rávezetni. Ily célból tartottam a tudományos búvárkodásba és dolgozatok írásába bevezető *szemináriumi* órákon kívül külön bűnügyi *praktikumokat*, melyeken részint megtörtént gyakorlati jogesetek megvitatásával és alakszerű bűnügyi tárgyalások tartásával, részint tanuvallozási, megfigyelési gyakorlatokkal vezettem be hallgatóimat a jogalkalmazás művészetébe. Örömmel emlékszem vissza, hogy ezeken a gyakorlatokon a hallgatóság mindig nagy számmal és a legszívesebben vett részt és igen sok jól sikerült írásbeli (vádiratok, jelentések, ítéletek), valamint kitűnő szónoklati kísérletekben volt alkalmam gyönyörködni. Irodalmi dolgozataim közül idevágó „A jogtanítás módszerének reformja és a gyakorlati joganyaggyűjtemények” c. pozsonyi rektori székfoglaló értekezésem 1917. és „A büntetőjogi szakképzés reformja” c. 1913. dolgozatom.

59. *A kriminológiai állomások és tanfolyamok.* A büntetőjogi tudomány az utolsó három évtized alatt óriási fejlődésen jött keresztül. A tételes büntetőjog elemzésével foglalkozó, ú. n. dogmatikus büntetőjogi tudomány mellett egész serege alakult ki a kriminológiai melléktudományoknak. Egész új melléktudománya fejtett ki a tételes büntető perjognak is: a kriminalisztika, a nyomozás és vizsgálat tudománya, mely a gyakorlati büntetőjogászoknak, főleg a nyomozó és vizsgáló hatóságoknak valóságos kenyértudománya lett.

A kriminalisztikai állomások és tanfolyamok szervezése elengedhetetlen követelménye a mai igazságszolgáltatásnak. Nem szabad összetett kezekkel néznünk, hogy míg a büntettek a modern technika legújabb eszközeivel követik el a legszörnyűbb büntetteket, mi a szándék fajainak vagy a subjectiv és objectiv okozatossági elméleteknek subtilis hajszásolásával készítsük elő azok elleni védekezésre az arra hivatott hatóságok leendő tagjait. A kriminalisztikát, a büntett és a büntettek elleni küzdelem taktikáját tehát a társadalom jól felfogott érdekében minél alaposabban és szakszerűbben kell fejleszteni, arra az összes leendő büntetőjogászokat minél alaposabban előkészíteni.

A kriminológia és a kriminalisztika terén eddig tett kísérletek azonban bizonyára még csak tapogatózások, illetőleg előhírnökei annak, mit fog kívánni a jövő büntetőjoga és eljárása a büntető és nyomozó hatóságoktól. Előrelátható, hogy a kriminológiai és kriminalisztikai törekvések teljes diadala a büntetőjog gyakorlati munkásaira új és nagy feladatot fog róni. Első új feladat: a nyomozás kiterjesztése a terheltek egész előéletének, teljes élettörténetének, egyéniségének és jellemének tisztázására. A másik feladat lesz a főeljárás megfélelő átalakítása, a büntetőjogi felelősségrevonás s a büntetés vagy a biztonsági intézkedés feletti alapos és megnyugtató döntés lehetővé tétele

végett. A harmadik főfeladat lesz a végrehajtás, különösen a szabadságvesztés és a különböző biztonsági intézkedések gondosabb és eredményesebb keresztülvitele s annak foganatosítására való felügyelet és ellenőrzés a bíróságok részéről. A végrehajtás mikéntjétől függ, hogy a büntetés vagy a biztonsági intézkedés által az elítélttel szemben kellő biztosítékot tudunk-e szerezni az iránt, hogy jövőre a társadalmi rendet nem fogja megháborítani. Különösen a szabadságvesztés büntetésnek és a különböző szabadságkorlátozással járó biztonsági intézkedéseknek az elítéltek egyénisége szerinti foganatosítása, a tényleges egyénítés a legfőbb biztosítéka az egész büntető igazságszolgáltatás sikerének.

L. A büntetőjogi szakképzés reformja. Budapest, 1913.

60. *Gyakorlati joganyaggyűjtemények.* Valóban csodálatos, hogy míg az oktatásügy többi ágaiban mindenütt elengedhetetlennek tekintik a Comenius által már közel 300 év óta hirdetett szemléltető módszert, az előadás vagy tanítás tárgyának valóságban vagy képekben, rajzban bemutatását, a felső oktatás legtöbb ágában, az orvosi, természettudományi szakon, a műegyetemen pedig a kísérletek nélkül szinte lehetetlennek látszik az előadás, addig a jogi oktatásban ez a módszer még mindig jóformán ismeretlen.

A szemléltető módszernek és a jogalkalmazási kísérleteknek a jogtudományi előadásokba bevezetését, illetőleg azokkal összekapcsolását fogja lehetővé tenni egy új egyetemi segédintézmény, az ú. n. gyakorlati joganyaggyűjtemény, helyesebben gyakorlati jogi tárgyak gyűjteménye. A külföldi egyetemek közül a bécsi egyetemen létezik 1911 óta egy ily intézmény „Institut für angewandtes Recht” néven. Hasonló célú, de csak a büntetőjogra terjedő intézmények a gráci és a berlini egyetemek kriminalisztikai intézetei, valamint a számos külföldi egyetemen található bűnügyi múzeumok, illetőleg gyűjtemények.

Hazánkban először a kolozsvári tudományegyetem jogi fakultásán vetettük fel és építettük ki (Helle Károly, Kolozsvár Bálint, ottani kollégáim és csekélységem) egy ily „szemléltető” vagy amint később elneveztük, „gyakorlati joganyaggyűjtemény” eszméjét 1912/13-ban. A mintát és a kezdeményezés ötletét az általam a büntető perjogi előadásaimhoz berendezett és tantermemben elhelyezett úgynevezett kriminalisztikai gyűjtemény szolgáltatta. Említett kollégáim javasolták, hogy a többi tételes jogtudományok előadói részére is szervezzünk hasonló gyűjteményeket. Így dolgoztuk aztán ki az összes tételes jogi tantárgyak részére szolgáló „Gyakorlati joganyaggyűjtemény” tervzetét.

Az egyetemi jogi karoknak a feladata ugyan első sorban

nem a gyakorlati jogászképzés, csak ennek elméleti megalapozása, a jogi tudományok legszélesebb keretű művelése és hirdetése. Egyetemeink jogi karai viszont nem merőben jogtudósokat képező, hanem egyben gyakorlati jogászokat nevelő intézetek, amiből következik, hogy az egyetemi jogi oktatásnak olyannak kell lennie, hogy a joghallgató a tudományos elméletek, igazságok és tételek gyakorlati jelentőségéről, horderejéről, a jogi és gazdasági élet szoros kapcsolatáról is teljes, vagyis a valóságnak megfelelő képet nyerjen.

A „Gyakorlati joganyaggyűjtemény” az előadó termek között elhelyezve s minden percben a tanárok rendelkezésére állva, lehetővé teszi, hogy az előadó tanárok a szaktudományuk körében a valóságban előforduló jogi tárgyakat, így a különböző jogügyleti iratokat, szerződéseket, periratokat, nyilvános könyveket, rajzokat, térképeket, egyes jogintézmények képeit, modelljeit, valamint a jogi kútfőket, törvénykönyveket, rendeleteket, szabályrendeleteket, jogesetgyűjteményeket, hivatalos bírói határozattárákat stb. az előadások kapcsán vagy a praktkumi órákon közvetlenül bemutathassák és kellő számú másolatokban kezükbe adhassák hallgatóiknak.

A gyakorlati joganyaggyűjtemények felállítása egyfelől az egyetemi előadások vonzerejét és eredményességét növelné, közelebb hozná a tudományos fejtegetéseket a valósághoz, alkalmat adna a tanárnak a jogi szabályok értékének, jelentőségének szemmel látható, kézzel fogható bemutatására, másfelől a tanárokat is közelebb hozná a gyakorlati élethez, módot és alkalmat nyújtana nekik, hogy az illető tudomány tanításának a gyakorlati életben történő valóságos felfogását, alkalmazását, a jogszokást állandóan figyelemmel kísérjék és így magukat a tanárokat is állandó összeköttetésben tartaná a gyakorlattal, az étellel s megóvná őket az elméleti, helyesebben tanári egyoldalúságtól.

L. A jogtanítás módszerének reformja és a gyakorlati joganyag-gyűjtemények. Pozsony, 1917.

61. A *tanúkihallgatás technikája*. A tanúvallomások képezik a leggyakoribb személyi bizonyítékokat a büntetőperekben, miért is a Bp. nagy részletességgel szabályozza a tanúkihallgatások módozatait. Ennek dacára a bűnügyi lélektan és a kriminalisztika mai irodalmában legélénkebben vitatott probléma a tanúvallomások értékének a vizsgálata s ezzel kapcsolatban a tanúvallomás felvételének, a tanúkihallgatásnak a technikája. Azok a lélektani kísérletek, illetőleg gyakorlatok, melyeket a lélektan és elmetan művelői a legutóbbi évtizedekben végeztek, s amiket én is hallgatóimmal évente végigcsináltam, egyöntetűen azt igazolják, hogy a telje-

sen pontos, mindenre kiterjedő alapos megfigyelés és a kimerítő hű előadás csaknem ritkaság számba megy. A megfigyelők és referálók többsége rengeteg hibát, tévedést ejt. Ennek a természetes okai: a megfigyelő személyek érdeklődési körének, hangulatának, értelmi erejének különbözősége. A megfigyelési és emlékezési képesség egyénenként felette különböző még azonos műveltségű emberek között is. Az éles eszű, a csendes, aprólékoskodó természetű emberek rendszerint jó memóriájúak is — ellenben kevésbé éles megfigyelők és a felületes, a könnyed, hirtelenkedő egyének gyorsan feledik a benyomásokat. Époly különböző az emberek előadási képessége. A könnyen elfogódó ember a hivatalos, ünnepélyes jellegű kihallgatásnál könnyen zavarba jön, zavarában elfelejt a legfontosabb részleteket vagy összezavarja az egyes mozzanatokat.

Rendkívül zavarja aztán a tanuvallomások igaz voltát és hűségét a különböző befolyásolás. Másokkal való beszélgetés, a látott, hallott események megtárgyalása, tekintélyes egyének véleményének hallása, olvasása igen gyakran suggestív befolyással van, különösen a gyengébb értelmiségű egyénre. Sokszor már a kérdezés módja (suggestiók kérdések) befolyásolja a feleletet.

Mindezekre való tekintettel a bíróságoknak a tanuvallomások értékelésénél a lehető legnagyobb óvatossággal és körültekintéssel kell eljárniok. A tanuvallomások értéke, megbízhatósága nem a vallomástevők rangjától, állásától, foglalkozásától függ, mint a régi törvények szerint, hanem első sorban a tanú megfigyelési és emlékezési képességétől és jellemétől. Egy világos elméjű, egyenes beszédű, határozott jellemű tanú vallomása egymagában is teljesen felvilágosíthatja és meggyőzheti a bírót a valóságról, míg ingadozó, habozó, össze-vissza beszélő egyéneknek egész sora sem ad megnyugtató képet arról.

Ebből a szempontból ítélendő meg a gyermekek és gyengeelméjűek vallomása is. A gyermek sem mind egyenlő egyéniség, ezért helytelen az az álláspont, hogy a gyermek fejletlenebb értelmisége és kiforratlan jelleme miatt nem hallgatóndó ki tanu gyanánt. De épenoly túlzás az az állítás, hogy a gyermek vallomása a legigazabb és legmeggyőzőbb. A gyermekek között is természetesen vannak teljesen romlatlan, ártatlan jellemű egyéniségek (talán ez a többség), akik a látottakat, hallottakat, a helyesen feltett kérdésekre a leghívebben mondják el, — egyszer-más-szor, frappáns, szinte megdöbbentő a gyermek igazmondása, — de vannak, sajnos, pici koruktól rosszra csábított, hazugságra nevelt vagy arra kényszerült gyerekek, akiknek vallomása valóban nem érdemel figyelmet. A bíró feladata a gyermekek kihallgatásánál mindenekelőtt a gyermek alapjellemeinek a megállapítása és ahhoz képest az esetleg hazudozó jelleműnek az elzárása a val-

lomástól. Ugyanilyen elbírálás alá esik a gyengeelméjű felnőtt egyéneknek tanúk gyanánt való kihallgatása. Ezeknek az egyénisége, értelmisége is felette különböző. Lehet, hogy az együgyű, gyenge eszű ember is, szinte önkéntelenül a legtisztább igazságot vallja, míg a másikkal már nem érdemes szóba állani, annyira értelmetlen vagy félnék, megzavarodott az illető.

A Büntetőjog és Kriminológia c. kéziratban maradt munkából.

IX. Jogbölcsészet.

Sárospataki jogtanár koromban egyidőre át kellett vennem a büntetőjog mellett a jogbölcsészet előadását is. Ekkor merültem bele a jogbölcsészet régi és újabb irodalmának beható tanulmányozásába. Ennek a bűvázkodásomnak eredménye lett az 1908-ban „A tételes jog alapelvei és vezéreszméi” c. könyvem, melyet első sorban hallgatóim számára készítettem a jogbölcsészet irodalmába való bevezetésül. Ezt a szerény munkámat az a nem remélt kitüntetés érte, hogy a Kautz Gyula által alapított Tud. Akadémiai jutalmat — magának az alapítónak ajánlására — első alkalommal ennek a munkámnak ítélte az Akadémia. Bizonyára nem annyira a munka értéke indította erre az Akadémiát — hiszen dolgozatom csupán irodalomtörténeti bemutatás volt — mint inkább az, hogy az akkoriban teljesen elhanyagolt jogbölcsészet iránt az érdeklődést felkelteni igyekeztem.

Őszintén bevallom, hogy ehhez a tárgyamhoz hűtlen lettem. 1912-ben a kolozsvári tud. egyetemre a büntető perjogi tanszékre kineveztetésem folytán minden erőmet a büntetőjogi tanulmányaimra kellett fordítanom, így nem folytathattam a jogbölcsészet rendszerének, mint általános jogtudományak kidolgozására vonatkozó tervemet. Mindössze pozsonyi tanár koromban — a Leibniz halálának kétszázados fordulójára kiadott emlékkönyvbe írtam egy tanulmányt a nagy német szellemóriás jogbölcsészeti eszméiről. És ide sorozhatom „A jog és igazság a háborúban” c., még Kolozsvárt írott értekezésemet, valamint a Büntetés és nevelés c. 1922-ben írt nagyobb tanulmányomat.

62. *Leibniz jogbölcsészete.* Leibniz emlékezetét halálának 200-dik évfordulója alkalmából hálás kegyelettel elevenítette fel a német jogtudomány. A szellemi közösség, ami a magyar jogi irodalmat a némettel összeköti, az őszinte hálaérzés, mellyel a magyar jogtudomány művelői a múltban és a jelenben a német nagy tanítómesterek iránt viseltetünk és viseltetünk, kedves kötelességünkkel teszi, hogy mi is lerójjuk az őszinte kegyelet önkéntes adóját ez alkalomból is a Leibniz nagy jogászi és politikai szelleme iránt.

Leibniz nem alkotott új, önálló jogbölcsészeti rendszert, de irányító eszméivel, bátor kritikájával, reformgondolataival a jogbölcsészetben egy több mint egy évszázadon át uralkodó iskolának lett megteremtője. A politika tudományában pedig éppen az ő idejében éles ellentétben álló kiváló állambölcsészek elméletei közt oly bölcs kivezető utat, oly helyes kiegyenlítést tudott teremteni, hogy szintén több mint egy századon át vezéregyeni-

sége lett a német állambölcseészetnek s mint gyakorlati politikus megalapítója a német birodalmi politikának.

Leibniz az egyedüli a nagy jogbölcseészek közt, aki elsősorban jogász volt. Egész bölcseészeti rendszerét mint jogász építette ki, vagyis bölcseészeti speculatioiban, metafizikájában, sőt az exakt tudományokban, így a matematikában is érvényesítette jogászai készségét. Talán ő az egyetlen nagy jogbölcseés, aki a jogtudományt tekinti kiindulási pontnak s egyben összekötő kapocsnak az összes tudományokra nézve, — aki az erkölcsant, sőt a theológiát is a jogtudománynak rendeli alá, illetőleg azokat alkalmazott jogtudományoknak nevezi. Az egész világegyetem, a monaszok rendszere, szerinte az isteni jogrendszer, a világ törvénykönyve, melynek szabályait minden lény, minden monasz követni köteles.

Leibniznak ez a jogászi alapfelfogása magyarázza meg azt a világosságot, szabatoságot, melyet mindenféle tudományos munkájában tapasztalhatunk s azt a gyakorlatiasságot, ami szintén egész tudományos működését jellemzi. Mint jogbölcseészt és mint elméleti politikust épen ez a helyes gyakorlati érzéke emeli ki a természetjogi és észjogi írók közül. Ő állítja fel vezérelvül, hogy a jog az emberek gyakorlati életcéljait, a közjólétet van hivatva szolgálni (Jura ad servandos, non ad perndos homines nata sunt), tehát annak tanításánál, tudományos művelésénél is a gyakorlati élet, a közösség, az összesség javát kell szem előtt tartani. Az ő jogbölcseészete azért amennyire magas eszményi régiókban jár, a világegyetem törvényeivel, az Istenség lényegével áll összhangban, másfelől annyira átérzi a jog gyakorlati hivatását, oly helyesen old meg számos magánjogi, közjogi vagy büntetőjogi problémát, hogy azokra ma — kétszáz év múltán — a szaktudományok óriási előhaladása mellett sem tudunk jobb megoldásokat produkálni.

Leibniz valódi reformatori és szinte próféta lélek volt, aki a jog és a politika terén sok oly üdvös reformgondolatot vetett fel, melyeket még ma sem tudunk megvalósítani, de az általa tört úton, az ő javaslatai szerint igyekszünk keresztülvinni. Ő valósággal előrelátta, megérezte a jogi és állami intézmények jövő alakulását, felismerte a gyakorlati élet legégetőbb szükségét s oly helyes javaslatokat készített a jogtanítás, a magánjogi törvénykönyv reformjára, oly egészséges gondolatai vannak a közgazdasági, a szociális bajok megelőzésére, elhárítására vonatkozólag, oly szép és gazdag programot állít fel a jogtudományok továbbfejlesztésére, melyek ma is legnagyobb részben megszívlelendők és megvalósításra méltók.

Így erélyesen hangoztatja a jogászi nevelésnek bölcseészeti és történeti megalapozását. A tökéletes jogtudomány csak a kész, a kiképzett jogász számára való. Kész jogász pedig csak az lehet,

aki a bölcsészetben és a történetben otthonos. Különösen az etikának, a logikának és a metafizikának a joggal való kapcsolatát, arra való alkalmazását kell alaposan ismernie. De épúgy ismernie kell a jogtörténetet és az általános történetet is. Ez a tág látókör fogja a kész jogászt arra képesíteni, hogy a jogszabályok rengeteg tömegéből ki tudja választani a megfelelőt. Ha pedig a tételes jog nem kielégítő vagy ingadozó, képes legyen a természetjog szerint eldönteni az esetet és pedig mindig az utilitas reipublicae, a polgárok közjava szerint.

L. Leibniz jogbölcsészeti és politikai eszméi. A M. Filozófiai Társaság által 1916-ban kiadott Leibniz Emlékkönyvben.

63. *Jog és igazság a háborúban.* Megszűnik-e valaha a háború az államok között és elképzelhető s ideál gyanánt tekintendő-e az örök béke eszméje, erre az ellentétes nézetek a tudományban ma is kibékíthetetlenül állanak egymással szemben. A reális világfelfogás hívei Aristoteles óta, mint természetes és elkerülhetetlen társadalmi jelenséget, mint világtörténeti törvényszerűséget tekintik a háborút. Az idealista világnézet ezzel szemben — Kanttal az élén — bízik a háború megszüntetésének lehetőségében s ideál gyanánt a kultúrtársadalmak elé az örök, illetőleg az állandó békét állítja, nem oly értelemben, mintha küzdelem, villongás nélkül emberi társadalmakat a legtávolabbi jövőben is elképzelne, hiszen ez tényleg ábránd, üres képzelgés lenne, de mert reméli a jog és az igazság eszméinek a nemzetek közötti jogviszonyokban is végleges diadalát, amikor az államok közötti jogviták nem a háborúval, hanem békés úton fognak elintéztést nyerni. Részemről is ezt a felfogást osztom.

Mi idealisták, akik a világgállam képtelen és természetellenes eszméje nélkül is hiszünk az örök, helyesebben állandó béke lehetőségében, illetőleg bizunk a nemzetközi jog szebb jövőjében, mi is elismerjük, hogy ez a tökéletes állapot még messze van, a háborút vagy háborúkat jövőre még mindig nem lehet kizártnak tekintenünk, de mi hiszünk és remélünk az emberiség jó irányú fejlődésében, az igazi műveltség és az erkölcsi eszmék olymértű növekedésében és elterjedésében, mely a mai vérharcokat, az esztelenséggel határos pusztításokat ki fogja küszöbölni a nemzetek közötti igazságszolgáltatás eszközei közül. Hiszünk és reméljük, hogy a későbbi háborúk, amennyiben csakugyan elkerülhetetlenek, mind ritkábbak és mind emberiebbek lesznek. E remény és óhaj megvalósítása azonban másként el nem képzelhető, mint a nemzetközi jognak erősítésével, minél szilárdabb alapokra fektetésével.

L. Jog és igazság a háborúban. Kolozsvár. 1917.

64. *Akaratszabadság és büntetőjog.* Az indeterminismus és a determinismus igazságai nem zárják ki egymást. Csak a túlzások, az ad absurdum vitt állítások vagy nézetek nem állhatnak meg egymás mellett. Hogy az ember minden „ok nélkül” határozná el magát, amit a deterministák inputálnak az indeterminizmus „logikai” következményeül, — vagy hogy az embernek nincs is akarata, mert a nap ereje ébreszti fel az emberben az idegfeszültségeket s így akaratszabadságról beszélni merő agyrém (Pikler), az ily paradox tételek, illetőleg szofizmák azok, amik kiegyenlíthetetlen ellentétes tételeket mutatnak. Ha azonban nem törekszünk ily erőszakolt, eredetieskedő ellentétekre, hanem a kölcsönös megértés útait keressük, akkor ebben a nagy sarkkérdésben is megnyugtató álláspontra juthatunk. Leibniz, Kant, Mill Stuart, Wundt állásfoglalása mutatja, hogy a kategorikus igen vagy nem helyett a két elmélet mindenikében rejlő igazság kölcsönös elismerése is helytálló bölcsészeti megoldás.

Részemről úgy elméleti, mint gyakorlati (büntetőjogi) szempontból a dualisticus világfelfogást tartom a legmegnyugtatóbbnak. Leibniz és Kant álláspontja nyújt nézetem szerint ma is a legbiztosabb és legigazabb megoldást e nehéz vitakérdésben. Az akarat „kötöttsége”, a determinatio, mint metafizikai kiindulási pont vagy mint vallásbölcsészeti tétel (praedestinatio) meggyőződésem szerint megdönthetetlen. Ebben a Leibniz követője vagyok. A természeti világban uralkodó s így az emberre is, mint érzéki lényre, érvényes okozatosság elvére pedig Kant tanítását hirdetem. Ennyiben, de csak ennyiben vagyok determinista. Mint büntetőjogász ellenben úgy tudományos, mint gyakorlati szempontból teljes meggyőződéssel vitatom az ember akaratképességét, az akarat elhatározás lehetőségét, az alanyi bűnösség, a cselekvéseinkért való erkölcsi felelősség fogalmait, mint etikai axiomákat. E részben tehát indeterminista tanokat hirdetek.

L. Büntetés és nevelés. Budapest 1922. 23—30. l.

X. Jogi oktatásügy.

Eppen jogtanárrá történt alkalmaztatásom idején (1893. október) adta be gróf Csáky Albin, akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter a kötelező jogi doktorátus megszüntetéséről és a jogi tanulmányi rend gyökeres reformjáról készített törvényjavaslatot a képviselőházhoz. Ez az alkalom tanári működésem első percétől mindmáig ébrentartotta érdeklődésemet eziránt a nagy kultúrprobléma iránt. Mint pataki jogtanár a jogakadémiai jogászképzés, majd mint egyetemi tanár az egyetemi jogi oktatás bajait közvetlenül tapasztalhattam és alkalmam volt beleszólni azokba a tervekbe és kísérletekbe, amiket az egyes kultuszminiszterek, Balogh Jenő, mint kultuszállamtitkár s legújában Hóman Bálint kultuszminiszter, a felsőoktatás reformja iránt felvetettek és részben megvalósítottak.

65. *A büntető eljárási jognak önálló főkollégiummá emelése.* Miként a jogtudományok legtöbb ága, úgy a büntetőjogtudomány is századunkban hatalmas lendületet vett s annak úgy anyagi, mint alaki része teljesen önálló, nagy irodalommal dícsékvő tudománnyá lőn. A büntető eljárást a mai felfogás nemcsak hogy alá nem rendeli az anyagi jognak, de tekintve azt a nagy alkotmányjogi szerepet, amit a büntető eljárás a szabad államokban betölteni hivatva van, némelyek által még egyenesen felé is helyeztetik amannak. Objective tekintve a büntetőjog két ágát, bizonyos, hogy mindkettőt egyenlően fontosnak s ismeretét a leendő gyakorlati jogászok számára nélkülözhetetlennek kell tekintenünk. A büntető eljárás tudománya tehát egyetemeink és jogakadémiáink tanrendjében az eddiginél intenzivebb és tágabbkörű előadást igényel. Egy félévi 2—3 órás speciále kollégiumban — mint ma legtöbb helyt történik — előadni a büntető eljárás összes főkérdéseit, az eljárás történetét, a vád- és nyomozó rendszer kialakulását, a mai vegyes rendszer elveit, tisztára képtelenség. Ehhez két fél éven át 4—5 órás főkollégium szükséges.

A jogi tanulmányi rend küszöbön álló reformálása alkalmából tehát időszerűnek látom felhívni az illetékes tényezők figyelmét a büntető eljárás előadásának mai mostoha helyzetére s tisztelettel javaslom, méltóztassék a büntető eljárást a jogi tanulmányi rendbe külön főkollégium gyanánt beilleszteni, melyet minden joghallgató hallgatni s abból kollokválni köteles legyen. Sőt továbbmenve, miután oly hosszú kitartó küzdelem után sikerült végre a büntető eljárási jogot kodifikálnunk s így a magyar büntető eljárási jog tudományos művelésére új és biztos alap lett felállítva, talán nem lenne túlmerész az az indítványom sem, hogy a büntető eljárás számára legalább is a budapesti tud. egyetemen külön tanszék szerveztessék vagy a büntetőjog egyik tanára főfeladatául a büntető eljárás előadását tekintse.

L. Jogtud. Közlöny 1897. 113. 1.

Tizenhat évvel a Bp. codexének megalkotása után, végre a folyó (1912/13) iskolai évben elértük a büntetőperjog önállósulását, az anyagi büntetőjoggal való egyenjogúsítását. Régi és nagy mulasztása volt ez a jogi tanrendünknek, hogy míg a polgári perjogot 1874 óta két félévi öt-öt órás főkollégium gyanánt írta elő, a büntető perjogot se mint fő, se mint speciále kollégiumot nem ismerte el, így az csak mint az anyagi jog függeléke szerepelt. Így — Budapesttől eltekintve — a többi jogi főiskolánkon úgyszólván kegyelemből került előadásra, sőt több jogakadémián a jelen iskolai évig egyáltalán elő sem adták. Így még a XX. században is megesett, amit Kossuth Lajos már 1841-ben oly maró gúnnyal ostromoz, hogy sokan elvégezheték a jogi tanfolyamot

anélkül, hogy a büntető perjogi elvekről, rendszerekről, a bizonyítási tanokról egy szót is hallottak volna.

L. Jogtud Közl. 1912. 61. old.

66. *A nemzetközijog külön katedrája.* A nemzetközi jogtudománynak önálló főkollegiummá emelése az új jogi tanulmányi rendben, azt hiszem, nem szorul hosszú indokolásra. Nagyon helyesen mutatott rá már Magyary Géza barátom arra, hogy erre a tudományra a háború után eddig nem sejtett nagy feladatok várnak. Nézetem szerint is, ha eddigelé is kívánatos lett volna ennek a tudománynak, mely a német egyetemeken régóta főkollegium, sőt nagyobb helyeken több tanár adja elő, nálunk is önálló főkollegiumban előadása, úgy jövőre még inkább szükséges lesz e kívánság teljesítése. Épen a még mindig dúló világháború mutatta meg, hogy mennyire szükséges mindenkinek, de első sorban a jogászoknak alaposan ismerni a nemzetközi jogot. Csak elkeseredett mondás az, hogy a nemzetközijog megszűnt, vagy csődöt mondott a mai nagy felfordulás folytán. Higgadt elmével be kell látnunk, hogy jövőre még nagyobb jelentősége lesz a nemzetközi szerződéseknek és megállapodásoknak.

A jelen világháború egyik fontos tanúlsága reánk, hogy az eddiginél nagyobb érdeklődéssel kell viseltetnünk a nemzetközi események, a külpolitikai és a világgazdasági kérdések iránt. Ennek a célnak biztosítása és a nemzetközijog tudományának fellendítése érdekében pedig szükséges lesz e tudomány részére önálló tanszékeket szervezni mindenik egyetemünkön.

L. Jogállam. 1916. évi XV. köt. 83. l.

67. *Az új egyetemek és a jogi tanulmányi rend reformja.* Annak a biztos reménye, hogy hazánk kultúrintézetei rövid idő múlva két új egyetemmel gazdagodnak, bizonyára örvendetes és felemelő minden magyar emberre s ránk, a tudomány munkásaira kétszeresen annak tekinthető. Annak is csak örvendhetünk, hogy az új egyetemek egyike Debrecenben, az ősi református fészekben fog felállíttatni, ref. teológiai facultással lesz ellátva, illetőleg voltaképen a mai debreceni ref. főiskola emeltetik egyetemi rangra, ami elismerése ez ősi ref. tanintézet eddigi nagy érdemeinek.

Ez örvendetes jelenség mellett azonban nem lehet elnyomni aggodalmainkat, amiket az új egyetemek felállításáról szóló javaslat a jogi oktatásügy rég sürgetett reformjának elodázása, illetőleg a budapesti egyetem jogi fakultásán a hallgatók túlsúlyossága folytán uralkodó, általánosan elítélt visszasságok fenntartása kelt bennünk.

Az új egyetemeknek a jogi oktatásügy szempontjából csak úgy van jogosultságuk, ha a mai helytelen állapotokat, a tan-szabadsággal üzőt visszaéléseket meg tudjuk általuk szüntetni. De ha a két új egyetem jogi fakultására is egyszerűen a mai tanulmányi és vizsgarendet akarjuk bevezetni, akkor a két új egyetem a jogi oktatás színvonalát egyáltalán nem fogja emelni, sőt az a veszély fenyegethet, hogy esetleg egyik-másik egyetem, illetőleg facultas még szabadabbra ereszti a gyepelét.

Ha azért azt akarjuk, hogy az új egyetemek valóban a hazai kultúra elővitelére és dicsőségére szolgáljanak, ha a jövőendő jogásznemzedékek színvonalát, erkölcsi értékét nem alászállítani, de emelni akarjuk: elengedhetetlen, hogy még az új egyetemek megnyitása előtt, de legalább is azok megnyitásával egyidejűleg a jogi oktatás és vizsgarend gyökeres reformja is vitessék keresztül vagy legalább is a mai visszasságok és fogyatkozások feltétlenül orvosoltassanak s az új egyetemekkel új rendszer, friss, életerős, egészséges szellem költözzék be a jogi oktatásügy csarnokaiba.

L. Az új egyetemek és a ref. jogakadémiák. Sárospatak 1912.

68. *A jogi oktatásügyi és vizsgareformok.* A jogi oktatás első feladata nézetem szerint is az elméleti alapvetés, a jogi tárgyak dogmatikai boncolása kell, hogy maradjon. Azonban emellett, ha valóban komolyan vesszük az életre nevelés, a gyakorlati jogéletben való helytállásra képesítés jelszavát, az eddiginél nagyobb súlyt kell fektetni a tételes tárgyak joganyagának gyakorlati alkalmazása és jelentősége felőli tájékoztatásra, a főbb tételes tárgyak reáliáinak szemléltető bemutatására is. Ezért elengedhetetlennek vélem, hogy a kötelező főstudiumokból írásbeli és szóbeli gyakorlatok legyenek előírva és pedig minden hallgatóra kivétel nélkül. Amennyire helyes és szükséges a szemináriumi munkára rákapatni és ránevelni a tudományos munkálkodásra kellő fogékonysággal bíró hallgatókat, — amit azonban nem lehet mindenkire kötelezővé tenni — épenolyan fontos, hogy a hallgatók nagy tömegét, amely tényleg nem jogtudós, hanem csak jó gyakorlati jogász, ügyvéd, bíró, közigazgatási tisztviselő kíván lenni, megismertessük leendő életpályájuk arculatával, feladataival és követelményeivel. Ezt pedig csak a kötelező gyakorlatok rendszeresítése útján érhetjük el. Részemről ezért a főkollegiumokból kötelezővé tenném nemcsak az írásbeli gyakorlatokat és jogi dolgozatok készítését, hanem az élőszóbeli vitatkozásokat és szónoklásban való gyakorlatokat is.

A vizsgarendre nézve túlságosan terhesnek tartom a mai három alapvizsgát és négy doktorátust. Két alapvizsgába és három szigorlatba beleférne minden fontos tárgy. Részemről

elhagynám az alapvizsga és szigorlat megkülönböztetését és öt szigorlatba osztanám be a mai teljes vizsga anyagot, tartalmuk szerint nevezve el az egyes szigorlatokat (történeti,- közgazdasági,- közjogi,- magánjogi és közigazgatási szigorlat). Az öt szigorlat azonban — bár annak mai magas színvonalát fenntartandónak vélem — az én elgondolásom szerint nem adna jogdoktori címet, csak jogászi oklevelet, mely képesítés előfeltétele lenne az ügyvédi és bírói, valamint a közigazgatási gyakorlati vizsgáknak. A doktori címet hagynám tisztán tudományos kitüntetésnek, illetőleg egyetemi rangnak, mely az egyetemi tanári ki nevezéseknek lenne előfeltétele.

L. Mártonffy Károly: Magyar Felsőoktatás. Budapest. 1937. II. köt. 81. l.

69. *Egyetemi reform és jogásznevelés.* A mi eddigi jogi oktatási rendszerünk, mely a kötelező jogi doktorátusoknak 1874-ben történt bevezetésén nyugszik, valamint a külföldi példák legtöbbje, különösen a nálunk leginkább irányadóul tekintett német és osztrák rendszabályok, azt a közvetítő felfogást igazolják, hogy a joghallgatóknak alapos elméleti kiképzése, vagyis a jogtudományokba való bevezetése és az ú. n. jogásznevelés nem egymást kizáró, nem ellentétes célkitűzések. Ellenkezőleg, ez a két feladat egymást kiegészítő, egyenlően fontos cél, amit a négy évi jogi tanfolyam alatt meg kell valósítani.

A jogi karok, épúgy, mint a többi egyetemi facultások, természetesen elméleti alapvetésként a hallgatók előtt a jogrendszerek múltját, kifejlődését, bölcsészetét és jelen állását vannak hivatva bemutatni, s a hallgatókat a jogtudományok művelésére, továbbfejlesztésére képesíteni. Minél alaposabb elméleti képzettségű jogászokat bocsátani ki az életbe, minél több leendő jogtudóst, egyetemi tanárt kiképezni, ez minden jogikar legszébb ambíciója.

De tisztában lehetünk azzal, hogy erre a legmagasabb tudományos kiképzésre nem mindenik joghallgató alkalmas. A kiváló elmetehetség, a jogtudományok mélységeibe való elmerülésre, önálló tudományos búvárkodásra és a jogtudományok művelésére való képesség oly különös isteni ajándék, amivel a jogi karokra beiratkozott hallgatóinknak csak kis része dicsekedhetik. Bármennyire szükséges az érettségizett fiatalság kirostálása, a selectiot mégsem vihetjük odáig, hogy csak a legkitűnőbb tehetségűeket, csak a zseniálisnak látszó kiválósgokat vegyük fel a jogi tanfolyamokra. És aztán az államnak nemcsak kitűnő jogtudósokra, nemcsak egyetemi tanárookra van szüksége, de sokkal nagyobb számban kiváló gyakorlati jogászokra, akikből majd a gyakorlati jogélet munkásai s természete-

tesen ezeknek a vezérei is nőhetnek ki. Ennek a nagyobb csoportnak, a jó vagy közepes képességű hallgatóknak a helyes kiképzése, tehát jó gyakorlati jogászok nevelése is elég fontos és szép feladata a jogi karoknak.

L. Magyar Szemle. 1937. évi októberi sz.

XI. Beszédék és visszaemlékezések.

Az ékesenszólás, a szép beszéd művészete — sajnos — nem jutott osztályrészemül. Amilyen örömmel és talán sikerrel végeztem a tanári katedrán elméleti fejtegetéseimet és törvénymagyarázataimat, éppenolyan terhemre volt a nagyobb közönség előtti nyilvános szónoklás. Ennek ellenére mindenik állásomban nagyon sokszor nem térhettem ki a felszólalás és gyakran a nagyobb beszédék tartása elől. Életem négy főállomásán elmondott beszédeim és különböző visszaemlékezéseim közül az alábbiakban néhányat kivonatosan közlök.

A. Sárospatak.

A Bodrog-parti 'kis Athén' volt szülővárosom s életem 42-ik évéig — pár évi kivétellel — állandó lakhelyem, tanári működésemnek első, nagyobb élettere. Itt végeztem a gimnáziumot s az utolsó félév kivételével a jogi tanulmányomat. Itt arattam első szerény irodalmi sikereimet. Mint gimnazista az Erdélyi János önképzőkörben több szépirodalmi kísérlettel szereztem dicséretet s egy nagyobb történelmi dolgozattal pályadíjat. Mint a jogakadémia hallgatója csakhamar vezető szerepet vittem a nagyszámú ifjúsági egyletekben s a jogakadémiai pályázatokon egymás után vittem el a pályadíjakat, egyházi jogi, nemzetgazdasági, közigazgatásjogi, államtudományi tanulmányokkal. Munkatársa, később szerkesztője voltam a Sárospataki Ifjúsági Közlönynek. Ebben jelentek meg nyomtatásban első dolgozataim.

A jogi doktorátus megszerzése és katonai önkéntesi évem letöltése után a főiskola előjárósága a megürcült büntetőjog és közigazgatásjogi tanzsékre egy évre (1893 október 1-től) helyettes tanáru alkalmazott. Ennek letelte után a tiszáninneri ref. egyházkerület, mint a jogakadémia fenntartó testülete, 1894. szeptember 16-án rendes jogtanáru választott meg. Ebben a minőségemben 18 évig (1912 június végéig) szolgáltam a jogi oktatás ügyét.

Hálás kegyelettel emelem ki itt Szívós Mihály, Maklár Pap Miklós, Kérészy István és legkülönösebben Kovácsy Sándor gimnáziumi tanárain, a régi protestáns tanárok mintaképeinek neveit, akik legnagyobb hatással voltak ifjúkorú jellemem kialakulására. Jogtanárain közül pedig Emödy Dániel, Ballagi Géza és Szánthó Gyula voltak a mestereim és példaképeim.

70. *Tanári székfoglalómból.* (Sárospatak, 1895 szept. 7.). Mint a büntetőjogi tudománynak legfiatalabb, avatatlan munkása, habozás nélkül jelentem ki, hogy én a classicus büntetőjogi iskola híve vagyok, mely az igazság kívánta jogos megtorlás s a jogrend és közbiztonság követelte szükségesség két elvén építi fel a büntetőjogot, mely azonban nemcsak a bűn tárgyi oldalát vizsgálja, nemcsak a tettet veszi egyoldalúan figyelembe,

mint az új iskolák hívei imputálják neki, hanem magát a tetteit, a bűnös individuumot is, a reá behatással volt összes körülmények és viszonyok gondos méltatásával. A büntető bíró mindig a leglelkiismeretesebben vegye figyelembe a bűnösnek egész lényét, testi és lelki tulajdonait, a társadalmi viszonyokat, melyek között él, melyek rá hatással voltak, tehát kutassa ki a büntett motivumait s azután vegye figyelembe a létrehozott bűnös tettet, mert hiszen megbüntetni valakit csak azért lehet, amit már elkövetett, a jövődőért, a bizonytalanért mi emberek, kik nem látunk a szívekbe és vesékbe, igazságosan előre nem ítélni el senkit, s mindezen tényezők összevetése alapján igyekezzék kimutatni az anyagi igazságot s meghatározni az igazságos büntetést.

Nincs okunk tehát eltérni a mai büntetőjogtól, mert ez a javításra, reformokra képes s az új irányú törekvéseket felveszi magába anélkül, hogy lényeges változást szenvedne. Mi nem féltjük a büntetőjogot a megsemmisítéstől, elég életerős az, hogy nagy reformokat kiálljon s felvegyen magába, mint ezt a XVIII. század második fele, a büntetőjog megifjodásának kora bizonyítja. A helyeset, igazat és jót tehát ma is felhasználhatjuk, úgy a krim. anthrop., mint a krim. soc. iskola elveiből, anélkül, hogy a büntetőjog mai alapját feladnók s a büntetőjogot beolvasztanók a rendőri jogszolgáltatásba.

A praeventiónak, a megelőző intézkedéseknek nagy jelentőségét és szükségét az állami életben mi feltétlenül elismerjük, hiszen azért fejlett ki a modern államban épen a közigazgatási, közbiztonsági, az állami és a közrendészet, hogy a bekövetkező veszélyek ellen megóvják a társadalmat; de miért kellene ezt a rendészetet annyira kifejlesztenünk, hogy most már a büntetőjogot is annak engedjük át. A kettő igen szépen megférhet egymás mellett, a rendőrség a praeventiót, a büntető bíróság a repressiót gyakorolja s egymást kölcsönösen gyámolítva és támogatva működnek közre a jogrend biztonságára. Sporadikus tünetek kedvéért, azért, mert a bűnösök száma egyik-másik részen emelkedik, aminek okát azonban az okos bűnügyi politika megszüntetheti, s egyes tudományos elmék kísérletezésének kedvéért ne adjunk fel egy olyan jogot, melyre az emberiség történelme szerint mindig szükség volt és mindig szükség lesz, amelynek gyakorlása szabadelvű korokban és népeknél mindig független bíróságra volt bízva s csak az abszolútizmus ragadta azt rendesen saját kezébe, vagy bízta rendőreire.

Szándékosan hagytam hátra a Liszt-féle kriminalpolitikai iskolával való leszámolást. Nem tagadom, hogy ez iskola iránt nagy rokonszenvvel viseltetem, sőt a nemzetközi büntető egyesület hívének vallom magamat. Nem mintha mindenben helyeselném az egyesület eddigi álláspontját, de azért, mert nem

akarak csökönnyösen ragaszkodni a mai büntetőjog tételeihez s nem tartom a büntető codexeket, így a mienket sem, mely pedig általában mint jeles törvénykönyv van elismerve, oly tökéletes műnek, mely javításra nem szorulna. (Sőt igen is sok javítani való van benne). A Liszt-féle iskola pedig éppen a létező bajt akarja, a létező alapon, a mai büntetőjog főelveit fenntartva, reformálni, javítani. A rövid tartamú szabadságvesztés-büntetés átalakítása, a feltételes elítélés, bírói dorgálás, kényszermunka, a különbségtétel a szokásszerű és alkalmi bűnösök közt mindezek oly eszmék, melyek nem csak engem, a büntetőjog legigénytelenebb munkását, de annak igazi alapos ismerőit és hivatott művelőit is maguk köré vonják s igaza van Lisztnek, midőn azt mondja, hogy ő híveit nem az új anthrop. és sociol. irányzat híveiből, de a classicus iskola táborából várja. A nemzetközi büntető-egylet nyitva tartja az utat a szabad véleménynyilvánításnak, discussióknak, itt kell megállapodnunk először a reformálandók, a javítandók felett s aztán a javítás eszközeire nézve, — a javítás, a haladás elől pedig a tudományban elzárkózni nem szabad, mert a haladó korszellem különben minket fog elseperni.

L. A büntetőjog alapja. Sárospatak. 1895.

71. A sárospataki ref. főiskola négyévszázados ünnepén. Mint volt pataki — ma már igazán „öreg” — diák pár perces visszapillantásomban — csak a kegyelet és hódolat zászlaját kívánom összes volt diáktársaim nevében meghajtani főiskolánk négyszáz éves multjának vezéralakjai, főiskolánk alapítói, fenntartói, Maecenasai, előljárói, tanárai, széniorai és kimagaslott volt diákjai, az Ősök, a nagy Elődök szent emléke előtt. Négyszáz éves mult egy főiskola történetében bizonyára elegendő idő az értékelésre. A pataki főiskola mai emlékünnepele tehát nemcsak jogot ad, de köteletségünkbe is teszi, hogy azok előtt, akik főiskolánkat e hosszú mult alatt naggyá és tiszteltté tették, meggyujtsuk az emlékezés fáklyáját és hódolatunkat, megbecsülésünket ország-világ előtt kifejezzük és hirdessük.

A másik szent érzelem, aminek volt diáktársaim nevében néhány igénytelen szóval hangot adni kívánok: a szeretetteljes hála Alma Materünk iránt. Ha a hálátlanság az egyik legnagyobb erkölcsi hiba — hiszen a Biblia szerint a háládatlan embernél nincs nagyobb terhe a földnek — akkor a hála voltaképen nem különös erény, csak egyszerű erkölcsi kötelesség. Nekünk mégis jól esik ezt az egyszerű erkölcsi kötelességünket a mai nagy ünnepnapunkon különösen is hangoztatni szeretett főiskolánk iránt. A sárospataki főiskolának elévülhetetlen érdeme, hogy a rábizott növendékek közül — különösen azokból, akik hosszabb ideig maradtak a főiskola nevelő karjai között — igen

csekély töredék kivételével, tisztességes, munkás, vallásos és hazafias, jellemes embereket faragott ki. A becsületes, a jellemes ember pedig legelemibb erkölcsi kötelességének ismeri, hogy hálás legyen jóltevői, gondviselői s legelső sorban dajkáló édesanyja iránt. Hogy ez így van, elég bizonyosság rá az a rengeteg kisebb-nagyobb alapítvány, melyeket a századok során — a fedelmi alapítókon és patrónusokon kívül — a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből folyton küldözgettek a hálás tanítványok, viszonzásul a főiskolától nyert jótéteményekért.

Harmadik szent érzelem végül, amit hódolatunk és hálánk mellett még bemutatni kívánunk áldozati oltárunkon: a törhetetlen hűség főiskolánk, a sárospataki főiskola szelleme, hagyományai és vezérelvei iránt. Mi pataki diákok, nem restelljük hirdetni, hogy a sárospataki főiskolának igenis van hagyományos szelleme és mi ezt a szellemet ismerjük és ahhoz hívek akarunk lenni mindhalálig. Az a három jellemvonás, amit a pataki főiskola legjellegzetesebb vonásai, a „pataki lélek” fogalma gyanánt felismertem magam is és követtem és követni kívánok mindhalálomig: 1. a tudományos kutatás szabadságának az olthatatlan szeretete s ebből folyóan a régi kipróbált igazságok tisztelete mellett a bátor szabad vizsgálódás, a saját kiforrott meggyőződésünknek tartózkodás nélküli őszinte hirdetése. 2. A magyar nemzeti eszméhez való törhetetlen ragaszkodás, a független magyar állam ideálja, az alkotmányosság iránti olthatatlan lángolás, az izzó hazaszeretet. 3. Az igazi tehetségnek és szorgalomnak rang- és felekezeti különbség nélküli megbecsülése, a tehetséges és szorgalmas szegény ifjak bőséges anyagi támogatása s ezzel a ma ú. n. demokratikus felfogásnak s „a felekezeti agyarkodásoktól” ment igazi benső vallásosságnak, a társadalmi harmóniának a terjesztése.

Főiskolánk és annak ifjúsága — átesve a vallásháborúk és az üldöztetések szomorú korszakain — az utolsó évszázad alatt mindig a legideálisabb békekességben élt a más felekezetűekkel s a felekezeti torzalkodások, villongások a pataki diákság körében teljesen ismeretlenek voltak. Kövi idejétől kezdve főiskolánkat számos római és gör. kath., gör. kel. és izr. vallású joghallgatók keresték fel, de a gimnáziumban is, különösen a másvallású sárospataki szülők gyermekei rendszerint akadály nélkül iratkozhattak be és sohasem volt okuk vallási türelmetlenségekről panaszkodni. Ez a kölcsönös megbecsülés és türelmesség tette a volt pataki diákokat kint a társadalmi és politikai életben is rendszerint a társadalmi harmónia képviselőivé.

L. Emlékkönyv a sárospataki ref. főiskola fennállásának négyszázados ünnepéről (1931. szept. 30.) Sárospatak, 1932. 104. l.

72. *A manus melletti házasság a régi római jogban.* (Legelső jogi dolgozatomból 1890.). A családi szervezet Rómában hosszú ideig patriarchalis, egyeduralmi, még pedig elsőben a legkorlátlanabb egyeduralmi jellegű volt. A patria- és a dominica potestas, mely a családtyát megillette s amely kettő eredetileg egyjelentőségű volt, korlátlan úrrá tette őt családjában, melynek körébe tartoztak úgy neje és gyermekei, mint rabszolgái s vagyonának egyéb tárgyai. A családtya élet és halál ura családjában. Ő határozza meg, kik legyenek annak tagjai s e jogcím annyira ment, hogy a régi hagyomány szerint mikor az újszülött gyermekét neki bemutatják, ő kezének egy intésével fejezte ki, hogy elfogadja-e azt családja tagjául vagy halálra ítéli.

Ilyen korlátlan hatalom mellett a nő helyzete alárendeltnek tűnhetik fel a családban s tényleg az is volt. Alá lévén vetve férje korlátlan uralmának, melyet rá vonatkozólag manus-nak neveztek, személyiségére is korlátozva volt, vagyonjoggal pedig egyáltalában nem bírt. A manus mint a patria potestas egy része kiterjedt a nőnek úgy személyi, mint dologi viszonyaira, férje fenýíthette, elúzhette, megölhette, vagyonilag pedig minden, amit férjhezmenetele előtt bírt, hozománya vagy atyai öröksége, kizárólagos tulajdonul férjéé lett. Az ilyen házasságot neveztek manus melletti házasságnak.

Tévedés lenne mégis a manust valami rettenetes intézménynek s a nőt ilyen házasságban rabszolgának tekinteni. Igaz, hogy jogilag minden volt arra nézve, hogy azzá legyen, de helyzete tényleg nem ez volt. A manus korlátlan szigorát, absolutismusát az ú. n. régi római jogban enyhítette az erkölcsök tisztaságából folyó hitvesi szeretet és hűség, mely Róma első századaiban annyira fennállott, hogy a római írók megegyezőleg állítják, hogy Róma első öt évszázadában elválás nem fordult elő. Tisztelet és szeretet környezte a nőt nemcsak a rabszolgák és gyermekek, de a férj részéről is és ha a Matrona megjelent a közhelyeken, színházban, ünnepélyeken — ami különben ritkaság számba ment — mindenütt első helyet biztosítottak részükre, sőt a consulok is útat engedtek nekik.

Az állami és társadalmi élet rohamos fejlődésével és az erkölcsök lazulásával karöltve azonban a későbbi római jogban különböző okok hatása alatt megindult a nők törekvése, hogy magukat jogilag is függetlenekké tegyék a családban. A későbbi századokban aztán divatba jöttek a manus nélküli házasságok. Majd egyáltalán csak kivételes lesz a házasságkötés, úgy hogy Augustus már törvénnyel akarja házasságra szorítani a férfiakat. Tiberius törli el aztán a manus jogi hatályát, majd Theodosius Kr. u. 394-ben megszünteti a pogány papi intézményt s ezzel megszűnt a manus melletti házasság lehetősége is.

73. *A közigazgatási bíráskodás Angliában.* (Pályadíjat nyert dolgozatból 1890.). Angliában a közigazgatási vitás ügyek elintézésére nincsenek külön bíróságok, hanem a közigazgatás körében szenvedett sérelmeket is a rendes bíróságok orvosolják. Ennek a magyarázata az angolok azon felfogásában keresendő, mellyel ők a bíróságok teendői és a közjogok védelme iránt viselkednek. Az angolok szerint a bíróságok feladata az, hogy az írott és a nem írott jogot alkalmazzák a felmerült konkrét esetekre s a jogot magyarázzák minden az életben előforduló vitás kérdésekre. Ebből folyik, hogy a rendes bíróság van hivatva itélni úgy a polgári és fenyítő, mint a katonai és a közigazgatási ügyekben. A bírói hatalomnak egyaránt alá van vetve a polgár, a katoná, a közigazgatás. Legújabb törvényeik szerint a választások igazolása is a bíróságok hatáskörébe tartozik.

A közigazgatási bíráskodást azonban Angliában tulajdonképpen csak a legfelsőbb bírói fórum végzi. Első és második fokon ugyanis a békebírák, tehát közigazgatási tisztviselők intézik el a közigazgatási sérelmeket. Ennek magyarázata pedig abban van, hogy Angliában az igazságszolgáltatást nem tekintik önálló államhatalmi ágnak. A bíróság voltaképpen a végrehajtó hatalom egyik része, mely azonban a maga hatáskörében a legteljesebb önállósággal és függetlenséggel jár el. A békebírói intézmény mutatja legérdekesebben, mennyire össze van forrva náluk a közigazgatás és a bíráskodás szervezetenleg. Erdemben azonban a békebírói ítélezés is független és pártatlan, a legfelső bíróság függetlensége és pártatlansága pedig legnagyobb biztosítéka a közigazgatási sérelmek helyes és megnyugtató elintézésének. Az angol közigazgatási bíráskodás semmivel sem áll alacsonyabb színvonalon, mint a legtökéletesebbnek tekintett, három fokozatú porosz közigazgatási bíróság.

L. Sárospataki Ifjúsági Közlöny. 1890. évi 10. sz.

74. *Reformatioi emlékünnepevényen* (1903. okt. 31.). Mit köszönhet a jog és a politika a reformationak? Ha Luther és Kálvin jogi és politikai felfogása talán nem olyan biztos és nem olyan modern, mint a későbbi és a mai szabadelvű protestáns jogászoké és politikusoké, — ha a világi államhatalmat ma nem tekintjük is isteni eredetűnek, amint még Melancthon és Kálvin hirdetik — ha a Longuet és Althusius szerződési elméletét a haladó tudomány nem fogadja is el, — mindez semmit sem von le a reformatorok és reformatio érdeméből, melyet a mai alkotmányos államfelfogás és modern politikai tudomány megteremtése körül szereztek. Kézzelfogható igazság, hogy az újkor és a legújabb kor politikájában a reformatio hozta be a szabadelvű és a demokratikus eszméket. A reformatio tiltakozott először világosan a legitimitas, a fejedelmi mindenhatóság, az absolutis-

mus ellen s tiltakozott lelke mélyéből, vallási meggyőződésből, minden önző hátsó gondolat nélkül.

A reformatio teremtette meg a vallásszabadság, a gondolat- és a szólás-szabadság elveit s legnagyobb mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a művelt államok a politikai szabadságnak ezt a két fő tényezőjét az emberi haladás leghatalmasabb emeltyüivé tehesék. Igaz, hogy a vallás- és a gondolatszabadság elvei még a reformatio idején kiforratlanok s maguk a reformatorok se voltak áthatva az igazi Krisztusi türelmességtől, mindennek dacára igaz marad az is, hogy a reformatio hirdette világgá a lelkiismereti szabadságot, a hit általi üdvözlést, a tekintélynek meg nem hódolást.

A jogegyenlőség, az emberi és polgári jogok, a demokratia, az alkotmányosság eszméinek hirdetése és megteremtése által a protestantizmus óriási szolgálatot tett az emberiségnek, az emberi haladás és művelődés ügyének. Kétségtelenül túlzás lenne azt vitatnunk, hogy a jogi és politikai élet mai uralkodó eszméit a reformatio és csak a reformatio hozta létre, de azt elfogultság vádja nélkül állíthatjuk, hogy e szabad eszmék elhíntése az újkorban s megvalósítása a legújabb korban egyenesen a reformatiora vezethető vissza. Carlyle mondja, hogy Európa újkori történelmében első felvonás a reformatio támadása a pápák ellen, második az angol forradalom, harmadik a francia nagy forradalom. A protestantizmus a főgyökér, amiből az egész rákövetkező európai civilizatio kiépült.

L. Sárospataki Lapok. 1903. év 45—48. sz.

75. *Kövy Sándor.* Kövy Sándornak, a sárospataki ref. jogakadémia nagyhirű tanárának, a magyar magánjogi tudomány egyik nagyérdemű úttörőjének 1829 július 23-án bekövetkezett halála óta lefolyt száz év alatt a magyar magánjog tudománya óriási fejlődést és haladást mutat fel. Kövynek hat kiadást ért latin nyelvű kézikönyve, az *Elementa Jurisprudentiae Hungaricae* (I. kiadás: 1800, Kassa, — az V. 1835, Sárospatak), ami négy évtizeden át legkedveltebb kézikönyve volt a magyar jogászfijűségnek s melynek Fogarasi János által eszközölt magyar nyelvű átdolgozása ugyancsak hat kiadást ért (1839—1847), a mai modern magánjogi kézikönyvek mellett kétségtelenül elavult és csak történeti becsű. Azonban, ha a fejlődés törvénye szerint az utódok a tudományok művelésében túlszárnyalták is a mestert, ha Kövynek a sárospataki jogakadémia magánjogi tanszékén legkiválóbb utóda, Emödy Dániel, az 1848 előtti régi magyar jog egyik legutolsó közvetlen ismerője és classicus patinájú magyarázója, 1892-ben (halála után) megjelent tankönyvében már kénytelen szakítani a Kövy rendszerével és beosztás, módszer, kidolgozás tekintetében a modern magánjogi tudomány útjára

térni, — s ha az utolsó három évtized magánjogászai csak mint irodalomtörténeti reliquiát sorolják fel Kövy munkáit, — a magyar jogtörténet mindezek dacára köteles elfogulatlanul megállapítani, hogy Kövy Sándor a régi magyar magánjog legnagyobb mestereinek egyike volt, akinek emléke előtt a mai százados évforduló alkalmából illendő dolog kegyelettel meghajolnunk.

Kövy azonban, bármily nagyjelentőségűek voltak az ő tanművelei a maguk idejében, nem csupán, mint jogi író örökítette meg magát a magyar prot. jogi oktatás történetében, hanem az ő sajátos előadási és jogtanítói módszerével is. Kövy nem restellte hirdetni, hogy az ő hivatása nem a szép előadások tartása, nem a hajszálfinom definitiók kiformalása, hanem az oktatás, a tanítás és a nevelés. Az ő 36 évi tanári működése nyílegyenesen arra irányult, hogy hallgatóit a jogi tantárgyakban kiképezze, megértesse velők, mik a jogi szabályok a magánjogban, a közjogban, a büntetőjogban, a perjogban s miképen kell ezeket a szabályokat a gyakorlatban alkalmazni. Ő azért nem eresztette hosszú lére a maga mondanivalóit, nem bocsátkozott terjedelmes elméleti fejtegetésekbe és irodalmi vitatkozásokba, hanem két hónap alatt elmondta tanítványainak az egész stúdiumát. S amint elvégezte, újból előlről kezdte, így egy tanévben négyszer, esetleg ötször is előadta az egész tananyagot. Célja és minden igyekezete az volt, hogy hallgatói valóban megértsék és elsajátítsák az előadottakat.

A törvények, a hazai jog szellemét, alaptételeit, a tudomány alapigazságait törekedett minden erővel belecsepegtetni összes hallgatóiba. Ezekből aztán, mint Kossuth Lajos maga írja: „Tölcserrel öntötte az ember fejébe a jogtudományt.”

A másik kulcsa a Kövy jogtanítói sikerének és országos hírnevének az ő nevelési módszere. Kövy nem érte be azzal, hogy hallgatóit a hazai jog szabályaiba, azok szellemébe és rendszerébe bevezette és azokban alaposan kiképezte, de ezen felül céltudatosan és kitűnő gyakorlati érzékkel igyekezett őket a jövő életpályájukra előkészíteni, mintegy játszva begyakorolni őket a közigazgatási és bírói tisztségek teendőinek megismerésébe, ezzel a gyakorlati jogélet, a közpálya titkaiba. Ezzel a bölcs nevelői gondolattal Kövy a hallgatóiból kir. ítélő táblát és vármegyét alakított, melyet a gyönyörű hegykoszorú övezte Sárospatak egyik kisebb hegyének a nevérol — Páncél vármegyének és Páncél kir. táblának nevezett el.

A Páncél vármegye volt a joghallgatók gyakorlati iskolája a megyei élet, a közgyűlések, tisztújítások, az akkori közigazgatási kérdések bemutatására és azoknak a kis kiadásban való megpróbálására, — a Páncél kir. Táblán pedig költött peres ügyek felett bírói tárgyalásokat tartottak s az ügyvédi és bírói szerepekbe gyakorolták bele magukat a hallgatók. Ezekben a

gyakorlatokban maga Kövy professzor volt a vezető és irányító, ő maga elnökölt a megyegyűléseken, mint Páncél vármegye örökös főispánja s kir. Táblán, mint annak elnöke. A hallgatóság pedig, — a választott tisztikar, alispánok, tiszti ügyészek, jegyzők, szolgabírák, táblabírák és ügyvédek képében, egy-egy tanév alatt végig élte fiatalos kedvvel és lelkesedéssel a megyei élet izgalmait vagy a peres ügyek jogi vitáit.

Kövynek ez a pompás gyakorlatias eszméje a legvonzóbb és sikeresebb iskolai intézményt teremtette meg, az ifjúsági önképező egyletek és a mai jogi praktikumok előképeit. A híres professzor nagy jogi tudása mellett a Páncél vármegye és kir. Tábla volt a másik hatalmas vonzóerő, ami a hazai jogász ifjúság százait vonzotta Patakra felekezeti különbség nélkül.

L. Emlékezés Kövy Sándor halálának századik évfordulóján. Miskolc 1930.

76. *Kossuth Lajos.* Kossuth Lajos az 1819—20. tanévet töltötte a sárospataki főiskolában. 1819 szeptember 28-án subscribált a Kövy Sándor rektorsága alatt, mint negyedik éves akadémiai hallgató. A „negyedéves” bejegyzés nem a mai értelemben vett negyedéves joghallgató fogalmát jelenti. A jogi oktatás száz évvel ezelőtt sokkal szerényebb keretekben mozgott. Még 1848-ban, sőt még 1861-ben is Patakon csak két év a jogi tanfolyam, a XIX. század elején pedig s még 1819—20-ban is, a Kossuth pataki jogászága idején, egy év is elég volt a szorosan vett jogi tudományok elsajátítására. Akkoriban az akadémiai tanítás egy-két évi bölcsészeti s utána egy-két évi teológiai vagy jogi stúdiumból állott. Aki jogi pályára készült, annak el kellett végeznie előbb a bölcsészeti éveket s azután hallgatta külön a jogi tárgyakat. A protestáns főiskolákban különben sokan elvégezték egymásután a teológiai és jogi tanulmányokat is. A protestáns akadémiákon épen azért honosították meg a 18. század végén, az 1791:XXVI. t. c. alapján a jogi oktatást, hogy a leendő lelkesek jogi ismereteket, — a világi pályára készülő ifjak, akik majd az egyházi életben, mint világi kormányzók, gondnokok, tanácsbírák fognak szerepelni, egyházas szellemet szerezzenek.

Kossuth hat évig tanult Sátoraljaújhelyben, a piaristák gimnáziumában. Innen 1816 szeptemberében Eperjesre ment az ág. hitv. ev. kollégiumba s ott töltött 3 tanévet és pedig 1816—17-ben retorikát és poetikát, 1817—18-ban és 1818—19-ben filozófiát hallgatott. Ekkor jött aztán tanulmányai befejezésére Sárospatakra az országos hírv. jogtanár, Kövy Sándor hallgatására. Az 1819—20-ik tanév alatt volt tehát a sárospataki főiskola Kossuth utolsó Alma Matere, ahonnan az élethivatásául választott pálya szaktudományait elsajátítva s a pataki főiskola hagyományos szabadságszerető és ideális értelemben szabadelvű

szellemét magábaszívva, mint érett fiatal ember indult el hosszú dicsőséges és küzdelmes életpályájára.

A fiatal Kossuthnak a bécsi kormány alkotmányserető rendeleteiről, az adminisztrátorok és királyi biztosok erőszakoskodásairól a szünidők alatt közvetlenül is volt alkalma tudomást szereznie családi körében, Zemplénmegye székhelyén, Sátoraljaújhelyen, ahol atyja ügyvédkedett s a megyei urakkal szoros összeköttetésben állott.

Zemplén, a Rákócziak vármegyéje, századok óta mint erősen ellenzéki szellemű, kuruc vármegye, Patak pedig épen mint rebellis fészek volt kikiáltva a bécsi udvar előtt. Úgy is volt. A meg nem szavazott adó- és újonckérdésben három királyi biztos kiküldésével lehetett csak Zemplén ellenállását megtörni. Ezt az ellenzéki szellemet szívta magában a fiatal Kossuth úgy Patakon, mint Újhelyben s ez eléggé alkalmas anyag volt ahhoz, hogy kialakuljon lelkében a vármegyének, mint az alkotmány védőbástyáinak a gondolata. Az ifjúság mindig ellenzéki. Hogyne lett volna az a Kossuth diákkorában, amikor annyi alapos oka volt arra. A Páncél vármegye tisztújító és más gyűlésein bizony tüzes beszédek mondtak egymás között Kossuth és diáktársai s így alakul ki a fiatal „országháborító” szívében a másik nagy eszmény; Metternich egységes Ausztriájával, Gesammtmonarchiájával szemben az Ausztriától független, önálló magyar állam eszményképe.

(L. Visszaemlékezés Kossuth Lajos pataki diákságának százados fordulóján, Miskolc. 1928.)

77. Szemere Bertalan. Egy szerencsés véletlen nagybecsű ereklyét juttatott a sárospataki jogakadémia birtokába. A Szemere Bertalan, mint pataki „jurista” által 1831/32-ben alapított „Nándor Királyi Tábla” jegyzőkönyveit, legnagyobb részben Szemere saját kézírásával. A Nándor vármegye és a Nándori Királyi Tábla új név alatt folytatása a Kövy Sándor Páncél vármegyéjének és a kir. Táblának. A Páncél vármegyét ugyanis a Helytartó Tanács mint „rebellis fészket” 1822-ben betiltotta s csak tíz évi kísérletezés, többszöri folyamodás után nyert engedélyt a jogász ifjúság, hogy a diák vármegyét és királyi Táblát újból felállíthassák. De az engedély szerint új nevet kellett választaniok. Így alakult meg 1832-ben (május 5-én) a „Nándori kishaza”, melynek „fejedelme” Gortvay János professor, Kövy utóda lett, míg a kir. Tábla „előülőjévé a közkedvességű s szeretetű, ritka tulajdonokkal ékes Szemerei Szemere Bertalan ő Nagysága” választatott „éljen kiáltások forró óhajtaása között”. A nemes Nándor vármegye főispáni helytartójává pedig méltóságos luskodi és vajai gróf Vay Péter választatott.

Ennek a Nándori Kir. Táblának az 1831/32—1834 35. iskolai

évekre terjedő hiteles jegyzőkönyvei kerültek most birtokunkba. A jegyzőkönyvekben rendkívül érdekesek a különböző tárgyú viták, üzenetváltások, actiok, megjegyzések. A Tábla megköveteli az ügyvédi kényszert s evégből rendszerint ügyvédi censurát tart. Az erre jelentkezőket a Személynök és az általa kinevezett vizsgáló biztosok examinálják ki s az érdemeseknek találtak részére ügyvédi diplomát állítanak ki, melynek mintáját és szövegét maga Szemere Bertalan állapította meg (az ausztriai rendes ügyvédi diploma nyomán). Az ügyvédektől ők is reversálist vesznek, hogy az illető „semminémű bel- vagy külszázági veszedelmes titkos társaságnak nem tagja s jövőben sem áll be ilyenbe“.

A Szemere által írt előszó és a „jövendő nemzedék részére adott utasítások“ kiemelik, hogy az Intézet célja „a törvény és beszédbeli praxis, de praxison kívül más főcél még az erkölcs, a magaviseletben és mindennemű illő mulatozásokban teendő nemes és feddhetetlen mód“. A Tábla és a Megye közti sűrű üzenetváltások közül legnevezetesebb a Megye azon átirata, melyben felhívja a Táblát, hogy járuljon hozzá a Vármegye 1832 május 16-iki ama határozatához, hogy az exameni búcsúzás ezentúl magyar nyelven legyen.

L. Szemere Bertalan Nándori Királyi Táblája. Jogtud. Közl. 1905. évi 7. sz. 53. l.

78. *Tiltakozás a pataki akadémia áthelyezésének terve ellen.*

Valóban mély fájdalommal és keserőséggel töltött el a hír, hogy a sárospataki akadémiának Miskolcra áthelyezése csakugyan nem szóbeszéd, hanem az akadémiai tanári kar eziránt emlékiratot terjesztett a főt. Egyházkerületi közgyűlés elé. Nem kívánok az áthelyezés jogi akadályaiival s annak elhatározása esetén a kivitel nehézségeivel foglalkozni. Ezek amilyen fontosak és nagyjelentőségűek, a dolog érdemi oldalát tekintve mégis mellékesek és talán nem is leküzdhetetlenek. Nézetem szerint azonban éppen ez a kérdés: vajjon oly végelgyengülési állapotban leledzik-e már a pataki főiskola (értve mindig csak annak akadémiaját), hogy felélesztése és életbentartása végett okvetlenül szükséges azt egy új helyre költöztetni és vajjon a protestáns vagy református egyetem eszméjének fenntartása végett szükséges-e az akadémiát elvinni Patakról?

Abban egyetértünk, hogy a jogakadémiák fennmaradása a két új egyetem létesítése folytán még kritikusabb lett, mint a háború előtt volt s a háború befejezte után előreláthatólag hamarosan sor kerül azoknak, ha nem is megszüntetésére, de legalább is redukálására. A mai nyolc jogakadémia helyett legfeljebb 3—4 fog fennmaradni, bizonyára azok, amelyeknek megtartása állami vagy felekezeti szempontból nagyobb érdek.

Abban is egyetértünk, hogy nekünk, reformátusoknak első sorban ahhoz a jogakadémiához kell ragaszkodnunk, amelyik tradíciójánál, helyzeténél fogva legtekintélyesebb és legtöbb igénnyel bírhat, hogy mint egy református egyetem székhelye is szerepelhessen aspirációinkban, amelyikbe esetleg megnyugvással lehetne beleolvasztani a netalán megszüntetendő többi jogakadémiánkat is. Ez a pont azonban az, melyre nézve a továbbiakban homlok-egyenest eltérő nézeten vagyok az akadémiai szék felfogásával szemben. Patak nemcsak igazán praedestinálva volt főiskolai székhelynek, de jövőre is, akár mint kettős akadémia, esetleg valamikor talán csonka egyetem, akár mint egyszerű teológiai székhely minden körülmények közt (a mai kisvárosi jellege mellett is) sokkal alkalmasabb hely, mint Miskolc. A pataki főiskola közel négyszázados élete alatt látott sok rossz időt, a mainál is rosszabbat, véresebbet, de mindig ki tudta heverni azokat. Ma is súlyos napokat él, ki tagadná? De kétségbeesésre, kishitűségre nincs ok.

A teológiát egyáltalában nem s a jogakadémiát sem fenyegeti közvetlen veszély. Csak a háború után fogjuk meglátni, hogy alakul ez utóbbinak a sora. Akkor, ha csakugyan nem lenne hallgatósága vagy az államhatalom tenné lehetetlenné annak további fenntartását a mai alakjában, akkor lesz idején való annak feladása, vagy a többi ref. jogakadémiákkal összeolvasztása felett határozni. S akkor is, ez utóbbi eshetőség tárgyalása során azon kell harcolni, hogy Sárospatak, mint a jelenlegi három ref. jogakadémia közül a legrégebb és legtekintélyesebb, olvassza magába a többit. Bizonyára a kormány is a pataki főiskola fennmaradását fogja — már csak a kulturális hagyományok tisztetéből is — legfontosabbnak tekinteni.

(L. Sárospataki Ref. Lapok. 1916. évi 15. szám.)

B. Kolozsvár.

Mint hallgató a jogi tanfolyam utolsó félévét (1891 jan.-jún.) töltöttem Kolozsvárt. Az ottani nagy professzoraim közül legelső sorban Concha Győző volt rám döntő hatással tudományos élethivatásom felismerése és az arra való elhatározás tekintetében. Az ő előadásain való szorgalmas jelenlétem és jegyzetéselem elég volt neki arra, hogy szárnyai alá vett és később, mint jogtanárt atyai barátságával ajándékozott meg. Kolozsvárt tettem le a jogtudományi szigorlatokat (mindhármát kiténtetéssel) s 1892 jan. 22-én avattak fel jogi doktorrá. Ez a második Alma Materem fogadott aztán tanárai sorába, amikor az újonnan szervezett büntetőperjogi katedrára rendes tanárul meghívott. 1912. április 25-én nevezett ki a király Ó Felsége. A Kolozsvárt töltött három évem volt egyetemi tanárkodásom lénypontja. Nagyszámú hallgatóim nagy buzgalommal látogatták előadásaimat, szemináriumomban számos kitűnő dolgozatot készítettek, praktikumaimon pedig sokszor száznál többen vettek tevékenyen részt. Mint kolozsvári egyetemi tanárt nevezett ki az igazságügyminiszter a marosvásárhelyi ügyvédvizsgáló bizottság tagjává.

79. *Egyetemi tanári széktoglalómból.* Kolozsvár, 1912 szept. 19. Tisztelt Uraim! A büntető perjog tudománya, melynek rendes főkollégiumban leendő előadását a mai napon szerencsés lehetek Önök előtt megkezdeni, a jelen iskolai évvel kifejlődésének egy nevezetes szakához ért el hazánkban. A jelen iskolai évtől kezdve lett kötelező annak önálló főkollégiumban előadása jogi főiskoláinkon s alap- és államvizsgái tárgyáá emelése. Egy nevezetes időpont: tudományunk teljes önállósulásának, az anyagi joggal való egyenjogúsításának eseménye ez nálunk, ami természetes fejleménye annak a nagy átalakulási processusnak, amelyen a tételes büntető perjog az utolsó évtizedekben világszerte és hazánkban is keresztül jött.

Most húsz éve a büntető perjog rendszere még nem volt kiépítve hazánkban sem törvényhozásilag, sem a tudományban s nem szerepelt a jogi főiskolák tanrendjében. A XIX. század legutolsó éveiben végre nálunk is bekövetkezett a helyes állapot. Az 1896:33. t. cikkben codifikált Bűnvádi Perrendtartással hazánk a büntető eljárás terén is belépett a modern kultúrállamok sorába. De még a codificatio után is másfél évtizednek kellett lefolynia, míg a jogi tanrendben a megfelelő helyet kiküzdötte magának tudományunk. A jelen iskolai évvel életbelépő legújabb tanulmányi rend ismeri el először önálló főkollégium gyanánt a büntető perjog tudományát, amit a büntetőjog minden munkása csak helyesléssel üdvözölhet, mert e reformból a büntető perjog behatóbb művelését s az ifjúság részéről intenzívebb tanulmányozását remélhetjük.

Ennek az örvendetes eseménynek jelentőségét még jobban kidomborítja az a körülmény, hogy habár Bp-unk a legmodernebb és legszabadabbelvű európai Bp-nak mondható s habár bírói gyakorlatunk — az új codex életbeléptetésének nehézségein átesve, — tényleg egyszerre magas színvonalra emelte az élő magyar büntető perjogot, épen napjainkban a tudományos szakirodalomban és gyakorlati jogáskörökben mind sűrűbben vetődnek fel új reformkívánások és követelések a fennálló Bp-ök ellenében. Ez azonban nagyon érthető, mert tényleg egy reformkor küszöbére jutottunk. Bizonyára nagyon jól tudják Önök, hogy az anyagi büntetőjogban már több mint három évtizeddel ezelőtt hatalmas reformmozgalom indult meg. A természettudományi módszerekre épített „új irányok“ merész követelése lassanként leszűrődve, ma már minden művelt államban diadalra jutottak. Ezeknek az anyagi büntetőjogi reformköveteléseknek egyik legbátrabb és legsikerültebb törvényhozási munkálata a mi 1908. évi Büntető Novellánk.

Egészen természetes jelenség azért, hogy az anyagi jog új vezéreszméi megbolygatták a régi anyagi jogi elvekre épített perjogi szabályokat is és elkerülhetlenné tették ezeknek a korszerű reformját. A jelenlegi európai Bp-ek s a köztük a mi Bp-

unk is a classicus büntetőjogi iskola elveinek szolgálatára, az ún. classicus büntető codexek szabályainak, intézményeinek érvényesítésére készültek. A megtorló igazság eszméjének megfelelően a Bp-ok is az anyagi igazság megállapítását vagy legalább megközelítését tekintik legfőbb feladatukul s ennek biztosítására felhasználják úgy az ősi egyszerű vádper, mint a közép- és újkorban kialakult nyomozó rendszer intézményeit. Az anyagi büntetőjogban hirdetett összetett elméletnek kiadása a büntető perjogok vegyes rendszere, amely azonban nemcsak külsőleg, a külön vádlóhatóság szervezésével, de tartalmilag is az angol esküdtszéki intézmény és a vádeljárás vezéreszméinek, főleg az egyéni szabadság tiszteletben tartásának s az ártatlanok védelmének kihegyezésével a klasszikus iskola tételeit valósította meg a bírói gyakorlat által. Az egyéni szabadságnak ez a kultusza megfelelt a XIX. század individualizmusának, de kevésbé tudta kielégíteni a társadalom érdekeit előtérbe helyező új irányokat.

Nézetem szerint ezek azok az elvek és vezéreszmék, melyeket a mai „vegyes rendszer” hirdet és minél tisztábban, helyesebben megvalósítani igyekszik, mind összeegyeztethetők a modern koreszmékkel, a XX. század uralkodónak mondható eszméivel: a társadalmi szolidaritás és az emberiség eszméjével. Az egyénítés eszméje és követelése nem zárja ki, sőt magával hozza a társadalom védelmét, a fennálló társadalmi rend minél hathatósabb oltalmát, amely két eszmét úgy a klasszikus, mint a naturalista iskolák egyaránt magukénak vindikálnak. A modern büntetőperjog is egyaránt hirdetheti az egyéni szabadság kultuszát, az ártatlanok védelmét és a tisztességes társadalom közbiztonságának fokozottabb és hatályosabb biztosítását, az igazi büntetettek elleni erélyesebb és kíméletlenebb harcot, ezeknek minél gyorsabb és biztosabb üldözését.

A közel jövő büntető eljárásában, az eddigi reformtörekvéseket s a társadalom fejlődését higgadtan végiggondolva, nézetem szerint, a következő fejleményeket várhatjuk és remélhetjük:

1. a fiatalkorú bűnelkövetőkre, az anyagi büntetőjogi, sok helyt már meg is valósított reformoknak megfelelően, egészen különleges eljárást, a felnőttekkel szokásos és megengedhető szigorú alakításgok és kényszerítő intézkedések mellőzését, illetőleg más formában (a fiatalkorú erkölcsi megmentésére irányuló) alkalmazását;

2. az abnormális lelkiállapotú, korlátozott beszámítású vádlottakkal szemben az előzetes orvosi eljárást, megfigyelést, gyógykezelést s a tényleg megállapított abnormitás vagy korlátozott beszámítás esetén a megfelelő gyógy- és biztosító elbánsást;

3. a közveszélyes hivatásos büntetettekre, valamint a kétes foglalkozású hivatásos csavargókra a mainál gyorsabb és eré-

lyesebb eljárást, a rendes büntető eljárási garanciák (vádáláshelyezés, esküdtszék) esetleges félretételét;

4. a felnőtt és normális közönséges büntettekkel szemben a mainál gondosabb és szakszerűbb előkészítést (környezettanulmány), a közvetlenség elvének kiterjedtebb érvényesítését (a bíró közvetlen megfigyelése) az esküdtbírói főtárgyalás egyszerűsítését (a kérdésrendszer eltörlése), a ténybeli fellebbevitel megszorítását, ellenben a jogkérdés felülvizsgálatának nagyobb szabadságát.

BP.-unk teljes és gyökeres revízióját nem tartom égetően sürgősnek. Ha a legszembeszökőbb hiányokat novelláris úton pótoljuk, nyugodtan várhatjuk előbb az anyagi BTK. gyökeres revízióját s azután kell megcsinálnunk az ahhoz simuló új magyar BP.-t. Ezek a novelláris úton, vagy specialis törvényekkel megvalósítható „részleges” reformok pedig éppen napjainkban már napirendre is vannak kítűzve és jó reménységeink lehetnek azok mielőbbi megoldására is.

L. Reformtörekvések és kilátások a büntető perjogban. Erdélyrészi Jogi Közlöny. 1912. évi 43. és 44. sz.

80. *A nagyenyedi fegyházban.* Midőn most hazai fegyintézetünk egyik legjelesebbjét óhajtjuk közelebről megtekinteni, nem kíváncsiság hozott ide bennünket, hanem mint részint elméleti, részint gyakorlati jogászokat, egyrészt a komoly tanulmányozás, a tanulás vágya, másrészt annak a kötelességnek az átértése, mellyel a társadalom minden tagja, legkivált pedig mi, jogászok a börtönügy hivatásos munkásai iránt tartozunk.

Látni és tanulni akarunk az itteni tisztviselő uraktól, s első sorban az intézet nagyérdemű igazgatójától, hogy mit lehet elérni fárasztó és bizony nagy önfeláldozást igénylő munkájukkal, minő szép rendet tudnak tartani a sokszáz rossz, bizony sokszor közveszélyes jellemű elítélt közt s mily nagy eredményt értek el a munka, a tanítás, az erkölcsi edzés terén. De biztosítani akarjuk őket éppen afelől is, hogy mi akik más, könnyebb téren szolgáljuk a közügyeket, hazánk jogrendjének fenntartását és elővitelét, a legnagyobb figyelemmel, érdeklődéssel és elismeréssel kísérjük az ő nehéz művüket s kifejezni óhajtjuk azt, hogy ami tőlünk telik, szívesen támogatjuk őket javító munkájuk kiegészítésében. A társadalom támogatása, a rabsegélyezés műve mireánk hárul s e fontos patronage-munkát mi szívesen vállaljuk. Vajha minden börtön mellett lenne egy hivatalos rabsegélyező egyesület, mely segítségére jönne az intézeti igazgatónak, főleg a szabaduló elítéltek elhelyezésénél és felügyeleténél. A szabaduló rabot sohasem lenne szabad pártfogó tisztviselő kirendelése nélkül útnak ereszteni. Északamerika most szervezi a

parole-offizierek állását, reméljük, majd hozzánk is eljut az az egészséges, gyakorlatias eszme is.

L. Erdélyrészi Jogi Közlöny. 1912. évi 48. sz.

81. *A kolozsvári javítóintézetben.* A „javító-nevelő intézetek” előállása és kifejlődése két eszmére, két nagy eszmemozgalomra vezethető vissza, amely eszmék ma is megmagyarázzák azok létjogosultságát s egyben jövő fejlődésüket is irányítják. Az egyik az emberiség, a humanismus, vagyis a legmagasztosabb erkölcsi elv: a szeretet, az embertársaink bajain, szenvedésein, nyomorán való segítség iránti törekvés, a jó szívű emberbaráti gyámolítás eszméje. A másik, mely a törvényhozásokat a fiatalok bünelkövetők és a züllésnek indult vagy elhagyatott fiatalok rendszeres és állami erővel való megmentésére és felnevelésére reávezette s az ötletszerű és szórványos emberszeretetet állandó vezetés és irányítás alá vette: a közbiztonság, a társadalom és az állam jól felfogott érdeke, a bünelkövetés elleni ok- és célszerű védekezés eszméje.

De csak a 19. század második fele ismeri fel a kérdés jelentőségét egész terjedelmében s indítja meg teljes erővel a gyermekvédelmi és az erkölcsileg veszélyeztetett és a kriminalitás útjára került fiatalok javítónevelésére irányuló állami és társadalmi akciót.

A javítóiskolák legutolsó fejleményeit végül a XX. század új, modern törvényeiben és intézményeiben szemlélhetjük. Az utolsó évtized Európában és Amerikában úgyszólván varázsütésre teremtette meg a fiatalok új büntetőjogát, mely átérzi és összeolvasztja az eddig vegyesen hullámzó és concurráló két vezéreszmét: a humanizmust és a közbiztonsági szempontokat. A XX. században az állam lett a humanizmus terjesztője, ő ragadta kezébe a vezetést e téren is. A büntetőjog legelső célját: a társadalom védelmét azzal igyekszik megközelíteni, hogy védőszárnyai alá veszi az összes elhagyatott és bünelkövető gyermekeket és ifjakat s testileg, szellemileg, erkölcsileg igyekszik átalakítani, kiművelni azokat s így ezekkel jótéteményt, a társadalommal és állammal szemben pedig a legbiztosabb önvédelmet gyakorolja.

Ez az új szellem tette uralkodó eszmévé a fiatalok bünelkövetőkre a javító nevelés eszméjét s állította a fiatalok büntetési, helyesebben erkölcsi megmentési rendszerének központjába a javítóintézeteket. A javítóintézetekre ma sokkal nagyobb feladat vár, mint eddigéle. A mai felfogás szerint ezek valóságos nevelő intézetek, amit az új hivatalos elnevezés (javító-nevelő intézet) nálunk is eléggé kifejez s amit Északamerika azzal is kifejezésre juttat, hogy a javító iskolákról nem az igaz-

ságügyi, hanem a közoktatásügyi jelentés számol be, mint a közoktatási intézetek egyik ágáról.

* L. A javító iskolák kifejlődése. Erdélyrészi Jogi Közlöny. 1912. évi 46. sz.

82. *A IV. Országos Patronage kongresszus előkészületei.* Kolozsvár városának és az egész Erdélynek a patronage ügy jelentőségét és társadalompolitikai horderejét átértő s annak elővitelét nemes ambícióval munkáló közönsége örömmel és lelkesedéssel várja a patronage hazai apostolait. Az Uniónak újabb társadalmi megpecsételése lesz a kolozsvári patronage kongresszus. Igazi Treuga Dei gyanánt várjuk (1914.) szept. 9-11. napjait, melyeken félre kell tennünk mindent, ami bennünket elválaszt, ki kell kapcsolnunk a politikai, vallási, nemzetiségi ellentéteket s egyesülnünk kell az embermentés nagy művének közös elővitelére.

Ez a „mindeneket elfedező” s mindnyájunkat összekötő legmagasztosabb eszme, az emberszeretet, a segélyre szorítottak gyámolítása, felemelése teremtette meg s fejlesztette ki alig tíz év alatt hazánkban a patronageügyet, különösen a gyermekvédelmet oly bámulatraméltóan, melyet annak idején alig mertünk remélni. A kassai kongresszus (1911. szept.) óta eltelt három év után csak a legnagyobb örömmel és megnyugvással mondhatjuk el, hogy a nemes mozgalom nem lankadt meg, sőt hatalmas léptekkel haladt előre a lefolyt három év alatt. Társadalmunk érdeklődése, az érdeklődők és a patronage munkára vállalkozók lelkesedése nem csappant, sőt kétségtelenül jelentékenyen emelkedett.

A szeptemberi új kongresszusunk tárgysorozatát és részletes munkaprogramját jelen füzetben tesszük közzé. A tárgyalásra kitűzött kérdések (1. Mily módon vehet részt a társadalom az alkoholizmus elleni küzdelemben, — 2. mely módon lehet megbízható környezettanulmányokat biztosítani a fiatalok egyéniségének megállapítására, — 3. melyek a nők által végzendő patronage munka főbb ágazatai, — 4. kívánatos-e a hivatalos gyámság felállítása, — 5. az állami és a társadalmi gyermekvédelem együttműködésének előmozdítása) belekapcsolódnak a legújabb eseményekbe s a hazai patronageügy legégetőbb kérdéseinek tisztázását kívánják szolgálni.

L. A IV. Országos Patronage Kongresszus Iratai. Kolozsvár, 1914. Előszó.

83. *Concha Győző.* A magyar jogtudománynak ritka szép ünnepnapja volt az ezévi (1929.) február 1-ike. Ezen a napon töltötte be Concha Győző a 83-ik életévét. S ezen a napon jelent meg a nagy alkalom méltó emlékjele gyanánt „Hatvan év

tudományos mozgalmak között" címmel összegyűjtött Értekezéseinek és Bírálatainak I. kötete. Ez a kétszeresen örvendetes esemény nemcsak a magyar jogtudományok vagy még közelebbről az államtudományok művelőit tölti el jogos örömmel, de az egész magyar tudományos világot is. Concha Győző nemcsak a magyar jogászok és politikusok Nesztora, nemcsak a magyar politikai tudomány elismert fejedelme, de büszkesége és dicsekvése az egész magyar tudományosságnak. Az ő hatvan évi irodalmi munkássága a hatalmas kötetek, füzetek hosszú sorával gazdagította a magyar politikai, állambölcsészeti, közigazgatástani és társadalomtudományi irodalmat. Báró Eötvös József mellett ő a legnagyobb állambölcsészünk.

Közel hatvan évi egyetemi professori működése egyik legjelentékenyebb tényezője volt a kolozsvári és a budapesti egyetemnek aranykorának. Szeretetre méltó egyéniségének varázsával, az ifjúság iránti igazi atyai érzéseivel, a nagy tanítómesterek kivételes vonzóerejével hosszú évtizedeken át maga köré vonta a fiatalabb tanári és írói gárda javarészét, olyanokat is, akik a jogtudományoknk más ágain működtek és működnek.

A sok remekbekerült értekezés közül, melyek e kötetben olvashatók, csak az 1872-ben Kolozsvárt elmondott egyetemi tanári Beköszöntőjéből idézek pár sort, melyek classicus tömörséggel foglalják össze tanári hitvallását és programját: „Az egyetemnek a tudomány továbbművelését, a gondolkodás, a vizsgálódás mikéntjébe való bevezetést, az érdek felébresztését valamely tanú továbbfejlesztése iránt, önálló gondolkozásra szoktatást jelölte ki célul, hivatásul a tudomány ökonomiája s ez irány helyes eltalálásában rejlik az egyetemek nagy jelentősége a közéletre, iránya nemcsak intellektuális fontossággal bír, a jellemképződésre éppoly nagy a befolyása. . . Legyenek az órák, melyeket e teremben együtt töltünk a szellemi együttműködés, a gondolatbani összeolvadás órái. Rajtam fog állni, hogy Önökben érdeket, a tárgy mélyébe való behatolást ébresszek. . . Önökön, hogy törekvésemet érdekük által támogassák.”

Hogy ez a Beköszöntő foganatos lett, azt a több mint száz szemeszter több ezer hallgatója velem együtt bizonyítja. Én magam is, aki az 1890—91. tanévben voltam szerencsés a Mester főkollegiumát Kolozsvárt hallgatni, tanúskodhatom, hogy az ő tanári programja tényvé vált. Az előadási órákon velem összeolvadtunk gondolatban, csüggtünk ajkain s felbuzdulva az általa hirdetett igazságokon, szent vágyódással vártuk a következő órát, hogy újból beleolvadhassunk az ő kristálytisztá emelkedett gondolatvilágába.

C. Pozsony.

1915. nyarán a világháború kellős közepén, azt a váratlan felszólítást kaptam Jankovich Béla kultuszminisztertől, hogy menjek át a Degré Lajos hősi halála folytán Pozsonyban megürült büntetőjogi katedrára, azzal a feladattal, hogy ott a még csak egy karból álló egyetemnek rendes egyetemmé fejlesztésében közreműködjek. Nagy lelki harc után és Balogh Jenő biztatására hagytam el a fiatakoromtól annyira szívemhez nőtt Kolozsvárt és ottani kedves kartársaimat és barátaimat, de a rámbízott külön szolgálatot vállalnom kellett. A jó Isten segítségével sikerült is pozsonyi működésem harmadik évében, amikor pozsonyi kartársaim rectori hatáskörrel felruházott dékánná választottak, megnyerni gr. Apponyi Albert kultuszminiszter jóindulatát és elhatározását az orvosi és a bölcsészeti facultások megszervezésére. A háborús nehézségek ellenére sikerült is különösen Polner Ödön és Bakay Lajos barátaim buzgó támogatásával a két kar és a rectori hivatal számára szükséges helyiségeket és felszerelési tárgyakat előteremtennem s tíz új bölcsészettanár és tíz új orvosprofessor kinevezetését kieszközölnöm. Úgy, hogy a bölcsészeti Kart 1918. márciusban, az orvostudományt áprilisban megalakítottuk s mindkettő nyomban meg is kezdte működését. A megalakított első egyetemi tanács engem választott meg az egyetem első Rectorává. Az 1918 júliusában Pozsonyt meg látogató IV. Károly királyt már a teljes egyetemi tanács élén üdvözölhettem. Bizony nem gondoltuk, hogy az oly nagy szeretettel és rengeteg fáradtsággal megszervezett szép új egyetemet, melyet magyar Heidelberggégé óhajtottunk kifejleszteni, egy félév múlva a csehek elrabolják tőlünk.

Az egyetemi szervezési munkálatok mellett Pozsony sz. kir. város elöljárósága is fontos feladatot ruházott rám, mikor a városi hadigondozó bizottság elnökévé választott. Ebben a nehéz munkában kitűnő segítségemre volt özv. Králik Lajosné, Szelényi Gizella úrnő, a patronage munka ideális lelkű apostolnője, aki saját otthonát áldozta fel e nemes munkára s kinek áldott emlékét a sok hadiözvegy és árva mellett én is kegyelettel őrzöm. Az igazságügyminiszter pedig a pozsonyi fiatakorúak felügyelő hatóságának tanácselnökévé nevezett ki, amely megbízatásom teljesítésében Koperniczky Ferenc pozsonyi nagyprépost, a patriarchai korban ma is élő jószágos lelkű főpap, a Felügyelőhatóság elnöke és Osvald István, akkor pozsonyi kir. törvényszéki elnök (később a m. kir. Kuria elnöke) barátom melegszívű támogatását kell mély hálával megköszönnöm.

84. *A pozsonyi Erzsébet tud. egyetem teljes kialakítása.* 1918. április 14. Tekintetes egyetemi közgyűlés! Mélyen tisztelt ünnepelő közönség! Ujból örömmünnepre gyűltünk egybe. Még nincs egy hónapja, éppen ma négy hete, hogy ünnepélyes egyetemi közgyűlést tartottunk ezen a helyen egyetemünk bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi fakultásának megnyitása alkalmából. Az akkor kifejezett jó reménységünk ime valóra vált. Pár hét leforgása után a mai napon megalakíthattuk az új orvostudományi fakultásunkat is és most ennek a nagy eseménynek, valamint a másik nevezetes mozzanatnak, az első Rector Magnificus megválasztásának örömeire ismét egyetemi közgyűlést hívtunk össze, hogy méltóképen megörökítsük ezeket az egyetemünk kifejlődésében csakugyan határkövet képező tényeket és ezeket az örvendetes eseményeket Pozsony sz. kir. város elöljáróságával és az itt székelő hatóságokkal is közölhessük.

Bármily nagy és őszinte volt a március 17-iki örömünk, a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar megnyilta alkalmából, ha szabad őszintén kifejeznem érzelmeimet, bátran ki mondom, hogy mai örömünk még nagyobb, még teljesebb mint az akkori volt. Nem azért, mintha az egyetemi karok valamelyike fontosabb, nagyobb jelentőségű lenne a többinél. Ezt a feltevést éppen a tudományos nézőpontból eleve vissza kell utasítanunk. A bölcsészeti és az orvostudományi fakultás a tudomány mérlegének két serpenyőjében a tiszta egyensúlyt mutatják. Nem is azért mondom nagyobbnak a mai örömünket, mintha az orvostudományi kart talán gyakorlati szempontból, egyetemünk fejlődése érdekében nagyobb jelentőségűnek tekintenők. De nagyobb a mai örömünk azért, mert a mai napon egy negyvenéves hosszú nemes törekvés betetőzését értük meg. A pozsonyi orvostudományi kar tényleges felállításával több, mint egy emberöltő óta folyó s eddigelé folyton meg-megakadt nagyszabású kultúrális munkát sikerült végre nemcsak Pozsony és a pozsonyi társadalom, de az egész magyar haza és a magyar társadalom javára, jólétére, diadalra juttatnunk.

A régibb történeti előzményeket nem részletezve, az első konkrét és valódi kezdeményező lépés eziránt Trefort Ágost volt kultuszminiszter leírata 1878-ban, tehát most negyven éve, Esterházy István gróf, pozsonyi főispánhoz az „esetleg” Pozsonyban létesítendő harmadik tudományegyetem tervéről s ugyanekkor a „pozsonyi tudományegyetemi bizottság” megalakítása, valamint Pozsony város és Pozsony vármegye felségfolyamodványa néhai I. Ferenc József ő felségéhez. Boldogult jó királyunk Trefort miniszter és a Pozsony város és vármegye felterjesztését, illetőleg folyamodványát kegyesen fogadta és 1880. április 15-én kelt legfelsőbb elhatározásával felhatalmazta Trefort minisztert a harmadik, „esetleg” Pozsonyban felállítandó egyetem létesítése iránt a további lépések alkotmányos úton megtételére.

Negyven évi tervezgetés és kísérletek után került a pozsonyi tudományegyetem ügye 1917. június végén Apponyi Albert gróf, mai vallás- és közoktatási miniszter úr kezébe. Az ő fiatal tetterejének s valóban magasröptű szellemének köszönhetjük, hogy, ha nem is január elején, amint egyetemi tanácsunk a június 22-iki felterjesztésében kérte, de íme alig három hónappal később, mégis megérhettük ma a harmadik magyar orvostudományi kar megalakulását. Ő felsége teljes egészében jóváhagyta a miniszter úrnak a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi és orvostudományi fakultások megalakítására és megnyitására vonatkozó előterjesztéseit s kinevezte előbb a bölcsészeti, majd az orvosprofesszorokat is egyetemünkhöz.

Igy lehetett végre megalakítanunk a mai napon a pozsonyi

m. kir. Erzsébet-tudományegyetem első tanácsát s megválasztanunk egyetemünk első rektorát. Ezzel egyetemünk kormányzó testülete is hasonló lett a többi rendes, illetőleg teljes egyetemekéhez. Alma Materünk méltósága, más egyetemekkel egyenlőségűsége jutott ezzel a ténnyel kifejezésre. Ezenfelül egyetemünk igazgatásának eddigi szerény, a volt jogakadémiára emlékeztető rendje is végkép eltűnik s helyet ad egy teljes egyetemi igazgatásnak.

Egy tudományegyetem alapítása és annak megnyitása a nemzet életében kétséget kizárólag oly nevezetes kulturális esemény, melyet országos ünnepséggel lehet és szoktak megörökíteni. A mi egyetemünk felavatása is a véglegesen megállapított helyén 1916. november 19-én tényleg országos ünnep keretében történt meg. A mai ünnepünk nem egyetem-alapítás, nem is annak megnyitása volt, de azt hiszem nagyítás nélkül tekinthetjük ezt is országos jelentőségűnek. Egy új orvosi fakultás megalkotása s ezzel működésbe helyezése nemcsak a tudományos kutatás egy új műhelyének felállítását jelenti, de az ország közegészségügye, nemzetünk közjólétének előbbre vitelére szolgáló oly nevezetes mozzanat, mely méltán tarthat számot országos érdeklődésre.

A mai nap hatalmas fordulópontot jelent egyetemünk életében. A mai nappal nemcsak egy új fakultásunk született meg, de ma mondhatjuk el végre, hogy teljes egyetemünk van. Három fakultás már valóságos egyetem. Elmondhatjuk tehát, hogy a mai nappal beléptünk a valódi nagy egyetemek sorába. 33 egyetemi tanszék van rendszeresítve és egy üresedésben levő jogkari katedra kivételével be is töltve. 33 egyetemi professzor bizonyára tekintélyes szellemi erő, akik a tudományok három széles mezején hirdethetik mától fogva a tudomány ígéit három tudományos s egyben számos gyakorlati szakpályára készülő egyetemi ifjúságnak. A pozsonyi tudományegyetem végre valóban megszületett, az Academia Istropolitana feltámadott. Éljen és virágozzék sok-sok századokig! Legyen mindig hű és méltó képviselője a magyar kultúrának, a bátor szabad kutatásnak és a felvilágosodásnak.

L. Nyugatmagyarországi Híradó. Pozsony 1918. évi ápril 16. sz.

85. *Rektori székfoglalóból.* Pozsony, 1917. szept. 18. A jogtudományok művelésének, valamint a jogtanításnak a módszerére nézve azonban, ha valóban megnyugtató eredményre akarunk jutni, nézetem szerint különbséget kell tenni az egyes jogi tudományok közt. Bármennyire rokon és részben azonos is mindenik jogi tudomány, vagyis a főtárgyakra, a jog alap problémáira, a közös alapfogalmakra vonatkozólag mindenkinek lényegben hasonló felfogást kell is hirdetnie, bármennyire meg le-

het és meg is kell tehát állapodnunk a módszer kérdésében is egy helyes közös módszerben — ami a mai közfelfogás szerint az egyetemes összehasonlító történeti módszer — azonban tekintettel az egyes jogi tudományok között levő tárgybeli és minőségi különbségekre, el kell ismernünk, hogy mindeniknek elsősorban a közvetlen tárgya és jellege adja meg a legsajátosabb módszerét.

És pedig nézetem szerint a jogi tudományoknak három csoportja közt tehetünk e részben különbséget, a történeti, az elméleti és a tételes jellegű jogtudományok között. A történeti jellegűeknél, minők a jogtörténet, a római jog és az egyházjog, kétségtelenül az oknyomozó tapasztalati módszernek, a sajátosan úgynevezett történeti módszernek kell dominálnia. Az elméleti jellegű jogi tudományok: a jogbölcselet, a politika, valamint a szintén idesorozott, de egészen önálló jellegűnek is tekinthető közgazdaságtan körében a szintén fontos és elengedhetetlen összehasonlító jogtörténeti módszer mellett már nagyobb és döntő szerepe van a konstruktív, a felépítő módszernek. Ma ugyan már a jogbölcseleti vagy politikai irodalom túlnyomó többsége is nyíltan szakít a merő spekulációval, a hypothezisek, a logikai elmejátékok világával, így az új Kantianusok is kifejezetten elvetik a régi értelemben vett természet- vagy észjogot és csak a tételes jogra, és pedig úgy a múlt, mint a jelen jogrendszerekre építenek, ennek ellenére a jogbölcselet vagy a politika rendszerének kidolgozása, valamint ezen tudományok előadása teljes önállóságot kíván, az írónak vagy az előadónak alkotó erejét, rendszerépítő és kidolgozási képességét keményebb próbára teszi, mint a tételes jogtudományoké. Ugyanez a helyzet a közgazdaságtanra. Ebben is az egyetemes összehasonlító jogtörténeti és a konstruktív módszer egyaránt nélkülözhetetlen, de még mindig a konstruktív módszer dominál.

A jogtudományok harmadik s legnagyobb csoportjára, az úgynevezett tételes jogtudományokra nézve (magánjog, büntetőjog, perjog, közjog, közigazgatási jog) viszont az egyetemes jogtörténeti és az elemző, magyarázó módszernek egyenlő súlyt kell biztosítani. Ezeknek a tudományoknak, amelyeket értenek rendszerint a jelző nélküli „jogtudományok” kifejezés alatt, túlnyomóan írott kútfőik (törvények, rendeletek) vannak, az ily tudomány feldolgozója és előadója tehát kész és szabatosan meghatározott anyagot kap, amelynek csupán tudományos rendszerbe öntése, a tételes szabályok alapelveinek és vezéreszméinek kifejtése nyújt alkalmat az önállóságra, a konstruktív működésre, egyébként a részletek feldolgozásában főfeladatuk a tételes szabályok minél világosabb és biztosabb megismertetése, elemzése s azok helyes alkalmazására való kitanítás.

Bármily egyszerűnek s az elméleti szakok művelői szemében talán kicsinyesnek is tűnik fel a tételes jogtudományok mun-

kásainak illetően szerepe, alaposabb megfontolás után az ellenkező felfogásra kell jutnia az objektív bírálónak. Ha igaz, hogy a jog a társadalom összetartó eleme, ha igaz, hogy a jog föelvé az igazság, az igazság pedig „regnum fundamentum”, akkor a jogtudományok, és pedig a szorosan vett tételes jogtudományok is, melyek a fennálló jogot s annak alkalmazását tárgyazzák, nem kevésbé fontosak és nélkülözhetetlenek, mint a többi tudományok, melyek a társadalmi élet más-más oldalát világítják meg és viszik elő a haladás és fejlődés útján. A jogtudományok helyes tanítása vagyis a jogi pályára készülő ifjúság kiművelése, azoknak a gyakorlati jogéletben is helytálló jogászokká, vagyis jó tisztviselőkké, bírakká, ügyvédekké stb. kiképzése mindenestre egyik legfontosabb társadalmi és állami érdek.

L. A jogtanítás módszerének reformja és a gyakorlati joganyaggyűjtemények. Pozsony 1917.

86. *Erzsébet királyné emlékezete.* 1917. november 19-iki ünnepélyes egyetemi közgyűlésen. Mai egyetemi ünnepi közgyűlésünk a legelső, melyet azzal a rendes programmal tarthatunk meg, amint azt egyetemünk megnyitása után elhatároztuk és megterveztek. Egyetemünk dicsőült Erzsébet királynénak, Magyarország legnépszerűbb és haló poraiban is áldott nagy fejedelmőjének nevét viseli címében. Ezt a kitüntetést kívántuk meghálálni s védasszonyunk iránti soha meg nem szűnő kegyeletünk évi önkéntes adóját leróni, midőn elhatároztuk, hogy minden évben Erzsébet-napján ünnepet szentelünk az ő emlékének, melyen a rector kötelessége lesz mindig az ő emlékét feleleveníteni lelkünkben. A reánk szakadt súlyos viszonyok miatt azonban csak ma, egyetemünk életének negyedik évében, tarthatjuk meg Erzsébet-ünnepünket a tervbe vett rendes programmal és a meghonosítani kívánt keretben.

Erzsébet királyné, ha maga nem volt is hívatásos művelője az irodalomnak vagy a tudománynak — bár életiróinak feljegyzései szerint saját gyönyörűségére néha írt költeményeket s pompás útleírásokat és fordításokat készített — de kétségtelen, hogy magasröptű lelke, fényes szellemi tehetségei erősen vonzották őt a magasabb szellemi élvezetek, az irodalom, a művészet és a tudomány eszményi birodalma felé. Bizonyossága ennek Heine költészete iránti közismert lelkesedése, Shakespeare és Byron műveivel való állandó foglalkozása, valamint az új görög nyelv iránt tanúsított rendkívüli érdeklődése. De a komoly tudományos művek iránt, a történelmi és a politikai irodalom iránt is állandóan érdeklődött és azok termékei közül sokat tanulmányozott vagy később felolvasatott magának. Előszeretettel tanulmányozta Voltaire és Rousseau műveit.

Egyik életirója jegyzi meg, hogy kevés ember értett annyira

az idő okos kihasználásához, mint Ő. Rengeteget olvasott. Sé-táin, utazásai közben is soha sem lehetett látni könyv nélkül. Élete utolsó éveiben görög felolvasót tartott maga mellett, aki-vel tudományos és szépirodalmi műveket olvasott fel. A magyar irodalom iránt különösen a kiegyezés idején mutatott nagy ér-deklődést. Falk Miksa feljegyzéseiből tudjuk, hogy Széchenyi „Blick“-jét („auf den anonymen Rückblick“) is elolvasta, sőt a cenzura által erősen tiltott „Der Zerfall Österreichs“ című „vad röpiratot“ íróasztalának egyik fiókjából húzta elő, Falk nagy bámulatára. Báró Eötvös József műveit pedig valósággal rajong-va olvasta. A politikát ugyan nem szerette és abba közvetle-nül soha nem is avatkozott, az egyetlen nagy kérdés, aminek eldöntését a legörvendetesebb irányban befolyásolta, a magyar nemzettel való őszinte kibékülés eszméje, amit oly fényesen és a magyar nemzetnek oly közörmé-re tudott elősegíteni és meg-valósítani, hogy maga iránt a leghálásabb elismerést vívta ki azok részéről is, akik a kiegyezést közjogi okokból helytelenítették. Őszinte szeretete a magyar nemzet iránt volt tényleg az a poli-tikai misszió, melyet oly fényesen betöltött, hogy már annak ide-jén 1867-ben, a politikai világ legelső vezérei „Magyarország védasszonyának“ nevezték.

Ime a mi védasszonyunk, a két állam bálványozott fejedele-mnöje, tényleg ismerője és pártfogója volt a tudománynak, az irodalomnak. Büszkén és örömmel viselhetjük az ő drága nevét nemcsak mint királynéét, de mint a tudomány, az irodalom buz-gó, tevékeny és megértő védasszonyáét. Ha megértük volna azt a boldogságot, hogy egyetemünk megnyitása még az ő életében megtörténhetett volna, az Ő nemes, tudványó lelke bizonyára a legigazibb örömmel és jóakarattal segítette volna elő egyete-münk mielőbbi kifejlődését. Ha a kegyetlen sors megfosztott is bennünket ettől a szerencsétől, de az ő nagy szelleme a legméltóbb vezércsillagunk lesz mindenkor s egyetemünk boldogan vallja Őt védőszellemének.

L. Dicsőült Erzsébet királyné emlékére 1917. évi nov. 19-én tartott Ünnepélyes Egyetemi Közgyűlés, Pozsony 1918.

87. *Degré Lajos.* A mai válságos napjainkat és a mi érzelmi világunkat kézzelfoghatóan feltűntető fájdalmas és mégis fel-emelő nagy esemény hazai kultúránk terén, hogy a pozsonyi Er-zsébet-tudományegyetem megnyitásának első évfordulóját, ille-tőleg egyetemi ünnepnapunk elsejét emlékbeszéddel kell meg-ünnepelnünk. Fiatal, alig egy éves egyetemünknek egyik legfia-talabb, kiváló tanárát kívánta tőlünk áldozatul a világháború. Egyetemünkre, a hazai kultúrára bizonyára mérhetetlen veszte-ség, hiszen Degré Lajos hosszú tanári és írói működéséhez teljes joggal fűzhettük és fűztük is a legszebb reménységet.

Egy ízig-vérig tudósnak indult fiatal egyetemi tanár, éppen mikor elérte vágyainak netovábbját, az egyetemi katedrát, szinte erőszakosan kiszakítja magát hosszú, nyugodalmas tudományos működést biztosító állásából, író tollát félredobva, karddal kezében siet a harcmezőre, hogy testével, vérével védje a megtámadott haza biztonságát, fennmaradását és jobb jövőjét. A szó szoros értelmében önként feláldozza élete szent eszményeit, fel egész életét, egy hosszú boldog, kellemes életet, a haza üdvéért, az itthon maradt testvérek, barátok boldogságáért és nyugalmaért. Kell-e, lehet-e ennél szebb, magasztosabb példa a haza és az emberszeretet, a becsület és a bátorság, a lelki naívság, az önfeláldozás érnyeinek, a legfelségesebb erkölcsi kötelességeknek a teljesítésére.

Degré Lajosnak harminckét évre terjedő, igazán mostohán kimért életfolyama egy állandó munkában, folytonos fejlődésben levő ifjú éppen kiforrott, delelő pontjához ért, fényesnek ígérkező pályáját állítja elénk. Tudományos munkássága egy fiatalsága dacára teljesen megizmosodott írói egyéniséget tüntet fel, akinek hátrahagyott művei hosszú időre előkelő helyet biztosítanak a magyar büntetőjogi tudomány munkásai sorában. Rövid pályafutásának dicsőséges befejezése, a hazáért szenvedett hősi halála pedig örök dicsőséget szerzett nevének s az egész magyar nemzet halálját vívta ki emléke iránt.

L. Emlékbeszéd Degré Lajos felett. Pozsony 1916.

88. *A fiataikorúak pozsonyi felügyelő hatóságában.* A háború elrabolta, kipusztította vagy legalább is alaposan megtizedelte a legerőteljesebb korosztályainkat, férfaink százazreit nyelte el. Csak az egészen gyermek-ifjak és az egészen öregek maradtak meg a jövő számára teljes létszámban. Az öregektől, bárminő becses vezető, irányító munkát végezhetnek még a háború után a rekonstruálás nagy feladatában, elvégre hosszú, állandó munkát már nem várhatunk. Az eddigi közmondás még erősebben és igazabban áll előttünk: A fiatalság a jövő. Így áll előttünk már ma és a háború után még követelőbb szükségesség gyanánt az elhagyatott, a züllésnek indult gyermekek és fiataikorúak erkölcsi megmentésének, helyes irányú felnevelésének munkája. Ez a nagy nemzeti, építő feladat az, amelynek végzésére, előmozdítására a fiataikorúak felügyelő hatóságát is törvényhozásunk felállította és szervezte.

A fiataikorúak felügyelő hatósága egy közbülső szerv az elhagyatott és a züllésnek indult vagy már bűnelkövetővé lett 18 évesnél fiatalabb fiúk és leányok erkölcsi megmentésével és javító nevelésével vagy fogházbüntetésével foglalkozó elsőfokú szervek (fiataikorúak bírósága, a pártfogó tisztviselők és pártfogók, a javítóintézetek igazgatósága, a fiataiko-

rúak fogházának tisztviselői) és az ezen ügyeket legfelső fokon intéző és irányító igazságügyminiszterium között.

A fiatalok felügyelő hatósága lényegében ugyanazt a missziót tölti be a fiatalok bírósága mellett, amit a pártfogók. De míg a pártfogó közvetlen segítőtársa, mintegy tényleges munkatársa a bírónak, addig mi, a fiatalok felügyelő hatósága a munkának felsőbb részét végezzük, t. i. felügyelünk, hogy a fiataloknak az erkölcsi megmentése a kir. ítélőtábla területén ékesen és szép rendben folyjon. A Büntető Novella a fiatalok felügyelő hatóságának szervezésénél is az északamerikai minta után indult, t. i. az ott nagy sikerrel működő különböző Board-okat kívánta átültetni hazánkba. Ezek a „Board”-ok ugyanis a különböző jótékony társadalmi és állami intézetek mellett működnek, mint ezekre felügyelő, azokat rendszeresen látogató testületek, amelyek meghatározott időszakokban üléseket tartanak, évenként kimerítő jelentéseket terjesztenek a kormányzó és a törvényhozás elé, ezeket a jelentéseket kinyomatják s ezekben kifejtik tapasztalataikat, kifogásaikat, javaslatokat tesznek a hiányok orvoslására, nem ritkán törvényjavaslatokat proponálnak. Ezeket az elevenen működő közjótékonyági hatóságokat akarta meghonosítani nálunk a Büntető Novella a fiatalok felügyelő hatóságainak felállításával, különösen azzal a célzattal, hogy a társadalomnak különböző művelt rétegeiből minél több erre hivatott egyént nyerjen meg a patronázs eszme, a gyermekvédelem és a fiatalok erkölcsi megmentése munkájának.

L. A fiatalok felügyelő hatóságának feladata és tagjainak munkaköre. Pozsony 1916.

89. *A hadigondozók feladata.* A hadigondozók feladata ugyanaz, ami az eddigi patronázs-egyesületekben vagy a fiatalok bíróságai mellett működő pártfogóké. A hadigondozói tisztséget nem lehet megváltani egy pár korona tagsági díjjal, ennek a tisztnak az elvállalása nem ezt a, szintén nemes és dicséretes áldozatkésztséget, a jótékonykodást jelenti, hanem a tevékeny személyes fáradozást egy árva, egy özvegy vagy egy rokkant gyámolítása tekintetében. Egy jó szó, egy vigasztaló látogatás, egy rövid bátorító, buzdító beszélgetés többet ér és jobban megfelel a gondozói munkának, mint bárminő anyagi segítség. Világért sem akarom ezzel lekicsinyelni vagy éppen kárhóztatni azt, hogy a hadigondozó esetleg ezt a nemes áldozatkésztséget is gyakorolja, hiszen a hadijótékonyosság terén ily alakban is még mindig szükségünk van a Maecenasokra, a jó szívekre, akik egy-egy könnyet ily úton is igyekeznek letörölni a sírók szeméiről, de egészben véve a hadigondozó tiszte mégis az ú. n.

patronázskodásban, a személyes gyámolítás, a lelki és erkölcsi jó irányú befolyás gyakorlásában áll.

A hadigondozási akció sikere így alapjában véve azon fog megfordulni, akadnak-e elegendő számmal az ily patronázmunkára szívesen vállalkozó és azt lelkiismeretesen betöltő hölgyek és urak, megvalósítható-e hát a miniszteri rendeletnek az a szép alapgondolata, hogy az állami és hatósági támogatáson kívül minden hadiárva, hadiözvegy és hadirokkant oldala mellett egy pártfogó vagy tanácsadó legyen odaállítva, aki az árvának atyja helyett atyja vagy anyja, az özvegynek, a rokkantnak, az egy családba tartozóknak személyes jó barátja, vigasztalója, gyámolítója legyen.

L. A hadigondozók teendői. Pozsony, 1917. Németül is megjelent: Die Aufgaben der Kriegsfürsorge, címmel 1917.

90. *Králik Lajosné*. A tevékeny felebaráti szeretetnek, a patronage-munkának egy vezéregyénisége szállt korai sírjába özv. dr. Králik Lajosné, szül. Szelényi Gizellával. Azok közé a kivételes szellemi tehetségekkel megáldott nők közé tartozott, akik a nők természetes hivatásköréből kiemelkedve, a legmagasabb erkölcsi kötelesség eszméjét, a társadalmi bajok orvoslását s ebből a legégetőbb, a legközvetlenebb feladatot, a nyomorban synylődő, elhagyatott és züllés útjára került embertársainknak s ezek közül is a legjobban arra szorultak, az elhagyatott gyermekeknek és züllésnek indult fiataloknak erkölcsi megmentését, állandó gondozását választották élethivatásukul.

Férje halála után, miután gyermekük nem volt, céltudatosan ennek a nagy eszmének, a gyermekvédelemnek szentelte minden idejét és tevékenységét. S e téren csakugyan nagy és maradandó munkát végzett. Önként jelentkezett a fiatalkorúak bíróságánál a pártfogói tisztre. A fiatalkorúak pozsonyi bírósága nagy örömmel és tisztelettel fogadta az önkéntes ajánlkózást s az első női pártfogó fáradságot nem ismerő munkáját azzal jutalmazta, hogy előterjesztést tett az igazságügyi miniszternek Králik Lajosnének pártfogó tisztviselővé leendő kinevezése iránt. A miniszter magáévá tette a javaslatot s így lett Králik Lajosné a pozsonyi fiatalkorúak bíróságánál az első női pártfogó tisztviselő. Feladatát mintaszerűen töltötte be. Nemcsak a reábízott hivatalos ügyekben járt el a legnagyobb lelkiismeretességgel és alapos-sággal, de a hivatalos kutatásai közben felfedezett új eseteket is vagy maga elintézte, vagy a bíróság elé hozta.

Lelke azonban nem érte be ennyivel. Látta, hogy mennyi új és új eset adja elő magát naponta, mennyi az elhagyott, a züllésnek indult gyermek és ifjú városunkban és közvetlen környékén, szüksége van tehát segítőtársakra. Ezt a gondolatát is csakhamar megvalósította. Előbb csak néhány barátnőjét, majd szé-

les ismeretsége köréből egy egész csapatját toborozta össze a pártfogói munkára vállalkozó hölgyeknek és uraknak. Így teremtette meg ő csendben, zajtalanul a pozsonyi pártfogók körét. Ha volt valahol kellemes pártfogó-nevelő tanfolyam, úgy a mienk bizonyára az volt. S a kedves kör lelke, vezére, aki a „felebaráti cselekvő szeretetre” mindnyájunkat inspirált és észrevétlenül tanított: az Ő volt, a mi „háziasszonyunk”, aki az „elnöki” tisztelet sem fogadta el.

Az Ő nemes szívét dicséri egy másik szép alkotása is: a patronage-leányotthon, vagyis a bíróság elé került leányoknak ideiglenes elhelyezésére szolgáló menhely megteremtése. Az udvarán álló épületet saját költségén alakította át erre a célra s jó ideig maga látta el s azután is mindig személyesen ügyelt fel az odahelyezett növendékekre.

1916-ban az ev. Diakonissza Anyaház választja védőasszonyává s új, nagy feladat hárul nemes szívére. Felügyelni az ott elhelyezett árvák és betegek gondozására. 1917-ben ismét új, még szélesebb munkamező nyílik meg előtte. Megalakult a Pozsonyi városi hadigondozó bizottság, melynek a városunkban lakó hadiözvegyek és hadiárvák felkutatása s azután állandó gondozása lőn feladata. Králik Lajosné ebből a hadi-patronageból is búsán kivette a maga részét. Javaslatára a pártfogók köre testületileg jelentkezett a hadigondozó bizottságba s a bizottság egész munkáját mi vettük át. A munka oroszlánrészét, a több száz özvegy és árva felkeresését, viszonyaik megállapítását, az egyes gondozók kijelölését, útbaigazítását, majd a valóságos gondozást is bizony legnagyobb részben Králik Lajosné végezte.

Fájdalom, a sok odaadó, lelkes és fáradságos munka csakhamar megőrölte a gyenge női testet. 1918. nyarán régebbi szivbaja erősen kiújult. Gondos orvosi ápolás akkor még talpra tudta állítani. S dolgozott tovább. Erős akarattal, bámulatos szellemi energiával még két évig vitte az összes patronage ügyeket a változott viszonyok között is, sőt ezalatt is hárult rá újabb feladat, az amerikai misszió gyermekgondozásában való segédkezés. Mult év tavaszán újból ágyba döntötte a kór s október 31-ére virradó reggel utolsó sóhajjal bevégezte munkás életét. Králik Lajosné a patronage munka terén maradandó emléket alkotott magának, megmutatta, milyennek kell lenni egy ideálisan mintaszerű pártfogónak.

L. Pozsonyi Hiradó. 1918. évf. nov. 2.

91. *Emlékezés a cseh rémuralom napjaira.* (A Pozsonyból kiüldözött magyar állami tanítónképezde által Cinkotán 1931. febr. 12-én tartott ünnepélyen mondott beszédből.) Nem is olyan régen történt, mindössze 12 éve még, hogy

a mi gyönyörűséges szép Pozsonyunkat, az ősi koronázó várost, ahol éppen akkor fejeztük be az új magyar tud. egyetem megszervezését, mint égből lecsapó villám elragadta tőlünk a világháború váratlan eredménye, a gyászos diplomáciai vereség. Így eshetett meg, hogy az alattomos, prédára leső belső ellenség megszállhatta és elrabolhatta tőlünk nemcsak Pozsonyt, de ezeréves hazánk területének kétharmadát, a Kárpátok szent bérceit, az erdős-völgyes szép Erdélyországot, az aranykalással ékes alvidéket...

Hát bizony ennyi ostorcsapás, ily rémséges tragédia átélése után mi is elmondhatnánk a költővel, hogy az Emlékezet csak új kínnal tölti el lelkünket.

Hát még ha hazánk szétszaggatásának részleteire gondolunk! Ha csak azt a véres epizódot, az 1919 február 12-én a pozsonyi piactéren lejátszódott barbár jelenetet idézzük lelki szemünk elé, amikor a nem remélt hatalmas zsákmánytól megittasodott, állig felfegyverzett cseh legionáriusok nagyvitézül bele-sortüzeltek a fegyvertelen magyar népgyűlés közepébe s hét magyar ember életét ontották ki, igazán minden ok nélkül, tisztán csak a magyarság pusztítása, kevesbitése céljából. Vagy nem elég-e a Fadrusz János egyik legszebb műremekének, a minden szépérzékű és lovagias gondolkozású embert hódolatrakészítő gyönyörűséges Mária Terézia szobornak hajmeresztő szétrombolására, vagy a dévényi magyar kapu őroszlopának barbár lerombolására gondolunk.

Bizony, ilyen emlékekre, amiket ott személyesen kellett át-élnünk, ma is elszorul a lelkünk, ökölbe szorul a kezünk. Hát lehetséges, hogy ilyen égbekiáltó igazságtalanságok, ilyen kultúratipró gonoszságok megtorlás nélkül maradjanak. Fennmaradhatnak-e ilyen erkölcsi alap nélküli békeparancsok, ilyen nyilvánvaló történelmi hazugságokra és hamisításokra épített mesterséges államtakolmányok?

De ne folytassuk a panaszkodást.

Én mai megemlékezésemmel nem akarom felszaggatni és kitergetni sebeinket, nem akarom Jeremiádokkal izgatni bánatos érzelmeinket. Csupán azt kívánom pár szóval igazolni s különösen kedves fiatal hölgyeink szívébe ajánlani, hogy bármilyen nagy okunk van az elkeseredésre és a panaszokra, nem szabad hazafias bánatunkat egyoldalú túlzásba vinni, nem szabad kétségbeesni hazánk sorsa és jobb jövője felett. Részemről azért éppen megfordítanám a Bajza József ismert pessimista versszakának értelmét és azt szeretném szívükbe vésní, hogy multunkban volt sok öröm is, jövőnkben pedig, a magyar feltámadásban rendíthetetlen hittel kell bízunk és remélnünk.

(Kéziratban).

D. Budapest.

1921. őszén a csehek egyoldalúan felmondták a pozsonyi Erzsébet-tud. egyetem jogtanáraival 1919. februárjában három évre kötött ottmaradhatási szerződésünket és máról holnapra kitétek bennünket az ősi koronázó városból. Így költöztünk át — sok viszontagság után mi is — a már két évvel előbb kiüldözött orvosi és bölcsészeti kari kartársaink után — Budapestre. Helyzetünknek megfelelő helyen, a „Szegényház utcában” adott nekünk meghúzóási helyet a székes főváros. Itt tartottam én is előadásaimat közel egy évig. Az ugyanezen időben Szegedre leköltözött volt kolozsvári kartársaim 1922-ben szeretettel visszahívtak a régi kolozsvári katedrára. Másfél évig a többi vándortanár társaimmal én is lejártam Budapestről Szegedre előadásaim megtartására. Az akkori rettenetes lakási viszonyok között megfelelő lakást nem tudtam Szegeden keríteni, így történt, hogy Vargha Ferenc koronaügyész barátom szíves unszolására elvállaltam mellette a koronaügyészhelyettesi állást (mint a jogegységi ügyek előadója.). 1923. május 15-én neveztet ki erre a díszes állásra a Kormányzó Úr Öfóméltósága s ennek folytán júniusban, előadásaim befejeztével búcsút kellett mondanom szívem szerinti élethivatásomnak s az igazságügyi szolgálatba, életem utolsó állomására léptem.

Hétés felévi koronaügyészhelyettesi működésem után a Kormányzó Úr Ö Fmga a kir. Kuria tanácselnökévé, majd 1935. évi június 23-án koronaügyésszé neveztet ki. Ebben a minőségemben lettem tagja (szolgálatom befejeztéig) az Országgyűlés Felsőházának. Igazságügyminiszteri kinevezés alapján három éven át (1938—1940.) elnöke voltam az Egységes bírói és ügyvédi vizsgáló bizottságnak.

92. *Kuriai tanácselnöki eskütételem alkalmával.* Budapest, 1930. okt. 31. Részemről a tanácselnöki méltóságot úgy fogom fel, mint a kir. Kuria igazságszolgáltatási tevékenységében való nagyobb, a rendesnél is fokozottabb és odaadóbb munkára való elkötelezést. Azt hiszem, nincs közöttünk nézeteltérés arra nézve, hogy a büntető igazságszolgáltatás vezérelvei: a feltétlen törvénytisztelet és az igazság olthatatlan szeretete, — a törvény alkalmazásánál az állami közérdek, a társadalmi élet igazi követelményeinek és a terhelt jogos érdekeinek, méltánylást érdemlő körülményeinek egyenlően gondos és lelkiismeretes figyelembevétel, — a büntetés kiszabásánál pedig az igazságos szigorznak a méltányossággal és az emberisésséggel való összeegyeztetése. Ezek a vezérelvek és eszmények élnek és égnek az én lelkemben is, már évtizedek óta és ma is, mikor a bírói esküt letettem.

Bármennyire él azonban bennem is a törvény feltétlen tisztelete, mint az első és legfőbb bírói parancsolat, de sohasem helyeseltem a törvény értelmezésénél a betűimádást, a törvény betűihez való szolgálai ragaszkodást. Különösen a büntetőbírónak, aki embertársai cselekményeit értékelni, a vádlottak bűnös vagy nem bűnös volta felett döntenie van hivatva, soha nem szabad szeme előtt téveszteni a régi római jogi tételt: *Scire leges non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem.* A büntetőjogi szabályok ugyan mindig szorosan magyarázandók, kiterjesztő

magyaráztatnak, analog alkalmazásnak az anyagi jogban nincs helye, ez azonban nem azt jelenti, hogy csak a szavak nyelvtani értelmét kellene nézünk. A BTK. végső célja is kétségen felül a társadalom, a közösség jóléte, a salus reipublicae. A büntető bírónak a törvény ratióját, a közérdeket, az államélet legelső követelményét és legfőbb célját mindig szem előtt kell tartania.

A büntetőperjogi szabályok értelmezésénél és alkalmazásánál még inkább szükség van erre a bátor, a törvény betűi felett álló legfőbb tételt követő gyakorlatra, nehogy a formalismus fertőjébe süllyedjünk s a betűhöz, a formához való görcsös ragaszkodásból elnézzük az anyagi igazság megcsúfolását.

Épúgy nem habozom kifejezni azt a meggyőződésemet, hogy bár legmagasabb eszményemnek én is az igazságot ismerem és hirdetem, de az igazságosság alatt nem a bekötött szemű Justitia szobrát, nem a „fiat justitia pereat mundus” merev elvét értem, hanem a nyílt tekintetű, a társadalmi élet minden oldalát figyelemmel kísérő és annak követelményeit mindig számbavevő igazságot, az Aristoteles „kiegyenlítő” igazságának gondolatát értem. A büntető bírónak nem szabad behunytt szemmel ítélkeznie. Ellenkezőleg, át kell tekintenie és meg kell látnia a való élet adottságait, fel kell kutatnia minden egyes esetben a bűnelkövetés okait, számba kell vennie a kiszabandó büntetés várható hatását, mind a sértettnek nyújtandó elégtétel, mind az elítélt lelki ségére kívánatos befolyás tekintetében.

(Kéziratban).

93. *Koronaügyészi eskütételem alkalmával.* 1935. július 3. M. t. teljes ülés. Én jól tudom és érzem, hogy ezt a legmagasabb kitüntetést és az illetékes legmagasabb tényezők előlegezett bizalmát nem a 12 évi, tehát elég rövid gyakorlati igazságügyi szolgálatomnak köszönhetem, hanem első sorban az ezt megelőző 30 évi jogtanári pályámon és azóta is kifejtett, tehát több mint 40 évi szakirodalmi munkásságom érdemén felül megbecsüléséül és jutalmául tekinthetem s kineveztetésemben az én igénytelen személyemen át a magyar büntetőjogi tudományosság megtiszteltetését és kitüntetését látom.

Mik lesznek azok a vezérelvek, amiket koronaügyészi működésemben követni fogok s mik lesznek ideáljaim törekvésemben, ezt úgy vélem, nem szükséges hosszasan fejtegetnem. Új eszméket, új vezérelveket egyáltalán nem hirdetek és nem követek, hiszen a magyar büntető igazságszolgáltatás igazi alapszlopai már ősi alkotmányunkban kialakultak, a mai modern bűnvádi eljárás vezérelveit pedig a Bp. fényesen kicsiszolta. Ezeket a tradicionális eszméket és elveket óhajtom én is követni. Ezek mellett hűségesen követni kívánom eddigi koronaügyész elődeim közös ideáljait, azt a hagyományos magyar kir.

ügyészi közszellemet, amit már Kozma Sándor, még csak kir. főügyészi címmel, de mint a magyar kir. ügyészi intézmény ki-formáló Mestere oly remekül körvonalozott, hogy a kir. ügyész-ség, tehát a koronaügyész is: a törvények őre, a jól felfogott ál-lami közérdek képviselője és az anyagi igazság érvényesítésének mozgatója a büntető perekben.

Az én felfogásom szerint is a koronaügyész működésének első vezérelve a törvényesség. A törvények tiszteletben tartása és a jogegység megóvása felett örökös mellettt ott áll azonban az én meggyőződésem szerint is a büntető igazságosság, mint a törvények végső célja, amelynek két arca van, egyik a kímélet-len szigor a valóban nagy és közveszélyes büntettekkel szem-ben, másik a méltányosság és elnézés a nem romlott lelkületű kis bűnelkövetőkkel szemben. Viszont még az igazságosságnál is szentebb elv a haza jóléte, a salus reipublicae, ami hön szeretett hazánk és nemzetünk fennmaradásának, integritása helyreállításának legfőbb törvényként való szem előtt tartását jelenti.

A koronaügyész további feladata azonban nézetem szerint a büntető jogszabályok javítása, tökéletesítése, a büntető törvény-hozás fejlesztése tekintetében is az éclairneur, a pionir szerepét végezni. A koronaügyésznek nem csupán a büntető igazságszol-gáltatás külső egyöntetűségét kell szemé előtt tartania, — nem-csak a törvények alkalmazásában a bíróságok és a kir. ügyész-ségi tagok által elkövetett tévedéseket, ingadozásokat kell meglátnia s mint legfőbb kritikusnak a hibák és tévedések orvoslása iránt a szükséges lépéseket megtennie, hanem magas állásánál fogva kell hogy meglássa a fennálló büntető törvények fogyatkozásait is s erészben a szükséges reformoknak idejében való előkészítése és törvényhozási úton való keresztülvitele érdekében szolgálá-tára álljon az igazságügyminiszternek és a törvényhozásnak.

Végül alig szükséges különösebben hangsúlyoznom, hogy új állásom mindennapi munkájában első jelszavam lesz, hogy mint a magyar minisztere public legfelső tagja, valóban mindenkinek, aki hozzám fordul, tehát a m. t. bíró és kir. ügyész kartársaim-nak is a legnagyobb készséggel álljak szolgálatára. Mint korona-ügyész betű szerint szolgálja kívánok lenni a közérdeknek, vagyis bárminő jogerőssé vált törvénysértés miatt mindig bárkinek rendelkezésére állok s legnagyobb örömet méltóztatnak nekem szerezni, ha bármiben segítségére lehetek szeretett volt bíró tár-saimnak is.

L. M. Jogi Szemle 1935. évi XVI. köt. szept. 257. l.

94. *Az egységes bírói és ügyvédi vizsgabizottság teljes ülésén* (Budapest 1938. február 7.) mondott elnöki megnyitó beszédből. Az egységes bírói és ügyvédi vizsga a gyakorlati élet-pályákra lépő fiatalabb jogásztársainknak a legutolsó s egyben

a legmagasabb jogi képesítést nyújtó vizsgájuk. Az itt nyert diplomát tekintik a fennálló törvények és rendeletek a legnagyobb jogi képesítést igazoló minősítő oklevélnek, melynek birtoka megnyitja a fiatal jogászember előtt a bírói, az ügyvédi, a közjegyzői, a legmagasabb közigazgatási állások elnyerésének kapuit. A mi bizottságunk döntése tehát afelett, hogy egy, a jogi tanulmányait és a gyakorlat éveit is elvégzett fiatal embert oda-bocsátunk-e az említett magas állásokra pályázók közé, kétségtelenül igen nagyszúlyú és felelősségteljes határozat, mely a jogi oktatás, a jogásznevelés és a szociális kérdések, a főiskolát végzett fiatalok selectiójának nagy problémájába torkolódik bele.

A *bírói és ügyvédi oklevél* kiadása elsősorban *jogi oktatási, illetőleg jogásznevelésügyi kérdés*, hiszen nekünk is a vizsgázó fiatal jogászok jogi ismereteit, a fennálló törvényekben és más jogszabályokban, a bírói gyakorlat körében való tájékozottságukat, a törvények és más jogszabályok alkalmazására való képességüket, jogászai ítélőképességüket kell elbírálnunk és csak olyan jelöltet szabad az állami és társadalmi élet legfontosabb jogi posztójának elfoglalására képesítenünk, akire nézve bizonyosságot szereztünk afelett, hogy a törvényekben való biztos jártaságával, a bírói gyakorlat ismeretével és jogászai észjárásával hasznára lesz embertársainak és az egész társadalomnak s az államnak. Vagyis negative kifejezve: a törvényekben és a bírói gyakorlatban járatlan, a jogszabályok helyes értelmezésére és alkalmazására képtelen, tehetségtelen embert nem szabad az állam és a társadalom nyakára bocsátanunk, mert az ilyen egyén csak ártalmára, kárára lesz az igazságszolgáltatásnak és a jogkereső közönségnek. Bármennyire méltánylandó *emberiességi* tekintetek szóljanak ilyenkor a jelölt mellett, a helyes megoldás mégis csak az elbuktatás, a vizsga el nem fogadása lehet, akárhányszor kísérli meg a jelölt a javítást vagy a teljes vizsga ismétlését.

Méltóztassanak megbocsátani, hogy ezt az elvi felfogásomat ily nyíltan kimondottam és amelyre nézve kérem a bizottság m. t. tagjait, hogy ilyen kritikus esetek feletti döntésnél ezt a szigorúbb felfogást is mindig fontolóra venni méltóztassanak.

Vizsont épenilyen nyíltsággal és határozottsággal akarom kiemelni, hogy amikor nem ilyen teljes tudatlanság és tehetségtelenség, vagy teljes készületlenség esete áll előttünk és eddigi tapasztalataim alapján örömmel állítom, hogy ezek csak kivételes esetek, — de amikor azt állapítjuk meg, hogy a jelölt tisztességesen elkészült és megüti a jöközepes mértéket, az átlagos színvonalat, ilyen esetekben részemről *a méltányosság és a megértés embere vagyok*. Épen mint régi tanárember bátor vagyok a bizottság m. t. tagjainak figyelmébe ajánlani azt a több évtizedes tapasztalataim alapján leszűrődött meggyőződésemet,

hogy igazságtalanság a vizsgázó fiatalembertől annyi tudást, annyi tapasztalatot, a jogszabályok alkalmazásában annyi rutint és készséget követelni, mint amennyi a censorokban megvan.

(Kéziratban.)

95. *Karl Binding*. Egy bámulatosan gazdag eredményű tanári és írói életpálya zárult le 1920 április 7-én Binding Károly, volt lipcsei egyetemi tanár halálával. 47 évet töltött egyetemi katedrán, ebből 40-et a lipcsei egyetemen, melynek egyik legnagyobb díszé és büszkesége volt a XIX. század nagy jogászprofesszorai között. Irodalmi műveivel, különösen a nevéhez fűződő norma elméletével, éppen egy félszázad óta volt elismert vezére a német büntetőjogi irodalomnak, igazi tanítómestere, legkimagaslóbb szellemóriása s egyúttal legfáradhatatlanabb munkása a büntetőjogtudománynak.

Binding azok közül az igazi nagy tanítómesterek közül való volt, akik nem egy egyetem, nem egy nemzet, hanem az egész művelt tudományos világ s nem egy-két nemzedék, de hosszú századok tudományszomjas emberei részére dolgoztak és világoztak. Az ő norma-elmélete, az ő alapfelfogása a jogról, a jogtalan és a büntetendő cselekmény lényegéről, a jog és az erkölcs összefüggéséről már halála előtt közkinccse lett a művelt világ jogászaianak s előreláthatólag hosszú időközön át lesz uralkodó elmélete a jogtudománynak.

Kiindulási pontját a büntetőjogi tudomány művelésében, az ú. n. dogmatizálást, a tételes büntetőjog elemzését és kifejtését sokan nem tették és nem teszik magukévá. Így közismert dolog, hogy ezzel a felfogással, a Binding dogmatikus iskolájával szemben *Liszt*, volt berlini egyetemi tanár, éles harcot indított, melynek eredménye lett a különböző nevű reform-iskolák kialakulása. De ha ebben a több évtizedre nyuló büntetőjogi „iskolaháborúban” a pálmát a reformereknek kell is adnunk a tekintetben, hogy a tételes jog dogmatikai kifejtésén kívül a társadalom védelmének, a bűnelkövetés és a büntettek elleni céltudatos küzdelemnek a problémáit is a büntetőjogtudomány feladatai közé sorozzuk, akkor is és azoknak is, akik pedig egyenesen szembehelyezkednek a Binding irányával, el kell ismerniök az ő alapfelfogásának s az általa képviselt dogmatikus iskolának a büntetőjogi tudomány fejlesztése, a büntető joggyakorlat színvonalának emelése körül szerzett elévülhetetlen érdemeit.

Binding volt az, aki valóságos vasvesszővel verte le a reform-iskoláknak vadhajtásait, azokat a túlzásokat, amiket a reformálás vágyától elragadott célszerűsködők, egy ideig maga Liszt is, világgá bocsátottak és vitatni akartak. Binding mutatott rá törhetetlen eréllyel és meg nem alkuvo határozottsággal, hogy a büntetőjog legelső alapelve, igazi fundamentuma az igazságos

megtorlás eszméje. A büntetés előfeltétele pedig a *bűnösség* és a *beszámitás*, a cselekményért való *felelősség*. Ezeket a legfőbb alapelveket ő mentette meg a reformerek túlmerész javaslatával és imbolygásaival szemben. Hogy ezek az eszmék ma és beláthatatlan ideig jövőre is alapelvei maradtak a büntetőjognak s hogy a mai büntetőjogi tudományban — egy-két túlzótól eltekintve — a reformerek körében is uralkodó eszmékké lettek, ebben a munka és a dicsőség oroszlánrésze feltétlenül Bindinget illeti meg.

Binding halálával a német tudományosságot, sőt az egész kulturvilág büntetőjogi tudományát ért nagy veszteséget enyhíti, illetőleg kárpótol bennünket az ő kidőlteért az a ritka szerencse, ami csak a kiválasztottaknak jut osztályrészül, hogy élete főművét, amit mint fiatal kezdő tanár életcéljául tűzött ki, a „Normen“-t, sikerült a tanári pályától való nyugalomba vonulása után befejeznie. Ugyancsak kiadhatta ő maga összegyűjtött büntetőjogi és büntető perjogi nagyobb dolgozatait két vastos kötetben, melyekben régibb tanulmányait átdolgozta, kiégszítette, több, eddig meg nem jelent tanulmányát is közreadta. Valamint összeszedte ugyancsak a nyugalom éveiben különböző közjogi tanulmányait és egy kötetben ezeket is közrebocsátotta 1920-ban, amivel — mint önérzetesen mondja — bizonyítani kívánta, hogy nem volt egyoldalúan büntetőjogász.

Életének utolsó hét éve alatt, hét vastos kötet munkát és számos új tanulmányt rendezett sajtó alá s szellemi kincstárát teljesen befejezve adhatta át a német jogászságnak.

L. Binding Károly emlékezete. M. Tud. Akadémiai Emlékbeszédek. XIX. köt. 9. sz. 1926.

96. *Vargha Ferenc* nyugalomba vonulása. A törvénykezési szünet első napjaiban, amikor a legfelső bíróságunk és a mellette működő koronaügyészség tagjai tízhavi komoly munka után a jól megérdemelt nyolcheti szabadságukra mentek, ebben a kikeresetten legcsendesebb időpontban vonult el, most már nem a nyolcheti, de a hivatalos nyugalomba a magyar bírói és kir. ügyészi kar egyik legkimagaslóbb vezéregyénisége, Magyarország eddigi koronaügyésze: *Vargha Ferenc*. Csak hű maradt önmagához ezzel a tényével is. A szünetnélküli hasznos munka embere, a puritán becsületességű, a nyilvános szerepléstől, az ünnepektetéstől irtózó „nagybíró“ megbírálta önmagát s úgy találta, hogy 48 évi hivatali szolgálat bevégeztével — habár testi és szellemi erejének birtokában még el tudná látni hivatalát — itt az ideje, hogy átengedje a fényes pozíciót a nálánál fiatalabbnak, ő pedig éljen most már egyedül könyvtárának, az irodalomnak s különösen kedvenc studiumának, a kriminálpszichológiának.

A magyar bírói s ügyészi kar méltó büszkeséggel és dicsekvéssel ünnepelheti Vargha Ferencet, aki tisztán a maga istenadta tehetségével és vasszorgalmával küzdötte fel magát a legmagasabb bírói és ügyészi állásokba s aki mint a kir. Kúria tanácselnöke és mint koronaügyész, modern kiadású megtestesítője volt a Jókai búbajos regényeiben idealizált régi jó táblabíráknak és szeptemvireknek, másfelől egy félszázadon át vezetője, úttörője volt a büntetőjogi reformtörekvéseknek s a büntetőjogi és a kriminológiai tudományok előrevitelében is, — dacára, hogy nem volt professzor, — a legelső tudósaink között foglal helyet, a bűnügyi lélektan tudományának pedig máig ő a legkiválóbb magyar munkása.

Vargha Ferenc egyéniségének első jellemvonása a munka olthatatlan szeretete. 24 éves korától kezdve, amikor mint kassai törvényszéki aljegyző megkezdte igazságügyi szolgálatát, 48 hosszú éven át, igazán éjt-napot összefogva, minden percét gondosan felhasználva, mindig a magyar igazságszolgáltatás előmenetelén, felvirágoztatásán dolgozott. A munkának ez a fanatikus szerelme azonban párosul nála a zseniális ember villámgyors észjárásával, a teremtés, az alkotás vágyával és a legszélesebb körű tudományos megalapozottsággal.

Életcéljául és hivatásául már fiatal korában a büntetőjog művelését, a magyar büntető igazságszolgáltatásnak minél magasabb színvonalra emelését tűzte ki. Két szerencsés körülmény találkozott össze, hogy ezt az életcélt oly fényesen megoldhatta és hivatásához hű maradhatott egész pályáján. Egyik, hogy éppen az ő tetterős ifjú korában indult meg a büntetőjog terén a természettudományi módszerek alkalmazása, ami az ú. n. kriminológiai melléktudományokat teremtette meg. Vargha a fiatalember lelkesedésével csatlakozott ehhez az új iskolához s alapos és élvezetes cikkeivel és nagyobb tanulmányaival egykettőre maga is ennek az új modern büntetőjogi iskolának egyik legbuzgóbb magyar művelője és vezére lett.

A másik szerencsés körülmény a büntető eljárásunk kodifikációjának az ő élete delére eső befejezése. A kódex végleges kidolgozásában a sok kiváló előd mellett, Balogh Jenő és Vargha Ferenc, előbbi, mint az elmélet, utóbbi, mint a gyakorlat legalaposabb ismerője, vették ki a munka oroszlán részét. Ők írták meg aztán — Edvi Illés Károllyal társulva — a kész törvényt máig leghatalmasabb kommentárját is. Ebben a nagy kommentárban különösen a perorvoslatokra vonatkozó fejtegetései Varghának három évtizeden át irányító fáklyái lettek a magyar büntető jogszolgáltatásnak.

Jellemének legsajátosabb s legbecsesebb vonása a tárgyi igazsághoz való tántoríthatatlan ragaszkodás, az elfogulatlan igazságkeresés és a bátor, őszinte szókimondás. Véleményét, meggyőződését rideg őszinteséggel kimondta és megmondta bár-

kinek. De sohasem vindikálta magának a csalhatatlanságot és nem ragaszkodott csökönyösen az egyszer kimondott nézetéhez. Tisztelte a mások véleményét s ha meggyőződött ellenfelének az igazságaról, kész volt revideálni a magáét.

Koronaügyész korábban különösen bántotta, ha a kir. Kúria valamely kérdésben a törvény betüihez kötötte magát s nem mert a szabadabb magyarázatba belemenni. Az ő magasröptű, emelkedett szelleme azt tartotta, hogy a törvény is csak fogantyú, mellyel a bíró az anyagi igazságot és a társadalom javát köteles érvényrejuttatni. Ezért ostromozta folyton a betüimádást, a régi copfokhoz, a sablonhoz való merev ragaszkodást.

Szigorú bíró volt. De csak a nagy bűnösökkel, a társadalomra veszélyes, antiszociális egyénekkel szemben. Mint szociológus mindig azt hirdette, hogy a büntetés vezérelve a célszerűség és a társadalmi hasznosság. Ennek a szociális követelménynek felel meg az antiszociális büntettek és büntettesek szigorúbb büntetése. Ez vezette őt a hadseregszállító panamisták és az árdrágítók, majd a felforgató kommunisták szigorú elítélésére. Felsőházi felszólalásai közül legnagyobb hatást a kommunisták, mint a társadalmi élet legveszélyesebb ellenségei elleni nemzetközi fellépés sürgetésével érte el. A jelentéktelen sértésekkel, az alkalmi bűnelkövetőkkel szemben azonban feleslegesen tartotta a szigort. A „*minima non curat praetor*” elvét mindig bátran hangoztatta.

Kriminálpszichológiai tanulmányai közül legbecsesebbek a megtorlás és a védekezés pszichológiájáról, az izgatás és a terror pszichológiájáról írt nagyobb dolgozatai. Ezekben már a kiforrott tudós, a gazdag élettapasztalatokkal rendelkező bölcs ember és igazságos bíró szól hozzánk és a következő generációkhoz, melyek sokáig mesterművek gyanánt fogják azokat forgatni.

Ez a tudós és szociálpolitikus bíró mindezekon felül igazi jólelkű ember. Vargha Ferenc, aki nem húny szemet az emberek hibái felett, aki éles szókimondással mutat rá a társadalmi ferdeségekre, aki kíméletlenül ostromozza a törvények fogyatkozásait és a bírói gyakorlat botlásait, a formalizmus uralmát, a betüirágást, ez a szigorú kritikus mindig szívesen nyújt segítő kezét a bajbajutottaknak, mindig meleg barátja a törekvő, szorgalmas embereknek.

L. Budapesti Hírlap 1930 évi szept. 14. sz.

97. Az ügyvédi rendtartási törvényjavaslat felsőházi plenáris tárgyalásán mondott előadói beszédből. A képviselőház által elfogadott törvényjavaslat a magyar intelligenciának egyik legértékesebb, a közéletben leggyakrabban szereplő csoportjának, az ügyvédi karnak a jogviszonyait kívánja újonnan szabá-

lyozni. Az ügyvédek közismerten a társadalom legkülönbözőbb rétegeihez tartozó embereknek ügyes-bajos dolgaikban, ügynevezett perenkívüli ügyeikben jogi tanácsadói, segítőtársai, polgári pereikben jogi meghatalmazottjai és képviselői, bűnügyeikben pedig védői, általában az igazságszolgáltatásnak a bíróság és az ügyészség mellett a másik főtényezői. Mindegyik szerepükben igen hasznos és fontos szolgálatot teljesítenek úgy a magánosoknak, mint a köznek. A magánosoknak most vagyoni jogi követelési ügyeikben, majd becsületük, szabadságuk, talán az életük megmentése érdekében szólalnak fel és érvényesítik a méltányosság és az emberi igazság eszméjét a bíróságok előtt. A közéletben a visszaélések ostromozásával igyekeznek a közszabadságjogokat megoltalmazni és védelmezni. A magyar ügyvédi karnak a magyar alkotmány védelmé terén elévülhetetlen érdemeit nem kisebb ember, mint a haza bölcse, Deák Ferenc ismeri el, abban a közismert mondásában, hogy „alkotmányunk maiglan fennállását hazánk ügyvédjeinek, ennek a tiszteletreméltó osztálynak köszönheti.” A jelen törvényjavaslat benyújtására az ügyvédségnek két krónikus baja: az ügyvédi túlzásfoltosság és az ügyvédi nyomor szolgáltatott okot. Tisztában vagyunk ugyan azzal, hogy ennek a törvényjavaslatnak a törvényerőre emelése nem fogja rögtön megszüntetni a bajokat, mert hiszen a túlzásfoltosság és a nyomor nemcsak az ügyvédi karnál jelentkeznek, ezek a bajok Trianonban gyökereznek. Hiszen, ha Nagy-Magyarország volnánk, volna kereseti lehetőség, jobb lenne az elhelyezkedési lehetőség is, mert volna hova menni az ügyvédeknek. Ezek a bajok egyetemes jellegű bajjai a magyar társadalomnak s ezeket mint szociális bajokat csak teljes összefogással lehet s ügyis nagy nehezen orvosolni.

Kétségtelen azonban az is, hogy ha a javaslatból törvény lesz, az abban foglalt sok üdvös újítás emelni fogja az ügyvédek erkölcsi nivóját s az autonómia is megerősödik. Ezek feltétlenül hozzájárulnak majd a bajok enyhítéséhez. A törvényjavaslat célkitűzését tehát én a következőkben látom. Először is az ügyvédi kamarák szervezetét erősíti, amikor több új bizottságot állít fel, helyi bizottságokat, összeférhetetlenségi bizottságot, felvételi bizottságot és az összes ügyvédi kamarákra nézve alakít egy országos ügyvédbizottságot, amely egyrészt tanácsadó szerve lesz a miniszternek az országos ügyvédi kérdésekben és általános jogalkotási kérdésekben, ezenkívül felsőbb fóruma lesz a kamaráknak az autonómiai kérdésekben, mint a kamarák végső fóruma. A másik cél az, hogy az ügyvédségbe való felvétel szabályainak szigorításával és a kizáró okok megállapításával az ügyvédségből a nem alkalmas, az oda nem való elemeket kihagyva, az ügyvédség létszámát mégis csak valamivel visszaszorítsa. A harmadik cél az, hogy a helyettes ügyvédi intézmény létesítésével a fiatalságnak mód nyujtassék arra, hogy elhelyez-

kedjék, mielőtt önálló ügyvédi irodát tudna nyitni. Végül célja a javaslatnak, hogy az összeférhetetlenség szigorú szabályozásával, az ügyvédi kötelességek szigorú előírásával, valamint a fegyelmi eljárás szigorításával az ügyvédi kar erkölcsi nivóját fenntartsa, illetőleg fokozza.

Nem kívánom ezúttal a numerus clausus ellen és mellett felhozott érveket boncolgatni és bírálgatni, annál kevésbé, mert a javaslat indokolásában nagyon bölcsen rámutat arra, hogy ezúttal tulajdonképpen nem elvi döntésről, nem a kérdés elméleti megoldásáról van szó. Ez a javaslat a gyakorlati élet igényeit, exigenciáit akarja kielégíteni, az ügyvédség bajain akar segíteni. A javaslat azon az állásponton van, hogy a numerus clausus bevezetése nálunk nem kívánatos, fenntartja a szabad ügyvédség elvét, viszont a javaslat módot ad arra is, hogy ha mégis a szükség csakugyan rákényszerítené az ügyvédi kart és az igazságügyminiszter úr hozzájárulna ehhez, akkor legyen mód rá legalább részlegesen bevezetni a numerus clausust is. Ez tehát egy közzétítő megoldás.

Részemről csak helyeselhetem a javaslat álláspontját. Az ügyvédi pálya Magyarországon — eltekintve az 1849 utáni szomorú abszolutisztikus korszaktól — mindig szabad pálya volt és a magyar mentalitás az ügyvéd fogalmához mindig valósággal odatapadónak gondolta a függetlenséget, a szabad pályaválasztás gondolatát. Ez a szabad ügyvédség tette lehetővé nálunk, hogy bármely fiatalember, ha megtudta szerezni elméleti tanulmányok, esetleg anyagi nehézségek árán az ügyvédi diplomát, beléphetett az ügyvédi karba, régebben rendi, most pedig társadalmi, felekezeti, vagyoni és nemzetiségi különbség nélkül. Tehát megadatott a lehetőség arra, hogy aránylag fiatal emberek korán beléphessenek a közéletbe és a maguk istenadta tehetségét érvényesíthessék embertársaik és a társadalom javára. Kétségtelenül ma is az ügyvédi pályának ez a függetlensége a legfőbb vonzóereje és éppen ezért látjuk, hogy a fiatalság nagy része ezen a pályán próbál elhelyezkedni. Ilyen formán ennek a pályának ajtaját bezárni és 15—30 esztendeig egyetlen embert sem engedni be az ügyvédi karba, ez mindenesetre az ifjúság ellen való, nem elfogadható álláspont lenne.

A javaslat tehát a gyakorlati követelményeket úgy próbálja kielégíteni, hogy elvileg fenntartja ezt az álláspontot, azonban egyfelől szigorú felvételi feltételeket állapít meg, hogy ilyenformán meg lehessen mintegy rostálni a jelentkezőket, másfelől az 51. §. módot ad arra, hogy amennyiben az ügyvédi kamarák maguk kéri, a numerus clausus bevezethető legyen bizonyos helyeken, ahol valósággal nem tudnak már egymástól megélni az ügyvédek. Az 51. §. szerencsés kísérlet a kibékítésre a két ellentétes álláspont között, mert hiszen a szabad ügyvédség hívei megelégedhetnek azzal, hogy az elvi álláspont megmarad és

ezentúl is be lehet jönnie bárkinek az ügyvédi karba, azonban ha csakugyan kényszerítő körülmények kívánják, ez esetben meg lehet kísérelni a numerus clausus bevezetését, de csak bizonyos feltételek mellett, amely feltételek között a legfontosabbnak látom a miniszter abszolút vétőjét.

A kompromisszuális megoldásokat könnyű ócsárolni, azonban a gyakorlati élet, a politikai egzisztenciák a törvényhozást is sokszor rákényszerítik ilyen kompromisszuális megoldásokra és én azt hiszem, hogy a miniszter úrnak ezzel az eredeti gondolatával a kérdés egyelőre nyugvópontonra juthat.

Ha azonban a bajok gyökerét akarjuk orvosolni, vissza kell mennünk az egyetem kapuihoz és ott mindjárt a jogáspályára való jelentkezésnél kell a legszigorúbb szelekciót gyakorolni. Meg vagyok győződve, hogy ha a jogi oktatás reformjának immár ötven esztendő óta húzódo reformja végre megoldáshoz jut, akkor bizonyára az ügyvédi kar szellemi nivója is feltétlenül emelkedni fog. Sajnos, ha ez a reform keresztül megy is, bizonyára megint csak évek hosszú sora fog elmúlni addig, amíg ez a reform éreztetni fogja a maga üdvös hatását az ügyvédi túlszűfolttság és az ügyvédi nyomor megszüntetése tekintetében.

L. Felsőházi Napló 1937. évi január 28.

98. *A felsőház egyenrangúsága.* A bírói és kir. ügyészi kar részéről is pár szóval kifejezni kívánom legnagyobb örömünket afelett, hogy a jelen törvényjavaslat ki akarja köszörülni azt a csorbát, amit az 1926. évi 22. t. c. ejtett az új szervezetű felsőházon a régi főrendiházhoz viszonyítottam. Csak helyeselni tudjuk, hogy az országgyűlés visszatér a paritás álláspontjára, vagyis a felsőháznak megadja a teljes egyenrangúságot a képviselőházzal. Részemről azonban szerettem volna, ha a javaslat első szakasza ünnepélyesebb szavakkal fejezte volna ki, hogy a felsőház, mint a magyar törvényhozásnak az országgyűlés másik házával egyenrangú tényezője, ugyanazzal a jogkörrel bír, mint a volt főrendiház.

De azt az aggályomat sem hallgathatom el, hogy ha a törvényjavaslat elfogadta is az elvet, hogy a felső és alsóház egyenrangúak, a valóságban ez még sem jelenti a teljes egyenrangúságot. Sajnos, bizonyos inferioritás ezután is megmarad a felsőház hátrányára. Mert hiába tárgyaljuk mi le a törvényjavaslatokat, előbb bizottságokban, aztán plénumban, de a módosítási javaslataink, kéréseink sokszor talán legtöbbször — papíron maradnak. Miért? Egyszerűen azért, mert az alsóházhoz való visszaküldés nehézkes és időtrábló módját ritkán választjuk s inkább beletörődünk abba, hogy a kívánt módosításokat ejtsük el, illetőleg csak a jelentésekben vagy a naplóban fejezzük ki óhajainkat.

Pedig nézetem szerint, miután a felsőház tagjai a legkülönbözőbb társadalmi tagozatok kiválóságából vannak kiszemelve, ezt a nagy erkölcsi és szellemi tőkét jobban kellene értékesítenünk a törvények szövegének megállapításánál is. Legalább is a nagyobb fontosságú törvények megalkotásánál. Erre az lenne a legalkalmasabb mód, amit már egy törvényünk elfogadott, t. i. a magyar magánjogi törvénykönyvi javaslat tárgyalásáról szóló 1931. évi 22. t. c., mely kimondta, hogy ennek a javaslatnak a tárgyalására a két ház egyenlő számú tagokból álló bizottságot küld ki s ezek együttesen fogják letárgyalni a javaslat szakaszait. Ezt a módozatot lehetne más fontos törvények tárgyalásánál is alkalmazásba venni, mert így a felsőház tagjainak a módosításai, illetőleg javaslatai is, ha a bizottság elfogadja azokat, belejuthatnának a törvény szövegébe.

Még egy kifogásom van a javaslat ellen. Ez az, hogy nem orvosolja a kívülállók szemében is a paritás elvét elhomályosító azt a gyakorlatot, hogy az országos küldöttségekben vagy bizottságokban a felsőház nem fele-, hanem csak egyharmad arányban vesz részt. Semmi oka és akadálya nincs annak, hogy minden olyan országos bizottságban vagy küldöttségben, amely az országgyűlés két házában tagjaiból alakítatik, a felsőház egyenlő számú tagokat választhasson a képviselőházzal.

L. Felsőházi Napló 1937. dec. 16.

99. *Felsőházi utolsó felszólalásomból. Névmagyarosítás.*
 A mai fajvédelmi és népességátcsoportosítási, áttelepítési jelszavak napjaiban fokozottabb jelentősége lenne annak, ha az évszázadok, vagy évtizedek óta lelkükben, jellemükben valóban magyarokká lett állampolgáraink nem ragaszkodnának régi, idegenhangzású családnevükhöz, hanem, amennyiben a magyar sorsközösségben óhajtják folytatni életüket, hoznák meg azt az áldozatot a magyarságnak, hogy külsőleg, a külvilág előtt is magyarok gyanánt szerepeljenek. Elvégre nem az a díszmagyar ruha, amelyet ünnepélyes alkalomkor ők is felöltenek, hanem a magyar vezetéknev bizonyítja, hogy ők hétköznapokon is szembeötlően magyaroknak kívánják tekintetni magukat. Az idegen eredetre valló családnévhez való ragaszkodás igen tiszteletreméltó kegyelet az ősök iránt, de alapjában véve mégis csak azt bizonyítja, hogy az illető többre tartja régi, idegenhangzású nevét, idegen származását, a magyarságba való teljes beolvadásnál.

A világháború és az összeomlás után elkövetkezett kálváriának elég memento lehetne arra nézve, hogy igyekezzünk mi is jobban szeretni a fajtánkat és becsüljük meg jobban a magyarsághoz való tartozásunkat. Bevallom, hogy részemről sokszor restelkedem, amikor olvasom, hogy külföldön szereplő sportolóink, vagy nemzetközi kongresszusra kiküldötteink között olykor

csupa idegennevű magyarok vesznek részt. Ellenségeink eléggé ki is használják ezt a tényt ellenünk. Emlékszem, hogy Pozsonyban az összeomlás után az idegen missziók a temetőket is végigjárták annak megállapítása végett, hogy milyen kevés magyarnevű ember van Pozsonyban a halottak között, tehát így valószínűleg az élők között is. Eppen így csak békétlenkedni tudok, hogy állami hivatalnokaink vagy tisztviselőink sorában — fel a legmagasabb állásokig — milyen nagy számban vannak idegennevűek, akiknek a jó magyarságáról és izzó hazafiasságáról különben meg vagyunk győződve. Kérem a belügyminiszter úr ő excellenciáját és az egész kormányt, ne kicsinyeljük le nemzetépítő akciójuknak ezt a kisszerűnek tetsző, de a jövő szempontjából is szerintem nagyfontosságú részletkérdését.

Jogi oktatásügy. Bátor vagyok felhívni a kultuszminiszter úr szíves figyelmét arra, hogy a jogi oktatás gyökeres reformjának s ezzel a magyar jogásznevelésnek nagy problémáját is, amelyet 47 évvel ezelőtt gróf Csáky Albin kezdeményezett s amelyet azóta a kultuszminiszterek egész sora nem tudott tető alá hozni, — ha az egész felsőoktatási javaslat elkészítése még hosszabb időt igényelne — külön törvény alakjában szokott erőlyével oldja meg és a rengeteg tervezet és javaslat közül, amelyeket félszázad alatt az egyetemi jogi karok és egyesek előterjesztettek, valósítsa meg végre az egészséges és kívánatos reformokat. Az 1936. évi nagy anketon a jogi karok professzorai, a közgazdasági egyetemi tanárok pedig gróf Teleki Pál miniszterelnök úrral az élen, annyi visszasságra mutattak rá a jogi oktatás mai rendjében, amelyeket egyszer már valóban ideje lenne alaposan orvosolni.

Az élőnyelvek tanítása.

A másik kérésem a kultuszminiszter úr ő excellenciájához, megisméltése a pár évvel ezelőtt a felsőházban is előadott annak a kívánságomnak, hogy az élőnyelveknek a középiskolákban való tanítására az eddiginél nagyobb gondot fordítsanak. Nagy elismerés illeti e téren különben a miniszter urat, aki folytatta a Klebelsberg Kúnó által elkezdett helyes utat, az idegen nyelvű internátusok szervezésének üdvös munkáját. A sárospataki angol és a gödöllői francia internátusok nyomán Hóman miniszter úr kitűnő meglátással ezidén Pannonhalmán az olasz internátust nyitotta meg. Ezeknek az internátusoknak a jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Évről-évre egy sereg fiatalemberünk lép ki ezekből az internátusokból kultúrnyelvek teljes birtokában és lesz szószólója külföldön is a magyar igazságnak. Nagyon kérem a miniszter urat és a kormányt, hogy mindegyik intézet továbbfejlesztéséről és kibővítéséről is gondoskodják. Közvetlen tudomásom van arról, hogy a sárospataki intézetben ez évben is

a jelentkezők közül hatvannál többet el kellett utasítani, mert nem volt már férőhely, tehát ezeknek az intézményeknek a kibővítése szintén feltétlenül szükséges. De kívánatosnak tartanám ennek folytatásaképpen a hazai nemzetiségi nyelvek számára is mielőbb egy-két ilyen internátus létesítését, mert hiszen éppen az 1924. évi törvény kötelezi a hivatalnokokat, hogy a nemzetiségi, kisebbségi nyelveket tanulják meg. Ezek megtanulására pedig éppen ezek az internátusok lennének a legalkalmasabbak.

A Nemzeti Színház. Még egy, szakmámon ugyan szintén túlfekvő, de általános érdekű kérdést vagyok bátor a miniszter úr alkotó kedvébe ajánlani: a Nemzeti Színház felépítésének ügyét. Ehhez sem kell, azt hiszem, semmiféle kommentár. Nemcsak én, de igen-igen sok színházba járó budapesti és vidéki ember nem tud szomorúság vagy bosszankodás nélkül elmenni a Múzeumkörüton, a régi Nemzeti Színház lebontott épületének csonkjai mellett. A legutóbbi 15 év alatt valósággal gombamódra százsámra emelkedtek Budapesten a magán- és középületek és csak éppen a nemzeti kultúrának annyiszor emlegetett fellegvárát nem tudták még mindig felépíteni. Nagyon kérem a miniszter urat, tegye szívügyévé ezt a szép feladatot és tegye túl magát a sok tervezgetésen, tüntesse el a minden külföldi ember által megszeretett szép Budapest kiáltó hiányát, építse fel a régi helyén az egyetlen drámai színházunkat.

A Btk. reviziója. Az 1878. évi Btk. annakidején kétségtelesen kitünő kódex volt. Egyike volt a legjelesebb akkori európai büntetőtörvénykönyveknek. Sajnos, a haladó idő, éppen a múlt század utolsó tizedeiben rohamosan nekilendült és a jelen század első tizedeiben szemünk láttára végbement óriási fejlődés, a társadalmi élet hatalmas változásai, a kriminalitás újabb és újabb alakulásai megörölték a mai kitünőbb büntetőkódexünket is. Az 1908-ban megalkotott első-, majd az 1928-ban alkotott második büntető novella életbelépése óta ismét új koreszmék jegecesedtek ki, amelyekkel a magyar törvényhozásnak is számolnia kell. A liberális életszemlélet, amely 60—70 év előtt uralkodott a magyar közéletben és a magyar társadalomban, csakugyan alaposan elhalványodott és helyet adott a közösségi, a fajvédelmi és a mélyebben vallásos erkölcsi felfogásnak.

Ezt az új koreszmét mi is kötelesek vagyunk minden téren értékesíteni, így tehát a jogrendszer zárókövét képező büntető jog terén is. Nem teljesen új kódex alkotásáról van szó. A legfőbb alapelvek, a megtorlás gondolata, az elkövetett bűncselekmény súlya és a tettes veszélyessége, kriminális lelki alkata szerint való büntetés, az igazságos szigor és a humanismus bizonyára az új büntetőtörvénykönyben is vezérelvek lesznek. Csak

a 60 éves bírói gyakorlatban kiderült sok-sok hibát, szögletességet kell kijavítanunk és az újabban észlelt hiányokat pótolnunk.

Részletkérdésekkel ma még ildomtalanság lenne foglalkoznom, de két kérdést mégsem mellőzhetek hallgatással, mert rendkívül fontosnak tartom ezeknek esetleg külön törvényben való megoldását is. Az egyik a büntetési és büntetéskiszabási rendszer tökéletlenségeinek kiküszöbölése, így a mai ötféle szabadságvesztésbüntetés egyszerűsítése és ezzel kapcsolatban a bírói büntetéskiszabási jogkör kiszélesítése.

A másik, nagyon a szívemhez nőtt kérdés a rehabilitáció mielőbbi törvénybeiktatása. Eziránt már három évvel ezelőtt voltam bátor szót emelni a mélyen t. Felsőház előtt. Az igazságügyminiszter úrnak már három elődje ígérte meg nekem személyes kérésemre és felterjesztéseimre a Balogh Jenő által 1914. évi július 22-én, tehát 25 évvel ezelőtt, a képviselőházban benyújtott ilyen tárgyú kitűnően kidolgozott törvényjavaslat át-dolgoztatását és újbóli benyújtását.

Jól tudom, hogy a rehabilitáció törvénybeiktatását sokan különböző elgondolással sürgetik. Nem akarok ezek felett vitakozni. Én minden mellétekintet nélkül, tisztán mint modern szellem büntető jogász és mint őszinte vallásos keresztyén ember harcolok már évek óta a rehabilitáció eszméjének a magyar büntetőjogba iktatásáért, ami meggyőződésem szerint egy nagy hiányát fogja pótolni a büntetőkódexnek. A jogi okokon felül bűnügyi politikai indok is követeli a rehabilitáció törvénybeiktatását. A mai állapot mellett, amikor az egypár napi fogházra ítelt is ennek a csekély büntetésnek kitöltése után 10, 20, akár 50 esztendő múltán sem kap a rendőrségtől erkölcsi bizonyítványt, legfeljebb annyit, hogy a legutóbbi három év alatt nem volt büntetve, ami azt jelenti, hogy három évvel ezelőtt kitudja, hányszor volt büntetve, ez a rendszer az elkeseredett embereket, akik egy rosszakarató feljelentés folytán elvesztik nagynehezen megszerzett existenciájukat, egyenesen belekergetik az újabb bűn elkövetésébe, tehát növeli a visszaeső büntetettek számát, úgy-hogy a rehabilitáció hiánya bizony sok visszaesésnek a szülő oka. Hogy az embereket lehetőleg visszatartsuk a bűn ismétléstől, a visszaesés bűnétől, már ezért is kívánatos a rehabilitáció törvénybeiktatása.

A Bp. revíziója. A másik nagyobb szabású büntetőjogi probléma a büntetőperrendtartás revíziója, amelyről csak egypár szót kívánok szólni. Az 1896-ban megalkotott büntetőeljárás kódexünk, amely szintén évszázados törekvés eredménye lett, szintén egyik legszebb alkotása a magyar törvényhozásnak. Egyetlen sebezhető pontja volt a perorvoslati rendszer bonyo-

lultsága, amely miatt a perek elhúzódtak. A világháború előtti időben főleg ez a része volt támadásoknak kitéve, úgy hogy a törvényhozás már 1907-ben, majd 1913-ban kénytelen volt külön büntetőperjogi novellát alkotni, majd 1928-ban a második büntetőnovellában kénytelen volt a perorvoslati rendszeren lényeges javításokat eszközölni. Legújabban a múlt évben hozott 1938. évi XVI. t. c. nem ugyan az egész vonalon, de a politikai bűnpek nagyfontosságú eseteire nézve valóban gyökeres revíziót csinált a büntetőperrendtartás perorvoslati rendszerén. Már ez a sok módosítás, de különösen az említett legújabb gyökeres reform, a politikai perek elintézésének egészen különleges rendszere felette kívánatossá teszi a büntetőperrendtartás teljes revízióját.

Bírói hivatalos díszruha. Végül legyen szabad még az igazságügyminiszter urat egy kisszerűnek látszó, de gyakorlati szempontból elég fontos kéréssel terhelnem. A miniszter úrnak már három elődje kilátásba helyezte, hogy teljesíti az Országos Bírói és Ügyészi Egyesületnek azt a többízben előterjesztett kérelmét, hogy rendelje el, miszerint a bíróságok tagjai a nyilvános bírói tárgyalásokon ünnepélyes formaruhában jelenjenek meg. Ezt a kérdést pár évvel ezelőtt már a felsőházban is előadtam és az akkori igazságügyminiszter úr ígérte is, hogy foglalkozni fog a kérdéssel. Kérem a miniszter urat, hogy az 1912:XLIV. t. c. 104. §-ának mindmáig papíron maradt rendelkezését legyen kegyes megszívlelni és elrendelni a bírói formaruha viselését a nyilvános tárgyalások alkalmával. Azt hiszem, mindenki megütköznék azon, ha a pap a szószéken olyan ruhában jelennek meg, amilyen neki tetszik, vagy a katonák a díszkivonuláson bármilyen összeviszaruhában jelenének meg. Ma az a helyzet, hogy a bíró, amilyen ruhában tetszik, olyanban jön be, tehát egy őt tagból álló tanács ötféle ruhában jelenhetik meg, ami semmi esetre sem szolgál a bírói tárgyalás ünnepélyességének és komolyságának előnyére.

L. Felsőházi Napló. 1939. évi december 15-iki ülés.

100. *Búcsú a kir. Kúriától.* (Nyugalombavonulásom napján). Nagyméltóságú Elnök Úr! Főméltóságú m. kir. Kúria! Az igazságügyminiszter úr Ó Nagyméltósága f. hó 12-én kelt rendeletével — 70-ik életévem betöltése folytán — nyugalombahelyezésemet elrendelni s állasomtól f. hó végével felmenteni méltóztatott. 46 évet meghaladó közszolgálatomból pár hó hijján 17 évet töltöttem a m. kir. Kúria kötelékében, előbb mint koronaügyész-helyettes, majd mint a kir. Kúria tanácselnöke, végül mint koronaügyész. Csak a Mindenható kifürkészhetetlen végzése előtti alázatos meghajlás tud megnyugtanni afelett, hogy miért kellett

nekem ezeket a díszes és magas igazságszolgáltatási helyeket elfoglalnom, aki — ha a világháború közbe nem jön — legbensőbb örömmel maradtam volna mindmáig a kolozsvári egyetemi katedrámön. Dehát, mint hívő ember, rendületlenül hiszem, hogy mindennek így kellett történnie.

A világháború fergetege engemet két egyetemi katedrámtól fosztott meg. S mikor a háború befejeztével a harmadik egyetemi székhelyre kellett volna leköltözni, akkor rendelte úgy a Gondviselés, hogy itt maradjak Budapesten s amiket eddig — 30 éven keresztül — a tanszéken hirdettem, mint a jog és igazság eszméit és eszményeit, azokat ezután mint a magyar igazságszolgáltatás egyik igénytelen tényezője próbáljam megvalósítani a gyakorlati jogéletben.

Sikeres volt-e ez a vállalkozásom, meg tudtam-e valamenynyire felelni ezeknek a magas gyakorlati állások követelményeinek, ennek megállapítására természetesen nem én vagyok hivatott. Én csak annyit merek mondani most, amikor nyugalomba vonultam, hogy a jóígyekezlet és törekvés megvolt bennem s mindhárom állásomban teljes odaadással és szorgalommal igyekeztem betölteni a rám ruházott feladatokat. S ha talán csakugyan nem egészen méltatlanul végeztem hivatali munkáimat, ennek legfőbb tényezője az a kitüntető jóindulat és meleg támogatás volt, amit ez alatt a 17 év alatt a m. kir. Kúria és a koronaügyészség vezetőitől és tagjaitól állandóan tapasztaltam és jólesően élveztem.

A búcsú pillanatában nincs is más mondanivalóm, mint az el nem múló hála és forró köszönet egyszerű kijelentése. Hálaosan köszönöm a nagymélt. Elnök Úr és a Másodelnök Úr Ó Excellentiáiknak, a m. t. tanácselnök, a kúriai bíró és koronaügyész-helyettes uraknak azt a lekötelező szíves segítséget, amelyben engemet oly pazarul részesíteni méltóztattak. Most már, amikor kiléptem a tényleges szolgálatból, feszélyezettség nélkül mondhatom el, hogy végtelenül büszke vagyok arra, hogy a magyar igazságszolgáltatás legmagasabb oszlopának, a m. kir. Kúriának és a mellé rendelt koronaügyészségnek tagja lehettem és ha nem is sokkal, de valamicskével talán én is hozzájárulhattam büntető igazságszolgáltatásunk színvonalának fenntartásához.

Mint kúriai tanácselnök, mint koronaügyész-helyettes, majd mint koronaügyész előtt mindig az anyagi igazság pártatlan szolgálata, az állami közérdek megóvása, a törvényeknek szigorú és részrehajlás nélküli érvényesítése lebegett előttem mint mindennapi munkám célja és eszménye. S ebben a munkámban oly ragyogó példákat, mestereket, oly lelkiismeretes ügybuzgó munkatársakat találtam a m. kir. Kúria és a koronaügyészség tagjaiban, akiket követnem s akikkel együtt dolgoznom öröm és megnyugvás volt lelkemnek.

Fogadja ezért a főmélt. kir. Kúria, fogadják volt kedves kartársaim és barátaim egyenként és összesen legmélyebb hálát és köszönetemet irántam tanúsított jóságukért.

A Mindenható áldása és kegyelme kísérje a m. kir. Kúriát, hogy maradjon ezután is, századokról századokra, a magyar igazság megdönthetetlen kővára és fenntartó oszlopa.

Budapest, 1940. február 29.

(Kéziratban.)

Epilog — Szegeden.

101. Búcsúkötetem összeállítása után ért az a nagy kitüntetés, hogy a Szegeden működő Ferenc József tud. egyetem Tanácsa — a Kormányzó Úr Ófőméltóságának magas engedélyével — a *Honoris Causa* Doktori címet adományozta részemre. Az 1940 május 16-án Szegeden tartott *díszdoktori felavatási ünnepélyen* mondott köszönő beszédemből közlök, kötetem zárószava gyanánt, néhány részletet.

Magnifice Rector! Mélyen tisztelt Egyetemi Tanács! Most, amikor 17 évi távollét után újból itt állok a tek. Egyetemi Tanács előtt, mint a mai gyönyörű ünnepélynek egyik boldog részese, olyanféle érzések járják át lelkemet, mint aminők járhaták valaha annak a bibliai tékozló fiúnak a lelkét, aki fiatalos könnyelműségből kikérte az örökségét, odahagyta az atyai hajlékot, aztán rövidesen elprédálta az örökséget és sok évi nyomorgás és gyötrődés után nagy bűnbánattal mégis csak visszatért az ősi hajlékba, akit azonban atyja a várt dorgálás helyett kitörő örömmel ölel keblére, fényes lakomát rendez tiszteletére s elhalmoz szeretetének minden adományával.

Az én esetem ugyan sokban eltér ettől a remek példázattól, de két ponton talán jogosult az összehasonlítás. Az egyik hasonlóság az, hogy én is valósággal eltékoztam pályafutásom legszebb állomásait, a kolozsvári, majd a pozsonyi és a szegedi egyetemi katedráimat. Mentségem csak az — és ennyiben az összehasonlítás itt sántít egy keveset, — hogy én nem fiatalos könnyelműségből, de a világháború és az összeomlás rettenetes csapásainak s az ennek folytán előállt nagy bizonytalanságnak nyomása alatt vettem kezembe a vándorbotot 1915-ben, majd 1921-ben és 1923-ban.

A másik hasonlatosság pedig közöttem és a bibliai tékozló fiú között az, — s itt már valóban nem sántít a hasonlat, — hogy amikor most, közszolgálatom befejeztével, öreg fejjel és szorongó lélekkel én is megtértem az Alma Mater kebelére, a megérdemelt szemrehányás helyett a jó Alma Mater engemet is tárt karokkal fogad és oly magas egyetemi kitüntetéssel ajándékoz meg, oly meleg ünneplésben részesít, amit valóban akkor

sem érdemeltem volna meg, ha mindvégig itt maradok tanári katedrámon.

Nem szóvirág, de a legőszintébb nyilatkozás azért részemről, hogy alig találok szavakat végtelen hálám és mélységes köszönetem illő kifejezésére.

Végtelenül meghatott és szinte megszegyenített a tek. Egyetemi Tanácsnak az a rendkívül figyelmissége, hogy nyugalombavonulásom hírére a legnagyobb egyetemi kitüntetéssel, a *honoris causa* doktori címmel óhajtották megaranyozni hivatali működésem befejezését.

Fülembe cseng egy régi latin mondat, amit valamikor kis gimnazista koromban tanultam: *Ars est longa, vita brevis...* A Mindenható ugyan megajándékozott hosszú élettel, de mi a hetven év a tudományok életéhez képest. Hetven évemből úgyis csak ötven az, amit a jogtudományok művelésében töltöttem. S ha ez alatt az ötven év alatt egy-két tégladarabot odahelyezhettem is szaktudományom, a büntetőjog nagy felépítményeihez, ezzel bizonyára igen csekély mértékben vittem előbbre ennek a nagyfotosságú tudományszaknak a fejlődését. De megnyugvással tölt el annak a tudata, hogy a nálam többre hivatott munkatársaim és a magyar törvényhozás alkotásai folytán a magyar büntetőjog épülete a szemem láttára lefolyt ötven év alatt valóban hatalmas új emeletekkel, egészséges új intézményekkel gyarapodott s mind az anyagi, — mind az eljárási jog területén, mind a végrehajtási jogban az ötven év előtti állapotokhoz képest óriási haladást, új eszméket, új szellemet láthatunk.

Ha ebben a megújhodási munkában valamicskével én is résztvehettem, ha szerencsés lehettem előbb mint tanár a katedrán és tankönyveimben s más szakirodalmi dolgozataimban, majd mint a magyar igazságszolgáltatás gépezetének egyik tagja a gyakorlati jogéletben is, ezeknek az új eszméknek, új stylusnak és új eljárásnak népszerűsítésében, az újabb és újabb fiatal jogász nemzedékek lelkébe csepegtetésében közreműködni és a magyar alkotmányos jogrend fenntartásában és oltalmában a magyar nemzet igazi érdekeit híven szolgálni, — akkor talán nagyzolás nélkül alkalmazhatom én is magamra az ismert szót, hogy nem éltem hiába és a Mindenható által kijelölt utamon, ha ingadozva és gyarló módon, de elvégeztem a rámbízottakat s nyugodtan és örömmel adhatom át feladatam folytatását a nálam többre hivatott fiatalabb munkatársaimnak.

Még csak egy szót méltóztassanak megengedni, amivel szívem legbensőbb óhaját szeretném kifejezni.

A Mindenható úgy intézte, hogy a Ferenc József tud. egyetem a gyönyörű kolozsvári székhelye kárpótlásul itt a színmagyar Alföld szívében, a magyar Tisza partján találjon új

otthont. Ezért is csak áldanunk kell a bölcs Gondviselést, hiszen Szegednek, a magyar állam második legnagyobb városának, régi jogos törekvése volt már a háború előtti időkben is egy főiskola, egy nagyszabású egyetem idehelyezése. Nem zúgolódás, nem békétlenkedés azonban a Mindenható bölcs végzése ellen, ha én mégis azért fohászkodom hozzá, hogyha én már — mint a kolozsvári egykori jogi karnak egyik utolsó mohikánja — nem érem is meg, de a következő generációk érvék meg azt a nagy integrálódást, a teljes Magyarország feltámadását, amikor megint kincses Kolozsvárt, a Szamos partján hirdethetik a magyar tudományt, amikor az annyi vérrrel megszentelt szép Erdélyországot ismét a magyar szent Korona testébe tartozónak mondhatják. Nem azt kívánom ezzel, hogy vigyék el majd innen Szegedről az oly csodaszépen kiépült új egyetemet, az én leg-hőbb kérésem az Egek Urához csak az, hogy a magyar nemzet mielőbb állíthassa vissza Kolozsvárt az ötödik vagy hatodik magyar egyetemet.

De addig is és azután is a szegedi magyar tud. egyetem éljen és virágozzék az idők végeig.

Szeged, 1940. május 16.

TARTALOMJEGYZÉK.

Oldal

I. Anyagi büntetőjog.

1. A jogtalanság. — 2. A motívumok. — 3. A szándék. —
4. Az előremegfontolt szándék és a motívum kapcsolata. —
5. A gondatlanság. — 6. A bűnösség. — 7. A bűnhalmazat.
- 8. Folytatólagosság, üzletszerűség és megrögzöttség. —
9. Több ember ellen elkövetett szándékos ölés minősítése.
- 10. Orvosi beavatkozás és testi sértés. — 11. A politikai
- bűncselekmények. — 12. A rehabilitáció. 9—23

II. Büntető perjog.

13. Az anyagi igazság. — 14. Bírói függetlenség. — 15.
- A felek fogalma és köre. — 16. Ügyészi függetlenség. —
17. A koronaügyész jogköre. — 18. A törvénysértés. —
19. A kir. ügyészség és a büntetés kiszabás. — 20. Vád-
- átvétel a fellebbviteli eljárásban. — 21. A negyed-
- százados magyar esküdtbíróóság. — 22. A Bp. perorvoslati
- rendszerének módosítása. — 23. Büntető perorvoslati rendsze-
- rünk revíziója. — 24. A tényállás revíziója a Kúrián
- politikai bűnperekben. 24—48

III. Büntetéstan.

25. A „büntetéstan” mint a büntetőjogtudomány harmadik
- ága. — 26. A büntetés céljai. — 27. A halálbüntetés. — 28.
- A modern börtön feladata. — 29. A szabadságvesztésbün-
- tetés elleni támadások. — 30. Szabadságvesztésbüntetéseink
- egyszerűsítése. — 31. Párhuzamos szabadságvesztésbünteté-
- sek. 32. — A börtönügy haladása az utolsó száz év alatt.
- 33. A sterilizáció. — 34. Büntetési rendszerünk égető
- sebei. 48—62

IV. Bűnügyi lélektan és karakterológia.

35. A büntetett személyisége. — 36. A büntetett jellem-
- csoportok. — 37. Korlátolt elmeállapot és bűnözési haj-
- lam. — 38. A gyengeelméjű fiatalok bűnelkövetők. —
39. Az eugenikai törekvések. 63—72

V. Fiatalkorúak büntetőjoga.

40. Gyermekek- és fiatalok bűnelkövetők. — 41. Le régime
- de la détention des délinquents mineurs. — 42. Fiatalko-
- rúak büntetőjoga Északamerikában. — 43. Az északameri-
- kai reformatory. — 44. A fiatalok bűnössége. — 45.
- A fiatalok bűnösségének növekedése. — 46. A bün-
- tetőnovella elleni támadások. 72—80

VI. *Sajtóbüntetőjog.*

47. Sajtószabadság és a büntető igazságszolgáltatás. —
 48. Az új sajtótörvény (1914: XIV. t. c.) vezérelvei. — 49.
 A felelős szerkesztő felelősségrevonása. — 50. Sajtó útján
 elkövetett nemzetrágalmazás. 80—84

VII. *Bűnügyi politika.*

51. Új látóhatárok a büntetőjog terén. — 52. A közveszé-
 lyesség. — 53. A csavargás, koldulás, iszákosság elleni küz-
 delem. — 54. A közveszélyes munkakerülők és a megrög-
 zöttek elleni biztonsági intézkedések. — 55. A pornográfia
 elleni küzdelem. — 56. Jelszavak harca a Btk.-ek revíziója
 körül. — 57. A büntetőjog iövendő fejlődése. — 58. Bűn-
 tetőjogunk megújítása. 84—94

VIII. *Kriminalisztika.*

59. Kriminológiai állomások és tanfolyamok. — 60. Gyakor-
 lati joganyaggyűjtemények. — 61. A tanúkihallgatás tech-
 nikája. 95—99

IX. *Jogbölcsezet.*

62. Leibniz jogbölcsezete. — 63. Jog és igazság a háború-
 ban. — 64. Akaratszabadság és büntetőjog. 99—102

X. *Jogi oktatásügy.*

65. A büntető eljárási jognak önálló főkollégiummá eme-
 lése. — 66. A nemzetközi jog külön katedrája. — 67. Az
 új egyetemek és a jogi tanulmányi rend reformja. — 68.
 A jogi oktatásügyi és vizsgareformok. — 69. Egyetemi re-
 form és jogásznevelés. 102—107

XI. *Beszédek és visszaemlékezések.*A) *Sárospatak.*

70. Tanári székfoglalóból. — 71. A sárospataki ref. fő-
 iskola négyévszázados ünnepén. — 72. A manus melletti
 házasság a régi római jogban. — 73. A közigazgatási bírás-
 kodás Angliában. — 74. Reformációi emlékünnepélyen. —
 75. Kövy Sándor. — 76. Kossuth Lajos. — 77. Szemere
 Bertalan. — 78. Tiltakozás a pataki akadémia áthelyezésé-
 nek terve ellen. 107—118

B) *Kolozsvár.*

79. Egyetemi tanári székfoglalóból. — 80. A nagyenyedi
 fegyházban. — 81. A kolozsvári javítóintézetben. — 82.
 A IV. Országos Patronage kongresszus előkészületei. —
 83. Concha Győző. 118—124

C) *Pozsony.*

84. A pozsonyi Erzsébet tud. egyetem teljes kialakítása.
 — 85. Rektori székfoglalóból. — 86. Erzsébet királyné
 emlékezete. — 87. Degré Lajos. — 88. A fiatalokúak po-

zsonyi felügyelő hatóságában. — 89. A hadigondozók feladata. — 90. Králik Lajosné. — 91. Emlékezés a cseh rémuralom napjaira.

125—135

D) *Budapest.*

92. Kúriai tanácselnöki eskütételelem alkalmával. — 93. Koronaügyészi eskütételelem alkalmával. — 94. Az egységes bírói és ügyvédi vizsgabizottság teljes ülésén mondott elnöki megnyitóból. — 95. Karl Binding. — 96. Vargha Ferenc nyugalomba vonulása. — 97. Az ügyvédi rendtartási törvényjavaslat felsőházi plenáris tárgyalásán mondott előadói beszédből. — 98. A felsőház egyenrangúsága. — 99. Felsőházi utolsó felszólalásomból. — 100. Búcsú a kir. Kúriától. — 101. Epilog. — Szegeden.

136—155